

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

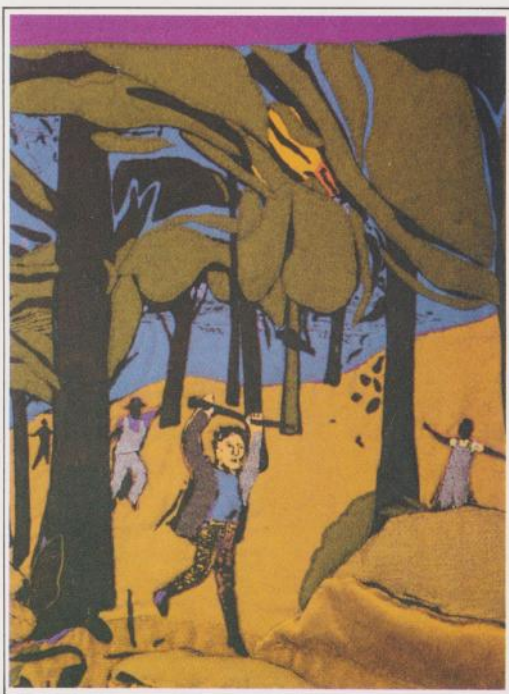
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mario Vargas Llosa

MAYTA'NIN ÖYKÜSÜ

Türkçesi
ARMAĞAN İLKİN

Mario Vargas Llosa
MAYTA'NIN
ÖYKÜSÜ

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevi'nde basıldı. (1992)

Mario Vargas Llosa
MAYTA'NIN
ÖYKÜSÜ

ROMAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Bâbiâli Cad. No. 19 Kat 2, 34410 Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13 Fax: 513 51 88

Özgün adı
Historia de Mayta

ISBN 975.510.384-8

© Mario Vargas Llosa / Agencia Literaria Carmen Balcells, S.A. /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1991)

Havada hâlâ yoğun çiğın ıslaklığı varken, kaldırımların parlak ve kaygan olduğu saatlerde bir sabah koşusu yapmak güne başlamanın en güzel yoludur. Gök yazın bile grimsi olarak görünür, çünkü güneş bu semte saat ondan önce ulaşmaz. Sis keskin çizgileri yumuşatır; martıların karaltılarını da, kıyı boyunca uzanan yarların üstünde uçan pelikanın dış çizgilerini de. Deniz erimiş kurşuna benzer; koyu yeşile çalan, yer yer köpüklü, buğulu, dalgalı sular. Dalgalar kıyıya yaklaşırken birbirine paralel çizgiler çizer, zaman zaman bir balıkçı kayığı alçalıp yükselerek o dalgaların üstünde yol alır. Esen yel arada bir bulutları dağıtır; o zaman uzaklardaki boz renkli San Lorenzo ve El Frontón Adalarıyla La Punta apaçık görülür. Yalnızca doğa görünümüne ve kuşlara baktığınız sürece her şey çok güzeldir, çünkü oralarda insan elinden çıkan her şey çirkindir.

Taklidin taklidi olan evler çirkindir. Duvarlar, yüksek kapılar, hırsız alarmları ve ışıldaklar biçiminde yansıyan kordandan evler soluk alamaz haldedir. Televizyon antenleri korkulu bir orman gibi yükselir. Malecón'un ucunda yükselip dört yana yayılan çöp yığınları da çirkindir. Kentin manzarası en güzel olan bu yerleşim bölgesi neden çöplük haline gelmiştir? Köşk sahipleri çöpleri burunlarının dibine dökmelerini neden söylemezler hizmetçilerine? Onlar dökmese komşu hizmetçilerin ya da Parque de Barranco'daki işçilerin dökeceğini bilirler de ondan. Belediye çöpçüleri bile çöp atıyor oralara. Sabah koşularımda görüyorum; çöplüğe götüreceklerine oracığa döküyorlar çöpü. Bu yüzden de bölge halkı hamamböceklerini, fareleri, akbabaları, doğuşunu ve büyüüşünü sabah koşularımda izlediğim yığının pis kokusu-

nu öylece kabullenmeyi öğrendi. Sinek bulutlarının arasında-ki başıboş köpekler her gün o yığını eşeler. Son yıllarda başıboş köpeklerin yanısıra başıboş kadınlarla çocukların, başıboş erkeklerin de yiyecek bir şey, satacak bir şey, giyecek birşeyler bulmak umuduyla aynı yığını eşelediğini görmeye alıştım. Yoksulluk bir zamanlar yalnızca kenar mahallelerde görülürdü, sonra kent merkezine yayıldı. Şimdiyse bütün kentin –Miraflones, Barranco, San Isidro gibi seçkin semtlerin bile– ortak özelliği oldu. İnsan Lima’da yaşıyorsa ya pislığe ve yoksulluğa alışır, ya aklını oynatır ya da beynine bir kurşun sıkar.

Mayta’nın bunlara asla alışamadığına eminim. Salesian Okulundan çıktığımızda, evlerimizin bulunduğu Magdalena Mahallesi giden otobüsü beklerken Mayta birden fırlar, papazların bizlere son ders arasında dağıttıkları peynir ekmeği, akortsuz kemaniyle her zaman Maria Auxiliadora Kilisesinin kapısında duran kılıksız kör dilenci don Medaro’ya vermeye giderdi. Pazartesi günleri de kendi harçlığından ayırmış olması gereken bir *real* parayı verirdi adama. Bir gün, din derslerinden birinde Peder Luis’e damdan düşercesine sorduğu soruyla öğretmenimizin yüreğine indirecekti: "Neden bazı insanlar yoksul da bazıları zengin? Hepimiz Tanrı’nın çocukları değil miyiz, peder?" Yoksullardan, körlerle sakatlardan, öksüz ve yetimlerden, sokaklarda dolaşan akıl hastalarından söz ederdi boyuna. Salesian Okulundan çıktıktan yıllar sonra, San Martín Alanında oturup kahve içtiğimiz zamanki son görüşmemizde yine aynı konuyu açtı. "Lima’da kaç dilenci dolaşıyor farkında mısın? Binlerce, binlerce." Ünlü açlık grevine girmesinden önce sınıfımızdakilerin birçoğu Mayta’nın papazlık mesleğini seçeceğini düşünürdü. O yıllarda, yoksullar için kaygılanmak devrimcilerin değil, yalnızca geleceğin papazlarının işiydi. O günlerde din konusunda pek çok şey, politika konusunda pek az şey bilirdik. Devrim konusundaysa hiçbir şey bilmezdik. Mayta kıvrıkcık saçlı, seyrek dişli, tombul, düztaban bir oğlandı. Ördek gibi yürür,

ayakları sürekli ikiye on kalayı gösteren bir saatin akrebiyle yelkovanını andırırdı. Her zaman kısa pantolon, yeşil çizgili bir kazak giyer, ısınmak için boynuna bir atkı sarardı. Sınıfta bile çıkarmazdı atkısını. Sürekli olarak yoksullar için kaygılandığı, kilise ayinlerinde çömezlik ettiği, sofuca dua edip habire haç çıkarttığı, doğru dürüst futbol oynamasını beceremediği, en çok da adı Mayta olduğu için onunla alay ederdik. Mayta bizim alaylarımıza karşılık olarak, "Hadi, siz gidin de burnunuzu karıştırın," demekle yetinirdi.

Ailesi dargelirli bir aileydi, ama okulun en yoksul çocuğu değildi. Bizim okul Santa María ya da La Immaculada gibi yalnızca kar beyazı ailelerin çocuklarını değil, aşağı orta tabakanın –bürokratların, küçük memurların, askerlerin, başarılı olamamış serbest meslek erbabının, esnaf ve sanatkârların, hatta usta işçilerin– çocuklarını da kabul ettiğinden, Salesian öğrencileri devlet okullarının öğrencilerinden ayırt edilemezdi. Bizim okulumuzda safkan beyazlar azınlıktaydı. Yığınla Zenci-beyaz, Zenci-Kızılderili kırması, Çinliler, Japonlar, ‘neredeyse beyaz’ sayılanlar, bir sürü de su katıldık Kızılderili vardı. Gelgelelim çoğumuzun derisi bakır rengi, elmacıkkemikleri fırlak, burunları yassı, saç telleri de at kılı gibiydi, ama aramızda gerçek Kızılderili adı taşıyan yalnızca Mayta vardı. Soyadı bir yana bırakılırsa, o da bizlerden fazla Kızılderili sayılmazdı. Ten rengi yeşile çalardı, saçı kıvrıkcık, yüzünün çizgileri de tipik Perulu çizgileriydi; tam bir *mestizo*.

La Magdalena Kilisesinin yanındaki sokakta, arka avlusu olmayan, dış boyaları kabarmış, daracık bir evde otururdu. Bir ay süreyle her gün öğleden sonra oraya gittiğimden, evin girdisini çıktısını iyice öğrenmiştim. Her gün buluşup *Monte Kristo*’yu okuyorduk yüksek sesle. Kitap bana doğumgünümde armağan edilmişti ve ikimiz’ de ona bayılmıştık. Mayta’nın annesi bir doğumevinde hemşire olarak çalışır, evinde de iğnecilik yapardı. Oğlunu karşılamak için kapıyı açtığında biz onu otobüsten görürdük. Kırçıl saçlı, etine dol-

gun bir kadındı. Sanki oğlu gecikmiş gibi onun yanağına bir öpücük kondururdu. Babası hiç görünmezdi. Ben babası olmadığına emindim. Mayta babasının hep iş için bir yerlere gittiğine yemin ederdi. Babası mühendismiş (o günlerin en saygıdeğer mesleği).

Sabah koşumu bitirdim. Evimden Salazar Parkına gidip dönmek yirmi dakika sürdü. Kötü sayılmaz. Ayrıca, koşarken koştuğumu unutmayı da başardım; Salesian Okulundaki günleri, Mayta'nın paytak yürüyüşünü, tiz sesini, aşırı ciddi yüzünü hatırladım. Şimdi onu karşımda görür gibiyim. Onu görüyor, sesini duyuyorum. Soluklanırken, gazeteye göz atarken, duş yapıp kahvaltı ederken, çalışmaya başlarken de onu görüp sesini duyacağım.

Biz üçüncü sınıftayken Mayta'nın annesi öldü, o da aynı zamanda vaftiz annesi olan teyzesiyle oturmaya başladı. Kadını sevgiyle anardı hep; ona verdiği Noel armağanlarını, doğumgünü armağanlarını, sık sık sinemaya götürdüğünü anlatırdı. Doña Josefa gerçekten iyi bir kadın olmalıydı ki Mayta kendi düzenini kurup tekbaşına yaşamaya başladıktan sonra da teyzesinden kopmamıştı. İnişli çıkışlı, olaylı bir hayat yaşamasına karşın yıllar yılı teyzesini arayıp sormayı, evine uğramayı unutmadı. Vallejos'la da o evde tanıştı. Doña Josefa Arrisueño'nun evinde düzenlenen eğlencenin üstünden yirmi beş yıl geçti. Doña Josefa'nın şimdi ne yapıp ettiğini merak ediyorum. Ona telefon edip kuşkularını gidermeyi, kendisini ziyaret etme izni koparmayı başardığım günden beri merak ediyorum. Beni Paseo de la Republica'yla Avenida Angamos'un köşesinde, Surquillo semtinin girişinde bırakan otobüsten inerken hâlâ meraktayım. Bu semti iyi bilirim. İlk gençliğimde, eğlenmeye çıktığımız gecelerde El Triunfo'da bira içmek için arkadaşlarla birlikte buraya gelirdik. Bazan ayakkabılarımızı tamir ettirmeye, bir giyeceği daraltıp bollatmaya getirir ya da semtin pis kokulu, rahatsız sinemalarında -Primavera'da, Leoncio Prado'da, Maximil'de- oynatılan kovboy filmlerini seyretmeye gelirdim. Lima'nın hemen hiç

değişikliğe uğramayan semtlerinden biridir burası. Ayakkabıcılar, terziler, daracık sokaklar, bugün bile kurşun hurufatla, elle dizgi yapan küçük basımevleri, garajlar, mağaramsı mağazalar, ucuz meyhaneler, depolar ve külüstür dükkânlar, sokak köşelerinde dikilen çeteler, yol ortasında futbol oynayan çocuklar, otomobiller, kamyonlar ve dondurmacı arabalarıyla doludur hâlâ. Kaldırımlardaki insan kalabalığı, boyaları dökülen bir ya da iki katlı evler, aç sokak köpekleri, yağlı su birikintileri eski günlerdekinden farksız görünüyor.

Ama bir zamanlar yalnızca haydutlarla orospuları barındıran bu sokaklar şimdi kokain ve marihuana ticaretinin merkezi oldu. Uyuşturucu ticareti La Victoria'da, Rimac'da, Porvenir'de ve kenar mahallelerdekinden çok daha yoğundur buralarda. Karanlık bastırdı mı o külüstür apartman daireleri, cüzamlı sokak köşeleri ve acınası meyhaneler kokainle marihuananın alınıp satıldığı birer buluşma yeri olur. Her gün, kokain üretilen derme çatma yeni bir laboratuvar daha bulunur. Mayta'nın hayatını değiştiren partinin verildiği gece böyle şeyler bilinmezdi. O yıllarda Lima'da pek az kişi bilirdi marihuana içmesini. Kokainse ancak bohem tiplere, lüks gece kulüplerine özgü bir şeydi. Geceleri yaşayan bir avuç kişinin akşamdan kalmalıktan kurtulup eğlenmeyi sürdürebilmek için kullandıkları bir şeydi. Ülkenin en kazançlı işi olmaktan çok uzaktı ve henüz bütün kente yayılmamıştı. Yine de ben Dante Caddesinden Jiron Gonzales Prada kavşağına doğru yürürken uyuşturucu ticaretinin hiçbir belirtisi yoktu ortada. Mayta da o gece vaftiz annesi olan teyzesinin evine gitmek için aynı yoldan geçmiş olmalıydı. Otobüsle ya da tramvayla gelmişse yani. 1958 yılında, şimdi arabaların gelip geçtiği yollarda tramvaylar çalışırdı hâlâ.

Yorgundu Mayta. Kafası karışık, hafifçe uğulduyordu, ayaklarını suya sokmak istiyordu canı. Bedensel ya da zihinsel yorgunluğun en iyi ilacı buydu. Ayaklarının kemerlerine, tabanlarına, parmaklarına değen serin, diriltici sıvı yorgunluğu da alıp götürürdü, sıkıntısını ve karamsarlığını da. Morali-

ni yükseltirdi basbayağı. Sabahın köründen beri ayaktaıdı. Sabah otobüslerle tramvaylardan inip Avenida Arjantin'deki fabrikalara giren işçilere *İşçinin Sesi*'ni satmaya çalışmıştı Unión Alanında. Ardından Jiron Zepita'daki odaya dönmüş, oradan Cocharcas'taki Buenos Aires Alanına teksir edilecek bazı yazılar, sonra da Daniel Guérin'in Fransızca bir dergide okuyup çevirdiğı, Hindicın'deki sömürgeciliğı konu alan bir makale götürmüştü.

Her şeye karşın gazeteyi (uydurma adlar kullanmak ve parasını peşin almak koşuluyla) basmayı sürdüren küçük basımevinde dört saat süreyle ayakta durmuş, dizgicinin yazıları dizmesine yardım edip provaları düzeltmişti. Daha sonra, aslında iki ayrı otobüse binmesi gerekirken tek otobüse bine rek Rimac'a gitmişti. Orada Avenida Francisco Pizarro'nun üstündeki küçük bir odada San Marcos Üniversitesiyle Mühendislik Fakültesi öğrencilerine kurs verirdi her çarşamba. Ardından, birazcık olsun dinlenemeden, midesine bütün gün üniversite kantininde yediğı bir tabak sebzeli pilavdan (kim bilir nereden uydurduğı, arasıra tarihini yenilediğı sahte bir öğrenci kimliğıyle üniversite kantininden yararlanmayı beceriyordu) başka bir şey girmediğinden gurul gurul öten karnıyla, Devrimci İşçi Partisi (Troçkici) Merkez Komitesinin, Zorritas Sokağındaki garajda düzenlenen toplantısına katılmıştı, toplantı dumanlı, tartışmalı bir ortamda tam iki saat sürmüştü.

Böyle bir günün sonunda doğumgünü toplantısına gitmeyi kim isterdi? Kaldı ki Mayta bu toplantılardan oldum olası nefret ederdi. Dizleri titriyor, kızgın korların üstünde yürüdüğünü sanıyordu. Ama gitmemek olmazdı. Yolculukta ya da cezaevinde bulunduğı günlerin dışında teyzesinin düzenlediğı her toplantıya giderdi mutlaka. İleride de öyle yapacak, ne kadar yorgun olursa olsun, ayakları ne kadar ağrırsa ağrısın, hiçbirini kaçırmayacaktı. Bir dakikalığına da olsa uğrayacak, teyzesine bağlılığını gösterecekti. İçerideki gürültü evden dışarı taşıyordu. Kapı hiç gecikmeden açıldı. "Mer-

haba, vaftiz oğlum."

"Merhaba, vaftiz annem," dedi Mayta. "Doğumgünün kutlu olsun."

"Bayan Josefa Arrisueño siz misiniz?"

"Evet, buyurun. İçeri gelin."

Yaşını göstermeyen bir kadın. Yetmişini aşmış olması gerekir; ama hiç göstermiyor. Yüzü buruşmamış, siyah saçlarındaki aklar sayılı. Etine dolgun, ancak güzel bir vücudu var. Kalçası geniş. Kırmızı kuşaklı leylâk rengi bir elbise giyiyor. Oda geniş ve loş, içinde birbirine uymayan koltuklar, büyük bir ayna, bir masa, bir dikiş makinesi, bir televizyon, iki aziz heykeli, duvarlara asılmış fotoğraflar, mumdan yapılmış güllerle dolu bir vazo var. Mayta'nın Vallejos'la tanıştığı toplantı bu odada mı yapılmıştı acaba?

"Burada ya!" Bayan Arrisueño başını sallayarak çevresine bakıyor, üstünde bir yığın dergi bulunan salıncaklı koltuğa işaret ediyor. "Şurada oturup çan çan edişlerini görür gibiyim," diyor.

Odadaki insan sayısı çok yüksek değilse de sigara dumanı yoğundu. Bardaklar şingirdiyor, sonuna kadar açılan pipapta 'Idolo' valsı çalıyordu. Dans eden bir tek çift vardı. Öbürleri el çırparak ya da mırıldanarak müziğe eşlik ediyorlardı. Her eğlentide olduğu gibi Mayta yanlıs bir yerde bulunduğunu, kendisini her an gülünç duruma düşürebileceğini hissetti. Kalabalıkta asla rahat edemiyordu. Dans edeceklerine yer açmak için masayla iskemleler bir köşeye itilmişti. Biri- nin kolunun altında bir gitar görölüyordu. Mayta'nın orada görmeyi beklediği insanlar da vardı, başkaları da. Teyzesinin yeğenleri, komşuları, dostları, akrabaları ve sevenleri daha önceki doğumgünü toplantılarından hatırladığı kişilerdi. Gelgelelim şu çenesi düşük sıska delikanlıyı ilk kez görüyordu. O ilk kez gelmişti bu eve.

"Aile dostlarımızdan biri değildi," diyor Bayan Arrisueño. "Zoilita'nın, en büyük kızımın bir arkadaşının sevgilisiymiş, akrabası mıymış, öyle bir şey işte. O kız getirmişti.

Hiçbirimiz tanımıyorduk."

Adam gibi içki içmesini bildiğini, iyi dans ettiğini, iyi bir çocuk, ağzı laf yapan biri olduğunu, çok güzel fıkra anlattığını kısa zamanda anlamışlardı yine de. Mayta akrabalarını selâmladı, bir eline jambonlu bir sandviç, öbürüne bir bardak bira alıp oturabileceği bir koltuk aradı. Tek boş koltuk sıska delikanlının yanındakiydi. O da elini kolunu sallayarak karşı-sındaki üç kişilik koroya birşeyler anlatıyordu: İki kuzini Zoilita ile Alicia'ya, bir de terlikle dolaşan yaşlı bir erkeğe. Mayta dörtlünün gözüne batmamaya çalışarak boş koltuğa oturdu. Ayıp etmeden kalkabileceği bir sürenin geçmesini bekleyecek, sonra evine gidip yatacaktı.

Bayan Arrisueñ ceplerinde mendilini arayarak, "Hiçbir gelişinde çok uzun kalmazdı," diyor. "Eğlenceden hoşlanmazdı. Başkalarına benzemezdi o. Küçücük bir çocukken bile başkaydı. Her zaman ağırbaşlıydı. Tam bir beyefendiydi. Annesi, 'Bu çocuk doğuştan ihtiyar,' derdi. Annesi benim küçüğümdü. Mayta'nın doğması onun için bir felâket oldu. Çünkü kız gebe olduğunu anladığı gün sevgilisi ortadan kayboldu. Bir daha da görünmedi. Mayta babasız büyüdüğü için mi öyleydi acaba? Benim doğumgünü toplantılarıma gelmesinin tek nedeni kabalık etmek istemeyişiydi. Kardeşim ölünce onu yanıma aldım. Tanrının benden esirgediği oğlanın yerini tuttu. Benim yalnızca iki kızım vardı. Zoilita ve Alicia. Şimdi ikisi de Venezuela'da. Evlendiler, çoluk çocuk sahibi oldular. İşleri yolunda. Ben de ikinci bir evlilik yapabilirdim belki. Gel gör ki kızlarım karşı çıktıkları için dul kadın olarak kaldım. İyi halt ettim! Şu halime bakın! Mantar gibi tekbaşma kaldım. Eve hırsız girse –ki her an girebilir– boy hedefi olacağım. Kızlarım aydan aya biraz para yolluyorlar. Onlar olmasa durumum kötü. Bilmem anlatabildim mi?"

Konuşurken merakını gizlemeye çalışarak beni inceliyor. Tıpkı Mayta'nınki gibi, konuşurken onun sesi de çatallaşıyor zaman zaman. Elleri çok büyük. Arada bir gülümsüyor, ama gözleri nemli ve hüznü. Hayat pahalılığından, soy-

gunculardan yakınıyor – "Bu mahallede, hiç değilse bir kere soyguncuların saldırısına uğramamış tek bir kadın yok" – pek çok yoksul insanın vurulduğu Banco di Crédito soygundan söz ediyor, taşı toprağı altın olan Venezuela'ya gide-medigine hayıflanıyor.

"Salesian Okulundayken hepimiz Mayta'nın papaz olacağını düşünürdük," diyorum.

"Kardeşim de öyle düşünürdü." Başını sallayarak mendiline sümkürüyor. "Ben de öyle. Her kilisenin önünden geçerken haç çıkarır, her pazar ayinine giderdi. Küçücük bir ermişti sanki. Kim derdi ki... Yani komünist olacağı kimin aklına gelirdi. O yıllarda, öyle dindar bir çocuğun komünist olabileceğini kimse düşünemezdi. Şimdi her şey değişti tabii. Şimdi bir sürü komünist papaz var, değil mi? Şu kapıdan girdiği bir günü hiç unutamam."

Mayta kolunun altına kısırdığı okul kitaplarıyla içeri girmiş, sanki kendi kendisini yumruklamaya hazırlanmış gibi yumruklarını sıkarak bütün gece uykusunu kaçırmış olan düşünceyi bir solukta açıklayıvermişti: "Biz çok fazla yemek yiyoruz, teyze. Yoksulları hiç düşünmüyoruz. Onların ne yiyip içtiklerini biliyor musun? Bundan böyle ben öğle yemeğinde yalnız bir çorba içeceğim, akşamları da bir parça ekmek yiyeceğim. Tıpkı kör dilenci Don Medaro gibi."

Doña Josefa'nın anıları canlanıyor. "Bu aptalca şey yüzünden sonunda hastanelik oldu."

O saçmalık aylarca sürmüştü. Mayta günden güne zayıflıyordu; onu Loayza Hastanesine kaldırdıklarında Peder Giovanni hayranlık dolu bir sesle nedenini açıklayıncaya kadar sınıfta hiçbirimiz hiçbir şey anlayamamıştık. "Hristiyanlara yaraşan insanca bir dayanışma örneği verebilmek, "yoksullarla bir olabilmek için bunca zamandır oruç tutuyormuş," diyerek, alçak bir sesle açıklamada bulundu, Mayta'nın teyzesinin gelip yetkililere anlattığı şeyler onu çok sarsmıştı. Haber bizi de şaşırttı. Öylesine şaşırttı ki iğnelerle, iştah şuruplarıyla tedavi edilen Mayta okula döndüğünde onunla alay etmeyi

göze alamadık. Peder Giovanni, "Bu çocuk ileride adını dünyaya duyuracaktır," diyordu. Gerçekten duyurdu, ama senin düşündüğün gibi değil, Peder.

"O akşam buraya gelmesi büyük şanssızlıktı." Bayan Arisueño içini çekiyor. "Gelmeseydi Vallejos'la tanışmayacak, daha sonra olanların hiçbirisi olmayacaktı. O işi fitilleyen Vallejos'tu çünkü. Bunu herkes biliyor. Genelde, Mayta buraya gelir, sarılıp beni öper, biraz sonra da giderdi. O gece son giden o oldu. Vallejos'la köşeye çekilmiş, çene çalıp duruyordu. Aradan yirmi beş yıl geçti, ama dün gibi aklımdadır. Yok devrim söyleymiş, devrim böyleymiş. Bütün gece aynı laf."

Devrim mi? Mayta dönüp baktı. Konuşan şu terlikli ihtiyar adam mıydı, yoksa şu delikanlı mı?

Sıska delikanlı sağ elinde tuttuğu bardağı havaya kaldırmış, "Evet, efendim," diyordu. "Bizler istesek sosyalist devrim yarın başlayabilir. Bakın şuraya yazıyorum."

Mayta bir kere daha esnedi, sonra da gerindi. Bedeni karıncalanıyordu. Sıska delikanlı biraz önce açık saçık fıkralar anlatırkenki sululuğuyla söz ediyordu sosyalist devrimden. Çok yorgun olmasına karşın dinlemeye başladı. Biz istesek, Peru'da olabilecekler Küba'da olanları gölgede bırakır. And dağları sarsılmaya başladığı gün titreşimler bütün ülkeye yayılacaktır. APRA'nın üyesi olabilir miydi bu herif? Partiye kayıtlı mıydı yoksa? Vaftiz annesinin düzenlediği eğlencede gerçek bir komünist bulunabilir miydi? Olacak şey değildi. Mayta o evde siyasal konuların konuşulduğunu hiç duymamıştı.

Teyze kızı Zoilita, "Küba'da olanlar neymiş?" diye sordu.

"Fidel Castro Batista'yı devirinceye kadar sakalını kesmemeye yemin etti." Gülüyordu sıska delikanlı. "26 Temmuz Hareketine katılan çocukların yaptıklarını bilmiyor musunuz? New York'taki Özgürlük Anıtına bile bayrak çektiler. Batista'nın sonu yakın."

Teyze kızı Alicia, "Batista da kim?" diye sordu.

Sıska genç, "Zorbanın biri," diye açıkladı sertçe. "Küba'daki diktatör. Bizim burada yapabileceklerimizin yanında, Küba'da olanlar hiç kalır. Ülkenin coğrafyasından ötürü. Bu ülkenin coğrafyası Tanrının devrimcilere bir nimeti. Kızıl-derililer ayaklandığı gün Peru bir yanardağa dönecektir."

Zoilita, "Tamam, ama şimdi hadi git dans et," dedi. "Millet dans etmeye geldi buraya. Ben de pikaba hızlı bir plak koyayım."

"Devrim yapmak ciddi iştir. Ben kendi adıma devrimden yana değilim." Terlikli ihtiyar adam taraz taraz bir sesle konuşuyordu. "1930 yılında, Trujillo'da APRA ayaklandığı zaman, kan gövdeyi götürmüştü. APRA'cılar kışlayı bastılar, bilmemkaç subayı temizlediler. Sanchez Cerro üstlerine tanklarla uçakları sürdürdü de ezdiydi onları. Bin kadar APRA'cıyı da Chan Chan yıkıntılarında kurşuna dizdiler."

Sıska, "Siz orada mıydınız?" diye sordu heyecanla. Mayta, bu herif için devrim de bir, futbol maçı da, dedi kendi kendine.

Terlikli ihtiyar, "Ben Huanuco'daki berber dükkânındaydım," diye karşılık verdi. "Öldürülenlerle ilgili söylentiler oraya kadar geldi. Huanuco'daki birkaç APRA'cıyla da tutuklayıp hapse tıktılar. Kadın düşkününü, ufak tefek, huysuz bir kara subayı olan komutan yaptıydı bu işi. Albay Badulaque."

Bir iki dakika sonra Alicia da dans etmeye gitti. Sıska genç terlikli ihtiyardan başka dinleyicisi kalmamış olmasına sıkılmış gibiydi. Derken Mayta'yı gördü, bardağını kaldırarak selâmladı. "Merhaba, arkadaş."

Mayta da bardağını kaldırdı. "Merhaba."

Sıska, "Benim adım Vallejos," diyerek elini uzattı.

"Benimki de Mayta."

"Çenebazlığımdan ötürü damımı elimden kaçırdım." Gülyüyordu Vallejos. Saçı kırkmal bir kıza işaret etti. Kız Alicia'yla Zoilita'nın uzak akrabalarından biriydi ve ('Contigo a la distancia' çalarken onunla yanak yanağa gelebilmek için

elinden geleni yapan) Pepote'yle dans ediyordu. "O çocuk kı-zı biraz daha sıkıştırırsa Alci tokatı suratına indirecektir."

Gövdesinin inceliğinden, pürüzsüz teninden ve Ameri-kan tıraşı denecek kadar kısa kesilmiş saçlarından ötürü oğ-
lan on sekiz, on dokuz yaşında görünüyordu. Ancak Mayta,
bu kadar genç olamaz diye düşündü. Hareketleri, ses tonu,
kendine olan güveniyle görmüş geçirmiş birine benziyordu.
Esmer yüzünü aydınlatan iri, beyaz dişleri vardı. Kravat tak-
mış, ceket cebine bir mendil yerleştirmiş sayılı konuklardan
biriydi. Gülüşü yüzünden hiç silinmiyor, yürekli, coşkun bir
gence benziyordu. Cebinden bir paket Inca sigarası çıkarıp
Mayta'ya uzattı. Sonra da kendi eliyle yaktı.

"1930'daki APRA devrimi başarıya ulaşıyorsa her şey
başka olurdu," dedi coşkuyla. Ağzından, burun deliklerinden
sigara dumanı yayılıyordu. "Eşitsizlik ve adaletsizlik bu ka-
dar yaygın olmazdı o zaman. Uçurulması gereken kelleler
çoktan uçurulmuş, Peru da bambaşka bir ülke olurdu. AP-
RA üyesi değilim, ama Sezar'ın hakkını Sezar'a vermek ge-
rek. Ben sosyalistim, ahbap. Askerlerden sosyalist çıkmaz
derlerse de inanma."

"Asker mi?" Mayta'nın yüzü buruşmuştu.

Vallejos başını sallayarak doğruladı. "Teğmen. Askeri
okulu geçen yıl bitirdim."

Ulu Tanrım. Saçının kesimiyle paldır küldür konuşması
şimdi anlaşılmıştı. Doğuştan önder dedikleri tiplerden biri
miydi bu oğlan? Bir askerin böyle sözler etmesi inanılacak
şey değildi.

Bayan Josefa, "Tarihi bir partiydi," dedi. "Çünkü hem
Mayta'yla Vallejos, hem de yeğenim Pepote'yle Alci o gece
tanıştılar. Pepote kıza tutuldu, haylazlık etmeyi bırakıp işe
girdi ve Alci'yle evlendi. Onlar da Venezuela'ya gittiler. Kim
gitmek istemez ki! Duyduğuma göre şimdi ayrı yaşıyorlarmış
gerçi. Dilerim yalnızca dedikodudur. Haa, tanıdınız demek!
Evet, Mayta'nın resmi. Yıllar önce çekilmişti."

Kenarları sararan soluk resimde kırk yaşlarında görünü-

yor. Resim tanıyamadığım bir alanda, kötü bir ışıktaki, gezgin fotoğrafçılardan biri tarafından çekilmiş. Mayta omzunda bir şal, yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle duruyor. Sanki güneş gözlerini kamaştırmış ya da gelen geçenin önünde poz verdiği için sıkılmış. Sağ elinde bir paket ya da çanta taşıyor. Fotoğraf hiç net değil, ama kılıksızlığı hemen göze çarpıyor. Torba gibi bir pantolon, üstünden düşen bir ceket. Gömlek yakası fazla geniş; kravatı küçücük, gülünç bir düğümle bağlanmış. O günün devrimcileri kravat takarlardı. Uzun saçları dağınık, yüzü benim hatırladığımdan farklı; daha dolgun, kaşları çatık. Gergin bir ağırbaşlılığı var. Fotoğrafta görünen yorgun bir adam. Yeterince uyku uyuyamadığı, çok yürümek zorunda kaldığı için, belki de kökü daha eskilere dayanan bir şeyden ötürü, hayatı belli bir sınıra gelip dayandığı için bezmiş biri. Henüz yaşlılık sınırına dayanmış değilse bile, Mayta'nın durumunda olduğu gibi, arkasında yitip umutlardan, gerçekleşmemiş beklentilerden, hatalardan, düşmanlardan, siyasal aldatmacalarla yokluklardan, kötü beslenmeden, cezaevlerinden, karakollardan, yeraltında yaşanan yıllardan, çeşitli başarısızlıklardan başka bir şey bırakmamışsa, küçücük bir zaferi bile tadamamışsa, yaşlılıktan farksız bir sınıra gelip dayanmış biri. Yine de, o yorgun ve gergin yüzde -yıllardır onda gördükçe gönendiğim- başarısızlıklardan yılmamasını sağlayan, hiç bozulmayan doğruluk ve dürüstlüğü ısıltısı, ister Peru'da, ister dünyanın öbür ucunda olsun, her türlü haksızlığa aynı öfkeyle karşı çıkmasına, en önemli görevin, asla şavsaklanamayacak olan görevin dünyayı değiştirmek olduğuna inanmasına yol açan o yeniyetme saflığı var. Olağanüstü bir resimdi gerçekten; Mayta'yı, Vallejos'un o gece tanıştığı Mayta'yı çok iyi yakalamıştı.

Doña Josefa fotoğrafı yeniden şöminenin rafına koyarken, "Bunu çektirmesini ben istemiştin," diyor. "Baktıkça onu hatırlayabileceğim bir şey olsun diye. Şu fotoğrafları görüyor musunuz? Hepsi akrabalarım. Bazıları uzak akraba.

Çoğu öldü. Siz ikiniz yakın dost muydunuz?"

"Yıllarca birbirimizi görmedik. Sonra birkaç kere karşılaştık, ama pek sık değil."

Doña Josefa bana bakıyor. Ne düşündüğünü biliyorum. Onu rahatlatabilmek, kaygılarını gidermek isterdim, ama olanaksız, çünkü şu anda Mayta için neler tasarladığımı o ne kadar biliyorsa ben de ancak o kadar biliyorum.

Dilini etli dudaklarında gezdirerek, "Onun için neler yazacaksınız?" diye soruyor. "Hayatını mı anlatacaksınız?"

"Hayır, hayatını anlatmayacağım." Kadının aklını büsbütün karıştırmamak için ne söyleyebileceğimi düşünüyorum. "Onun başından geçenlerden esinlenerek bir kitap yazmayı düşünüyorum. Yaşamöyküsü değil. Roman. O yılların genel bir tarihçesi, Mayta'nın dünyası, o günlerde olup bitenler falan."

Biraz sinirlenerek, "Niye onu seçtiniz?" diye soruyor. "Çok daha ünlü insanlar var. Şair Javier Heraud sözgelimi. Ya da Radikal Sol Hareketi destekleyenler; de la Puente, Lobation, herkesin dilinde gezen insanlar. Niye Mayta? Onu hatırlayan bile kalmadı."

Haklı. Niye Mayta? Bir dönemin ayırıcı özelliğini oluşturan insanların ilki olması mı? Onların en gülüncü olması mı? Yoksa en trajik olması mı demeli? Kişiliğinde ve başından geçenlerde anlatılması olanaksız dokunaklı bir yan bulunmasından, bunun, taşıdığı siyasal ve ahlaksal anlamın dışında, Peru'nun şanssızlığını bir röntgen filmi gibi ortaya koymasından ötürü mü?

"Demek siz devrime inanmıyorsunuz?" Dehşete kapılmış gibi yaparak sormuştu Vallejos bunu. "Demek ki Peru'nun dünyanın sonu gelinceye kadar hep bu durumda kalacağına inananlardansınız."

Mayta başını iki yana sallayarak gülümsedi. "Peru değişecektir," diye açıkladı büyük bir sabırla. "Devrim de olacaktır. Ama zamanı geldiğinde. O iş sizin söylediğiniz kadar kolay değil."

"Aslında kolay. Öyle diyorum, çünkü öyle olduğunu biliyorum." Vallejos'un yüzü terli, bakışları sözleri kadar ateşliydi. "Dağların topoğrafyasını, bir mavzerin nasıl ateşlendiğini bilerseniz... ve Kızılderililer ayaklanırsa çok kolay."

Mayta içini çekti. "Kızılderililer ayaklanırsa. Piyango-dan büyük ikramiye çıkarsa demekten farksız."

Vaftiz annesinin doğumgünü partisinde bu kadar eğlenebileceği hiç aklına gelmemişti. Başlangıçta, bu herif kışkırtıcı ajan diye düşünmüştü, muhbirin biri. Benim kim olduğumu biliyor, ağzımdan laf almaya çalışıyor. Gelgelelim delikanlıyla bir süre konuştuktan sonra yanıldığına karar verdi. Çocuk ajan falan değil, nereye düştüğünün farkında olmayan kanatlı bir melekti. Yine de onunla alay etmek içinden gelmedi. Delikanlı, bir tür oyun ya da bir maçın ikinci yarısıymış, biraz çaba harcanır ve akıllı davranılırsa kolayca başarılabilmış gibi söz ediyordu devrimden. Öyle bir güvenle konuşuyordu ve öyle saftı ki Mayta onun çılgınca fikirlerini bütün gece dinleyebilirdi. Yorgunluğu geçmiş, üçüncü birasını almıştı. Pepote boyuna Alci'yle dans ediyor -Agustin Lara'nın 'Madrid' adlı *chotis*'i çalınıyor, konukların hepsi şarkıya katılıyorlardı- ama teğmen buna hiç aldırmıyordu. Mayta'nın koltuğunun yanına bir iskemle çekmiş, ata biner gibi oturarak Caceres'in vurkaç taktiklerini kullanan elli kadar silâhlı ve kararlı insanın And Dağlarındaki barut fıçısının fitilini tutuşturabileceğini açıklamaya koyulmuştu. Mayta, oğlum olabilecek kadar genc, diye düşündü. Ve öyle sevimli ki bütün kızlar peşinde koşuyordur.

Vallejos, "Siz ne iş yapıyorsunuz?" diye sordu.

Mayta bu soruyu her zaman beklerdi, ama ondan rahatsız da olurdu. Verdiği karşılık -yarı yalan, yarı doğru- başka günlerde olduğundan daha uydurma bir laf gibi geldi kulağına. "Ben sizin sözünü ettiğiniz şeyi yapıyorum, devrimi hazırlıyorum," derse Vallejos'un nasıl bir tepki göstereceğini mcrak ederek, "Gazeteciyim," diye açıkladı.

"Hangi gazete?"

"France-Press Ajansı. Çeviri yapıyorum."

"Fransızca biliyorsunuz demek. Nerede öğrendiniz?"

"Kendi başına," diyor Doña Josefa. "Birine eşya piyangoşundan çıkan bir Fransızca dilbilgisi kitabı ve bir sözlükle çalışarak öğrendi. Siz inanmayabilirsiniz, ama ben gözlerimle gördüm. Odasına kapanır, saatlerce çalışırdı. Surquillo mahallesinin papazı ona Fransızca dergiler verirdi. 'Biraz biraz anlamaya başlıyorum, teyze,' derdi bana. 'Yavaş yavaş öğreniyorum.' Sonunda iyice öğrendi. Biliyorum, çünkü günlerce Fransızca kitap okuduğunu görürdüm."

"İnanırım," diyorum. "Kendi kendine öğrenmesine de şaşmadım. Mayta bir şeyi aklına koydu mu sonuna kadar götürürdü. Onun kadar azimli insan görmedim ben."

Doña Josefa, "İsteseydi avukat olabilirdi," diye hayıflanıyor. "Serbest meslek sahibi olabilirdi. San Marcos Üniversitesinin sınavını ilk girişte kazandı. Hem de listenin başlarındaydı. Gencecikti daha. On altı, on yedi yaşlarındaydı. Yirmi üç, yirmi dört yaşına geldiğinde kendi işinin başında olabilirdi. Yazık etti, yazık. Hem de ne uğruna? Siyaset uğruna. Çok yazık."

"Üniversitede pek fazla kalmadı değil mi?"

"Birkaç ay, en çok bir yıl sonra hapse girdi," diyor Doña Josefa. "Felâketler öyle başladı. Çıkınca buraya dönmedi, kendi başına yaşamaya başladı. Durumu günden güne kötüye gitti. Vaftiz oğlunuz nerede? Bir yerlerde gizleniyor! Mayta bugünlerde ne yapıyor? Hapiste yatıyor. Mayta çıktı mı? Çıktı, ama yine aranıyor. Polislerin kaç kere buraya gelip evi altüst ettiklerini, bana terbiyesizlik edip ödümü patlattıklarını söylesem abartıyor dersiniz. En az elli kere desem eksik söylemiş olurum. Tanrının ona verdiği akılla avukatlık yapıp dava kazanacağına... Hayat mı bu?"

"Evet, hayat," diyerek tatlılıkla karşı çıkıyorum. "Zor bir hayat belki. Ancak yoğun ve tutarlı. Başka yaşam biçimlerine yeğlenebilir, efendim. Ben Mayta'nın yıllarca bir büroda çalışabileceğini, her gün aynı işi yaparak yaşayıp yaşlana-

bileceğini düşünemiyorum."

"Belki de haklısınız." Doña Josefa inandığı için değil, incelik gereği söylüyor bunu. "Çocukluğumdan beri başkalarına benzemezdi zaten. Herkes gibi yaşayamayacağı belliydi. Bacak kadar çocuğun, dünyada açlık çekenler var, diye yemek yemekten vazgeçmesi görülmüş şey mi? İnanmamıştım doğrusu. Çorbasını içer, öbür yemeklere el sürmezdi. Gece de bir topak ekmek yerdı. Zoilita, Alicia ve ben onunla şaka-laşırdık. 'Sen kimse görmeden birşeyler tıkınıyorsun,' derdik. Öyle değilmiş meğer. Gerçekten de yediği o kadarcıkmış. Çocukken öyle olduğuna göre, büyüdüğü zaman o tür bir insan olmasına şaşmamak gerek."

Vallejos konuyu değiştirerek, "*Tannı Kadını Yarattı*'yı gördünüz mü?" diye sordu. "Brigitte Bardot. Ben dün gördüm. Öyle uzun bacakları var ki beyazperdeden dışarı taşıyor. Günün birinde Paris'e gidip Brigitte Bardot'nun kendisini görebilmek isterdim."

"Çeneyi bırak da biraz dans et." Pepote'nin elinden kur-tulan Alci teğmeni iskemlesinden kaldırmaya çalışıyordu. "Ben bütün gece o ayıyla dans edemem. Sülük gibi yapışıyor insana. Gel hadi! Mambo yapalım."

Vallejos, "Mambo!" diye haykırdı. "Harika! Mambo çalınıyor."

Bir dakika sonra ortada topaç gibi dönüyordu. Çok iyi dans ediyordu. Ellerini oynatıyor, değişik figürler biliyor, şarkı söylüyordu. Başkalarını da canlandırmıştı. Dans edenler halka oldular, eşlerini değiştokuş ettiler. Kısa bir süre sonra oda başdöndürücü bir hareketlilik kazandı. Mayta dans edenlere biraz daha yer açmak için ayağa kalkıp koltuğunu duvara dayadı. O da Vallejos gibi dans edebilir miydi acaba? Asla beceremezdi. Mayta'yla karşılaştırıldığında, Pepote bile usta dansçı sayılırdı. Gülümsedi. Adelaida'yla dansa kalktığında -en kolay danslar bile olsa- kendini taş devri insanı gibi hissettiğini anımsamıştı. Beceriksiz olan bedeni değildi. Çekingenliği, utangaçlığı, içindeki baskılar, bir kadına onca

yaklaştığı zaman ayı kadar hantal bir yaratığa çeviriyordu onu. O yüzden de çok zorunlu olmadıkça dans etmemeye karar vermişti. Alicia ya da Zoila zorlarsa –ki her an zorlayabilirlerdi– darda kalabilirdi. Leon Davidoviç dans etmeyi bilir miydi acaba? Elbette bilirdi. Natalia Sedova, devrimciliği bir yana bırakılırsa son derece sıradan bir erkektir dememiş miydi? Sevecen bir baba, sevgi dolu bir koca, becerikli bir bahçıvan. Tavşan beslemeye bayılmış. Sıradan insanların normal niteliklerinden biri de dans etmekten hoşlanmaktı. Onlar dans etmeyi gülünç bir iş, bir hafiflik, boş yere zaman harcamak olarak görmüyorlardı Mayta gibi. Unutma, dedi kendi kendine, sen normal bir erkek değilsin. Mambo sona erince herkes alkışladı. Odayı havalandırmak için sokağa bakan pencereler açıldı. Mayta yüzlerini pencere pervazlarına dayayan çiftleri, kadınlara ağgözlülükle, çapkın bakışlı gözleri yuvalarından uğrayarak bakan teğmeni seyretti. Vaftiz annesi tavuklu çorbanın hazır olduğunu, birinin servise yardım etmesi gerektiğini söyledi. Alci mutfığa koştu. Ter içinde kalan Vallejos yine gelip Mayta'nın yanına oturdu ve ona bir sigara uzattı.

"Aslında ben hem buradayım, hem de değilim." Şakacı bir tavırla göz kırpyordu. "Aslında Jauja'da olmam gerekirdi. Oradaki cezaevinin komutanıyım. Yerimden ayrılmamam gerekir, ama fırsat buldukça kaçamak yapıyorum. Jauja'ya gittiniz mi hiç?"

"Dağlardaki başka yerleri bilirim. Ancak Jauja'yı hiç görmedim."

"Peru'nun ilk başkenti!" Vallejos soytarılık etmeye başlamıştı. "Jauja! Oraya gitmemiş olmanız çok yazık. Her Perulu Jauja'yı görmelidir."

Mayta, teğmenin herhangi bir giriş yapmadan Kızılderililerin hayatı üzerinde söylev çekmeye koyulduğunu fark etti. Gerçek Peru kıyı boylarında değil, dağlardaydı; And Dağlarının doruklarında, Kızılderililerle kartalların yaşadığı yerlerde. Lima tembeldi, bir yabancıydı ve Peru'ya karşıydı. İspan-

yollar tarafından kurulduğu günden beri gözlerini hep Avrupa'ya, Amerika Birleşik Devletlerine dikmiş, Peru'ya sırtını çevirmişti çünkü. Bunlar Mayta'nın daha önce de duyduğu, okuduğu şeylerdi, ama teğmenin ağzından çıkınca kulağa farklı geliyordu. Yenilik delikanlının bunları bir yandan duman halkaları üflerken, gülümseyerek, apaçık söylemesindeydi. Öyle canlı, öyle içten konuşuyordu ki ağzından çıkan her söz kulağa daha güzel geliyordu. Bu çocuğun onda bir özlem, birşeylerin tümüyle yok olduğu duygusunu uyandırması nedendi acaba? Has bir insan olması, dedi kendi kendine. Sapıklıktan çok uzak. Siyaset yaşama sevincini öldürmemiş. Siyasete hiç bulaşmamış galiba. O yüzden de böyle sorumsuz davranabiliyor, aklına eseni söylüyor. Teğmen hile hurda bilmiyor, herhangi bir artniyet gütmüyor, önceden tasarlanmış sözlerle konuşmuyordu. Siyasal inançların duygulardan, ahlaksal öfkeden, başkaldırıdan, idealizmden, düşlerden, cömertlikten, tarafsızlıktan ve gizemcilikten başka bir şey olmadığı yeniyetmelik çağındaydı hâlâ. Evet, o kavramlar henüz ortadan kalkmadı Mayta... İşte –canına yandığımın, kimin aklına gelirdi?– karşındaki şu küçük subay bu niteliklerin hepsini benliğinde toplamış. Dinle bak ne diyor. Korkunç bir haksızlıkmış bu; her milyoner bir milyon yoksul insandan daha fazla paraya sahipmiş, zenginlerin köpekleri dağlardaki Kızılderililerden daha iyi besleniyormuş, bu adaletsizliğe son vermek, halkı harekete geçirmek, *hacienda*'lara el koymak, kışlaları ele geçirmek gerekirmiş; halktan gelen askerler başkaldırıya kışkırtılmalı, grevlere gidilmeli, toplum baştan aşağı yeniden yapılandırılmalı, adalet düzeni kurulmalıymış. Gel de kıskanma. Şuna bak, gencecik, incecik, yakışıklı, gü-leryüzlü, konuşkan, görünmeyen kanatları olan biri, devrim yapmak için dürüstlüğün, korkusuzluğün, tarafsızlığın ve ataklığın yeterli olacağına inanıyor. Devrim yapmanın sınırsız bir sabır, sonu gelmez sıradan işler gerektirdiğini bilmiyor ve belki hiç öğrenmeyecek. Sefil bir iş olduğunu, bin bir yokluk, bin bir kötülük, bin bir... Ama dur, tavuklu çorba ge-

liyor. Alci'nin eline tutuşturduğu, dumanı tüten ksedden yk-selen kokuyu duyunca ağzı sulanmıştı.

Doņa Josefa, "Bir doğumgünü eğlencesi için ne çok emek vermiş, ne masrafa girmiştim," diyor. "Borçlarımı de-yebilmem epey uzun srmştı. Gelenler bardaklarımı, vazolarımı kırdılar. Ertesi sabah evim savaş alanına benziyordu. Ya da yangın yerine. Yine de her yıl aynı eziyete katlanırdım. Çünkü mahallenin geleneği haline gelmişti. Akrabalarım-la dostlarımdan birçoğu yılda bir kere grrlerdı birbirle-rini. Onları yoksun bırakmamak için yapıyordum biraz da. Surquillo Mahallesinde benim doğumgnlerim ulusal bay-ram gibi, Noel gibi bir şeydi. Zaman çok değişti. şimdi kim-senin parti verecek hali yok. En son Alicita'mla kocasının Venezuela'ya gittikleri yıl toplanmıştık. şimdi doğumgnm-de televizyon seyrediyor, sonra da gidip yatıyorum."

Ona 'Nice Yıllara' şarkısını söylemek, yemeklerinin ta-dını övmek için gelen dostlarla akrabaları eski yerlerine yer-leştirmek istercesine koltuklarla iskemlelere, köşelere ve pencerelere bakıyor hüzünle. İçini ekiyor. Yetmiş yaşında olduğu şimdi görülüyor işte. Mayta'nın defterlerini, yazılarını herhangi bir akrabaya bırakıp bırakmadığını biliyor mu acaba? Kadının yüzünde kuşkular beliriyor.

Yüzünü buruşturarak, "Hangi akraba?" diye mırıldanı-yor. "Mayta'nın benden başka akrabası yoktu. Polislerin onu aramaya başladıklarında önce bu eve geldiklerini bildiğim-den buraya bir kibrit p bile getirmedi. Ben onun yazı fa-lan yazdığını da bilmezdim zaten."

Yazardı, evet. alışmalarına katıldığı, dizgisini yaptığı, kopyaları hiçbir yerde – ne Ulusal Kitaplık'ta, ne özel kolek-siyonlarda – bulunmayan, gazeteden çok el ilanına benzeyen o az yapraklı gazetelerde çıkan yazılarını ben de okurdum arada bir. Ama Doņa Josefa'nın *İşçisinin Sesi*'nin ya da öbür küçük gazetelerin adını duymamış olması çok doğal. l-ke halkının büyük çoğunluğu da duymamıştır; özellikle de o gazetelerin seslenmeyi amaçladıkları kitle. Dolayısıyla, Doņa

Josefa haklı sayılır. Mayta yazar falan değildi. Bunu duysa hiç hoşuna gitmezdi, ama gerçek bir aydıındı o. Plaza San Martín'deki son karşılaşmamızda, aydınları ne kadar sert bir dille kınadığını hâlâ hatırlarım. Mayta'nın düşüncesine göre aydınlar pek işe yaramayan insanlardı.

"En azından bu ülkedekiler öyle." Kesin konuşmuştu. "Çarçabuk zevkperestleşiyorlar, sağlam inançlardan yoksunlar. Namusları bir gençlik kongresine ya da barış kongresine katılmalarını sağlayacak bir uçak biletine satın alınabilir. Onun için de kendilerini Amerika'daki bir burs karşılığında veya Kültür Özgürlüğü Kongresine katılmak uğruna satmayanlar Stalincilerin rüşvetini yiyip partiye kaydoluyorlar."

Bu biçimde ve o ses tonuyla konuştuğunu duyan Vallejos'un çok şaşırdığını, çorba kâsesinden ağzına götürdüğü kaşığı yarıyolda öylece tutarak onu tepeden tırnağa süzdüğünü belirtmişti. Vallejos'u tedirgin etmiş ve bir bakıma uyarmış oluyordu böylece. Hiç iyi etmedin, Mayta, çok kötü oldu bu. Konu aydınlardan açıldı mı niye tepesi atıyor, niye kendini tutamıyordu? Leon Davidoviç neydi sanki? O da bir aydıındı. Vladimir Ilyiç de öyle. Ama o ikisi her şeyden önce devrimciydiler. Senin aydınlara verip veriştiirmen Peru'dakilerin hepsinin ya gerici ya Stalinci olmalarından, içlerinden bir tane Troçkici çıkmamasından ötürü duyduğun hınçtan ileri gelmiyor mu?

"Demek istediğim şu: Devrim yapacaksan aydınlara fazla güvenemezsin." Pikapta çalınan 'La Negra Tomasa' *huaracha*'sını bastırmak için sesini iyice yükseltmiş, kırdığı potu düzeltmeye çalışıyordu. "En azından başlangıçta güvenemezsin. Önce işçiler, sonra köylüler gelir. Aydınlar artçıdır."

Vallejos, "Fidel Castro'ya ve dağlara çıkan 26 Temmuz'culara ne diyeceğiz peki?" diye sordu. "Onlar aydın değil mi?"

"Olabilir," dedi Mayta. "Ama o devrim henüz emekleme döneminde. Sosyalist bir devrim de değil zaten. Küçük burjuva devrimi. İkisi ayrı ayrı şeyler."

Teğmen merakla bakıyordu ona. "Hiç değilse siz bu ko-

nuları düşünöyorsunuz." Çorbasını kaşıklarken kendine olan güveni ve gülümsemesi geri gelmişti. "Devrim konusunu konuşmaktan sıkılmıyorsunuz hiç değilse."

"Hayır, sıkılmıyorum." Mayta da gülümsedi. "Tam tersi."

Okul arkadaşım Mayta... O asla 'zevkperestleşmemiştir.' Uzun yıllar boyu çeşitli kısacık görüşmelerimizden, bende kalan en güçlü izlenim kişiliğinde, görünüşünde, hareketlerinde görölen tutumluluktü. Bir kahvede oturup listeye bakışında, siparişini garsona söyleyişinde, hatta uzatılan bir sigarayı alışında dünya nimetlerinden el etek çeken birinin hali vardı. Bana ne kadar aşırı görünürse görönsün, onun yolunda gidenlerin sayısı ne kadar az olursa olsun, siyasal görüşlerine saygınlık ve inandırıcılık kazandıran buydu. Onu en son Vallejos'la tanıştığı geceden birkaç hafta önce görmüştüm. Kırkını aşmıştı ve en az yirmi yıldır dâvâ uğruna çalışıyordu. Geçmiş ne kadar karıştırılırsa karıştırılsın, en büyük düşmanları bile onu siyasetten herhangi kişisel bir çıkar sağlamakla suçlayamazdı. Tam tersine onun siyasal hayatının tek değişmeyen yanı – sanki şaşmaz bir sezgiyle – mutlaka en kötü sonucu verecek, sorunlar, karışıklıklar yaratacak bir yol tutmasıydı. Ortak bir dostumuz, "Mayta beceriksiz bir intiharcıdır," demişti bir gün. "Beceriksiz, çünkü intihar etmeyi başaramıyor," diye yinelemişti. "Adım adım canına kıymak hoşuna gidiyor." Mayta'yı çok iyi betimleyen, hiç beklenmedik bir tanım olduğı için bu söz kafamda kıvılcımlar yaratmıştı; tıpkı aydınlara verip verıştirdiğı gün kullandığı terim gibi.

"Neye gülüyorsun?"

"Zevkperestleşmek deyimine. Nereden çıktı o laf?"

"Galiba şu anda uydurdum." Gülümsemiştir Mayta. "Tamam, daha uygun sözcükler bulunabilir belki. Gevşemek diyebilirsin, kaytarmak diyebilirsin. Ama ne demek istediğimi anladın. İlkelerinden ödün vermene yol açan küçük ödüller. Bir yolculuk, bir burs, gururunu okşayacak bir şey. Emperyalizm öyle tuzaklar kurmakta çok ustadır. Stalinciler de. İşçilerle köylüler kolay kanarlar. Aydınlar şişeyi dudaklarının

önünde görür görmez saldırırlar zaten. Daha sonra da ihanetlerini haklı gösterecek kuramlar geliştirirler."

İnandıkları her şeyi kanıtlayabilmek, kanıtlayabildikleri her şeye inanabilmek gibi şeytanca bir ustalık edindiklerinden, hıyarcıklı veba salgını karşısında bile tarafsız kalınması gerektiğini savunabilecek olan 'usta ahmaklar'ı anlatan Arthur Koestler gibi konuştuğuna işaret etmiştim. Koestler'den alıntı yapmıştı sanki. Onu, CIA ajanı olduğu herkesçe bilinen Koestler'den alıntı yapmakla suçlamama sinirleneceğini sanmıştım, ama beni şaşırttı. "Koestler mi?" dedi. "Evet, doğru. Stalinciliğin ruhbilimsel terörizmini ondan iyi anlatan kimse çıkmamıştır."

"Dikkat et," demiştim onu kızdırmak için, "Bu yolun sonu Washington'a ve 'özgür girişime' dayanır."

"Yanılıyorsun," diye karşılık vermişti. "Bu yolun sonu kalıcı bir devrime ve Leon Davidoviç'e çıkar. Dostlar arasındaki adı Troçki."

Vallejos, "Troçki de kim?" diye sordu.

"Bir devrimci," dedi Mayta. "Öldü. Büyük bir düşünürdü."

Teğmen, "Perulu mu?" diye sordu çekingenlikle.

"Rus. Meksika'da öldü."

Zoilita, "Politika konusunu kesmezseniz ikinizi de kapı dışarı edeceğim," diye gözdağı verdi. "Gel bakalım, teyze oğlu, sen daha bir kere bile dans etmedin. Gel hadi, bu vals bana lütfet."

"Dans edin, dans edin!" Alci Pepote'nin kollarından kurtulmak için yardım dileniyordu.

Mayta kendisini odanın ortasında buldu. Zoilita'nın hoş bir biçimde sözlerini mırıldandığı 'Lucy Smith' valsinin temposuna ayak uydurmaya çalışıyordu. Kaslarının gerilişini, ne kadar kötü dans ettiğini teğmenin görmüş olmasından ötürü duyduğu utancı hissederken o da şarkıya katılmaya ve gülümsemeye çabaladı. Biraz eskimiş ve yıpranmış olmaları bir yana bırakılırsa, bu odadaki her şey o gecekinden farksızdır sa-

nırım. İnsanlarla dolup taşmış salonu, sigara dumanını, bira kokusunu, terli yüzleri gözümün önüne getirmek, o ikisinin dansı bırakıp mumdan yapılmış güllerin bulunduğu köşeye çekilerek sabaha kadar Mayta'nın ilgilendiği tek konuyu –devrim konusunu– konuştuklarını düşlemek hiç zor değil. Dış sahne –yüzler, jestler, giyecekler ve eşyalar– gözümün önünde. Ancak o birkaç saatte Mayta'yla genç teğmenin içlerinden neler geçtiği, neler olup bittiği bilinemez. İlk anda mı sempati duymuşlardı birbirlerine? Aralarında ortak bir payda bulunduğunu sezgileriyle anlayarak birbirlerine hemen yakınlık mı duymuşlardı? İlk görüşte dost olanların sayısı ilk görüşte âşık olanların sayısından fazladır belki. Aralarındaki ilişki tümüyle politik nitelikte bir ilişki, ortak bir davaya bağlanan iki erkeğin yakınlığı mıydı yoksa? Öyle ya da böyle, burada karşılaştılar ve –eğlentinin kargaşası içinde kimse farkına varmadıysa bile– ikisinin de hayatının en önemli olayının tohumları bu odada atıldı.

Doña Josefa Arrisueño, "Birşeyler yazacak olursanız benden hiç söz etmeyin," diye yalvarıyor. "En azından adımları ve evin adresini değiştirin. Aradan çok zaman geçti, ama bu ülkede her şey olabilir. Yine görüşelim."

"Yakında yine görüşeceğimizi umuyorum," dedi Vallejos. "Konuşmamızın sonuna gelmiş değiliz. Sizden çok şey öğrendim, teşekkür ederim."

"Görüşürüz efendim," diyerek kadının elini sıkıyor, sorularına sabırla karşılık verdiği için teşekkür ediyorum.

Barranco'ya yayan döndüm. Miraflores'ten geçerken eğlence gecesinin görüntüleri yavaş yavaş kafamdan silindi. Yoksul insanlarla bir olabilmek için on dört, on beş yaşında açlık grevi yapan Mayta'yı düşündüm. Teyzesiyle konuştuğumuz onca şey arasında, aklımda kalan en canlı görüntü buydu. Öğlen içilen bir tas çorba, akşamları gevelenen bir dilim ekmek. Mayta'nın üç ay boyunca aldığı tek iki besin.

Mayta başını sallayarak, "Elbette görüşeceğiz," dedi. "Evet, tabii. Daha çok konuşacağız."

Gelişme Çalışmaları Merkezi, Miraflores'teki Avenida Pardo Caddesinin üstündedir. 'Kentsel gelişim' akınına karşın ayakta kalabilen eski, alçak yapıların sonuncularından biridir. Şimdi, bu ahşap ve tuğla evlerle çevrelerindeki bahçelerin yerini gökdelenler aldı. Bir zamanlar ağaç gölgeleri, yaparak hışırtıları ve serçe cıvıltıları arasında yükselen evler, zamanında sokağın efendileriyken şimdi cüce gibi görünen *figus* ağaçları dev boyutlu yapıların gölgesinde kaldı. Moisés -danışmadaki kızın altını çizmeden edemediği gibi, *Doktor Moisés Barbi Leyva* - ince beğenisiyle evi, yapıya çok uygun düşen İngiliz sömürge dönemine özgü eşyalarla döşemiş. Yapı da sömürge dönemi mimarisinin kırklı yıllarda yapılmış bir kopyası. Tenteli balkonlar, Sevil'de çok görülen iç avlular, Arap tarzı kemerler, çinili çeşmeler eve belirli bir sevimlilik kazandırmış. Her yer pırıl pırıl. Temiz, bakımlı bahçeye bakan odalarda çalışanlar var. Silâh taşıyıp taşımadığını anlamak için üstümü arayan belleri tabancalı iki güvenlik görevlisi kapıda nöbet tutuyor. Moisés'i beklerken, merkezin, floresan lâmbalarıyla aydınlatılan vitrinlerde sergilenen son yayınlarını gözden geçiriyorum. Ekonomi, istatistik, sosyoloji, siyasa ve tarih konularında incelemeler. Baskı güzel, hepsinin ilk sayfasında tarih öncesi çağlarda yaşayan bir tür deniz kuşunun resmi görülüyor. Merkezin amblemi.

Moisés Barbi Leyva bu kurumun belkemiğidir. Çekici kişiliğinin, yılmak bilmeyen çalışkanlığının ve yolunu bulup işini yürütme yeteneğinin sayesinde, merkezi ülkenin en etkin kültür kurumlarından biri haline getirmiştir. Kurşun geçirmeyen iyimserliğiyle kasırga şiddetindeki iradesinin dışında en önemli özelliği pazarlık etme yeteneğidir. Bu da He-

gel karşıtı bir bilim, birbirinin karşıtı olan şeyleri bağdaştırma –bir başka Limalı– San Mart n de Porreş gibi, kediye, köpeği ve fareyi aynı kaptan yemek yemeye aľıřtırma yeteneğidir. Mois s’ın derleyici dehası, hem kapitalistlerin hem komünistlerin, en tutucu h k metlerle vakıfların yanısıra en devrimci olanların, gerek Waşington’ın gerekse Moskova’nın hem Bonn’un hem Havana’nın, Paris’in ve Beijing’in merkeze  d n   paralar ve bağışlar vermesini, ödeneklerle fonlar ayırmasını sağlar. Bunların her biri, bu merkezi *bizim* kuruluşumuz olarak düşünür. Hepsi de yanılmaktadır. Kuşkusuz Gelişme  alışmaları Merkezi Mois s Barbi Leyva’ya aittir ve o ölünceye kadar öyle kalacaktır. Bu ülkede onun yerini tutabilecek biri bulunmadığına göre, kuruluşun onunla birlikte öleceği de kesindir.

Mayta’nın zamanında Mois s köktenci bir devrimciydi. şimdi ilerici bir aydın. Dehası, merkez –ve merkezle birlikte kendisi– zenginleşirken solculuk imgesini hiç zedelemekten koruyabilmesinde yatar. Bunun yanısıra, birbirlerine tümüyle ters düşen ideolojileri benimseyen insanlarla kusursuz ilişkilere girmeyi, hiç kimseye satılmadan, bu ülkede son yirmi yıl içinde işbaşına gelen bütün h k metlerle geçinmeyi başarmıştır. Orantı ve uzaklık duygusu eşsizdir. Bir tarafa verdiği  d n n karşı tarafa aşırı görünebileceği durumlarda, dengeyi korumak için birinci tarafı sert bir dille kınamaktan kaçınmaz. Herhangi bir kokteyl partide, çok uluslu şirketlerin ulusal kaynaklarımızı s m rd ğ nden, emperyalistlerin    nc  Dünya kültürümüzü anlayamadığından dem vurduğunu duyarsam, o yıl ABD’nin merkezin programlarına yaptığı yardımın karşı tarafın yardımından daha büyük olduğunu anlarım. Bir konserde ya da sergide Sovyetlerin Afganistan’a müdahalede bulunmasından ya da Polonya’daki Dayanışma Sendikasına yapılan baskıdan ötürü kaygılandığını açıklayacak olursa, o zaman da Doğu Blokundan yeni bir yardım aldığı kesindir. Bu numaralarla, bu ayak oyunlarıyla kendisinin ve başında bulunduğu kuruluşun hiçbir ideolojiye bağlı

olmadığını kanıtlar.

Bir kitap okumayı başaran her Perulu politikacı –ki sayıları pek yüksek değildir– Moisés'i kendi akıl hocası sayar ve merkezin kendisi için çalıştığına inanır. Anlaşılması olanaksız bir biçimde böyle düşünmekte haklıdırlar. Moisés, onları merkezle iyi geçinmenin kendi çıkarları gereği olduğuna inandırmıştır. Bu inançları çok yersiz de sayılmaz, çünkü o kuruluşa yakın olan sağcılar bu yakınlıktan ötürü kendilerini birer reformcu, birer sosyal demokrat, neredeyse birer sosyalist gibi hissederler; aynı yakınlık solcuların daha ılımlı görüşmelerine, toplum tarafından daha kolay kabul edilmelerine yol açar, onlara bir bilimsellik parıltısı, düşünsel bir cila kazandırır. Moisés, askerlerin kendilerini sivil, din adamlarının öteki sıradan insanlar, burjuvaların da ulusun gerçek evlatları olan proleterler gibi hissetmelerini sağlar.

Başarılı olduğu için, çevresindeki insanlarda hınç ve kıskançlık duyguları uyandırır. Pek çok kimse onun için çok ağır sözler söyler, bindiği bordo Cadillac'la alay eder. Moisés'e verip veristiren, kara çalanların başında –onun sayesinde yemek yiyebilen, giyinip kuşanan, yazı yazıp yazdıklarını yayınlayabilen, kongrelere katılabilen, böylece de 'ilerici' oldukları izlenimini pekiştiren– ilerici aydınlar gelir kuşkusuz. Moisés kendisi için söylenenleri bilir, ama aldırmaz. Aldırsa bile belli etmez. Onun başarısı, yarattığı imgeyi koruyabilmesi, hiç değişmeyen hayat felsefesine dayanır: İnsanlar Moisés Barbi Leyva'dan nefret edebilirler, ama Moisés Barbi Leyva kimseden nefret etmez. Onun düşman oldukları soyut canavarlardır –emperyalizm, militarizm, toprak ağalığı, oligarşi, CIA, v.b. Bu düşmanlar da amaçlarına dostları (yani insan soyunun tümü) kadar iyi hizmet ederler. Mayta, otuz yıl önceki amansız bağınazlığıyla Moisés'in 'zevkperestleşen' devrimci aydınların tipik bir örneği olduğunu ileri sürerdi kuşkusuz. Belki öyledir. Ama Moisés'in insanı çileden çıkaran bu ülkede oynadığı bütün rollere, girdiği pazarlıklara karşın yararlı birşeyler yapabildiğini, onun çalışmalarının sonucunda

birkaç düzine aydının ekmeğini kazanabildiğini, üniversite çevrelerinin entrikaları ve düş kırıklıkları arasında boşuna zaman kaybedeceklerine gerçekten çalışabildiklerini, en az aynı sayıda insanın onun sayesinde çeşitli yolculuklar yapabildiğini, özel kurslara gidebildiğini ve dünyanın geri kalan bölümlerindeki meslekdaşlarıyla verimli ilişkilere girebildiklerini kabul eder miydi? 'Zevkperestleşmiş' bile olsa, Eğitim Bakanlığının, Kültür Enstitüsünün veya Peru üniversitelerinin yapması gerekeni Moisés Barbi Leyva'nın tekbaşına yaptığı-nı anlar mıydı? Hayır, anlamazdı. Çünkü Mayta için böyle şeyler temel hedeften şaşmak demektir. Gözü gören, hareket geçecek kadar namuslu olan herkesin tek yükümlülüğü devrimi gerçekleştirmek için çalışmaktır onun kanısınca.

"Nasılsın?" Moisés benimle el sıkışıyor.

Mayta, "Sen nasılsın yoldaş?" diye karşılık veriyor.

Mayta gelen ikinci kişiydi. Bu da olağan bir durum değildi, çünkü Jirón Zorritos'ta, Devrimci İşçi Partisi (T)'nin yerel karargâhı olan garajda toplanmaya başladıklarından beri Mayta herkesten önce gelir ve kapıyı o açardı. Komite üyelerinin hepsinde bir anahtar vardı, gidecek başka bir yer bulamadıklarında ya da yapacak bir işleri çıktığında şu ya da bu tarihte her birinin garajda gecelediği olmuştur. Yedi kişiydiler. Üniversite öğrencisi olan iki komite üyesi - Yoldaş Anatolio'yla Yoldaş Medardo - sınavlardan önce orada ders çalışırlardı.

"Bugün ben senden önce geldim." Yoldaş Medardo çok şaşırmıştı. "Bir mucize bu."

"Dün gece bir doğumgünü toplantısına gittim. Geç saatlere kadar yatamadım."

"Sen doğumgününe mi gittin?" Yoldaş Medardo bir kahkaha attı. "Bir mucize daha."

Mayta, "Çok ilginçti," diye açıkladı. "Ama senin düşündüğün gibi değil. Komiteye hemen rapor vereceğim."

Garajın dışı, içeride olup bitenler konusunda en ufak bir fikir vermezdi. İçeriye girince, önce Yoldaş Jacintho'nun

Montevideo'daki Troçkici örgütün kongresinden getirdiği, Marx'ın, Lenin'in ve Troçki'nin sakallı resimlerinin görüldüğü afiş çıkardı insanın karşısına. Duvarların dibine yığılmış *İşçinin Sesi* tomarları, fırsat bulunup da dağıtılamayan el ilanları, manifestolar, grevleri kınayan ya da destekleyen bildiriler demetleri dururdu. Oturacak yerleri çöktü. çökecek durumda olan bir-iki iskemle, süt sağan köylü kızların ya da medyumların kullandığı türden üç ayaklı birkaç tabure vardı. İki üç tane yatak üst üste konmuş ve bir battaniyeyle örtülmüştü. Gerekliğinde onların üstüne de oturuluyordu. Tuğlaların üstüne yerleştirilmiş tahtalardan yapılmış kitaplıkta alçı tozuyla kaplı birkaç kitap baygın yatıyor, bir köşede tekerlekleri olmayan üç tekerlekli bir bisikletin iskeleti görülüyordu. DİP (T)'nin yerel merkezi öyle küçüktü ki henüz komite üyelerinin yalnızca üçte biri geldiği halde toplantıya tam kadroyla başlanmış gibi görünüyordu.

"Mayta mı?" Moisés koltuğunda arkaya yaslanarak inanmaz bakışlarla yüzüme bakıyor.

"Evet, Mayta," diyorum, "onu unutmadınız değil mi?"

Kendini toplayıp gülümsüyor. "Tabii ki unutmadım. Nasıl unutabilirim? Yine de tuhaf. Peru'nun herhangi bir yerinde Mayta'yı hatırlayan biri kaldı mı?"

"Kalmadı sayılır. O yüzden de hatırlayan bir avuç insanın anılarına başvurmak zorundayım."

Bana yardım edeceğini biliyorum, çünkü Moisés yardımsever insandır. Herkese yardım etmeye hazırdır. Ancak Mayta'yla yakın bir işbirliği yaptığı, onunla iyi dost olduğu için bunu yaparken ruhsal çekingенliğini yenmek, kendisine karşı acımasız davranmak zorunda kalacağını biliyorum. Çamlı vitrinlerinde Huacas'ta bulunan, cinsel ilişki durumunda görülen Kolomb çağı öncesinden kalma birkaç tanrı heykelciği, raflarda deri ciltli kitaplar ve eski Peru'nun parşömen üstüne yapılmış bir haritası duran bu büroda Yoldaş Mayta'yı düşünmek onu rahatsız etmeyecek mi? Mayta'yla yaptıkları işleri, paylaştıkları düşleri hatırladıkça bugünkü durumunda bir

sahtelik olduğunu hissetmeyecek mi? Herhalde edecek. Mayta'yı anımsadıkça ben –ki hiçbir zaman onun siyaset arkadaşlarından biri değildim – bile tedirgin olduğuma göre, Geleşme Merkezinin bu ünlü yöneticisi çok daha fazla olur...

"İyi adamdı," diyor temkinle. Aynı zamanda benim Mayta için ne düşündüğümü, en gizli saklı düşüncelerimi keşfetmek istercesine bakıyor yüzüme. "İdealist çocuktu, iyiniyetliydi. Gelgelelim saftı, yanılgılar içinde yaşırdı. Jauja'daki o berbat işten söz ediyorsanız, benim vicdanım rahat. Başını belâya sokacağını, biraz daha düşünüp vazgeçmesini söylemiştim ona. Boşuna çene yormuş oldum tabii. Mayta'da katır inadı vardı."

"Ben onun siyasal hayatının ilk dönemlerini öğrenmeye, o yılları yeniden diriltmeye çalışıyorum. Bu konuda tek bildiğim şey henüz çok gençken, üniversiteye bile girmeden –ya da üniversitenin birinci sınıfında– APRA'ya yazıldığı, daha sonra da..."

"Daha sonra da girip çıkmadığı yer kalmadı," diyor Moisés. "Önce APRA'cı oldu, daha sonra komünist, revizyonist, Troçkici. Her hizibe, her solcu topluluğa girip çıktı. Daha fazlasına girip çıkmamışsa bunun nedeni o günlerde daha fazla hizip olmamasıydı. Şimdi seçenekler daha bol. Bu merkezde, Peru'daki bütün sol partilerin, grupların, birliklerin, hiziplerin ve cephelerin listesini çıkarıyoruz. Kaç tanedirler dersiniz? Otuzu aşkın!" Parmaklarıyla masanın üstünde trampet çalarken düşünceli bir hal alıyor.

Ciddi bir sesle, "Ancak bu noktayı başından anlamalısınız," diye ekliyor. "Birinden ötekine geçmesinde en ufak bir çıkarıcılık yoktur. Belki dengesizdi, belki yolunu bulamıyordu, ama dünyada onun kadar hak gözeten ikinci bir insan yoktu. Haa, bir şey daha. Kendi yıkımına yol açan bir yanı vardı. Oldum bittim muhalifti. Doğuştan asiydi. Nereye girse bir süre sonra muhalefet etmeye başlar, sonunda o topluluğa karşı olan hizibe geçerdi. Muhalefet etmek onun en güçlü içgüdüsyüdü. Zavallı Yoldaş Mayta! Ne boktan bir hayat

yaşadı, değil mi?"

Yoldaş Jacinto, "Oturum açılmıştır," dedi. DİP (T)'nin genel yazmanı ve toplantıya katılan beş üyenin en yaşlısıydı o. Komite üyelerinden ikisi – Yoldaş Pallardi'yle Yoldaş Carlos – görünmemişlerdi. Ötekiler de yarım saat bekledikten sonra onlarsız başlamaya karar vermişlerdi. Yoldaş Jacinto üç hafta önceki toplantının tutanaklarını 'okudu.' Bir önlem olarak, yazılı tutanak tutulmazdı aslında. Genel yazman konuşmaların genel konusunu deftere not ederdi yalnızca. Şimdi de gözlerini kısmış yazdıklarını okuyordu. Kaç yaşındaydı Yoldaş Jacinto? Belki altmış, belki daha fazla. Sağlam yapılı bir melezd. Alnının üzerinde kabarık saçları, kendisini genç gösteren atletik bir yapısı vardı. Örgütün yaşayan bir tarihiydi ve bin dokuz yüz kırklı yıllardan, toplantıları şair Rafael Méndez Doriç'in evinde yaptıkları günlerden beri bu işin içindeydi. Troçkiciliği Peru'ya getirenler Paris'ten dönen bir avuç gerçeküstücü sanatçı – Pablo de Westphalen, Abril de Viveo, César Moro – olmuştu. Jacinto ilk Troçkici örgütlerden birinin, 1946'da kurulan ve Devrimci İşçi Partisinin öncüsü olan Marksist İşçiler Birliğinin kurucuları arasındaydı. Yirmi yıl süreyle çalıştığı Gübre Sanayi A.Ş.'de (GÜBSAŞ) –APRA'cılarla Komünist Partililerin düşmanca tavırlarına karşın – her zaman sendika yönetiminin kadrosunda üye (tabii ki bir azınlık üyesi) olarak kalmayı başarmıştı. Neden öbür topluluklarından birine katılmayıp Devrimci İşçi Partisi (T[roçkici]) saflarında kalmıştı? Mayta buna seviniyor, ama nedenini anlayamıyordu. Gençlerden uzak kalmamak için olabilir miydi? Herhalde öyleydi. Mayta, Dördüncü Enternasyonalin 'yazmanı Michel Pablo'nun saptırımcılığına ateş püsküren uluslararası Troçkici kalem kavgasının Yoldaş Jacinto'yu pek fazla ilgilendirdiğini sanmıyordu.

"İşçinin Sesi," dedi genel yazman. "Şimdi en önemli ve acil konumuz bu."

Moisés, "Sol kanat çocuksuluğu mu diyeyim, ters gitme merakı mı diyeyim, adını ne koyacağımı bilemiyorum," di-

yor. "Aşırı solun hastalığı. Devrimcilerin en devrimcisi, bilmemkimden daha solda, falancadan daha köktenci olma tutkusu. Mayta'nın tutumu hep böyleydi. Ağzı süt kokan sümüklü çocuklar olarak APRA Gençlik Koluna yazıldığımızda -APRA da yeraltında çalışıyordu o dönemde- Manuel Seoane bir konuşma yapmış, bizlere Haya de la Torre'nin tarihsel zaman ve mekân teorisini, onun Marksçı diyalektiği çürütüp bunun ötesine geçtiğini anlatmıştı. Mayta neyi çürütüp neyin ötesine geçtiğimizi anlayabilmemiz için Marksizmi incelememiz gerektiğini ileri sürdü kuşkusuz. Bir grup kurdu. Birkaç ay sonra APRA Gençlik Kolu bize disiplin cezası verdi. Hiç farkına varmadan, Komünist Partisinin yolunu tutmuş oluyorduk. Bunun somut sonucu da Panoptico Cezaevi'ni boylamamız oldu. Ateşle vaftiz edildik."

Gülüyor. Ben de gülümsüyorum. Ne var ki aynı şeye gülmüyoruz. O yaşımdan büyük, siyasete bulaşmış iki çocuğun oynadığı oyunlara gülüyor ve bunların önemsiz şeyler, çoktan unutulup giden olaylar, bir tür siyasal kıyamık olduğunu gülüşüyle kanıtlamaya çalışıyor. Bense gözüme ilişen iki fotoğrafa gülüyorum. Gümüş çerçeveleriyle birbirlerini dengeleyerek karşı karşıya duran iki resim: Moisés, Peru'yu ziyaret eden Senatör Robert Kennedy'yle el sıkışıyor ve bir Latin Amerika delegasyonu ile birlikte gittiği Beijing'de Başkan Mao'yla yan yana duruyor. İki fotoğrafta da yansız gülümsemesi yüzünü aydınlatıyor.

Yoldaş Jacinto, "Sorumlu yoldaş raporunu sunabilir," diyor.

İşçinin Sesi gazetesinin yayınlanmasından sorumlu olan Mayta'ydı. Gerek Teğmen Vallejos'un yüzünü gözlerinin önünden uzaklaştırmak, gerekse üç saatlik bir uykuyla yataktan kalktığından beri kurtulamadığı sersemlikten kurtulmak için başını salladı. Ayağa kalktı ve söyleyeceklerini not ettiği, sekize on beş santim boyutlarındaki kartı çıkardı.

"Çok doğru yoldaşlar. Şu anda en acil sorun *İşçinin Sesi*. Bu sorunun da hemen bugün çözümlenmesi gerek," der-

ken esnememek için kendini zor tuttu. "Aslında iki sorun var. Ayrı ayrı ele alınmaları gerekir. Bölücüler ayrıldıklarına göre, ilk sorun gazetenin adı. İkinci sorunsu eski sorun. Para."

Olup bitenleri hepsi biliyordu, ama Mayta her şeyi ayrıntılarıyla açıkladı. Deneyimleri ona bir düşünceyi açıklamayı uzun tutmanın daha sonraki tartışmalarda zaman kaybını önlediğini öğretmişti. Madde bir: Gazetenin adını olduğu gibi koruyup sonuna bir T eklemekle yetinecekler miydi? Onlardan ayrılanlar da kendi gazetelerini çıkarıyor ve *İşçinin Sesi* adını kullanıyorlardı çünkü. Logoyu bile değıştirmemişlerdi. Böylece, işçi sınıfı onların Devrimci İşçi Partisinin devamı, DİP (T)'ninse ayrılıkçı grup olduğunu düşünecekti. Evet, bu aşağılık bir hileydi, ama gerçekleri kabul etmek gerekiyordu. İki tane Devrimci İşçi Partisi olursa işçilerin aklı karışmaz mıydı? Troçkici olduklarını göstermek için birinin her yanına T harfi basılsa bile, iki tane *İşçinin Sesi* kafaları büsbütün karıştırdı. Yeni sayının yazıları dizilmiş, Cocharcas'daki basımevinde bekliyordu. O yüzden bu konuda hemen karar alınması zorunluydu. Gazetenin adını değıştirecekler mi, yoksa *İşçinin Sesi (T)* olarak mı bırakacaklardı? Bir sigara yakmak ve Jacinto, Medardo, Anatolio ya da Joaquin yoldaşın herhangi bir sözü olup olmadığını görmek için konuşmasına ara verdi. Kimseden ses çıkmayınca sigara dumanını üfleyerek konuşmasını sürdürdü. "İkinci nokta basımevine ödenmesi gereken beş yüz soles. Yönetici, bir sonraki sayıdan başlayarak bizden daha fazla para isteyeceğini bildirdi. Kâğıt zammını karşılayabilmek için yüzde yirmi fiyat artışı yapıyor."

Cocharcas'taki basımevi iki yapraklı gazetenin bin tane-sini iki bin soles'e basıyor, onlar da bir gazeteyi üç soles'e satıyorlardı. Kuramsal olarak, bin tanenin bini de tükenirse bin soles kâr edeceklerdi. Oysa uygulamada, gazete satıcıları satış fiyatının yarısını komisyon olarak alıkoyuyor – kimse onlara ilan da vermediğinden – satılan her sayıdan yarım soles

zarar ediyorlardı. Fabrikaların, üniversitelerin ve sendikaların kapılarında kendi elleriyle sattıkları sayılar kâr bırakıyordu yalnızca. Ama -garajdaki DİP (T) merkezinin duvarları önünde biriken, üyelerin moralini bozan sararmış yığınların da gösterdiği gibi- bin gazetenin binini de satabilmeleri çok ender görülen bir durumdu. *İşçinin Sesi* hep zarardaydı, şimdi topluluk ikiye ayrıldığı için işler daha da kötüydü.

Mayta yüreklendirici bir gülüşle gülümsemeye çalıştı. "Dünyanın sonu gelmedi, yoldaşlar. O kadar üzülmeyin. Bir çözüm bulmaya çalışalım."

Moisés, "Yanlış hatırlamıyorsam kendisi hapisteyken Komünist Partisinden atılmıştı," diyor. "Belki de yanlış hatırlıyorum. Öyle çok hizipleşme, öyle çok uzlaşma ve barışma oldu ki birbirine karıştırıyorum."

"Komünist Partisinde çok kaldı mı?" diye soruyorum. "İkiniz de partili miydiniz?"

"Bakış açısına bağlı olarak, hem partiliydik, hem değildik diyebilirim. Kayıtlı değildik, parti kartı taşı mıyorduk. O günlerde kimsenin kartı yoktu zaten. Parti yasadışıydı ve çok küçüktü. Biz de militan olarak değil sempatizan olarak çalışıyorduk. Her şeye ters gitmekten hoşlanan Mayta hapse girdikten sonra başka yöne kaymaya başladı. Troçki okumaya giriştik. Ben onun zoruyla okuyordum. Daha Fronton'dan çıkmadan hükümlülere çifte iktidar, kalıcı devrim, Stalinciliğin batağı konularında söylev çekmeye başladı. Bir gün partiden atıldığı haberini aldı. Bir ajan provokatör, bir Troçkici, ayrılıkçı, aşırı solcu ve benzeri bir şey olmakla suçlanmıştı. Ben bundan kısa bir süre sonra Arjantin'e sürgün edildim. Döndüğümde Mayta DİP saflarında sürdürüyordu savaşı. Ama siz acıkmış olmalısınız. Buyurun, öğle yemeğini birlikte yiyelim."

Çok güzel bir yaz günü. Gökte, evleri, insanları, ağaçları şenlendiren, akkor gibi parlayan bir güneş var. Moisés'in bordo renkli Cadillac'ıyla Miraflores'in sokaklarına dalıyoruz. Bugün sokaklardaki polis arabaları da, miğferli askerler-

le dolu ciplerin sayısı da başka günlerdekinden çok daha fazla. Diagonal'in girişinde, kum torbalarından oluşan bir duvarın gerisine deniz piyadelerinin kullandığı makineli tüfekler yerleştirilmiş. Yanlarından geçerken takım komutanının walkie-talkie ile konuştuğunu görüyoruz. Moisés, böyle bir havada deniz kıyısında yemek yemek gerekir diyor. Costa Verde'ye mi gidelim, Suizo de la Herradura'ya mı? Costa Verde hem daha yakın, hem de olası saldırılara karşı daha iyi korunmuş bir yerdir. Yolda giderken DİP'in, Odria'nın diktatörlüğünün son yıllarındaki durumundan, siyasal mahkûmların cezaevlerinden salıverildiği, sürgündekilerin vatana dönmelerine izin verildiği 1955 ve 1956 yıllarından söz ediyoruz.

"Aramızda kalsın, ama," diyor Moisés, "DİP'in çalışmaları bir şaka olmaktan öteye geçmedi. Hayatlarını partiye adayan ve kazık yiyenler için ağır bir şakaydı kuşkusuz. Ölenler için acı bir şakaydı. O boktan broşürleri yazacağız, diye kafa patlatıp kısır kalem kavgalarının kapanına kısılanlar için de tatsız bir şaka. Ancak nereden bakarsanız bakın, anlamsız bir şakaydı."

Korktuğumuza uğradık. Costa Verde çok kalabalık. Lokantanın girişindeki güvenlik görevlileri üstümüzü arıyor, Moisés tabancasını onlara bırakıyor. Eline sarı bir fiş tutuşturuyorlar. Masalardan birinin boşalmasını beklerken dalgakıranın yanındaki hasır gölgeliklerden birinin altında oturuyor, birer soğuk bira içiyoruz. Dalgaların kırılışını seyrediyor, yüzümüze sıçrayan su damlacıklarını hissediyoruz.

"Mayta'nın zamanında DİP'in kaç üyesi vardı?"

Moisés gözlerini boşluğa dikeyor. Bardağından irice bir yudum alınca yüzünde bira köpüğünden bir bıyık kalıyor. Peçetesiyle ağzını siliyor, yüzünü bana çeviriyor. Küçücük, alaycı bir gülüş var yüzünde. "Hiçbir zaman yirminin üstüne çıkmadı," diye mırıldanıyor. Öyle alçak sesle konuşuyor ki duyabilmek için ona doğru eğiliyorum. "En yüksek sayı buydu. Üyeler o sayıya ulaştınca bir Çin lokantasına gidip kutlamıştık. Yirmi üyemiz olmuştu! Ondan sonra bölünmeler başla-

dı. Pablocular ve Karşı-Pablocular. Yoldaş Michel Pablo'yu hatırlıyor musunuz? DİP ve DİP (T). Biz Pablocu muyduk, yoksa Karşı-Pablocu mu? Yemin ederim unuttum. O ideolojik ayrımları başımıza belâ eden Mayta'ydı. Tamam, şimdi hatırladım. Biz Pablocuyduk, karşı taraf Karşı-Pablocu. Biz yedi kişiydik, onlar on üç. DİP adını onlar kaptılar, biz sonuna bir T eklemek zorunda kaldık. Bölünmenin ardından iki grup da büyüyemedi. Onu kesin olarak biliyorum. Jauja olaylarına kadar öyle sürüp gitti işte. Sonra iki DİP de yok oldu ve yeni bir hikâye başladı. Benim için çok da iyi oldu. Paris'e sürüldüm. Orada tezimi yazdım, kendimi ciddi çalışmalarla verebildim."

Yoldaş Anatolio, "Görüşler açıklandı, savlar ateşli," dedi.

"Haklısın," dedi genel yazman. "Şimdi herkes elindeki kartları açacak, oylama yapacağız. Kabul edenler?"

Mayta'nın önerisi –*İşçisinin Sesi (T)* adının Proleterya'nın Sesi olarak değiştirilmesi – ikiye karşı üç oyla geri çevrildi. Beraberliği Yoldaş Jacinto'nun oyu bozmuştu. Mayta'yla Joaquin'in, birbirine saldıran aynı adda iki gazetenin karışıklık yaratacağı görüşüne karşı, Medardo'yla Anatolio gazetesinin adını değiştirmekle ayrılıkçıların ekmeğine yağ süreceklelerini, gerçek DİP'in DİP (T) değil, partiden ayrılanlar olduğunu kabul etmiş gibi görüneceklerini savunmuşlardı. Partinin ilk görüşlerine bağlı kalanlar kendileriydi oysa. Ayrıca, ayrılanlara partinin adının yanısıra gazetesinin adını da bağışlarlarsa bu... ihaneti ödüllendirmek gibi bir şey olmaz mıydı? Medardo'yla Anatolia'ya kalırsa, ad benzerliği geçici bir sorundu. İşçi sınıfı gazetede ki makalelerin, başyazıların, hatta haberlerin içeriğini, doktrin yönünden tutarlılığını fark edince durum açığa çıkacak, hangi gazetesinin gerçek karşı-bürokratik Marksist yayın, hangisinin sahte olduğu anlaşılacaktı. Çok uzun ve sert bir tartışma geçmişti aralarında. Mayta, dün gece o salak idealist oğlanla konuşmak bundan çok daha keyifli bir işti, diye düşündü. Oylamayı kaybetmemin ne-

deni de uykusuzluktan sersemlemiş olmam. Aman, ne fark ederdi sanki? Adını değiştirmemek *İşçinin Sesi (T)*'nin satışını büsbütün aksatırsa, komitenin yedi üyesinin de hazır bulunduğu bir toplantıda kararın yeniden gözden geçirilmesini isteyebilirdi.

"Yani Mayta Teğmen Vallejos'la tanıştığında partinin topu topu yedi üyesi mi vardı?"

"Teğmen Vallejos'u siz de hatırlıyorsunuz demek?" Moisés gülümsüyor, listeyi gözden geçirip karides *ceviche* ve midyeli pilav ismarlıyor. Onun gibi zevkperestleşmiş bir economicinin bu işleri benden çok daha iyi bilmesi gerektiğini söyleyerek yemek seçimini ona bırakmıştım. "Evet, yedi. Herkesin adını – gerçek adını – hatırlamıyorum, ama kod adları aklımda. Yoldaş Jacinto, Yoldaş Anatolio, Yoldaş Joaquín. Yoldaş Medardo bendim. Yiyecekler karneye bağlandığından beri Costa Verde'nin listesinde epey bir gerileme olduğunun farkında mısınız? Böyle giderse Lima'daki bütün lokantalar kepenklerini indirmek zorunda kalacak."

Arkalarda bir masa vermişlerdi bize. Denizi güçlkle görebiliyorduk. Araya öbür masalardaki müşteriler – turistler, genç çiftler, birinin doğumgünü kutlayan bir şirketin çalışanları – giriyordu. İçlerinden biri önemli bir politikacı ya da yönetim kurulu üyesi olmalıydı, çünkü yakındaki bir masada otomatik tüfeklerle silâhlanmış takım elbiseli dört goril oturuyordu. Dördü de sessizce biralarını yudumluyor, lokantadaki hiçbir hareketi gözden kaçırmıyorlar. Konuşmalar, gülüşmeler, tabak bardak şıngırtısı denizin sesini bastırıyor.

"Öyleyse Vallejos'la birlikte sekiz kişi oldunuz," diyorum. "Sayarken onu unuttunuz."

"Vallejos partiye yazılmadı," diye karşılık veriyor hemen. "Yedi üyesi olan bir parti insana şaka gibi geliyor, değil mi? Vallejos üye olmadı. Aslını ararsanız biz hiç tanışmadık. Ben onun yüzünü gazetelerdeki resimlerinde gördüm ilk kez."

Çok kesin konuşuyor. Ona inanmak zorundayım. Niye yalan söylesin zaten? Yine de söylediği şeyler DİP (T)'deki militanların sayısından daha çok şaşırtıyor beni, küçük bir parti olduğunu biliyordum, ama bu kadar küçük olduğunu bilmiyordum. Hazırladığım senaryoyu –Mayta'nın Vallejos'u Jiron Zorritos'taki garaja getirip yoldaşlara tanıtmasını, onu partiye kaydedip savunma sorumlusu olarak görevlendirmelerini– bir yana bırakmam gerek. Bu düşünce de gümeye gitti.

Moisés birkaç saniye sonra biraz daha açıklıyor. "Yedi dediysem, zamanlarının tümünü o işlere harcayan yedi profesyonel demek istedim. Kurslara aldığımız sempatizanlar, öğrenci ve işçiler de vardı. Bazı sendikalarda –sözgelimi GÜBSAŞ'da, Yapı-İş'te– da etkili olabiliyorduk."

Garson *ceviche*'leri getiriyor. Islak karidesler parlıyor ve taze görünüyor. Acısını bol tuttukları kokusundan bile anlaşılıyor. Yemeğimizi yiyip içkilerimizi içiyoruz, bitirir bitirmez yine konuya dönüyoruz. "Vallejos'u hiç görmediğinize emin misiniz?"

"Onu gören tek kişi Mayta'ydı. Hiç değilse uzunca bir süre boyunca. Daha sonra özel bir kurul seçtik. Eylem Grubu. Anatolio, Mayta, galiba bir de Jacinto. Onlar Vallejos'u birkaç kere gördüler. Geri kalanlar hiç görmediler. Anlamaya çalışın. O adam bir subaydı. Bizlerse yeraltında çalışan devrimciler. O bir subay, bir teğmendi."

Yoldaş Jacinto, "Bizim gruba sızması emredilmiştir," dedi. "Bunu anladığımı umarım."

Mayta, "Başlangıçta ben de öyle düşünmüştüm kuşkusuz," diye karşılık verdi. "Ama gerçekleri bir gözden geçirelim, yoldaşlar. Bu adamlar bu kadar ahmak mı? Partiyecilik için bir doğumgünü toplantısında sosyalist devrim konusunda söylev çeken bir teğmen mi gönderirler? Bana açılmasını sağladım; o çocuk ne dediğini bile bilmiyor. Yüreği solda atıyor, ama çok saf ve duygusal. Devrimin ne olduğunu bilmeden devrimden söz ediyor. İdeolojik açıdan, el değme-

miş, kız oğlan kız. Devrim dendi mi Fidel Castro'yla Sierra Maestra Dağlarında kurşun sıkan sakallı kahramanları geliyor aklına. Orada yapılanlar hoşuna gidiyor, ancak devrimlerin düzeneğini hiç bilmiyor. Doğru, düşüncelerini öğrenmek için fazla zaman bulamadım gerçi. Söyleyeceklerim bu kadar."

Yerine oturdu. Sabırsızca konuşmuştu, çünkü üç saatlik toplantı süresince paketindeki bütün sigaraları tüketmişti ve bir sigara yakabilmek için içi gidiyordu. Vallejos'un DİP (T) konusunda bilgi toplamakla görevlendirilmiş bir istihbarat subayı olabileceğine neden inanamıyordu acaba? İncelikten tümüyle yoksun da olsa, ordu böyle bir plana başvuramaz mıydı? Askerler, polisler, Peru'daki bütün burjuvalar incelikten yoksun adamlar değil miydiler zaten? Ne var ki genç çenebazın güleç, heyecanlı yüzü gözünün önüne gelince kuşkuları dağılıverdi.

Yoldaş Jacinto'nun onu desteklediğini duydu. "Belki aramıza sızması emredilmiştir, ama en azından öyle olabileceğini başından düşündük. Bu da bir üstünlüktür. Kim olduğunu bilirsek gerekli önlemleri alabiliriz. Onlar da bize aralarına sızmamız için bir fırsat veriyorlar. Bu fırsattan yararlanmak devrimciliğin gereğidir, yoldaşlar."

Böylece, DİP (T)'de sayısız tartışmalara yol açmış olan konu yeniden gündeme geldi. Askerlerden, denizcilerden ve havacıardan oluşan hücreler kurmak amacıyla Deniz, Kara ve Hava Kuvvetlerine sızmak partinin hedeflerinden biri olmamalı mıydı aslında? Askerleri, köylüler ve proleterayla ortak bir amaç gütmeleri konusunda bilinçlendirmek gerekmez miydi? Yoksa, toplumun hangi kesitinden gelmiş olurlarsa olsunlar, askerlerle subayları asla kopmayacak bir bağla birbirlerine bağlayan bir *esprit de corps*, bir dayanışma duygusu bulunduğundan, onlara sınıf çatışması düşüncesinden söz etmek yanlış mı olurdu? Mayta teğmenle ilgili raporunu sunduğuna pişmandı. Saatlerce sürecekti bu toplantı. Şişmiş ayaklarını bir leğen suya sokmayı düşledi. Sabah, Sur-

quillo'daki partiye katıldığına sevinerek kör karanlıkta evine döndüğünde de yapmıştı ayak banyosunu. Ayaklarını bile kurulayamadan uyuyup kalmış, rüyasında Vallejos'la birlikte Aqua Dulce'ye benzeyen bomboş bir kumsalda gün ağarırken koştuklarını görmüştü. Kendisi boyuna arkada kalıyor, delikanlı dönüp dönüp ona sesleniyordu. "Koş hadi, koş! Yaşlandığın için soluğun mu yetmiyor yoksa, Mayta?"

Moisés pilavından bir çatal alarak, "O toplantılar saatlerce sürerdi," diyor. "Sonunda hepimizin sesi kısılırdı. Sözgelimi, Mayta teğmenle yeniden görüşsün mü, yoksa ilişkiyi kessin mi gibisinden bir konu açılırdı. Böyle şeyler bir anda karara bağlanamazdı. Hiç olur mu! Koşullar, nedenler, yol açabilecekleri sonuçlar incelenmeden olmaz. Önce bir sürü varsayımdan yola çıkılacak. Ekim Devrimi, dünyadaki sosyalist, kapitalist ve bürokratik-emparyalist güçler arasındaki ilişkiler, beş kıtada ortaya çıkan sınıf çatışmaları, yeni sömürgecilerin ülkeleri soyması, tekelliliğin artması..."

Gülümseyerek söze başlamışken şimdi yüzü asılıyor, ağzına götürmeye niyetlendiği çatalı tabağına bırakıyor. Bir dakika önce istekle atıştırıp Costa Verde'nin aşçısını övüyordu oysa. "Durum böyle sürüp giderse bu yemekleri ne zamana kadar bulabileceğiz acaba?" İştahı kaçtı sanki. Benim hatırım için geçmişin karanlıklarından çıkardığı anılar mı kaçırdı iştahını?

Sabahtan beri üçüncü kez, "Mayta'yla Vallejos bana büyük bir iyilikte bulundular," diyor. "Onlar olmasaydı, ben hâlâ o kıytırık örgütlerden birinde çalışır, işçilerin okumayacaklarını, okusalar bile anlamayacaklarını bildiğim halde, haftada bir yayınlanan gazetenin elli sayısını satacağım diye didinirdim." Ağzını silip garsona tabağını kaldırması için işaret ediyor.

"Vallejos ortaya çıktığında ben yaptığımız iş olan inancımı kaybetmiştim," diye sürdürüyor sözünü kederle. "Tuttuğumuz yolun bizi zaman zaman cezaevine, zaman zaman sürgüne, siyasal ve kişisel düş kırıklıklarına götürmekten başka

işe yaramayacağını çok iyi anlamıştım. Yine de... Belki uyuşukluktan, belki adlandıramayacağım başka bir şeyden ötürü... Onlara sırt çevirmek gibi olmasın, arkamdan dönek denmesin, yoldaşlara, partiye ve kendime ihanet etmeyeyim diye... Ya da iyi veya kötü, yıllarca uğruna çabaladığım, özveride bulunduğum her şeyi bir anda silip atmaktan korktuğum için aralarında kalıyordum. Meslekten ayrılan papazlar da buna benzer duygulara kapılırlar herhalde." O anda, hâlâ karşısında oturduğumu yeni fark etmiş gibi bakıyor yüzüme.

"Mayta hiç cesaretini kaybetti mi?"

"Bilmiyorum. Etmemiştir belki de. Kaya gibiydi o." Bir saniye düşündükten sonra omuzlarını havaya kaldırıyor. "Belki de kaybetti, ama gizledi. Hepimizin, dipsiz bir kuyuya düştüğümüzün bilincine vardığımız anlar olur. Ama bunu asla itiraf etmeyiz. Evet, Mayta'yla Vallejos bana büyük bir iyilikte bulundular gerçekten."

"Bunu o kadar sık söylüyorsunuz ki kendiniz de inanmıyorsunuz gibime geliyor. Ya da yaptıkları iyiliğin size fazla bir yararı olmamış."

"Aslında olmadı," diyor hüznle.

Bir kahkaha atarak onun Peru'da gerçekten bağımsız denebilecek sayılı aydından biri, meslekdaşları için birşeyler yapabilen, onlara yardım edilmesine aracılık edebilen bir insan olduğunu söylediğimde alaycı bir bakışla susturuyor beni. Gelişme Merkezinden mi söz ediyorum yani? Evet, ondan söz ediyorum. Merkez, yirmi yıllık parti militanlığından çok daha büyük yarar sağlamıştır Peru'ya. Kitaplarını yayınladığı insanlara yardım etmiş, bağışlar almalarını, üniversite denen o kerhaneden kurtulmalarını sağlamıştı. Gelgelelim Moisés'i hayal kırıklığına uğratmıştı. DİP (T)'nin uğrattığı biçimde değil kuşkusuz. Ancak Moisés her zaman onlardan biri olmak –bunları bu adama anlatmaya değer mi dercesine bakıyor yüzüme–, araştırma yapmak, kitap yayınlamak istemişti. Artık asla gerçekleştiremeyeceğini bildiği eski ve çok büyük bir tasarısı vardı. Peru'nun ekonomik tarihini yazmak.

İnka uygarlığından önce başlayıp günümüze kadar gelen genel ve ayrıntılı bir çalışma. Öbür akademik çalışma tasarıları gibi bu da unutulup gitmişti! Merkezi ayakta tutmak demek bir yönetici, bir diplomat, reklamcı ve bürokrat olmak demektir. Hem de günün yirmi dört saati. Hayır, yirmi dört değil, yirmi sekiz-otuz saati. Onun için, bir gün otuz saattir.

Suratsızlığı bir yana bırakmaya çalışarak, "Gençliğini bürokrasiye verip veriştirerek geçiren eski bir Troçkicinin sonunda bürokrat olup çıkması hoş değil mi?" diye soruyor.

Yoldaş Joaquin, "Söylenecek bir şey kalmadı," diye karşı çıktı. "Söylenebilecek her şey söylendi. Konu kapanmıştır."

Çok haklısınız, dedi Mayta kendi kendine, söylenecek bir şey kalmadı. Tartıştıkları neydi zaten? Bir süre önce – aslında suç Yoldaş Medardo'daydı, çünkü askerlerin Rusya'daki devrime katılmaları konusunu o ortaya atmıştı – denizcilerin Kronstadt'ta başlattıkları ayaklanmadan ve o ayaklanmanın nasıl bastırıldığından söz ediyorlardı. Medardo'nun görüşüne göre, 1921 Martındaki karşı-sosyalist ayaklanma askerlerde sınıf bilinci bulunmadığının, onlardaki devrimcilik gizilgücüne güvenmenin tehlikeler yaratacağının somut kanıtıydı. Çenebazlığı tutan Yoldaş Jacinto, Kronstadt'taki denizcilerin 1921'deki yaptıklarını Medardo'nun bir yana bırakıp 1905'te yaptıklarına bakması gerektiğini söylemişti. Çara karşı ilk ayaklananlar onlar olmamış mıydı? 1917'de de bir Sovyet oluşturmada fabrikaların çoğundan erken davranmamışlar mıydı? Ardından Troçki'nin Kronstadt konusundaki tutumu tartışılmıştı. Medardo'yla Anatolio *Devrim Tarihi*'nin o bölümünü hatırlıyorlardı. Troçki, nesnel gözle bakıldığında, hem karşı-devrimci olduğu, hem de Beyaz Ruslarla emperyalist güçlere yarar sağladığı için, ayaklanmanın bastırılmasının ehven-i-şer olduğunu söylemişti. Mayta büyük düşünürün daha sonra bu açıklamayı düzelttiğine, kendisinin denizci ayaklanmasının bastırılması işine karışmadığını, bunu yapanların Zinoviev'in başkanlığındaki Petrograd komitesi olduğunu belirttiğine emindi. Troçki, isyancı denizcilerin Lenin hükümeti

zamanında ortadan kaldırılmalarının, Stalinci bürokrasinin proleterya sınıfına karşı işlediği suçların ilk belirtisi olduğunu yazacak kadar ileri gitmişti hatta. Sonunda beklenmedik bir çarpıtma yüzünden konu dağılmış, Troçki'nin yazılarının İspanyolca çevirilerine güvenilip güvenilemeyeceği tartışması bir noktada kilitlenmişti. Mayta, "Bu işi oylamayla sonuca bağlayabileceğimizi sanmıyorum," dedi. "Görüş birliğine varabilir miyiz acaba? Bana pek akla yakın gelmiyor, ama Vallejos'un içimize sızmak ya da bizi kışkırtmak için gönderilmiş olabileceğini kabul ederim. Öte yandan, Yoldaş Jacinto'nun da dediği gibi, genç bir subayı saflarımıza çekmek için elimize geçen bu fırsatı kaçırmayalım. Önerim şu: Ben onunla temas eder, ağzını arar, onu bizim tarafımıza çekip çekemeyeceğimizi araştırırım. Bunu yaparken parti hakkında herhangi bir bilgi vermemeye özen göstereceğim elbette. Bir şeyden kuşkulanırsam, o iş orada biter. Kuşkulalmazsam... Ne yapacağımızı o zaman düşünürüz."

Ya Mayta'nın sözleri inandırıcı ya da adamlar yorgun olduğu için bu öneri kabul edildi. Mayta dört başın da onaylarcasına sallandığını görünce sevindi. Şimdi dışarı çıkıp bir paket sigara alabilir, hemen bir sigara yakabilirdi.

Moisés, "Bunalımlı günleri olduysa da hiç belli etmedi," diyor. "O özelliğine her zaman gıpta etmişimdir. Yaptığı işin doğruluğundan hiç kuşku duymazdı. DİP (T)'de öyleydi, daha önce de. Moskova'nın adamıyken de, APRA'da da."

"Bir taraftan ötekine geçmesini nasıl açıklıyorsunuz? Bir ideolojiden soğuyup bir başkasını mı benimserdi, yoksa bunun ruhsal nedenleri mi vardı sizce?"

Moisés, "Bence ahlaki nedenleri vardı," diye düzeltiyor. "Ahlakla Mayta'yı aynı bağlam içinde ele almak size ters gelebilir gerçi."

Gözlerinde kötücül bir pırıltı var. Dedikoduya başlayabilmek için benden bir söz mü bekliyor yoksa?

"Bana hiç ters gelmedi," diyorum. "Ben Mayta'nın siyasal seçimlerinin kökünde yatan şeyin ideoloji değil, ahlaksal

ve duygusal nedenler olduğunu düşünmüşümdür hep.

"Kusursuzluk arayışı," diyor Moisés. "En saf, en temiz olanı bulma umudu." Gülümsüyor. "Çocukluğunda sofu bir Katolikti. Yoksulların nasıl yaşadığını anlamak için açlık grevi bile yapmıştı. Bunu biliyor muydunuz? Belki de o yüzden böyle oldu. İnsan siyasette saflık ve temizlik aramaya başladı mı eninde sonunda gerçekdışı şeylerle karşılaşır."

Garson fincanlarımıza kahve doldururken Moisés beni süzüyor sessizce. Costa Verde'nin müşterilerinden çoğu gitmiş. Önemli kişiyle otomatik tüfekli gorilleri de. Artık denizin sesini işitebilmekle kalmıyor, solda, Barranquito iskelelerinin gerisinde kaba dalgaları bekleyen sörfçülerden birkaçını da görebiliyoruz. Sörf tahtalarının üstüne ata biner gibi oturmuşlar. Biri, "Denizden saldıracak olurlarsa hiç zorluk çekmezler," diyor. "Kıyı koruması diye bir şey yok. Bunu patrona söylemeliyiz."

Moisés dilinin ucuyla kahvenin sıcaklığını yoklarken, "Mayta sizi niye bu kadar ilgilendiriyor?" diye soruyor. "O yılların devrimcileri arasında en silik kalanı Mayta'dır."

Ne diyeceğimi bilemiyorum. Elimden gelse anlatırdım, ama şu anda bildiğim tek şey Mayta'nın hikâyesini öğrenmek, gerekirse, gerçekleri olabildiğince uygun bir biçimde derip çatarak yeniden canlandırmak istediğimdir. Ona ideolojik, sosyal ve ahlaksal nedenler gösterebilir, Mayta'nın hikâyesinin hepsinden önemli olduğunu, hepsinden önce anlatılması gerektiğini açıklayabilirim. Gelgelelim bu yalan olur. Aslı aranırsa Mayta'nın hikâyesini niçin bu kadar merak ettiğimi kendim de bilmiyorum.

"Belki ben anladım," diyor Moisés. "Onunki ilk hikâyeydi çünkü. Küba Devriminin başarısından, solu ikiye bölen olaydan önceydi."

Haklı olabilir. O serüven başka şeylerin habercisi olduğu içindir belki de. O olayın, Peru'da yeni bir dönemin başlangıcına işaret ettiği de bir gerçektir; ki bunu ne Mayta aklından geçirebilirdi, ne de Vallejos. Tarihi açıdan o olay bir

tiyatro dekorundan fazla önem taşımayabilir gerçi. Bana belli belirsiz birtakım esinler veren, Salesian Okulundaki sınıf arkadaşımın önderliğini yaptığı serüvende hepsi bir arada görülen çılgınlık, başkaldırı, aşırılık, kıyıda kalmışlık ve yıkıcılık da olabilir.

Yoldaş Medardo, "İlerici bir asker," diye alay ediyor. "Dünyada öyle bir yaratık bulunabileceğine inanıyor musunuz? APRA'cılar onların adına devrim yapsın, onlara Sarayın kapılarını açsın diye ömürleri boyunca öyle birini aradılar. Bulamadan da yaşlandılar. Aynı şeyin bizim başımıza da gelmesini ister misin?"

"Aynı şey bizim başımıza gelmeyecek. Çünkü biz askeri darbe yapmayacağız, *devrimi* başlatacağız." Mayta gülümsüyor.

"Ben kaygılanıyorum," diyor Yoldaş Jacinto. "Ancak beni kaygılandıran daha güncel bir konu. Yoldaş Carlos kirayı ödedi mi acaba? Kocakarının yine buraya gelmesini istemeyiz."

Toplantı sona ermişti. Hep birlikte çıkmamaya özen gösterdiklerinden Anatolio'yla Joaquin önden gittiler, Mayta'yla Jacinto birkaç dakika beklediler. Mayta geçmişte kalan o geceyi düşününce güldü. Bir akşam, onlar Paz Estensoro'nun Devrimci Milliyetçi Hareketinin Bolivya'da başlattığı tarım reformu konusunda ateşli bir tartışmaya girmişken yaşlı kadın kapıdan içeri girmişti. Gelen, metal bastonuna dayanarak yürüyen ak saçlı, kamburu çıkmış, sıska bir ihtiyar değilmiş de bir muhbirmiş gibi hepsi donup kalmışlardı.

İlk tepki Yoldaş Carlos'tan geldi. "İyi akşamlar, Bayan Blomberg. Bu ne sürpriz."

Yoldaş Jacinto, "Niye kapıyı vurmadınız?" diye terslendi.

Bu söze alınan Bayan Blomberg, "Kendi garajımın kapısını vurmak zorunda değilim herhalde," diye söylendi. "Kirayı her ayın birinde ödeyecektiniz hani? Bu ay ne oldu?"

Yoldaş Carlos, "Banka grevi yüzünden gecikti," dedi.

Kadının önünde durmuş, sakallı devrimcileri gösteren afişle, *İşçinin Sesi* yığınlarını görmesini önlemeye çalışıyordu. "Baskın, çek burada."

Bayan Blomberg Yoldaş Carlos'un cebinden çıkardığı zarfı görünce yatıştı. Çeki dikkatle inceledi, başını salladı, benim bu yaştan sonra kapı kapı dolaşıp kira toplayacak halim yok, bundan böyle geciktirmeyin diye söylenerek çıkıp gitti. O çıkınca hepsini bir gülmedir aldı. Tartışılan konu unutuldu, senaryolar yazmaya başladılar. Bayan Blomberg Marx'ı, Lenin'i ve Troçki'yi görmüş olabilir miydi? Şu anda en yakın karakolun yolunu tutmuştu belki de. Garajı kiralarken bir satranç kulübü olarak kullanacaklarını söylemişlerdi kadına. Oysa Bayan Blomberg şu kısacık ziyaretinde içeride ne bir satranç tahtası görebilmişti, ne de bir piyon. Neyse ki polisler kapıya dayanmadılar. Bayan Blomberg herhangi bir şeyden kuşkulananmamıştı demek.

Medardo, "Senin şu devrimci teğmenin o geceki ziyaretin sonucuysa başka," diye söylendi. "Baskın yapacaklarına aramıza sızmaya karar vermiş olabilirler."

Mayta sigara almasını gerektirecek bir tartışma çıkmasından korkarak, "Bunca ay sonra mı?" diye karşı çıktı. "Neyse, yakında anlarız. Onlar gideli on dakika oldu. Biz de gidelim mi?"

Jacinto, "Carlos'la Pallardi'nin niye gelmediklerini sormalıyız," diye mırıldandı.

Moisés, "Normal bir hayat yaşayan tek üye Carlos'tu," diyor. "İnşaatçıydı. Bir de tuğla ocağı vardı. Garajın kirasını, el ilanlarının ve basımevinin parasını o öderdi. Hepimiz katkıda bulunurduk, ama bizim vermediğimiz para deve kulağı sayılırdı. Karısı hepimizin gebermesi için dua ederdi."

"Ya Mayta? Onun France-Press'ten aldığı para da pek fazla değildi herhalde."

"O paranın da yarısını, belki yarısından fazlasını partiye harcardı," diyor Moisés. "Onun karısı da bizden nefret ederdi."

"Mayta evli miydi?"

"Devlet nikâhıyla hem de." Gülüyor. "Pek uzun sürmedi gerçi. Adelaida adında bir kadınla evliydi. O da bankada çalışırdı. Fıstık gibi bir kadındı. O işe de akıl erdiremezdik ya! Mayta'nın evli olduğunu bilmiyordunuz demek?"

Birlikte çıkararak garajın kapısını kilitlediler. Mayta'nın bir paket Inca alabilmesi için köşedeki tütüncüde durdular. Mayta paketi Medardo'yla Jacinto'ya da tuttu. Kendi sigarasını öyle bir telâşla yaktı ki parmakları yandı. Avenida Alfonso Ugarte'ye doğru ilerlerken gözlerini kısmış, dumanı ciğerlerine çekmenin, karanlıkta dağılıp giden küçük duman bulutlarını üfleminin tadını çıkarıyordu.

Sesli sesli düşünerek, "Teğmenin yüzünü niye aklımdan çıkaramadığımı biliyorum," dedi.

Medardo, "O delikanlı bize çok zaman kaybettirdi," diye yakındı. "Üç saat onu konuştuk. Altı üstü teğmen yahu!"

Mayta bunu duymazlıktan geldi. "Ya bilgisiz ya dene-yimsiz olduğu için, o, bizim asla söz etmediğimiz bir şekilde söz ediyor devrimden."

Jacinto, "Bana öyle büyük laflar etmeyin, beyler," diye alay etti. "Ben bir işçi parçasıyım, aydın maydın değilim."

Bu öyle sık yaptığı bir şakaydı ki Mayta adamın en ufak bir saygı duymadığını ileri sürdüğü 'aydınları' kıskandığından kuşkulanmaya başlamıştı. Tam o anda kaldırıma çıkan tıklım tıklım dolu bir otobüsün altında kalmamak için üçü de duvar dibine kaçmak zorunda kaldılar.

Mayta, "Şakalı, neşeli bir biçimde konuşmuştu," diye ekledi. "Sağlıklı ve güzel bir şeyden söz edermiş gibi. Bizler o coşkuyu kaybettik."

Jacinto, "Yaşlandık demek istiyorsun," diye şaka yaptı. "Sen yaşlanmış olabilirsin, ama ben daha büyüme çağındayım."

Mayta şaka yapacak durumda değildi. Aceleyle, kaygıyla ekledi: "İşin duygusal yanına battık biz. Fazla ciddiyyiz, çok fazla siyaset yapıyoruz. Bilmiyorum... O çocuğun sosyalist

devrim konusunda konuşmasını dinlerken kıskançlık duyuyorum bayağı. Tamam, uzun süre bu dava uğruna savaşmak insanı kanıksatıyor, katılaştırıyor. Ancak düşlerimizi unutmamız çok kötü. Kullandığımız araçların bize amacımızı unutturması çok kötü, yoldaşlar."

Ne demek istediğini anlıyorlar mıydı acaba? Sinirlendiğini fark ederek konuyu değiştirdi. Zepite Sokağındaki odasına gitmek üzere Alfonso Ugarte'de arkadaşlarından ayrıldığı anda kafası bir şeye takılmıştı. Loyaza Hastanesinin önünde, yolun dört şeridini de kaplayan otobüs, kamyon ve otomobil selinin yayalara geçiş hakkı tanınmasını beklerken bir gece öncesinden beri kafasının içinde bir hayalet gibi seğirten çağrışımı yerli yerine oturttu. Bulmuştu işte! Tıpkı üniversitedeki durum! Onu düş kırıklığına uğratan öğrenim yılı, San Marcos Üniversitesinin tarih, edebiyat ve felsefe kürsülerinde katıldığı kurslar. Profesörlerin, meslek hayatlarının bir noktasında öğretme heveslerini kaybettiklerini çabucak anlamıştı. Sözümona öğretilmeleri beklenen yüce düşüncelerle büyük yapıtlara mesleklerinin başında bile hayranlık duymamışlardı belki. Derslerde öğretiltiklerine ve öğrencilerden ne tür ödevler beklediklerine bakılırsa, o donuk, sınırlı akılları ters işliyordu. İspanyol edebiyatı profesörü, Leo Spitzer'in García Lorca konusunda yazdıklarını okumayı Lorca'nın kendisini ya da Amado Alonso'nun Neruda'nın şiirini konu alan kitabını incelemeyi Neruda'nın kendisini okumaktan daha önemli buluyordu. Tarih hocası Peru'nun tarihini anlatan kaynakları Peru'nun tarihinden önemli sayıyordu. Felsefeci için de biçim, düşüncelerin içeriğinden ve yol açtıkları eylemlerden daha önemliydi... Bu insanlar için kültür denen şey kuruyup gitmiş, hayattan kopmuş kısır bilgiler, yararsız bilgiler haline gelmişti. Mayta burjuva kültüründen, burjuva idealizminden başka bir şey beklenemeyeceğini düşünmüştü o zaman. Onlar hayatı arkalarında bırakırlar ancak. Tiksintiyle ayrılmıştı üniversiteden. Gerçek kültür orada öğretilenlerin tam tersiydi.

Ama o, Jacinto, Medardo ve DİP (T)'deki öbür yoldaşlar da o akademik çevrelerin insanlarına benzememişler miydi? Onlar da neye öncelik tanınması gerektiğini, aslolanla konu dışı olan şeylerin arasında fark bulunduğunu unutmamışlar mıydı? Vallejos'un konuşmasını dinlerken uykudan uyanırmış gibi oluyordu. "Aslolanı unutma, Mayta. Konunun dışındaki noktalara takılıp kalma, yoldaş." Vallejos hiçbir şey bilmiyordu, hiçbir şey okumamıştı, ama bir anlamda, onların hiçbirinde bulunmayan bir üstünlüğe sahipti. Devrim somut bir şeydi onun için; eylem demekti, dünya cenneti, adalet, eşitlik ve kardeşlik çağı demekti. Vallejos'un devrim yapmaktan söz ederken neler düşündüğünü tahmin edebiliyordu. Köylüler toprak sahiplerinin kendilerine taktıkları zincirleri kıracak, işçiler uşaklık etmek yerine makinelerle atölyelerin sahipleri olacak, artı değer azınlığı zenginleştirmeyip işçilere geri döndüğü bir toplum yaratılacaktı. Belkemiğinde bir ürperti hissetti.

Canete'yle Zepite sokaklarının köşesine gelmemiş miydi? Daldığı düşlerden sıyrılarak kollarını ovuşturdu. Lânet olsun! Amma dalgaya düşmüştü! Ağzının tadını bozduğu için, o köşeden uzak durmaya özen gösterirdi hep. Fren gıcirtısı hâlâ kulaklarından gitmeyen grimtırak yeşil araba tam şurada, gazetecinin önünde durmuştu. Mayta olan biteni anlamaya bile fırsat bulamadan, arabadan çıkan dört hayvanı, ona doğrultulan dört tabancayı görmüştü. Üstü aranmış, itilip kılınmış ve arabaya sokulmuştu. Daha önce de çeşitli karakollara, çeşitli cezaevlerine girip çıkmıştı, ama bu en kötüsü olmuştu. İlk kez o zaman işkence görmüştü. Aklını kaçıracığını sanmış, canına kıymayı düşünmüştü. O günden beri de, itiraf etmeye utandığı bir uğursuzluk korkusuyla bu köşeden uzak durmuştu. Zepita Sokağına saptı, evine doğru yürüdü. Her zamanki gibi, yorgunluğu ayaklarında toplanmıştı. Adı batası düztabanlık! Hint fakirlerinden farkım yok, dedi kendine. Yüzlerce iğne üstünde yürüyorum. Düşündü. Bizim çiçeği burnunda teğmenimiz için devrim dediğin bir eğ-

lence.

İki yanında iki katlı evlerin yükseldiği bir çıkmaz sokakta, o evlerden birinin tavan arasındaki iki odadan birinde oturuyordu. Aşağı yukarı üç metreye beş metre boyutlarında, kitaplar, dergiler, yere yayılmış gazetelerle dolu bir odaydı. Köşede bir somya, onun üstüne tek bir şilte ve bir battaniye vardı. Duvardaki çivilere birkaç gömlekle pantolon asılmıştı. Tıraş takımını koyduğu küçük rafla ayna kapının arkasında kalıyordu. Çıplak bir ampul, içerideki inanılmaz dağınıklaktan ötürü, olduğundan daha küçük görünen odaya kirli bir ışık saçıyordu. Mayta girer girmez dört ayak üstüne çöküp yatağın altından –yatağın altındaki toz da aksırmasına yol açmıştı– emayesi dökülmüş bir leğen çıkardı. Evinin en değerli eşyası buydu belki.

Odalarda su yoktu. Ortaklaşa kullanılan iki tuvaletle bütün komşuların su aldıkları tek musluk avludaydı. Musluğun önünde gün boyunca sıra beklenirdi, ama geceleri kuyruk yoktu. Mayta avluya indi, leğeni doldurdu ve –bir damlasını dökmemeye özen göstererek– yukarı çıktı. Soyundu, yatağa uzanıp ayaklarını somyadan aşağı sallandırarak suya batırdı. Nasıl da dinlendiriyordu adamı! Ayakları suyun içindeyken uyuyakaldığı, üşüyerek aksırıp tıksırarak uyandığı çok olmuştu. Ne var ki o gece uyumadı. Dinlendirici serinliğin ayaklarından bileklerine, oradan bacaklarına yayılışını hissettikçe yorgunluğu azalıyordu. Somut bir etkisi yoksa bile, birinin bana bunu hatırlatması iyi oldu diye düşündü. Hiçbir devrimci o edebiyatçıların, tarihçilerin ve felsefecilerin düştüğü duruma düşmemelidir. Devrimci dediğin devrimi gerçekleştirmek için yaşadığını, çarpıştığını ve öleceğini aklından çıkarmamalıdır, yoksa...

"Hesabı isteyelim," diyor Moisés. "Bu kadar gevezelik yeter. Ben ödeyeceğim. Merkez ödeyecek daha doğrusu. Siz cüzdanınızı cebinize koyun ki güneşte kalmasın."

Artık güneş yok oysa. Hava bulutlanmış. Costa Verde'den çıktığımızda dışarıda kış havası esiyor. Lima'nın tipik

ikinci havası; nemli, bulutlar alçalmış, gök bir türlü patlamayan bir fırtınayı haber vermek için gümbürdeyip duruyor. Moisés çıkarken tabancasını geri alıyor – "7.65'lik Browning'dir," diye açıklıyor – ve emniyetini yokluyor. Silâhı arabanın torpido gözüne koyuyor.

Bordo rengi Cadillac'la Quebrada Armendariz'den geçerken, "Hiç değilse şimdiye kadar neler öğrendiğinizi anlatın," diyor.

"Ömrünü kuramsal devrimciliğin (yoksa devrimci entrikaların mı desem?) dolambacında geçiren kırk yaşındaki bir düztaban," diye özetliyorum. "APRA'dayken APRA'ya karşı, Komünist Partisinde komünistlere muhalif, sonunda Troçkici. Solun ellili yıllarda tuttuğu bütün çelişkili yolları denemiş. Yeraltında yaşamış, hapse girmiş, züğürtlükten hiç kurtulamamış. Ama..."

"Ama ne?"

"Düş kırıklıkları onda burukluk yaratmadığı gibi doğruluktan uzaklaşmasına da yol açmamış. O kısır hayata karşın namuslu bir idealist olarak kalmış. Doğru anlamış mıyım?"

Moisés beni indirmek için yavaşlarken, "Temelde, evet," diyor. "Ancak bu ülkede doğruluktan olabilmek için insanın eline fırsat geçmeli. İnsanların çoğu fırsat bulamadıkları için korurlar namuslarını. Sizce öyle değil mi? Mayta'nın namussuzluk etme fırsatı olsaydı ne yapardı acaba? Bunu hiç merak etmediniz mi?"

"Bana kalırsa, namussuzluk etmesine olanak vermeyecek bir biçimde yaşamış."

Moisés, "Henüz böyle bir karara varacak kadar bilgi sahibi değilsiniz," diyor.

Uzaklardan silâh sesleri geliyor.

Barranco'dan oraya gitmek için Lima'nın merkezine ineceksiniz, Ricardo Palma Köprüsünden, yılın bu mevsiminde incecik, kirli bir dere haline gelen Rímac'ın karşı kıyısına geçeceksiniz, Piedra Liza boyunca gidip San Cristobal tepelerinin çevresinden dolaşacaksınız. Sıkıntılı, tehlikeli ve trafiğin yoğun olduğu saatlerde uzun bir yolculuktur bu. O yoldan giden, Lima'nın yavaş yavaş yoksullaştığını görür, yoksulluğun haritasını çıkarabilir. Miraflores ve San Isidro semtlerindeki zenginlik Lince ve La Victoria'ya doğru gidildikçe ortadan kaybolmaya başlar. Kentin merkezinde, bankaların, sigorta şirketlerinin ve holdinglerin çirkin gökdelenlerinin gölgesinde – yine de bunların arasında bir mucize sonucunda ayakta kalmayı başaran eski evler ve köhne apartmanlar çoktur – yeneden ortaya çıkar gibi olur. Ama ırmağın karşısında, Bajo el Puente'ye geçtiniz mi kent dokusu çözülür, kilometrelerce uzanan çöp yığınlarının arasında bitiveren, molozdan ve hasırlardan yapılmış gecekonduların yükseldiği boş arsalar başlar. Bir zamanlar Lima'nın bu kenar mahallelerinde yalnızca yoksulluk egemendi. Şimdi yoksulluğa kan ve şiddet eşlik ediyor.

Avenida de los Chasquis'a geldiniz mi asfaltın da sonu gelir. İki yanında çitle çevrilmiş boş arsaların ve yanmayan sokak lâmbalarının – çocuklar ampulleri sapanla kırarlar çünkü – uzandığı toprak yolda arabalar bata çıka biraz daha ilerleyebilir. Ancak benim ikinci gelişim olduğundan ilk gelişte önünde saplanıp kaldığım dükkândan daha ileri gitmek gibi bir aptallık yapmayacağım. Geçen gelişim sulu bir komediden farksızdı. Çamura saplanıp kaldığımı kesin olarak anlayınca köşede çene çalan birkaç delikanlıdan arabayı itmeleri-

ni rica ettim. İtmeye ittiler, ama önce gırtlığıma bir bıçak dayayıp neyim var neyim yoksa onlara vermezsem beni öldüreceklerini söylediler. Saatimi, cüzdanımı, ayakkabılarımla gömleğimi aldılar. Pantolonumu bana bıraktılar. Onlar arabayı iterlerken biraz konuştuk. Çok cinayet işleniyor muydu oralarda? Eh, epey. Siyasal cinayetler de işleniyor muydu? Hı, o da oluyordu. Daha bir gün önce yolun biraz ilerisinde başsız bir ceset bulunmuştu. Üstüne de bir kâğıt ilıştırılmışti. 'Pis muhbir,' yazıyordu kâğıtta.

Arabayı park edip domuz ahır olarak da kullanılan çöp yığınlarının arasında yürüyorum. Domuzlar çöp yığınlarını eşeliyor, sinekleri kovmak için iki elimi birden sallamak zorunda kalıyorum. Çöp yığınlarının üstlerinde ve aralarında boş tenekelerden, tuğladan, kerpiçten, (bazıları) betondan ve tahtadan yapılmış, (bazıları) teneke damlı evler görüyorum. Hepsi yarım, hiçbirisi bitirilememiş, hepsi dökülüyor, birbirlerinin üstüne ağmış, çöktü çökecek durumda görünuyorlar. Her biri, ilk gelişimde de olduğu gibi, tembel tembel beni süzen insanlarla dolu. Birkaç ay öncesine kadar, şiddet olayları bu gecekondu semtlerini Lima'nın merkezini etkilediği ölçüde etkilemezdi. Oysa şimdi, öldürülenlerin, devrimci komandolar, Silâhlı Kuvvetler ya da karşı-devrimci ölüm mangaları tarafından kaçırılanların çoğu buraların insanları.

Yaşlı erkeklerin sayısı genç erkeklerden, kadınların sayısı erkeklerin sayısından daha yüksek. Zaman zaman Lima'da, deniz kıyısında değil de And Dağlarındaki bir köyde olduğumu sanıyorum. Her yanda ham deriden yapılmış sandaletler, Kızılderili eteklikleri, *poncho*'lar, üstlerine lama desenleri işlenmiş yelekler, Quechua diliyle sürdürülen konuşmalar. Bu pislikte, bu leş kokusu içinde bırakıp geldikleri dağ köylerinden daha iyi mi yaşıyorlar gerçekten? Ekonomiler, toplumbilimciler ve insanbilimciler, inanılmaz gibi görünmekle birlikte öyle olduğunu söylüyorlar. Daha iyi yaşama ya da yalnızca sağ kalma umutlarını gerçekleştirmek olasılığı daha yüksekmiş bu çöplükte. Yaylalardaki Ancash, Pu-

no, Cajamarca gibi yerlerde kuraklık, işsizlik, salgın hastalık ve toprağın verimsizliği Kızılderili köylerini kırıp geçiriyor-muş. Doğrudur herhalde. İnsancıkların gelip bu çöplüklerde yaşamayı yeğlemeleri başka türlü açıklanamaz.

"Onlar için, bu daha iyi bir seçim ya da 'kötünün iyisi,'" dedi Mayta. "Ama buralarda sefalet var diye devrim gizilgü-cü de vardır diye düşünürsen yanılırsın. Bunlar proleter de-ğil, lumpen. Belirli bir sınıf olmadıkları için sınıf bilinçleri de yoktur. Sınıf çatışmasının ne demek olduğunu bile anlaya-mazlar."

"Onlar da benim gibi desene." Gülümsüyordu Vallejos. "Sınıf çatışması da nedir, canına yandığının?"

Mayta profesör rolünü iyice benimseyerek, "Tarihin mo-toru," diye açıkladı ağırbaşlılıkla. "Toplumsal sınıfların çıkar-larının birbirine ters düşmesinden ötürü çıkan çatışma. Üre-time katılan her sınıfın çıkarı ayrıdır ve bu kendiliğinden olan bir şeydir. Sermaye sahipleri var, arazi sahipleri var, bil-gi sahibi olanlar var. Bir de iş gücünden başka bir şeye sahip olmayanlar var. İşçiler. Bir de kıyıya itilmiş insanlar var, şu gecekondulu halkı, lumpen takımı. Şaşırdın mı?"

"Acıktım." Vallejos esniyordu. "Bu konuşmalar beni acıktırıyor. Bugünlük sınıf çatışmasını bir yana bıraksak da gidip birer soğuk bira içsek. Öğle yemeğinde bizim eve götü-receğim seni. Ablam da gelecek. Büyük olay. Kışlada yaşasa bu kadar sıkılmazlardı kızı. Bir daha görüştüğümüzde sözünü ettiğim sürprizi de getireceğim."

Mayta'nın tavan arasındaki küçük odasındaydılar. May-ta yere, teğmen yatağa oturmuştu. Dışarıdan insan sesleri, gülüşmeler ve araba motorlarının uğultusu geliyor, minik toz zerreleri ağırlıktan yoksun yaratıklar gibi havada asılı duru-yordu.

Mayta, "Böyle gidersen Marksizmi öğreneceğin falan yok," diyerek pes etti. "Aslında öğretmenin de pek iyi değil. Benim öğrettiğim şeyler olduğundan daha karmaşık görünür her zaman."

"Bizim askeri okuldaki öğretmenlerin bazılarından daha iyisin." Vallejos gülüşüyle Mayta'yı yüreklendirdi. "Bana ne oluyor bilir misin? Marksizm'le gerçekten ilgileniyorum, ama soyutlamaların içinden çıkamıyorum. Pratik konuları, somut şeyleri daha iyi anlıyorum. Devrim planımı şimdi mi açıklayayım, yoksa daha sonra mı?"

Mayta, "Sınavı geçemezsen o eşsiz planını hiç dinle-mem," dedi. "Söyle bakalım şimdi. Sınıf çatışması neymiş?"

Vallejos kıkır kıkır gülererek, "Büyük balık küçük balığı yutar," dedi. "Bin dönüm toprağı olan bir arazi sahibiyle yanında çalıştırdığı Kızılderililerin birbirlerinden nefret edeceklerini anlamak için kitap okumaya gerek yok ki! Eee, yüz üstünden yüz aldım mı? Dinle Mayta, planımı anlayınca şaşkınlığından çorapların ayağından fırlayacak. Sürprizimi görünce büsbütün şaşıracaksın. Yemeğe geliyor musun? Ablamla tanışmanı istiyorum."

"Siz ne diyeyim? Sör mü? Bayan mı?"

"Juanita deyin. Birbirimizin adını kullanalım. Aşağı yukarı aynı yaştayız zaten. Bu da Maria."

İkisi de sandalet giyiyorlar. Oturduğum sıradan ikisinin de ayak parmaklarını görebiliyorum. Juanita'nın parmakları kıpırtısız. Maria'nın kiler sinirli sinirli kasılıp gevşiyor. Juanita esmer ve hareketli. Kolu bacağı kalın, ağzının üstünde koyu renkli ayva tüyleri var. Maria ufak tefek, beyaz tenli. Bakışları dupduru, yüzü dalgın.

Juanita, "Pasteurina mı istersiniz, yoksa bir bardak su mu?" diye soruyor. "Gazoz içerseniz bizim için daha iyi. Buralarda su altın değerindedir çünkü. Su almak için ta Avenida de los Chasquis'e çıkmamız gerekiyor."

Burası bana San Cristobal tepelerindeki kulübeyi, Peder de Foucauld'nun cemaatindeki iki Fransız rahibenin oturduğu evi hatırlatıyor. O günden bugüne çok zaman geçti. Burada da duvarlar beyaz badanalı ve çıplak, yerlere hasırlar serilmiş. Battaniyeleri gören, çöldeki göçerlerin barın-ğında bulunduğunu sanır.

Maria, "Bir de güneş olsa," diyor. "Peder Charles de Foucauld. Evet, *Kitlelerin Arasında* adındaki kitabını okumuştum. Bir zamanlar çok ünlüydü."

"Ben de okumuştum," diyor Juanita. "Fazla bir şey hatırlamıyorum gerçi. Gençken bile çok unuttuk."

"Yazık." Hiçbir yerde bir haç, bir dua kitabı, bir Meriem heykeli ya da dini bir resim görünmüyor. Burada oturanların rahibe olduklarına işaret eden hiçbir şey yok. "Şu unutkanlığınız diyorum. Çünkü ben..."

"Aaa, o başka. Onu hatırlıyorum elbette." Pasteurina'yı uzatırken beni bakışlarıyla paylıyor. Sesi değişiyor. "Kardeşimi unutacak değilim herhalde."

Şişeyi başıma dikip aşırı tatlı, ılık sıvıyı lıkır lıkır içtikten sonra, "Ya Mayta'yı?" diye soruyorum.

Juanita başını sallıyor. "Onu da hatırlıyorum. Bir tek kere görmüştüm. Annemlerin evinde. Ondan sonra kardeşimi de bir tek kere gördüm. O günden iki hafta sonra. Arkadaşı Mayta'dan başka laf çıkmıyordu ağzından. Onu gerçekten seviyor, çok beğeniyordu. Onun etkisi altında... Neyse, başka bir şey söylemesem daha iyi olacak belki."

"Haa, demek onun için geldiniz." Maria bir parça kartonla yüzündeki sinekleri kovalıyor. Ne o rahibe kılığında, ne de öbürü. Kaşe etek ve gri bluz giymişler. Yine de, giyeceklerinin duruşunda, saçlarını fileyle sıkıca sarıp bağlayışlarında, konuşmalarında ve hareketlerinde rahibe olduklarını gösteren bir şey var. "Neyse, bizi değil, onları konuşmaya gelmişsiniz. Şimdi açıklayabilirim. Biraz sıkılmıştık doğrusu. Çünkü adımızın reklam edilmesi bizim burada yaptığımız işe zarar verir."

Mayta alaycı bir kahkahayla sordu. "Evet, neler yaptık? Kasabayı ele geçirdik. Karakolu da, cezaevini de. Jauja'daki bütün silâhlara el koyduk. Sonra ne yapacağız? Keçi gibi dağlara mı tırmanacağız?"

"Keçi gibi değil." Vallejos alınganlık göstermeden karşılık verdi. "Atla gidebiliriz, eşekle ya da katırla gidebiliriz,

kamyonla ya da yayan gidebiliriz. Yayan gitmek en doğrusu. Çünkü dağlarda dolaşmanın en iyi yolu yayan dolaşmaktır. Dağlık araziye pek tanımadığın belli oluyor, ahbab."

"Doğru," dedi Mayta. "Dağları pek bilmem. Çok utan-
dım doğrusu."

"Neyse, onun çaresine bakarız. Yarın benimle birlikte Jauja'ya gel." Mayta'yı dirseğiyle dürttü. "Yatak ve yemek beleş. Hafta sonunu geçirip dönersin. Sana çevreyi gezdiririm, Kızılderili kasabalarına gideriz, gerçek Peru'yu görürsün. Dur ama dur! Sürpriz paketini açma! Söz vermiştin. Yoksa alır geri götürürüm."

Agua Dulce kumsalında oturmuş, bakışlarını boş kıyıya dikmişlerdi. Çevrelerinde martılar uçuyor, tuzlu, nemli esinti yüzlerini ıslatıyordu. Şu sürpriz ne olabilirdi? Çok değerli bir şeymiş gibi dikkatle paketlenmişti. Çok da ağırdı.

"Jauja'ya gelmek isterim," dedi Mayta. "Ama..."

Vallejos onun sözünü kesti. "Ama otobüs bileti alacak paran yok. Üzülme, biletini ben alırım."

"Bakalım. Şimdi konuya dönelim, işimize bakalım. Önemli işimize. Sana verdiğim o küçük kitabı okudun mu?"

"Okudum ve beğendim. Rusça adlardan birkaçının dışında, her şeyi anladım. Neden beğendim biliyor musun Mayta? Kuramsal olmaktan çok uygulanabilir olduğu için. *Ne Yapmalı? Ne Yapmalı?* Lenin neler yapılması gerektiğini biliyormuş arkadaş. O da benim gibi eylem adamıymış. Demek sen benim planımı çocukça buldun."

"Hiç değilse Lenin'i okumuş ve beğenmişsin. Bu da ilerleme sayılır." Mayta açıkça karşılık vermekten çekinmişti. "Sana bir şey diyeyim mi? Haklıymışsın. Ablan beni çok etkiledi gerçekten. Rahibeye hiç benzemiyor. Eski günleri hatırlattı bana. Çocukken ben de onun kadar dindardım. Bunu biliyor muydun?"

"Olduğundan yaşlı görünüyordu," diyor Juanita. "Kırk yaşlarındaydı, değil mi? Kardeşim de yaşından küçük görün-
düğünden baba-oğul gibi duruyorlardı. Baba evine yaptığım

ender ziyaretlerden biriydi. Manastırdan kolay kolay çıkmazdık o yıllarda. Şimdiki kepezeler gibi zamanımızın yarısını manastırda, yarısını sokaklarda geçiremezdik."

María bu söze karşı çıkıyor. Yüzüne tuttuğu kartonu hızlı hızlı sallayınca sinekler çılgına dönüyor. Sinekler yalnızca her yanda, başlarımızın çevresinde uçuşmakla kalmıyor, çivi başları gibi duvarları da beneklendiriyorlar. Mayta, paketin içinde ne olduğunu biliyorum, diye düşündü. Sürprizin ne olduğunu biliyorum. Göğsünde bir yanma hissetti. Bu çocuk deli, dedi kendi kendine. Juanita kaç yaşında acaba? Anlaşılmaz bir kız. Ufacık, dimdik duruyor, jestleriyle hareketlerinden enerji dalgaları yayılıyor. Tavşan dişleri alt dudağını ısırtıyor habire. Rahibelik eğitimini İspanya'da almış, uzun süre İspanya'da yaşamış olabilir mi? İspanyollar gibi konuşuyor çünkü. İspanyol kadınları gibi j'lerle r'leri yumuşatıyor, z'lerle c'leri yuvarlıyor. Limalılar gibi yayık yayık konuşmuyor. Tedirginliğe kapılarak, senin burada ne işin var, Mayta, diye düşündü. Bu rahibenin yanında işin ne? Sezdirmeden elini uzatıp sürprizi şöyle bir yokladı. Evet, tabancaydı işte.

"Ben ikinizin de aynı manastırdan olduğunuzu sanıyordum," diyorum.

María, "Yanıldınız," diyerek gülümsüyor. María sık sık gülümsüyor, ama Juanita şaka yaparken bile ciddi. Dışarıdan korkunç havlamalar duyuluyor. Bir it dalaşı başladı galiba. "Ben proleter rahibelerin yanında yetiştim, Juanita soylu rahibelerin. Şimdi ikimiz de lumpen olduk."

Mayta'yla Vallejos'tan söz ederken farkına varmadan o yörede işlenen suçlar konusuna gelmişiz. Başlangıçta, devrimciler güçlüymüş o yörede. Gün ortası insanları haraca keser, toplantı yaptıklarını bile gizlemezlermiş. Zaman zaman, ihanet suçundan ötürü adam öldürdükleri bile olurmuş. Derken özgürlük mangaları çıkmış ortaya. Devrimcilerle işbirliği yapanları veya yaptığı söylenenleri sakatlar, asitle yakar ya da kafalarını keserlermiş. Şiddet olayları çok artmış. Juanita'nın görüşüne göre adi suçlar siyasal suçlardan fazlaymış yi-

ne de. Adi suçlular işledikleri cinayetleri politik suikastlar gibi göstermeye çalışıyorlarmış.

"Birkaç gün önce," diyor María, "mahalleden biri kendisini aşırı ölçüde kıskanan karısını öldürmüş. Kadının kardeşi, eniştesinin, cesedin üstüne şu ünlü 'Muhbir Kaltak' yaftalarından birini iliştirerek cinayetini örtbas etmeye çalıştığını görmüş."

"Beni buraya getiren konuya dönelim," diyorum. "O günlerde biçimlenmeye başlayan olaylara. Ağabeyinizle Mayta'nın da karıştığı devrimci harekete. Ondan sonraki birçok hareketin ilkiydi o. Bizi şimdi yaşadığımız olaylara getiren yolun temelini oluşturdu."

Juanita sözümü kesiyor. "O yılların en büyük devrim hareketi sizin düşündüklerinizden biri değil de bizimkiydi belki. Çünkü... O cinayetler ve saldırılar bir yarar sağladı mı? Şiddet yalnızca şiddet getirir. Değişen bir şey yok, değil mi? Yoksulluk her zamankinden fazla. Burada da, kırsal bölgelerde de, dağlarda da. Her yerde."

"Bunları mı konuşmuştunuz?" diye soruyorum. "Mayta'yla halkın yoksulluğunu, sefaletini mi konuşmuştunuz?"

"Din konusunu konuştuk," diyor. "Konuyu benim açtığımı da sanmayın. O başladı."

"Evet, sofu bir Katoliktim," dedi Mayta. "Artık değilim. O yanılgılardan kurtuldum," diye mırıldandı. Bunları burada söylediğine üzülüyor, Vallejos'un ablasını gücendirmekten korkuyordu. "Siz hiç kuşku duymaz mısınız?"

Kız, "Sabah gözümü açtığım dakikadan başlayıp gece yatıncaya kadar," dedi usulca. "İmanla kuşkunun bir arada olamayacağını kim söyledi size?"

Mayta biraz daha atak davrandı. "Katolik okullarının önde gelen görevinin kaymak tabakayı eğitmek olduğunu söylemek insanlarla alay etmek değil mi yani? Egemen sınıfın çocuklarına iyilik, hayır, insan sevgisi gibi dindarca ilkeler aşılanabileceğine gerçekten inanıyor musunuz? Bunu hiç düşünüyorsunuz mü?"

"Onu da düşünüyorum, daha kötüsünü de." Rahibe ona bakarak gülümsedi. "İkimiz de düşünüyoruz. Doğru, ben rahibe olmayı seçtiğimde, hepimiz Tanrının o ailelere güç ve servetin yanısıra kendileri kadar şanslı olmayan, malı mülkü bulunmayan kardeşleriyle ilgili bir görev de verdiğine inanırdık. Toplum denen organizmanın kafası olan kızları eğitirsek -iyi eğitirsek- onlar da organizmanın geri kalan parçalarını, kolları ve bacakları iyileştirme işini üstlenirler sanırdık. Şimdi, dünyanın bu yolla değiştirilebileceğine hiçbirimiz inanmıyoruz."

Şaşkın şaşkın dinleyen Mayta, Sophianum'daki yoksullar okulunun kapatılması için arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları planı anlatan rahibeye kulak verdi. Manastır okulundaki her zengin aile kızının ücretsiz yoksullar okulunda okuyan bir 'kardeşi' vardı. Zengin kızlar onlara giyecekler, şekerler, çikolatalar götürür, yılda bir gün de yoksul çocukların evlerine armağanlar taşırlardı. Anneleriyle birlikte özel arabalarına binerek yoksul evleri ziyaret ederlerdi. Bazan da yalnızca özel şoförleri götürürdü Noel pastasını. İğrençti bu, ayıptı. Buna hayır işlemek denir miydi? Rahibeler bu işi o kadar kurcalamışlar, yazıp çizerek öyle çok yere başvurmuşlardı ki sonunda Sophianum'daki ücretsiz okul kapatılmıştı.

Çok sarsılan Mayta, "Öyleyse birbirimizden pek farklı değiliz," dedi. "Sizin böyle konuştuğunuzu duymak beni sevindirdi. İzin verirseniz size büyük bir adamın bir sözünü aktarmak istiyorum. İnsanlık, adaletsizliği ortadan kaldıracak bütün devrimleri yaptığında yeni bir din doğacaktır demiş."

Rahibe ona kurabiye tabağını uzatırken, "Tanrı bize gerçek dini göstermişken yeni bir dine kim gerek duyar?" diye sordu. "Bir kurabiye alsanıza."

Mayta, "Troçki duyar," diye açıkladı. "Bir devrimci ve bir tanrıtanımadı. Ama iman sorununa saygı duyardı."

"Devrim halkın enerjisini serbest enerji haline getirir falan diyorlar ya, onu burada çok iyi anlayabiliyor insan." Vallejos bir pelikan kuşunu taşıladı. "Planımı beğenmedin mi

gerçekten? Mayta, yoksa beni kızdırmak için mi öyle dedin?"

Juanita omuz silkip, cesaret kırıklığı gösteren bir harekette bulundu. "Bize canavarlık gibi gelirdi," diye ekledi. "O yüzden okulun kapanmasını istedik. Ama şimdi düşünüyorum, o kızların okuma yazma öğrenebilecekleri bir yer olması, hiç değilse yılda bir kere bir Noel pastası yiyebilmeleri daha iyi değil miydi? Bilmiyorum. Doğru bir iş yaptığımıza emin değilim artık. Sonuçta neler oldu? Bizim okulumuzda otuz iki rahibe, yirmi kadar öğrenci vardı. Onlara da söylenirdi. Manastır okullarının çoğunda sayılar aşağı yukarı böyledir. Kiliselerin cemaatleri de eskisi kadar kalabalık değil... Bizlerin toplum bilinci kazanmamız iyi mi oldu acaba? Kardeşimin yaptığı fedakârlık iyi bir şey miydi?"

Beni de kafasındaki karışıklığa bulaştırdığı için özür dilercesine gülümsüyor.

"Çok mantıklı, çok kolay." Vallejos heyecanlanmaya başlıyordu. "Çantada keklik. Kızılderililer onları sömüren bir patronun emrinde çalışıyorlarsa isteksizce çalışır, daha az üretirler. Kendi adlarına çalıştıkları zaman üretim artacak, o da bütün topluma yarar sağlayacaktır. Sigara alır mıydın, ağbi?"

Mayta, "Asalak bir sınıf ortaya çıkmazsa, köylülerle proleteryanın emeğinin ürününe el koyup onu kendi çıkarı için kullanmaya kalkışmazsa," diye açıkladı. "Bürokratik sınıf yeniden adaletsiz bir toplum yapısı kuracak kadar güçlenmediği sürece. Leon Davidoviç'in sürekli devrim kavramını ortaya atması bunu önlemek içindir. Öff be, böyle söylev çekmeye başlayınca ben bile sıkılıyorum."

"Ben maça gitmek istiyorum, sen ne dersin?" Vallejos içini çekti. "Geleneksel Allianz-Üniversite maçını görebilmek için kaçtım Jauja'dan. Görmeden dönmek istemem. Gel hadi, biletler benden."

Sustuğunu görünce, "O soruya siz ne karşılık veriyorsunuz?" diye soruyorum Juanita'ya. "O yılların sessiz devrimi

kilise için yararlı mı oldu, zararlı mı?"

María, "Bizim için yararlı oldu," diyor. "Boş inançlarımızdan, gerçekleşemeyecek düşlerden kurtulmamızı sağladı. Ama kiliseye yararı olmadı. Başka rahibelerin adına da konuşmam elbette." Juanita'ya dönerek soruyor. "Mayta nasıl bir adamdı?"

Juanita hatırlıyor. "Her zaman alçak sesle konuşurdu. Çok nazikti. Özensiz giyinirdi, neredeyse kılıksızdı. Din düşmanlığıyla beni şaşırtmaya çalışmıştı, ama ben onu şaşırttım galiba. Manastırlarda, rahibelerle rahiplerin, bölge papazlarının ne tür çalışmalar yaptığını hiç bilmiyordu. Bizim devrimizden haberi yoktu... Gözlerini iri iri açarak, 'Öyleyse birbirimizden pek farklı değiliz,' demişti. Yıllar onu haklı çıkardı, değil mi?"

Birkaç yıl önce gizemli bir biçimde ortadan kaybolan bölge papazı Peder Miguel'in geçen ay Hükümet Sarayına yapılan kanlı saldırıya önderlik eden, adı dillerde gezen Leoncio Yoldaş olduğunu açıklıyor.

María, "Ben sanmıyorum," diyor. "Peder Miguel palavracının biriydi. Konuşmaya başladı mı mangalda kül bırakmazdı, ama hepsi boş laftı. Bence o öldü. Ya polisler öldürmüşlerdir ya da özgürlük mangaları."

Evet, silâhtı gerçekten. Revolver ya da otomatik tabanca değil, fabrikadan yeni çıkmışa benzeyen, pırıl pırıl, yağlı bir makineli tabanca. Hipnotize olmuş gibi bakıyordu Mayta. Titrek ellerle tuttuğu silâhtan gözlerini kendini zorlayarak ayırdı ve çevresine bakındı. Odasındaki kitaplarla kâğıt yığınlarının arasından muhbirlerin çıkacağını, kahkahalar atarak işaret parmaklarını ona doğrultacaklarını sanıyordu. "İşte şimdi elimize düştün Mayta," diyeceklerdi. "Şimdi boku yedin, Mayta. Şimdi suçüstü yakalandın!" Bu çocuk deli, dedi kendi kendine. Kaçık! Yani... Yine de teğmene kızamıyordu. En sevdiği çocuğunun şakasına hedef olan bir baba gibi, onu bir an önce görmek istiyordu. Kulaklarını çekmek için, diye düşündü. Ona anlatmalı ki...

"Senin yanında kendimi bir tuhaf hissediyorum. Sana söylemeli miyim, söylememeli miyim, onu da bilmiyorum. Umarım kızmazsın. Açık konuşabilir miyim?"

Stadyum yarı yarıya boştu. Çok erken gelmişlerdi maça.

Vallejos ağzından ve burun deliklerinden sigara dumanı üfleyerek, "Elbette," diye mırıldandı. "Ne diyeceğini kestirebilirim. Benim devrim planımı yetersiz buldun. Yoksa yaptığımı sürprizden ötürü beni azarlayacak mısın yine?"

"Kaç aydır görüşüyoruz? İki ay mı?"

"Ama iyice sıkı fıkı olduk, değil mi?" Vallejos ufak tefek, pire gibi bir solaçığın attığı golü alkışlarken söylüyor bunu. "Evet, ne diyordun?"

"Bazan, boşuna zaman harcıyoruz gibime geliyor."

Vallejos maçı unutmuştu birden. "Bana verdiğin kitaplar, Marksizm dersleri için mi söylüyorsun bunu?"

Mayta, "Sana öğretilenleri anlamadığın için değil," diye açıkladı. "Diyalektik maddeciliği de, başka herhangi bir konuyu da anlayabilecek kadar akıllısın."

Vallejos dikkatini yine oynanan maça yönelterek, "İyi," dedi. "Ben de salağın biri olduğum için zamanı boşa harcıyoruz diyeceksin sanmıştım."

"Hayır, salağın biri değilsin." Mayta teğmenin profiline bakarak gülümsedi. "Doğrusunu istersen, sana birşeyler anlattığımda – Senin nasıl düşündüğünü bildiğim, seni tanıdığım için – kuramların sana yararı dokunacağına ayakbağı olacağından korkuyorum."

"Allah kahretsin! Az kalsın gol olacaktı. Güzel atıştı ama." Ayağa kalkmış alkışlıyordu.

Mayta, "O anlamda söyledim, anlıyor musun?" diye ekledi.

"Hiçbir şey anlamadım," dedi Vallejos. "Şimdi salaklaştım işte. Planını unut mu diyorsun bana? Sana o makineli tabancayı vermekle hata ettiğimi mi söylüyorsun? Ne demek istiyorsun ağbi? GOOL! Hah, şimdi oldu işte."

"Kuramsal olarak," dedi Mayta, "devrimcinin içinden

geldiği kadar hareket etmesi yanlıştır. Gerisinde öğreti yoksa, bilimsel bir temel yoksa, hareket, anarşik bir davranış olarak harcanıp gider. Ama sende işin kuramsal yanına bağlanmamak konusunda içgüdüsel bir direnç görüyorum. Belki sen haklısın. Belki o içgüdü bizim başımıza gelenlerin senin başına gelmesini önler."

Vallejos başını çevirip baktı. "Biz kim?"

"Öğretisel açıdan iyice hazırlanalım diye işin uygulamasını tümüyle bir yana bıraktık ve..."

Tribünlerden korkunç bir uğultu yükselince cümleyi yarım bıraktı. Hava fişekleri atılıyor, sahaya konfeti yağıyordu. Yanlış bir iş yaptın, Mayta.

Vallejos ona bakmadan, bakışlarını sigarasından ayırmadan, "Karşılık vermedin," diye üsteledi. Gerçekten muhbir miydi acaba? "*Biz* dedin, ben de *biz* kim diye sordum. Söylemedin."

"Perulu devrimciler, Marksist Perulular." Mayta teğmeni süzüyor, tane tane açıklıyordu. Onlarla ilgili bilgi toplamak, onları kışkırtmak için gönderilmiş bir ajan olabilir miydi bu delikanlı? "Leninizmle Troçkicilik konusunda pek çok şey biliyoruz, ama kitlelere ulaşmayı bilmiyoruz. Demek istediğim buydu."

Juanita, "Hiç değilse Tanrıya inanıyor musunuz diye sordum," diyor. "Siyasal görüşlerini Hıristiyanlıkla bağdaştırıp bağdaştıramadığını sordum."

Vallejos özür dileyerek, "Bunu sormamalıydım, ağbi," dedi pişmanlıkla. İkisi de stadyumdan boşalan insan seline karışmışlardı. "Özür dilerim. Bana hiçbir şey anlatmanı istemiyorum."

"Bilmediğin ne var ki ne anlatacağım?" dedi Mayta. "İyi bir maç olmadı, ama geldiğimize iyi ettik yine de. Ben yıllardır maça..."

Vallejos onun koluna sarılarak, "Sana söylemek istediğim bir şey var," dedi. "Benimle ilgili kuşkuların olduğunu biliyorum."

"Sen oynatmışsın," dedi Mayta. "Niye kuşkulanayım?"

"Asker olduğum için. Beni pek iyi tanımadığın için. Bazı şeyleri benden saklamayı anlayabilirim. Siyasal hayatın konusunda bir şey bilmek istemiyorum, Mayta. Ben dostlarıma karşı dürüst davranırım, seni de dostum sayıyorum. Sana madik atacak olursam oç almanın yolunu biliyorsun. Şu sürprizim..."

Mayta, "Devrimcilik Katolik diniyle bağdaşamaz," diye söylenmişti usulca. "Kendinizi kandırmayın, Sör Juanita."

"Kendisini kandıran sizsiniz. Ayrıca da zamanın çok gerisinde kalmışsınız." Alay ediyordu Juanita. "Dine kitlelerin afyonu dendiğini duyduğum zaman tedirgin olduğumu mu sanıyorsunuz? Bir zamanlar öyleydi belki. Herhalde öyleydi. Ama o eskidendi. Şimdi her şey değişiyor. Biz de devrim yapacağız. Gülmeyin sakın."

İlerici papazlar ve rahibeler çağı ta o günlerde mi başlamıştı? Juanita öyle olduğunu söylüyorsa da ben sanmıyorum. Başlamışsa bile, hiç sesi soluğu duyulmadığından, henüz emekleme çağında bile olmadığından Mayta bu konuda bir şey bilemezdi. Bilse sevinir miydi? Sefil semtlerde büyüyen bir piskoposun, Monsinyor Bambarén'in bir yanında papalık arması, öbür yanında orak-çekeç bulunan bir yüzük taktığını öğrenmek yoksullarla bir olabilmek için çocukken açlık grevi yapan adamın hoşuna gider miydi? Peder Gustavo Gutiérrez'in, sosyalist devrimi gerçekleştirmenin her Katoliğin görevi olduğunu anlatarak özgürleşmenin Tanrıbilimini icat ettiğini bilse sevinir miydi? Ya Monsinyor Méndez Arceo'nun müminlere, eskiden Lourdes'a gittikleri gibi şimdi de Küba'ya gitmelerini salık verdiğini? Evet, hiç kuşku yok. Bugünlerde pek çok kişinin yaptığı gibi, Mayta da Katolik dine bağlı kalırdı o zaman. Katı fikirli, dogmatik bir insan olduğu izlenimini verir miydi karşısındakine?

Juanita bir an düşünüyor. "Evet, bence dogmatik bir insandı." Başını sallıyor. "Hiç değilse din konusunda en ufak bir esneklik göstermiyordu. Fazla konuşamadık gerçi. Nasıl

bir insan olduğunu anlayamadım belki. Daha sonra onu çok düşündüm. Kardeşimin üstünde büyük bir etkisi vardı. Onun hayatını değiştirdi. Onu kitap okumaya alıştırdı ki bu daha önce görülmemiş bir şeydi. Komünist kitaplarıydı tabii. Kardeşimi uyarmaya çalıştım. 'Sana birtakım düşünceler aşılamaya çalıştığını biliyor musun?' diye sordum."

"Biliyorum, ama ondan çok şey öğreniyordum, abla."

Juanita, "Kardeşim idealist bir insandı," diye ekliyor. "İs-yancıydı, hak ve adalet duygusu yaradılışının bir parçasıydı. Mayta'da bir akıl hocası bulmuştu. Onu gönlünce yönlendiren birini."

"Demek sizce başı çeken Mayta'ydı," diyorum. "Sizce her şeyi tasarlayan, Jauja olayını Vallejos'un aklına sokan o muydu?"

"Bilmiyorum, çünkü sürprizini nasıl kullanacağımı bilmiyorum," dedi Mayta. "Sana bir itirafta bulunayım. Ben ömrümde kapsül tabancası bile ateşlemiş değilim. Dostluk konusunda söylediklerine dönelim. Seni bir konuda uyarmak isterim."

"Uyarma. Merak göstermemi bağışla dedim ya! Senin söylevlerinden birini dinlemeyi yeğlerim. Çifte iktidardan söz et bana. Burjuvaziyle emperyalistleri yavaş, ancak kesin bir biçimde alt etmenin kuramını anlat."

Mayta, "Bir devrimci için dostluk bile devrimden sonra gelir," dedi. "Bunu kafana sok ve hiç unutma. Devrim her şeyden önce gelir. Geçen gün ablana da aynı şeyi anlatmaya çalıştım. Bir Katolik olarak düşünceleri fena sayılmaz. Gelgelelim yeterli değil. Cennete ve cehenneme inanan biri için, dünyada olup bitenler her zaman ikinci planda kalacaktır. Devrim de asla gerçekleşmeyecektir. Sana güveniyorum, seni bir dost olarak görüyorum. Sakladığım bir şey varsa, eğer..."

"Tamam, tamam! Özür dilerim dedim! Artık unutsak olmaz mı?" Vallejos onu susturmaya çalışıyordu. "Demek hiç silâh kullanmadın ha? Yarın sürprizi de alır, Lurin'e gi-

deriz. Ben de sana bir ders veririm. Makineli tabanca kullanmak çifte iktidar tezini anlamaktan kolaydır.

"Elbette," diyor Juanita, "öyle olması gerekir." Ancak konuşması bundan pek emin olmadığını gösteriyor. "Mayta eski tüfektir. Profesyonel devrimciydi o. Kardeşimse Mayta'nın yalnızca yaşından ve bilgisinden ötürü bile denetim altına alabileceği, aklına eseni yapan bir delikanlıydı."

"Bilmiyorum. Ben karar veremiyorum," diyorum. "Bazan tam tersi olabilir gibime geliyor."

María da söze karışarak, "Saçma," diye atılıyor. "Bir çocuk onun gibi kaşarlanmış birini öyle çılgınca bir iş yapmaya sürükleyebilir miydi?"

Çok iyi söyledin, Sör María. Mayta karanlıkta çalışan kaşarlanmış bir devrimciydi. Ömrü boyunca, o ara üyesi olduğu DİP (T) gibi küçük topluluklarla işbirliği yapmış, bu uğurda savaşmıştı. Derken, tam herkesin etkin militanlığı bir yana bıraktığı yaşa geldiğinde, ona ilk kez eylem yolunu açan biri çıkıyor karşısına. Mayta için, birinin gökten inme bir biçimde eline bir makineli tabanca tutuşturmasından daha heyecan verici bir şey olabilir miydi?

Juanita benim sınırı aşmamı bağısladığını gösteren bir gülümsemeyle, "Sizinki zaten bir roman," diyor. "Uydurma bir kitap. Hikâyenin aslına hiç benzemiyor zaten."

Sözünü doğrulayarak, "Evet, gerçek hikâye değil, roman," diye karşılık veriyorum. "Gerçeklerden uzak, hatta saptırılmış bile olabilir. İsterseniz uydurma diyebilirsiniz hatta."

"Öyleyse neden kendinizi bu kadar zorluyorsunuz?" diye soruyor alayla. "Neden olan biten her şeyi öğrenmek istiyor, bana gelip günah çıkartıyorsunuz? Baştan aşağı uydurma birşeyler yazın, bitsin gitsin."

"Ben gerçekçiyim. Romanlarımda yalana başvurduğum zaman niçin yalan söylediğimi bilmeliyim," diye açıklıyorum. "Ben böyle çalışırım. Hikâye yazmanın en iyi yolunun olayların Tarih'iyle başlamak olduğuna inanırım. Tarih derken bü-

yük harfle yazılan Tarih'ten söz ediyorum."

María araya giriyor. "Sizin büyük harfle yazılan Tarih dediğiniz şeyi gerçekten bilebilir miyiz acaba? Yoksa tarihte de romanlardaki kadar yalan ve uydurma var mı? Az önce konuştuklarımız sözgelimi. Herkes devrimci papazlardan, kiliseye sızan Marksistlerden söz ediyor... Ama hiç kimse ilk akla gelecek açıklamayı yapmıyor."

"O nedir peki?"

"Gece gündüz açlıkla ve hastalıkla karşı karşıya gelmekten ötürü duyulan öfke, umutsuzluk, bu kadar büyük bir adaletsizlik karşısında kapıldığımız çaresizlik duygusu," dedi Mayta. Rahibeyi kırmamak için sözcükleri dikkatle seçiyordu. Juanita onun konuşurken dudaklarını ancak belli belirsiz oynattığını fark etti. "Hepsinden önemlisi, bir şey yapabilecek durumda olanların asla harekete geçmeyeceklerini bilmek. Politikacılar, zenginler, sürücü koltuğunda oturan, güçlü kişiler..."

Vallejos'un ablası şaşırmıştı. "İnsan bunlardan ötürü imanını kaybeder mi? Bana kalsa Tanrıya olan inancının güçlenmesi gerekir derdim."

Mayta daha sert bir sesle konuşmasını sürdürdü. "İnsanın imanı ne kadar sağlam olursa olsun, öyle bir an geliyor ki *artık yetti* diyorsunuz. Sonsuza kadar cennette yaşamak umudu bunca haksızlığı, bunca kötülüğü unutturmaya, dertlere derman olmaya yetmiyor. Bende öyle oldu, Sör Juanita. Cehennemin hemen burnumun dibinde, Lima'nın sokaklarında olduğunu gördüm. Özellikle de El Monton'da. El Monton'a gittiniz mi hiç?"

El Monton teneke mahallelerinden biri. İlk kurulanlardan. María'yla Juanita'nın yaşadıkları bu mahalleden ne daha kötü, ne daha sefil. Mayta'nın rahibeye günaah çıkarttığı günden bu yana her şey kötüledi. Kondular mantar gibi bitti. Şimdi açlıkla sefaletin yanısıra cinayetler de görülüyor burarlarda. Mayta kadar dindar bir çocuğu isyancılığa iten El Monton'un elli yıl önceki görünümü olabilir mi gerçekten?

Oysa aynı dünyayla ilişkide olmak María'yla Juanita'yı aynı biçimde etkilememiş. Onlarda ne öfke var, ne umutsuzluk, ne de çaresizlik. Görebildiğim kadarıyla kötülüklerle haksızlıkların içinde yaşamak, çözüm yolunun adam öldürmekten ve bombalamaktan geçtiği inancını uyandırmamış onlarda. Rahibelik yapmaktan vazgeçmemişler, değil mi? Silâh sesleri Lurin çölünde kaybolup gider miydi acaba?

"Hayır." Vallejos nişan aldı, tetiği çekti ve çıkan ses Mayta'nın korktuğu kadar gürültü yapmadı. "Hayır, kendim için almıyorum aslında. Sana yalan söyledim. Kitapları diyorum. Jauja'daki çocuklar okusun diye götürüyordum hepsini. Sana güveniyorum Mayta... Dünyada en sevdiğim insana, ablama bile söylemeyeceğim bir şey söyleyeceğim sana."

Konuşurken makineli tabancayı Mayta'nın eline tutuşturmuştu. Nasıl tutulacağını, emniyetinin nasıl açılacağını, nasıl nişan alınıp tetiğe nasıl basılacağını, nasıl doldurulup boşaltılacağını gösterdi.

Mayta, "Büyük hata edersin," diye terslendi. "Öyle şeyler asla dile getirilmemelidir." Silâhın patlamasıyla gövdesi sarsılmış, bileklerindeki titreşimlerden ötürü ateş edenin kendisi olduğunu anlamıştı. O yüzden sesi titriyordu. Uzaklarda bir yerde kum taneleri havalanıp yayıldı; sarımsı, kekre sarı, mavimtırak, ardından da renksiz. "İş basit bir güvenlik sorunudur. Seninle de, öbürleriyle de ilgisi yok. Bunu iyi anla. Herkes kendi canıyla oynayabilir. Ama bir arkadaşına duyduğu güveni göstermek için yoldaşlarını ve devrimi tehlikeye atmamalıdır. Ya ben polislerin adamıysam?"

"Senin yapacağın iş değil. Sen istesen bile muhbir olamazsın." Gülüyordu Vallejos. "Ee, ne diyorsun? Kolaymış değil mi?"

Mayta, "Gerçekten kolaymış ha," derken namluya dokunup parmaklarını yaktı. "Bana o çocuklar konusunda başka bir şey anlatmanı istemiyorum. Dostluğunu kanıtlamana gerek yok, hıyar herif."

Sıcak bir rüzgâr çıkmıştı. Dümdüz uzanan arazide kum

taneleri uçuşuyordu. Teğmen çok uygun bir yer seçmişti gerçekten. Bu ıssız yerlerde silâh sesini kim duyardı? O da her şeyi bilmediğini kabul etmeliydi. Önemli olan doldurmak boşaltmak, nişan alıp ateş etmek değil, silâhı temizlemeyi, parçalarına ayırıp yeniden birleştirmeyi öğrenmekti.

Vallejos, "Belirli bir amacım olduğu için söyledim," diyerek aynı konuya dönerken eliyle işaret edip bir an önce kara yoluna doğru yürümeleri gerektiğini belirtti. Yoksa kum fırtınasında boğulacaklardı. "Bana yardım etmen gerek ağbi. Bu çocuklar Jauja'daki San José Kolejinin öğrencileri. Hepsi çok genç. Dördüncü, beşinci yıl öğrencileri. Cezaevinin yanındaki top sahasında futbol oynarken arkadaş olduk."

Rüzgârdan korunmak için başlarını eğerek, ayak bileklerine kadar kumlara batarak yürüyorlardı. Mayta teğmenin anlattıklarına dalmış, atıcılık dersini de, bir an önceki öfkesini de unutmuştu.

Meraktan kıvrandığı halde, "Sonradan pişman olacağın bir şey anlatma, oğlum," diye mırıldandı.

"Susar mısın sen!" Vallejos kum tanelerinin bombardımanından korunmak için mendilini yüzüne bağlamıştı. "O çocuklarla önce futbol oynuyordum, sonra birlikte bir-iki bira içmeye başladık. Ardından küçük eğlenceler ve toplantılar düzenledik; sinemaya falan hep birlikte gitmeyi alışkanlık haline getirdik. O günden beri sık sık toplanıyoruz. Senden öğrendiklerimi onlara öğretmeye çalışıyorum. San José Kolejinin öğretmenlerinden biri de yardım ediyor. O da sosyalistmiş."

Mayta, "Sen Marksizm dersleri mi veriyorsun?" diye sordu.

"Elbette," dedi Vallejos elini kolunu sallayarak. "Tek gerçek bilim. O çocukların kafalarına doldurdukları ülkücü, fizikötesi düşüncelere panzehir oluyor. Sen bunu daha süslü bir dille söyledin ya, neyse."

Birkaç dakika önce Mayta'ya atıcılık dersi verirken usta bir nişancı, bir komutandı. Şimdiyse kemküm ederek hikâyeye-

sini anlatmaya çalışan utangaç bir çocuk. Mayta kum yağmurunun arasından ona baktı. O yüzün keskin çizgilerini öpen, o güzel dudakları ısırın, teğmenin gövdesinin altında kıvranan kadınları düşledi.

"Beni serseme çevirdiğinin farkındasın herhalde," dedi. "Ben sana Marksizm dersi verirken sıkıntıdan patladığımı sanıyordum."

"Açık konuşmak gerekirse bazan patlıyordum. Bazan da dediklerini anlamıyorum. Şu sürekli dévrim konusu sözgelemi. Öyle çeşitli yönleri var ki. O yüzden ben de çocukların kafalarını karıştırdım. Sana Jauja'ya gel, Jauja'ya gel deyip durmamın nedeni bu. Gel de onları çalıştırmama biraz yardım et. O çocuklar barut fıçısından farksız, Mayta."

María, "Elbette rahibelik yapıyoruz, ama artık kılık değiştirmeden çalışıyoruz," diyerek gülümsüyor. "Şimdi rahibelik yemininden çok, yaptığımız işe önem veriyoruz. Öğretmenlik yapmaktan kurtulduk. Burada çalışmamıza izin veriliyor. Cemaat de bize elinden geldiğince yardım ediyor."

Juanita'yla María bu teneke mahallesinde yaşamakla olumlu birşeyler yapabildiklerine inanıyorlar mı gerçekten? Öyle olsa gerekir. Yoksa bu koşullar altında yaşamamanın tehlikelerini göze almaları akıl erdirilecek gibi değil. Buralarda, bir papazın, rahibenin ya da sosyal yardım uzmanının saldırıya uğramadığı gün yoktur. Yaptıklarının yararlı olup olmadığını bir yana bıraksak bile, her gün yaşanan bu dehşete katlanabilmelerini sağlayan iman gücüne gıpta etmemek olanaksız. Oraya gelirken cehennemin katlarını birer birer geçtiğim duygusuna kapıldığımı açıklıyorum.

María araya girerek, "Buraya daha önce hiç gelmemiş miydiniz?" diye soruyor.

"Hayır," dedi Juanita, "El Monton'a hiç gitmedim."

Mayta, "ben çocukken, sofu bir Katolikken çok giderdim," dedi. Juanita adamın yüzünde dalgın –belki de özlem dolu– bir ifade olduğunu fark etmişti. Katolik Hareketine bağlı birkaç gençle gidermiş. "O çöplükte Kanadalı misyoner-

ler de vardı. İki papaz ve halktan birkaç kişi. Doktor olan uzun boylu, kırmızı yüzlü papazı hiç unutamam. 'Bildiklerim hiçbir işe yaramıyor,' deyip dururdu. Çocukların sinekler gibi ölmelerine, veremli sayısının çokluğuna dayanamıyor, buna karşılık gazetelerin sayfalarının zengin düğünlerini, düzenlenen eğlenceleri, verilen yemekleri anlatan haberlerle dolup taşığını görüyordu. Ben on beş yaşındaydım. Akşamları eve döndüğümde dua etmek elimden gelmiyordu. Tanrı dinlemiyor, diye düşünürdüm. El Monton'da olup bitenleri duymak için kulaklarını, görmemek için gözlerini kapatıyor. Sonunda karar verdim. Bunlara karşı savaşırsam Tanrıya inanmayı bir yana bırakmak zorundaydım, ma şör."

Juanita'ya kalırsa, bu doğru bir varsayımdan yola çıkıp yanlış sonuca ulaşmaktı. Mayta'ya da öyle dedi. Yine de adamın ateşli konuşmalarını dokunaklı bulmuştu.

"Benim de dini inançlarımdan kuşku duyduğum dakikalar oldu," dedi. "Neyse ki Tanrıdan hesap soracak kadar ileri gitmedim."

Vallejos, "Konuşmalarımız kuramda kalmıyor," diye sürdürdü. "Uygulama konularını da ele alıyoruz." Makineli tabancayı bir torbaya koymuş Lima'ya giden yolda yürüyor, bir kamyonu, bir otobüsü durdurmaya çalışıyorlardı.

Mayta, "Uygulama konuları," diye alay etti. "Yani Molotov kokteyli nasıl yapılır, dinamit nasıl ateşlenir, bomba yapımında neler kullanılır. Uygulamalı işler... Tıpkı geçen günkü devrim planın gibi, ha?"

Vallejos her zamanki şakacılığıyla, "Her şeyin zamanı ayrı ağbi," dedi. "Benim uygulamalı konu dediğim... köylünün sorunlarını yerinde görmek için Kızılderililerin yerleşim merkezlerine gitmek ve çözüm yolu aramak. Kızılderililer harekete geçiyor çünkü. Yüzyıllardır istedikleri toprakları işgal etmeye başlıyorlar."

Mayta, "Geri almaya demek istiyorsun," diye düzeltti usulca. Merakla bakıyordu Vallejos'a. Haftalardır tanıştıkları halde, gerçek Vallejos'u ancak şimdi tanıdığını hissettiği

için tedirgin olmuştu. "Unutma, o topraklar zaten onların-
dı."

"Tamam," dedi teğmen. "Topraklarını geri alıyorlar. Gi-
dip köylülerle konuşuyoruz. Çocuklar Kızılderililerin herhan-
gi bir partiden yardım görmeden zincirleri kırmaya başladık-
larını anlıyorlar. O çocuklar devrimin ülkeye nasıl geleceğini
bu yolla öğreniyorlar işte. Kuram derslerinde Profesör Ubil-
luz bana yardım ediyor, ama sen çok daha yararlı olabilirsin.
Jauja'ya gelecek misin?"

"İtiraf edeyim ki ağzım açık kaldı," dedi Mayta.

Vallejos güldü. "Kapat da içine kum dolmasın öyleyse.
Bak, şu otobüs duracak galiba."

Mayta tozdan tahriş olan gözlerini ovuşturarak, "De-
mek grubunu bile kurdun," dedi. "Marksizm çalışmaları ya-
pan bir grup. Hem de Jauja'da! Ayrıca köylü topluluklarıyla
da ilişkiye geçmişsin. Demek ki..."

"Demek ki sen devrimden söz ederken ben harekete ge-
çiyorum." Teğmen Mayta'nın sırtına vuruyordu. "Çok doğru.
Ben eylem adamıyım, sen kuramcısın. İkisini birleştirmemiz
gerek. Kuram ve uygulama. Halkı harekete geçireceğiz ve
kimse onları durduramayacak. Büyük işler başaracağız. El sı-
kışalım. Jauja'ya geleceğine yemin et. Bizim Perumuz eşi bu-
lunmaz bir yerdir, ağbi!"

Tiril tiril üniforması ve Amerikan tıraşlı saçlarıyla mut-
lu, sevinçli bir çocuktan farksızdı. Mayta onun yanında ol-
maktan kıvanç duydu yine. Köşe masalardan birine oturarak
Çinli kafeterya sahibinden iki kahve istediler. Mayta ikisinin
de aynı yaşta, delikanlılık çağında olduklarını ve dostlukları-
nı kan kardeşliğiyle pekiştirdiklerini hissediyordu.

Sör Juanita, "Çağımızda, kilisede El Monton'daki o Ka-
nadalı papaza benzeyen pek çok din adamı ve rahibe var,"
dedi sinirlenmeden. "Kilise sefaletin ne olduğunu başından
beri bilmiştir ve siz ne dersiniz deyin, sefaleti hafifletmek
için elinden geleni yapmıştır. Ancak şimdi adaletsizliğin bi-
reysel değil, toplumsal bir sorun olduğunu da anlamıştır.

Azınlık her şeye sahipken, çoğunluğun hiçbir şeye sahip olmamasını kilise de kabul etmiyor artık. Bu koşullar altında, halka yalnızca ruhsal destek sağlamanın onlarla alay etmekten başka bir şey olmadığını biliyor... Neyse, konuyu dağıtıyorum."

Mayta onun biraz daha konuşması için, "Konumuz bu," dedi, "konumuz sefalet. Peru'daki milyonlarca aç insan. Önemli olan tek konu bu. Çözümü var mı? Varsa nedir? Kim çözüm getirebilir? Tanrı mı? Hayır, ma sör. Devrim."

İkinci saatleri göz açıp kapayıncaya kadar geçmiş. Fırsat bulup saatime bir göz atınca hemen hemen dört saattir orada bulunduğumu görüyorum. Juanita'nın dinlediklerini ben dinlemek, Mayta'nın dinsel inançlarını nasıl kaybettiğini kendi ağzından duymak isterdim. Biz konuşurken aralık duran kapıda zaman zaman çocuklar belirliyordu. Kafalarını içeri uzatıyor, bize bakıyor, sonra da sıkılıp gidiyorlardı. İsyanclar onların kaçını kendilerinden yana çekmişlerdir acaba? Eski okul arkadaşım, El Monton'daki misyonerlere yardım etmek için oralara gittiğini hiç anlatmamış mıydı bana? Çocukların kaç ölecek, kaç öldürecek? Juanita bir sorun çıkıp çıkmadığını araştırmak için yakındaki polikliniğe gitti. Mayta okul kapandıktan sonra her gün mü giderdi El Monton'a? Yoksa yalnız pazarları mı?

Poliklinik sabah sekizden akşam dokuza kadar açık. Nöbetleşerek çalışan iki doktoru var. Öğleden sonra gelen, biri erkek, biri kadın iki hastabakıcı da aşı yapıp gerekli ilkyardımları sağlıyorlar. Mayta çaresizliğe kapılan kızıl saçlı papazın açlıktan ve mikrobik hastalıklardan ölen çocukları gömmesine yardım eder miydi acaba? Gözleri yaşarır, yürek atışları hızlanır, dinsel inançlarla dolu olan kafasını göğe çevirip Tanrıya seslenir miydi? Tanrım, bunlara niçin izin veriyorsun? Polikliniğin bitişiğinde tahtalardan yapılmış bir baraka var. Toplum Çalışmalarının bürosu. Juanita'yla María'nın burada oturmalarının bir nedeni poliklinikse bir nedeni de bu büro. Mayta'nın gönüllü olarak çalışmaya gittiği özel gö-

rev binası da böyle bir yer miydi? Oraya da semt halkına ücretsiz danışmanlık eden bir avukat, kuracakları işler konusunda öğüt veren bir teknik danışman gider miydi? Mayta oraya gidiyor, o sefaletin içine giriyor ve okulda bundan hiç söz etmiyordu. Benimle gördüğü 'tekmili birden' filmleri konuşurdu yalnızca. Bir de, *Monte Kristo*'nun filmi çevrilse ne harika olurdu deyip onu anlatırdı.

María'yla Juanita birkaç yıl süreyle San Juan de Lurigancho'daki şişeleme fabrikasında görev yaptıklarını, ancak fabrika kapandıktan sonra kendilerini Toplum Çalışmaları işine adadıklarını söylüyorlar. Bağlı oldukları kiliseler onlara yaşamalarına yetecek kadar para gönderiyormuş. Mayta ilk kez tanıştığı birine neden içini dökmüştü acaba? Rahibe olduğu, güven uyandırdığı, yeni dostunun ablası olduğu için mi, yoksa öğrencilik yıllarındaki dindarlığını anımsayıp hüznlendiği için mi?

"Terör olayları başladığında çok korktuk," diyor María. "Burasını havaya uçururlar diye düşündük. Ama şimdi aradan o kadar uzun bir zaman geçti ki korkuyu unuttuk. Şansımız varmış. Burada şiddet olayları görülüyorsa da henüz bize ilişmediler."

Mayta, "Aileniz de dindar mıdır?" diye sordu. "Size sorun çıkarmadılar mı?"

"Katolik olmaya Katoliktirler ya, inançları sağlam olduğu için değil, öyle doğdukları için." Gülümsüyordu. "İnsanların çoğu gibi yani. Evet, elbette sorun çıkardılar. Rahibe olmak istediğimi söylediğimde çok şaşırdılar. Annem dünyanın sonu gelmiş gibi davrandı. Babam da diri diri mezara giriyormuşum gibi. Ama sonradan alıştılar."

Mayta, "Bir erkek evlat orduda, bir kız evlat manastırda," diye mırıldandı. "Sömürgecilik çağında soylu ailelerin geleneklerinden biri de buydu."

Vallejos, "Hadi dışarı gel," diye seslendi masadan. "Ailemin öbür üyeleriyle de konuş biraz. Ablamı tekeline aldın ya-
ni! Biz zaten onun yüzünü kırk yılda bir görüyoruz."

Rahibelerin ikisi de Toplum Çalışmaları bürosunda kurdukları minik okulda öğretmenlik yapıyorlarmış. Pazar günleri papaz mahalleye geldiğinde aynı oda kilise olarak kullanılmış. Ancak papaz son zamanlarda pek gelmiyormuş. Biri asıl kilisesine bomba koymuş, o günden beri sınırları düzelmemiş.

"Özgürlük mangalarının işine benzemiyordu," diyor María. "Ödlekliğini bilen ve ona bir oyun oynamak isteyen mahalle çocukları yapmıştır. Zavallı adam siyasal görüşleri konusunda tek söz etmezdi, çikolatadan başka zaafı da yoktu. O bomba olayından sonra sinirleri öyle bozuldu ki on kilo zayıfladı."

Juanita, "Sizce ondan öfkeyle, hınçla mı söz ediyorum?" diye soruyor tuhaf tuhaf. Sormuş olmak için sormadığını, bir süredir bunu düşünerek kaygılandığını hissediyorum.

"Hayır, bana öyle gelmedi," diyorum. "Yalnız Mayta'nın adını söylemekten kaçındığınızı fark ettim. Mayta dememek için lafı uzatıyorsunuz. Jauja olayından ötürü mü bu? Vallejos'u o işe sürüklediğine emin olduğunuz için mi?"

"Emin değilim," diye karşı çıkıyor. "Belki de suç kardeşimdeydi. Yine de, hiç istememekle birlikte, ona kin duyduğumun farkındayım. Jauja olayından ötürü değil. Kardeşimin dinsel inançlarını sarstığı için. Son karşılaşmamızda, 'Sen de arkadaşın Mayta gibi dinsizin biri mi olacaksın?' diye sormuştum. Umduğum karşılığı alamadım. Omuz silkip 'Herhalde,' dedi. 'Çünkü devrim her şeyden önemli.'"

María, "Peder Ernesto Cardenal da devrimin her şeyden önemli olduğunu söylemişti," diyor. Mayta'nın sözünü ettiği kızıl saçlı papazın nedense ona önce Ivan Ilyiç'in, sonra da Ernesto Cardenal'in Peru'yu ziyaret edişlerini anımsattığını anlatıyor.

"Evet, doğru," diyor Juanita. "Mayta'yla konuştuğum gün, Katolik bir din adamının böyle sözler edebileceğini bilseydi ne derdi acaba? Ben ki kimselerden geri kalmadığımı sanırdım, Ivan Ilyiç'in gelişinde şok geçirmiştım. Bunları söy-

leyen bir papaz olabilir miydi? Bizim devrimimiz bu noktaya gelmişti ha? Artık sessiz bir devrim olmadığı kesindi."

María mavi gözlerinde haşarı bir bakışla, "Ivan Ilyiç bir şey değildi," diye atılıyor. "Ernesto Cardenal'i duyacaktın asıl. Biz ders veriyorduk, Ulusal Kültür Enstitüsüne ve Par-doy Aliaga Tiyatrosuna gidip onu dinleyebilmek için özel izin istedik."

Juanita, "O şimdi kendi ülkesinde bakan oldu, değil mi?" diye soruyor. "Gerçek bir siyaset adamı oldu."

Mayta, "Tamam, seninle Jauja'ya geleceğim," diye söz verdi fısıltıyla. "Ama Tanrı aşkına dikkatli olalım. Bana anlat-tıklarından sonra bu büsbütün önem kazandı. Senin o çocuk-larla yaptığın çalışmalara yıkıcı faaliyet deniyor yoldaş. Mes-leğini tehlikeye atıyorsun. Başka şeyleri de."

"Konuşana bakın hele! Her görüşmemizde kafamı yıkıcı düşüncelerle dolduran sen değil misin?"

Gülüştüler. Kahvelerini getiren Çinli neden güldüklerini sordu. "Gezgin satıcı fıkralarından birine," dedi teğmen.

Mayta, "Bir daha Lima'ya geldiğinde benim Jauja yolcu-luğumun tarihini kararlaştırırız," dedi. "Ancak oradaki grubu-na benim gelişimle ilgili bir şey söylemeyeceğine söz vermeli-sin."

Vallejos, "Gizlilik, gizlilik," diye terslendi. "Senin bu giz-lilik merakın yok mu! Tamam, biliyorum, güvenlik çok önemli, ama hep böyle olmaz ki. Gizlilik dedim de... Olanla-rı biliyor musun? Pepote vardı ya hani? Teyzenin evindeki o hıyar... Alci'yi elimden aldı. Kıza uğradım, baktım Pepote orada. El ele oturuyorlardı. 'Seni sevgilimle tanıştırayım,' de-di Alci. Bana mum tutturacaklardı yani."

Anlatırken kahkahalar attığına göre, olaya pek sıkılma-mıştı herhalde. Peki, çocuklara da, Ubilluz'a da bir şey söyle-meyecekti. Sürpriz yapacaklardı onlara. Şimdi kaçmak zorun-daydı. Büyük bir içtenlikle el sıkıştılar. Mayta üniformasının içinde dimdik duran, yere sağlamca basarak Avenida Espa-na'ya doğru yürüyen teğmenin arkasından baktı. O gözden

kaybolurken, buraya üçüncü gelişimiz diye düşündü. Üçtür burada buluşmamız doğru mu oldu acaba? Karakol biraz aşağıdaydı, muhbirlerin bir kahve içmek için buraya uğramaları uzak bir olasılık değildi. Demek ki teğmen – kendi başına ve tehlikeyi göze alarak – Marksist bir grup kurmuştu. Kimin aklına gelirdi? Gözkapaklarını yarıya kadar indirince üç bin metre yükseklikteki bir yerde toplanan gençlerin dağlı – Kızılderili yüzlerini, pırasa gibi dümdüz saçlarını, ergen oğlan tavırlarını, geniş, dağcı göğüslerini görür gibi oluyordu. Ter dökerek heyecanla top koşturduklarını da. Teğmen de onlardan biriymiş gibi koşturuyordu. Ne var ki o daha uzun boylu, daha hızlı, daha güçlü ve daha ustaydı. Topu sürüyor, tekmeliyor, her atakta, her sıçrayışında, her tekmede kasları geriliyordu. Maçtan sonra hepsinin beyaz badanalı bir kerpiç eve doluştuklarını da görür gibi oldu. Odanın pencerelerinden mor dağların doruklarında gezen ak bulutlar görünüyordu. Hepsi can kulağıyla teğmeni dinliyorlar. O da onlara Lenin'in *Ne Yapmalı'sını* göstererek, "Bomba gibi kitap, çocuklar," diyor. Gülmedi, Vallejos'la alay etmek için en ufak bir istek duymuyor, onu DİP (T)'deki yoldaşlarla konuşurken kullandığı sözcüklerle, " – İyi çocuk, ama daha bir fırın ekmek yemesi gerek," ve "Henüz çok genç, ancak sağlam çocuk," – düşünmek istemiyordu. O anda teğmene hayranlık duyuyor, gençliğini ve şevkini kıskanıyor, bunların da ötesinde, aralarında sıcacık bir yakınlık kurulduğunu hissediyordu. DİP (T)'nin Merkez Komitesinin ilk toplantısında bir tartışma açılmasını isteyecekti. Jauja işinin rengi değişmeye başlıyordu çünkü. Masadan kalkacağı sırada, – Vallejos gitmeden hesabı ödemişti – pantolonunun önündeki kabarıklığı fark etti. Yüzüne ve bedenine ateş bastı. Titriyordu.

"Biz sizi geçirelim," diyor Juanita.

Kapının önünde, yakında karanlığa dönüşecek olan akşam alacasında konuşuyoruz. Zahmet etmemelerini söylüyor, arabamı yedi-sekiz yüz metre aşağıda bıraktığımı açıklıyorum. Neden kendilerini sıkıntıya soksunlar?

"Kibarlık olsun diye değil," diyor María. "Yine soyulmanızı istemeyiz."

"Çalınacak bir şeyim yok ki. Arabanın anahtarlarıyla şu defterden başka bir şeyim yok. Defterdeki notlar da önemsiz. Aklımda kalmayan hiçbir şeyi romanıma almak niyetinde değilim."

Gelgelelim onları vazgeçirmenin yolu yok. Benimle birlikte çöplüğün sıcak, pis havasına çıkıyorlar. İkisinin arasında yürüyorum; barakalarla, kovuklarla, satıcı tezgâhlarıyla, domuz ahırlarıyla, çöp dağlarından aşağı yuvarlanan çocuklarla, beklenmedik yerlerde karşımıza çıkan köpeklerle dolu olan mahalleden geçerken koruyucularım diye şakalaşıyorum onlarla. Mahalledeki herkes ya kapısının önüne ya o sıcakta dolaşmaya çıkmış. Konuşmalar, şakalar ve küfürleşmeler gırla gidiyor. Dikkatle yürüdüğüm halde zaman zaman ya bir taşa takılıp ya bir çukura basıp tökezliyorum. Oysa iki rahibe yolun her karışını ezberlemişçesine, rahatça yürüyorlar.

Juanita, "Soygun ve hırsızlık olayları politik suçlardan çok daha kötü," diye yineliyor. "İşsizlik ve uyuşturucudan ötürü. Bu mahallede her zaman hırsızlar vardı gerçi. Ama işe çıktıkları zaman mahalleden gider, zengin evlerini soyarlardı. Şimdi, uyuşturucu alışkanlığından, savaştan ve işsizlikten ötürü, komşu dayanışması diye bir şey kalmadı. Şimdi yoksullar yoksulları soyup öldürüyor."

"Büyük bir sorun haline geldi," diye ekliyor. "Karanlık bastı mı, bıçak taşımayan –bıçak taşıyorsa o zaman da katillerden biridir zaten–, körkütük sarhoş ya da ne yaptığının farkında olmayanların dışında hiç kimse sokağa çıkmaz buralarda. Saldırıya uğrayacaklarını bilirler çünkü. Gün ortasında evler soyulur, saldırılar çok kez cinayetle sonuçlanır. Halkın umutsuzluğu en son sınıra dayandığı için oluyor bunlar. Geçen hafta küçük bir kızın ırzına geçmeye çalışırken yakalanan zavallıyı ele alalım. Üstüne gaz döküp diri diri yaktılar adamı."

María, "Dün de buralarda bir kokain laboratuvarı bu-

lundu," diyor.

Mayta ne derdi acaba bunlara? O günlerde uyuşturucu diye bir şey yoktu dense yeridir. Kokain kibarların oynucağıydı. Öte yandan, şimdi... Poliklinikte ilaç bırakamadıklarını anlatıyorlar. Akşamları bütün ilaçları eve getirip güvenli bir yere saklıyorlarmış. Çünkü her gece polikliniğe hırsızlar girer, bütün şişeleri, hapları, ampulleri çalarlarmış. Hastalıkları iyileştirmek için değil. Kliniğin işi o zaten; ilaçlar da parasız dağıtılıyor. Hayır, hırsızlar kafayı bulmak için çalarlarmış ilaçları. Her ilacın uyuşturucu olabileceğini sanır, ne bulurlarsa götürürlermiş. Hırsızların çoğu ertesi gün bulantı, kusma, ishal ve daha ağır belirtilerle kliniğe başvururlarmış. Gençler muz kabuklarıyla, *floripondio* yapraklarıyla, yapıştırıcı koklayarak ya da ellerine geçirdikleri herhangi bir şeyle kafayı bulmaya çalışırlarmış. Mayta ne derdi bunlara? Kestiremiyorum. Aklımı Mayta'ya veremiyorum, çünkü bu bağlam içinde, bu sefaletin ortasında Mayta'nın hikâyesi önemini yitiriyor, bir hiç olup çıkıyor. Tanınmayan her yüz, kışkırtıcı bir hedef sayılırmış. Konuşan María mı?..

Juanita, "Burası aynı zamanda bu bölgenin kırmızı fener semtidir," diye açıklıyor. Bu aşağılık tablo içinde önemini yitiren Mayta değil de edebiyat mı yoksa? "Ne acı değil mi? İnsanın kendini satması yeterince kötü. Ama o işi burada, domuzlarla çöplerin arasında yapmak..."

María, "Burada müşteri çok da ondan," diyor.

Bu da hoş bir düşünce değil, çirkin hatta. Mayta'nın anlattığı Kanadalı papaz gibi ben de umutsuzluğa kapılacak olursam romanımı yazmak istemeyeceğim. O zaman da kimseye yararım dokunmayacak. Ömrü ne kadar kısa olursa olsun, her roman bir şeydir; oysa umutsuzluk hiçbir şey değildir. Geceleri burada dolaşırken korkmuyorlar mı? Tanrıya şükür şimdiye kadar başlarına bir şey gelmemiş. Onları tanımayacak kadar zilzurna durumda olan sarhoşlardan bile.

María, "Belki öyle çirkiniz ki kimse bize yan bakmıyor," diyerek gülüyor.

Juanita, "Doktorların ikisi de saldırıya uğradı," diye ekliyor. "Ama yine de geliyorlar."

Konuşmayı sürdürmeye çalışıyorum, kafam dağılıyor. Yine Mayta'ya dönmeye çalışıyorum, onu da yapamıyorum. Şair Ernesto Cardenal'in görüntüsü Mayta'ninkini gölgede bırakıyor. Cardenal'in Lima'ya gelip – on beş yıl oldu mu? – María'nın üstünde böylesine büyük bir etki bıraktığı günlerdeki görüntüsü. Onu dinlemek için ben de Ulusal Kültür Enstitüsüne, Pardo y Aliaga Tiyatrosuna gittim, beni de çok etkilediğini söylemedim rahibelere. O günden sonra şiirlerini okumaya dayanamadığım için gittiğime gideceğime pişman olduğumu söylemedim. Eskiden şiirlerini severdim oysa. Haksız mıyım? Birinin öbürüyle hiç ilgisi yok mu? Açıklayamayacağım bir biçimde, olması gerekir. İlişki var, çünkü ben öyle hissediyorum.

Che Guevera kılığında çıkmıştı sahneye. Sonunda, sorular-yanıtlar bölümünde dinleyicilerin arasındaki bazı kışkırtıcıların laf ebeliğine, onların bile istediğinden fazla laf ebeliğiyle karşılık vermişti. En dikbaşlı, en inatçıların da onayını ve alkışlarını alabilmek için yapmadığı, söylemediği kalmamıştı. Tanrının cennetiyle komünist toplumlar arasında hiç fark yoktu. Kilise bir fahişe olup çıkmıştı, ama devrim sayesinde, Küba'da olduğu gibi, yeniden saflığına kavuşacaktı. Başından beri egemen sınıfı savunan kapitalist yuvası Vatikan şimdi Pentagon'un uşağı olmuştu. Küba'da ve SSCB'de yalnızca bir siyasi parti bulunması demek, kitleleri harekete geçirme görevinin kaymak tabakaya düşmesi demekti ki İsa da kiliseden bunu beklemişti. SSCB'deki zorunlu çalışma kampları konusunda atıp tutmak ayıptı, ahlaksızlıktı. Kapitalistlerin propagandasına inanılır mıydı hiç!

Son sahnede gerçek bir tiyatro oyuncusuydu. Elini kolunu sallayarak, son zamanlarda Nikaragua Gölünün çevresinde büyük hasar yaratan kasırganın ABD'de yürütülen bazı balistik deneylerin sonucu olarak ortaya çıktığını söyledi... Yapmacık tavırları, düzmece duygusallığı hâlâ gözümün

önündedir. O günden beri, sevdiğim yazarlarla tanışmaktan çok korkarım. Şimdi, ne zaman onun şiirlerini okumaya kalkışsam, kitaptan aside benzer bir şey sızıyor ve keyfimi bozuyor. Onları yazan adamın anısı.

Arabamın yanına geldik. Sol ön kapı zorlanıp açılmış. Hırsız çalacak bir şey bulamadığından, hıncını almak için koltuğun döşemesini yırtmış. Islak lekeye bakılırsa üstüne de işlemiş. Juanita'yla María'ya, bana iyilik etmiş diyorum, döşeme zaten çok eskimişti; şimdi ister istemez değiştirilecek. Yine de onlar benim adıma üzülmüyorlar, öfkeleniyorlar, bana acıyorlar.

Senatör, "O hikâyenin eninde sonunda yazılması gerek," derken oturduğu yerde kıpırdanarak sakat bacağını rahat ettirmeye çalışıyor. "Masalın değil, gerçek hikâyenin. Ne var ki henüz zamanı gelmedi."

Sessiz bir yerde buluşmamızı önermiştim, ama o Kongre binasının barına gitmemizi istemişti. Korktuğuma uğradım. Konuşmamız boyuna yarıda kesiliyor, gazeteciler, meslekdaşları yanımıza gelip merhaba diyor, ona sorular sorup çene çalıyorlar. Bacağını sakat bırakan saldırıdan bu yana, en sevilen Kongre üyelerimizden biri oldu. Konuşmamız sık sık kesiliyor. Alejandra Mayta'nın 'gerçek öyküsü'nü yazmaya çalışmadığımı anlatıyorum bir kere daha. Benim istediğim onunla ilgili olabildiğince çok bilgi toplamak, olabildiğince çok kişinin onunla ilgili düşüncelerini öğrenmek. Daha sonra bunlara kendi düş gücümün ürünlerini ekleyip olan biteni değiştirerek yazacağım ve yeni bir şey yaratacağım. Patlak gözlerinin güvensiz bakışlarıyla soğuk soğuk süzüyor beni.

"Günümüzün olayları açısından bakarak şunu söyleyebilirim," diyor. "Hiç kimse, sol örgütlerin giriştikleri birleşme sürecini –ki bugünkü koşullar altında Peru'yu yalnızca bu kurtarabilir– aksatacak, geciktirecek herhangi bir şey yapmamalıdır. Mayta'nın hikâyesi yirmi beş yıl öncesiyle ilgili olmakla birlikte hâlâ eski yaraları kanatabilir."

Çok rahat konuşan zayıf bir adam. Giyimi şık, gür, kıvrık saçlarının arasındaki akların sayısı epey fazla. Sakat bacağı zaman zaman sızlıyor olsa gerek, sık sık bacağını ovuşturuyor. Bir siyasetçi için, kalemi kuvvetli sayılır. Bu ustalığı, danışmanlığını yaptığı General Velasco'nun askeri hükümeti za-

manında ona bazı kapıların açılmasını sağladı. Diktatörlüğe ilericilik görünümü kazandıran çok sayıda şatafatlı deyim ve deyişin yaratıcısı, daha sonra kapatılan bir gazetenin yöneticisi oydu. General Velasco'nun konuşmalarını genellikle (Velasco, bazı hukuk ve toplumbilim terimlerini söylerken bir türlü dilini döndüremediğinden hangileri olduğu hemen anlaşılırdı) o yazardı. O ve onun çevresindeki küçük topluluk rejimin köktenci kanadı olarak görülürdü. Oysa şimdi Senatör Campos ılımlı bir kişi olarak tanınıyor, aşırı sağın da, Maocu ve Troçkici solun da saldırılarına hedef oluyor. Gerillalar ölüm fermanını yazmışlar; özgürlük mangaları da öyle. Özgürlük mangaları –yaşadığımız çağın gülünçlüğüne bir belirtisi– onun isyancıların başı olduğunu ileri sürüyorlar. Birkaç ay önce yerleştirilen bir bombayla arabası havaya uçuruldu. Şoförü yaralandı, Senatörün bacağı da sakat kaldı. O bacak hiç kıvrılmıyor artık. Bombayı kim yerleştirdi? Kimse bilmiyor.

Tam onu konuşturmanın yolu olmadığına karar verip kalkacağım sırada, "Ama," diye başlıyor, "zaten pek çok şey öğrenmiş olduğunuza göre en önemli noktayı da öğrenmeniz gerekir. Mayta ordunun istihbarat subaylarıyla ve büyük bir olasılıkla CIA'yla işbirliği yapıyordu."

Mayta, "Bu doğru değil," diye karşı çıktı.

"Doğru," dedi Anatolio. "Lenin de, Troçki de terörizmi lânetlemişlerdir."

"Eyleme geçmek terörizm değil, devrimci başkaldırıdır. Lenin'le Troçki bunu lânetlemişlerse bütün ömürlerinde yaptıkları neydi? Bir düşün, Anatolio. Biz en önemli görevimizi unuttuk. Bizim işimiz, her Marksist'in ilk işi, devrimi hazırlamaktır. Bunu bize hatırlatan kişinin bir teğmen olması inanılır şey mi?"

"Hiç değilse Lenin'le Troçki'nin terörizmi lânetlediklerini kabul eder misin?" Anatolio taktik bir geri çekilme hareketinde bulunuyordu.

Mayta, "Aradaki farkı gözden kaçırmadığımız sürece,

kabul ederim," dedi. "Kitlelerden destek görmeyen terörizm, körü körüne girilen terörizm, halkı devrimin öncülerinden soğutur. Bizim yapacağımız başka. Biz fitili ateşleyen kıvılcım, ilerledikçe çıkış halini alan kar topağı olacağız."

"Bugün şairliğin üstünde." Gülüyordu Anatolio. Küçük odada büyük bir gürültü koparan kahkahalar atıyordu.

Mayta, şair değil, dedi kendi kendine. Düşünü gerçekleştirmek peşinde olan biri. Yeniden gençleşen biri. Yıllardır duymadığı bir iyimserliğe kapılmıştı. Sanki çevresindeki kitap ve gazete yığınları her şeyi kavurabilecek bir ateşle ya-nıyor, ancak onu yakacaklarına ruhunun ve bedeninin akkor gibi ısıldamasına yol açıyorlardı. Mutluluk dedikleri bu muydu? DİP (T)'nin Merkez Komitesi çok ateşli bir toplantıdan çıkmıştı. Yıllardır hiçbir toplantı bu kadar heyecanlı geçmemişti. Toplantının ardından Plazuela del Teatro Segura'ya, France-Presse Ajansına gitmişti. Orada dört saat kadar çeviri yapmış, saçmasapan bir işle uğraştığı halde, beyni de, bedeni de zinde kalmıştı. Vallejos'la ilgili raporu da, teğmenin planını düşünme önerisi de onaylanmıştı. Çalışma programı, eylem planı... Ne deyimler, diye düşündü. Neyse, anlaşılmaya varmaları, kesin olarak harekete geçip devrimi başlatmaları her şeyden önemliydi. Mayta planı açıklarken öyle bir güvenle konuşmuştu ki yoldaşları da etkilemişti. Bunu bir kere bile sözünü kesmemelerinden ve yüzlerinden anlamıştı. İş yöneten ideolojisi zayıf, iyi niyetli bir çocuk değil de DİP (T) gibi devrimci bir örgüt olursa, yapılabilirdi. Gözlerini kapayınca açıkça görebiliyordu: İyi donanmış, iyi silâhlanmış küçük bir öncü birliği. Stratejik hedeflerini çok iyi biliyor, kentlerden destek görüyorlar. Onların başarıları, bütün ülkeye yayılacak devrimin odak noktası, devrim ateşini tutuşturan kav ve çakmaktaşı olacaktı. Bunun için gerekli olan nesnel koşullar nicedir hazırды. Peru, toplumsal sınıflar arasındaki büyük farkların göze battığı bir ülkeydi. Gözüpek silâhlı propaganda saldırılarının yardımıyla o çekirdek güç, işçilerle köylülerin harekete katılmalarını sağlayacak öznel koşulları yaratır-

dı. Anatolio'nun oturduğu yatağın köşesinde dikildiğini fark edince düşlerinden sıyrıldı.

"Aşağıya gidip bakayım," dedi delikanlı. "Hâlâ kuyruk var mı acaba?" Daha önce de iki kere gitmişti avluya. İkisinde de tuvaletin kapısında bekleyen birileri vardı. Mayta delikanlının tuvaletten karnını tutarak, iki büklüm durumda çıktığını gördü. Anatolio'nun o akşam, sonunda önemli birşeylerin olduğu günün akşamında oraya gelmesine sevinmişti. Şimdi, kafasında fırtınalar yaratan düşünceleri açabileceği biri vardı. Parti bu kez kesin bir adım attı, diye düşündü. Sağ kolunu yastık gibi kullanarak yatağına uzandı. DİP (T)'nin Merkez Komitesi onun Vallejos'la birlikte çalışmasını onayladıktan sonra bir Eylem Grubu seçmişti. Yoldaş Jacinto, Yoldaş Anatolio ve Mayta bir çalışma programı hazırlayacaklardı. Mayta'nın hiç gecikmeden Jauja'ya gitmesi, Vallejos'un kurduğu grubun neye benzediğini, Mantaro Vadisindeki Kızılderili topluluklarıyla yaptığı görüşmeleri araştırması kararlaştırıldı. Ondan sonra Eylem Grubunun öbür iki üyesi de dağlara gidecek ve çalışmalar arasında eşgüdüm sağlayacaklardı. DİP (T)'nin toplantısı sona erdiğinde herkes dinç, herkes sevinçliydi. France-Presse'de haber bültenlerini İspanyolca'ya çevirirken bile Mayta'nın keyfi kaçmamıştı. Jiron Zepita'daki odasına döndüğünde hâlâ aynı sevinç içindeydi. Tam çıkmaz sokağa saptığında, yarı karanlıkta dişleri ısılt ısılt parlayan, kendisini bekleyen delikanlıyı gördü.

"Olup bitenler beni öylesine heyecanlandırdı ki biraz konuşmaya geldim," dedi Anatolio. "Yorgun musun?"

"Tam tersi. Yukarı gel hadi." Mayta delikanlının sırtını okşadı. "Ben de çok heyecanlıyım. Küçük dostumuz Vallejos'un deyişiyle, bomba gibi bir iş bu!"

San Marcos üniversitesinde dolaşan söylentiler, dedikodular, hatta basılı bir el ilanı vardı... ve hepsi ona birtakım suçlamalar yöneltiyordu. Ne tür suçlamalar mı? Onu aralarına sızmakla, muhbir olmakla suçluyorlardı. Ondan sonra da Mayta'nın çalışmaları konusunda tedirgin edici bazı bilgiler

veren iki yazı yayınlanmıştı.

Sözünü keserek, "Muhbir mi?" diyorum. "Ama sizler..."

Elini kaldırıp beni susturuyor. "Bizler Troçkiciydik. Mayta da öyle. Oysa suçlamalar Stalincilerden geliyordu," diye açıklıyor omuzlarını kaldırarak. "O yüzden başlangıçta pek önem vermedik. Onlar DİP'tekilere melez muhbirler derlerdi öteden beri. Troçkicilerle Stalinciler hep kedi köpek gibi kavga ederlerdi. Temel düşünce başından beri şuydu: En azılı düşmanın sana en çok benzeyen insandır; dolayısıyla, ruhunu satmak pahasında da olsa, ondan kurtul."

Konuşmasına ara veriyor, çünkü yanımıza bir gazeteci yaklaşmış, ona başka bir gazetede yayınlanan haberin doğru olup olmadığını soruyor. Ölümle tehdit edildiği için Senatörün korkuya kapıldığı, bacağına bir kere daha ameliyat ettirmek bahanesiyle yurt dışına kaçacağı doğru mu acaba? Senatör gülüyor. "Hepsi yalan. Defterimi dürmezlerse, Peru halkı beni uzun bir süre daha aralarında görecektir." Gazeteci bu son sözleri sevinçle defterine yazarak uzaklaşıyor. Birer kahve daha söylüyoruz. "Biliyorum, biliyorum," diyor Senatör. "Biz Kongre üyeleri günde birkaç kahve içmekle hakkımızı aşmış, bize tanınan ayrıcalığı kötüye kullanmış oluyoruz. Halkımız için kahve lüks mal oldu artık. Ama üzülmeyin, yakında biz de halktan farksız olacağız. Burasını işleten adam zamanında kahve stoku yapmış ya şimdi o stok da tükeniyormuş." Savaşın getirdiği felâketlerden söz ediyor bir süre; yiyeceklerin karneye bağlanmasından, güvensizlik ortamından, ülke topraklarında yabancı askerlerin bulunduğu yoldaki söylentilerin halkta uyandırdığı aşırı tepkiden.

Az önce söylediklerine ek olarak, "Aslında Sovyet yoldaşlarımız her şeyi biliyorlardı," diyor. "Yukarıdan haber alırlardı onlar. Moskova'dan, KGB'den. Mayta'nın ihanetini de o yoldan öğrenmişlerdi galiba."

Ağızlığına bir sigara yerleştiriyor, yakıyor, dumanı içine çekip bacağına ovuşturuyor. Bana çok fazla şey söylemiş olmaktan çekinirmiş gibi yüzü bulutlanıyor. Eski sınıf arkada-

şımla bu adam aynı dava uğruna savaşmış, aynı siyasal düşle-
ri paylaşmış, ikisi de yeraltında yaşayıp kovuşturmaya uğra-
mışlardı. Bu nasıl karşımda oturup Mayta'nın pis bir hain ol-
duğunu söyler umursamazlıkla?

"Mayta sık sık hapse girip çıkardı bilirsiniz." Sigarasının
külünü boş kahve fincanına silkeliyor. "Hapiste ona şantaj ya-
pıp kendileri için çalışmasını sağlamış olsalar gerek. Cezaev-
lerine girenlerin bazıları katılaşıp, bazıları da gevşer."

Sözlerinin etkisini ölçmek istercesine bakıyor bana. Çok
sakin, kendinden çok emin. En ateşli dalaşmalarda bile yü-
zünden silinmeyen dostça ifadeyle bakıyor. Eski yoldaşından
niçin nefret ediyor?

"Öyle şeyleri kanıtlamak her zaman zordur."

Geçmişte, geçmişin bir noktasında, yağlı, kirli atkılar sa-
rınan, tanımadığım bir Mayta'nın görünmez mürekkeple in-
san ve yer adlarını, gizli tasarılarını yazdığı bir not defterini
sivil elbise içinde rahat edemediği hemen belli olan bir su-
bayla, İspanyolca edatları doğru kullanmayı bir türlü öğrene-
meyen kuşkucu bir yabancıya ulaştırdığını görüyorum.

"Hatta olanaksızdır," diye doğruluyor Senatör. "Öte yan-
dan bazı kesin bilgiler edinmiştik." Derin bir soluk alarak
bombayı patlatıyor. "General Velasco zamanında İstihbarat
Servisinin neredeyse tümüyle CIA'nın yönetiminde olduğunu
öğrenmiş bulunuyoruz. Pek çok kişinin adı açığa çıktı, May-
ta'nın adı da onların arasındaydı Durumu dikkatle gözden
geçirip o günleri düşününce bazı olayları farklı bir gözle de-
ğerlendirebildik. Vallejos'la tanıştıktan sonra Mayta'nın dav-
ranışları epey kuşku uyandırıyordu."

"Bu ağır bir suçlama," diye karşı çıkıyorum. "Hem ordu-
nun casusu, hem CIA ajanı..."

"Casus... ajan... Bunlar büyük laflar. Muhbir diyebiliriz,
maşalık etti diyebiliriz, belki kurban bile diyebiliriz. Mayta'yı
o dönemde tanıyan herhangi biriyle konuştunuz mu?"

"Moisés Barbi Leyva'yla. Nasıl oluyor da o bunlardan
habersiz kalıyor? Jauja işini planlayanların arasında o da

var. Hatta Mayta'yla bir gün önce konuşmuş..."

"Moisés çok şey bilir." Senatör Campos gülümsüyor.

Moisés'in de CIA ajanı olduğunu mu söyleyecek yoksa? Hayır, sosyo-politik araştırmalarından ikisini yayınlayan – üstelik biri Barbi Leyva'nın yazdığı önsözle! – bir kuruluşun yöneticisini bu biçimde suçlayamaz.

Hafif ekşi bir sesle, "Moisés temkinli adamdır, çıkarlarını düşünmek zorundadır," diyor. "Bugünlerde benimsediği felsefe 'olan olmuştur' felsefesi. Sorunlardan kaçınmak istiyorsanız, öyle yaşamak gerek. Ne yazık ben ona benzemem. Düşündüklerimi açıkça söylemeye çekinmem. O yüzden sakat aldım. O yüzden günün birinde beni öldürecekler. Ama ailemin yüzüne bakarken utanmadan bakabiliyorum."

Kendi hayat hikâyesine girmiş olmaktan tedirginlik duymuş gibi başını yana çeviriyor.

Gözlerini pabuçlarının burunlarından ayırmadan, "O günlerin Mayta'sı için Moisés neler düşünüyor?" diye soruyor.

"Mayta'nın saf bir idealist olduğunu. Çelişkilerle dolu inatçı bir adam, ama sapına kadar devrimci."

Duman bulutunun ardına gizlenerek biraz daha düşünüyor. "Size söyledim, kazanın kapağını kaldırmamak en iyisi. O kazandan öyle kokular çıkar ki birkaç kişiyi boğabilir." Duruluyor, gülümsüyor ve bir bomba daha patlatıyor. "Mayta'yı DİP (T)'den atmayı kararlaştırdığımız gece onu muhbirlikle suçlayan bildiriye okuyan Moisés'in kendisiydi."

Dilim tutuldu. Şimdi mahkeme salonu haline gelen küçük garajda ortalığı inleyen genç Moisés bildiriye okuduktan sonra yadsınamayacak kanıtları tutan elini havada sallıyor. Bülbül! Pis muhbir! Üç Rus ideologunun resimlerinin altında oturan solgun, kamburu çıkmış sınıf arkadaşım tek söz etmiyor. Kapı açıldı, Antonio içeri girdi.

Mayta, "Deliğe düştüğünü sanmıştım," diye karşılıdı arkadaşını.

"Öff be, şimdi rahat soluk alabilirim." Anatolio gülerek

kapıyı kapadı. Başını, yüzünü ve boynunu yıkamıştı. Göğsünde su damlaları ışıldıyordu, gömleği elindeydi. Mayta onun gömleği büyük bir özenle yatağın ayakucuna serişini izledi. Daha çocuk, dedi kendi kendine. Anadolu'nun ince bedeninin kemikleri derinin üstünden görülebiliyor, göğsünün ortasındaki kıllar parlıyordu. Kolları uzun ve biçimliydi. Mayta onu ilk kez dört yıl önce, Yapı-İş Sendikasında bir konuşma yaptığı gün görmüştü. O konuşurken Komünist Gençlik Koluna bağlı birtakım delikanlılar ikide birde sözünü kesiyor, Troçki'ye ve Troçkiciliğe partinin bilinen sloganlarıyla saldırıyorlardı. Hitlerci, emperyalizmin ajanları, Wall Street'in köleleri! En saldırganları da birinci sırada oturan iri gözlü, siyah saçlı bir oğlandı. Anadolu. Öbürlerine, Mayta'ya saldırımları için işaret verecek olan o muydu acaba? Her şeye karşın Mayta'nın hoşuna giden bir şey vardı bu oğlanda. Daha önce de hissettiği -ve bazan onu yanıltan- bir karıncalanma duydu. Neyse, bu kez yanılmamıştı. Biraz sakinleşmiş olarak sendika binasından çıkarken oğlana yanaşıp "görüş farklarımızı daha rahat konuşabilmek için" ona bir kahve ısmarlamayı önerdi. Delikanlı öneriyi ikiletmedi. Daha sonra, DİP (T)'ye üye olduğunda, "Cizvit papazı gibi beynimi yıkadın, yoldaş," derdi Mayta'ya. Doğruydı, kurnazca ve sevecenlikle yaklaşmıştı oğlana. Okuması için kitaplar ve dergiler vermiş, aklını çelip kendisinin yönettiği Marksist çalışmalar grubuna katılmasını sağlamış, ona sayısız kahve ısmarlayıp onu tek gerçek Marksizmin Troçkicilik olduğuna inandırmıştı. Şimdi de karşısındaydı işte. Gencecik, yakışıklı, belden yukarısı çıplak gövdesiyle odadaki tek tozlu ampulün altında durmuş, yatağa serdiği gömleğin kırıksıklarını elleriyle düzeltiyordu. Mayta, Vallejos'la tanıştığımdan beri Anadolu'yu düşümde görmüyorum, diye düşündü. Çok emindi; bir kere bile görmemişti. Anadolu'nun Eylem Grubuna seçilmesi de iyi olmuştu. Bütün partililer arasında, en iyi geçindiği kişi Anadolu'ydu. En kolay etkileyebildiği üye de oydu. Union Alnında ya da Avenida Arjentina'daki fabrikaların girişinde İş-

çinin Sesi'ni satmak ya da el ilanı dağıtmak için buluşmayı kararlaştırdıklarında ta Callao'da oturmasına karşın, Anadolu onu hiç bekletmezdi.

"Gecenin bu saatinde kentin ta öbür ucuna gitmeyi de hiç canım istemiyor hani."

"Rahatsız olmaya razıysan, burada kal."

DİP (T)'nin Merkez Komitesindeki yoldaşların hepsi şu ya da bu tarihte o odada gecelemişlerdi. Birkaçının birden, yatağa balık istifi doluşarak kaldıkları bile olmuştu.

"Benim yüzümden rahatsız olmamı istemem," dedi Anatolio. "Sen kendine daha geniş bir yatak almalısın. Acil durumlar için."

Mayta gülümsedi. Alevlenen bedeninin gerildiğini hissediyordu. Jauja'yı düşünmeye çalıştı. Jauja olayından sonra mı atılmıştı partiden?

Senatör gösterdiğim huzursuzluktan ötürü keyiflenerek, "Daha önce," diyor. "O olaydan hemen önceydi. Yanlış hatırlamıyorsam Mayta'nın DİP (T)'den istifa ettiği açıklanmıştı. Beyaz yalan. Düşmanın kalemizde çatlaklar olduğunu anlamaması için öyle denmişti, ama aslında partiden atıldı. Ardından Jauja olayı çıktı ve durumu açıklamak olanaksız hale geldi. Bizi nasıl kıstırdıklarını hatırlar mısınız? Kimimiz hapsi boyladı, kimimiz gizlendi. Mayta da unutuldu. İşte, tarih dediğimiz şey böyle biçimlenir dostum. O karışıklıktan ve Jauja olayının yol açtığı gerici baskılardan ötürü Mayta'yla Vallejos birer kahraman olup çıktılar."

Anlattığı hikâyenin aşırılıklarını tartarak düşünceye dalıyor. Söyleyeceği her şeyi söylemediğini sezdiğinden hiç üstelemiyor, onu düşünceleriyle baş başa bırakıyorum. Özverili Mayta ikiyüzlü bir canavar olmuş, yalnızca yoldaşlarını tuzağa düşürmek için tehlikeli bir plan hazırlamış ha? Yutulacak gibi değil. Ayrıca, gerilim romanlarının gerçekdışı dünyasına el atmadığım sürece böyle bir durumu kitabımda da açıklayamam.

Senatör, "Şimdilerde bunların hiç önemi kalmadı," diyor. "Sağcılar başarısızlığa uğradılar çünkü. Solcuların kökü-

nü kazımak istediler, ama yapabildikleri tek şey sol hareketi birkaç yıl geciktirmek oldu. Ardından Küba ve 1963'teki Javier Heraud olayları geldi. 65'te de Radikal Sol ve Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin gerillaları. Sonunda istedikleri oldu. Ancak..."

"Ancak ne?"

"Ancak bu artık devrim olmaktan çıktı, kıyamet halini aldı. Peru halkının böyle sürekli bir kıyıcılık içinde yaşayacağı kimin aklına gelirdi?" Gözlerini bana diyor. "Şimdi yaşayanlar, Mayta'yla Vallejos'un hikâyesinin üstüne sünger çekti. O olayı hatırlayan tek bir kişi kalmadığına eminim. Evet, başka?"

"Ya Vallejos? O da kışkırtıcı ajan mıydı?"

Sigara ağızlığını dudaklarına götürüyor, dumanı yüzüme üflememek için yüzünü yana çeviriyor.

"Vallejos'la ilgili herhangi bir kanıt yok. Belki o da Mayta'ya alet oldu." Elini sallıyor. "Olabilir, değil mi? Mayta kurnaz bir tilki, Vallejos acemi çaylaktı. Ama bir kere daha söyleyeyim, hiçbir kanıt yok."

Çok rahat konuşuyor, yanımızdan geçenleri selâmlıyor.

"Mayta'nın hayatı sürekli olarak saf değiştirmekle geçti biliyorsunuz," diye ekliyor. "Hep soldaydı gerçi. Bunu neden yapıyordu? Dönek miydi, kurnaz mı? Ben bile -ki ben onu iyi tanırdım - anlayamamıştım. Kaypak adamdı. Onu her yönüyle tanımak olanaksızdı. Her neyse, şu ya da bu tarihte bütün ilerici örgütlere girip çıktı. Kuşku uyandıran bir tablo değil mi bu?"

"Ya hapse girip çıkması? Lima Cezaevine, Sexto'ya, Fronton'a düşmesi?"

"Benim duyduğuma göre hapiste pek uzun kalmamış," diye anlamlı bir laf ediyor. "Çeşitli cezaevlerine girip çıkmış, ama gerçekten hapis yatmamış. Benim bildiğim tek şey adını İstihbarat Servisinin kayıtlarında bulduğumuzdur."

Yıllar yılı gece gündüz yalan söylemekle, ona güvenenleri sırtlarından vurmakla, yalnızca solcuların baskı altına alın-

malarına bahane olsun diye isyan hazırlamakla suçladığı adama sanki hiçbir düşmanlığı yokmuş gibi, yumuşak, yansız bir biçimde konuşuyor. Mayta'dan nefret ediyor; orası kesin. Bana anlattığı her şeyde, Mayta için söylediği her sözde bir kuyruk acısı var. Son yirmi beş yıl içinde hep aynı şeyleri düşünmüş, bir daha düşünmüş, söylemiş, bir daha söylemiş olmalı. Bu nefret dağının altında sağlam bir temel var mıdır acaba? Yoksa Mayta'yı, onu hatırlayanların gözünde küçük düşürmek, adını lekelemek için mi oynuyor bu oyunu? Nefreti nereden kaynaklanıyor? Kişisel bir nedeni mi, siyasal bir nedeni mi var? Yoksa ikisi birden mi?

"Machiavelli'ye yaraşır bir plandı gerçekten." Ağızlığında kalan sigara izmaritini bir kibritle çıkarıp tablaya bastırıyor. "Önce biz de inanamadık. O tuzağı hazırlarken gösterdiği incelik! Büyük bir ustalıktı doğrusu."

Sözünü keserek, "İstihbarat Servisi'yle CIA'nın öyle bir plan hazırlaması akla yakın mı?" diye soruyorum. "Hem de yalnızca yedi kişilik bir örgütü ele geçirmek için ha?"

"Altı, altı." Gülüyor Senatör. "Unutmayın, Mayta onların adamıydı." Yine ciddileşiyor. "Tuzağın amacı yalnızca DİP (T)'yi değil, solun tümünü ele geçirmektir. Koruyucu bir önlem almak, Peru'daki bütün devrimci hareketleri çiçek açmadan kazıyıp atmak istediler. Gel gör ki biz onların hazırladıkları şaşırtmacayı bozduk. Bir ayaklanma başladı, ama onların umduğu sonucu vermedi. Çok küçük bir örgüt olmakla birlikte, DİP (T) Peru solunu bugünkü gibi bir kan gölüne yuvarlanmaktan kurtardı."

"DİP (T) planının başarısızlığa uğramasını nasıl sağladı? Jauja olayı yaşandı, değil mi?"

"İstihbaratın kurduğu plan yüzde doksan başarısızlıkla sonuçlandı," diye açıklıyor. "Onu da biz sağladık. İstediklerinin ancak yüzde onunu elde ettiler. Kaçımız hapse girdi? Kaçımız gizlenmek zorunda kaldı? Evet, dört-beş yıl süreyle epey sıkıntı çektik, ama solun kökünü kazıyamadılar. Onların istediği buydu oysa."

"Bedeli biraz yüksek olmadı mı? Çünkü Mayta, Vallejös..."

El hareketi sözümü bitirmeme fırsat vermiyor. "Kışkırtıcı ajan olmak, muhbir olmak tehlikeli iştir," diyor sertçe. "Onlar üstlerine düşeni yapamadılar, bedelini de ödediler tabii. O işler böyledir. Başka kanıtlar da var. Sağ kalanlara bakın bir kere. Onlara ne olmuş? Daha sonra ne yapmışlar? Şimdi ne yapıyorlar?"

Senatör Campos hayatının bir noktasında özeleştiri kavramını unutmuş anlaşılan.

Anatolio, "Ben devrimin genel grevle başlayacağını sandırdım," dedi.

Mayta, "Sorelci bir sapma, anarşist bir hata," dedi alayla. "Ne Marx, ne Lenin, ne de Troçki genel grevin tek yol olduğunu söylememişlerdir. Çin'i unutuyor musun? Mao'nun yöntemi neydi? Genel grev mi, devrimci savaş mı? Biraz bu yana gel, yoksa yataktan düşeceksin."

Anatolio yatağın kenarından ona doğru kaydı.

"Plan başarılı olursa askerin halka katılması asla gerçekleşemez," dedi. "Sonuna kadar çarpışacaklardır."

"Eski kalıpları, yararsız formülleri bir yana bırakmalıyız." Sesler genellikle gecenin o saatinde duyulduğundan Mayta dikkatle kulak kabartıyordu. Endişeli olmasına karşın, Anatolio'nun siyaset konusunu kapatmasını yeğlerdi. Ne konuşacaklardı peki? Aralarında soyut bir dayanışma, kişiliklerinden kaynaklanmayan bir yakınlık yaratan militanlık konusu olmasın da ne olursa olsun. "Benim için daha zor," diye ekledi. "Ben senden daha yaşlıyım çünkü."

Birinden biri kıpırdadıkça gıcırdayan dar somyaya zar zor sığışmışlardı. Gömlekleriyle ayakkabılarını çıkarmış, pantolonla yatmışlardı. Işık sönüktü, pencereden, sokak lâmbasının saçtığı aydınlık görülebiliyordu. Zaman zaman, çok uzaklardan kızıışmış bir kedinin kösnül çığlıkları geliyordu. Gecenin yarısını etmişlerdi.

Mayta, "Sana bir şey söyleyeceğim, Anatolio," dedi. Sağ

kolunu ensesinin altına almış, sırtüstü yatıyordu. Birkaç saat içinde bir paket sigarayı bitirmişti. Göğsü ağrıyordu, ama canı sigara istiyordu hâlâ. Endişeden gırtlığı sıkışıyordu. Sakin ol, Mayta, dedi kendi kendine. Kendini aptal durumuna düşürme, e mi Mayta? "Hayatımın en önemli günü bu. Öyle olduğuna hiç kuşku yok, Anatolio."

"Hepimiz için öyle. Partinin hayatında da en önemli gün. Umarım Peru'nun tarihi için de öyle olur."

"Benim için farklı," dedi Mayta. "Sen daha çocuk sayılırsın. Pallardi de öyle. Siz ikiniz devrimcilik hayatına daha yeni başlıyor ve doğru bir adımla başlıyorsunuz. Oysa ben kırkıma aştım."

"Kırk yaş çok mu? Hayat kırkında başlar demezler mi?"

Mayta, "Kırkında başlayan yaşlılıktır," dedi. "Ben aşağı yukarı yirmi beş yıldır bu işin içindeyim. Son birkaç aydır, hatta son bir yıldır, özellikle de ikiye bölünüp yalnızca yedi kişi kaldığımızdan beri, kulağımda çınlayan bir ses var. Boşuna uğraşıyorsun, Mayta, diyor, zamanını boşa harcıyorsun."

Bir sessizlik oldu; sonunda sessizliği kedinin çığlıkları bozdu.

Anatolio'nun, "Bazan ben de karamsarlığa kapılıyorum," dediği duyuldu. "İşler yolunda gitmeyince insanın dünyayı kapkara görmesi çok olağan. Ama senin böyle konuştuğunu duymak beni şaşırttı. Çünkü senin hayran olduğum bir yanın varsa o da iyimserliğindir."

Hava sıcaktı, kolları birbirine değiyor, ikisi de terliyorlardı. Anatolio da sırtüstü yatmıştı. Mayta kendi ayaklarının yanında duran çıplak ayakları karanlıkta bile seçebiliyordu. Ayaklarının her an birbirine değebileceğini düşündü.

Huzursuzluğunu gizlemeye çalışarak, "Yanlış anlama," dedi. "Ömrümü devrimciliğe adadığıma üzülüyorum. Öyle bir şey asla olamaz. Her sokağa çıkışımda, yaşadığım ülkeye her baktığımda, benim için bundan daha önemli bir iş olamayacağını bir kere daha anlıyorum. Ne var ki yanlış bir yol tutmuş, zamanımı boşa harcamış olmaktan korkuyorum."

Anatolio, "Leon Davidoviç'e ve Troçkiciliğe olan inancımı kaybettim derseni öldürürüm," diye şaka yaptı. "Onca boku eğlence olsun diye mi okuttun bana?"

Mayta şakalaşacak durumda değildi. Hem büyük bir mutluluk duyuyor, hem büyük eziyet çekiyordu. Yüreği öylesine gümlüyordu ki Anatolio bile duyuyordu belki. Odanın dört yanına yığılan dergilerin, kâğıtların, kitapların üstündeki toz genzini gıcıkliyordu. Saçma bir duyguyla, hapsirliğini tut, yoksa gebereceksin, dedi kendi kendine.

"Çok zaman kaybettik, Anatolio. Bizans sorunlarıyla, gerçek dünyayla ilgisi olmayan zihinsel otuzbir çekmelerle zaman kaybettik. Halk kitlelerinden kopuk durumdayız, köklerimiz onlara inmiyor. Nasıl bir devrim yapacaktık acaba? Sen çok gençsin, ama ben nicedir bu işin içindeyim ve devrimin gerçekleşmesi yolunda bir santim ilerlememiş olduğumuza görüyordum. Bugün ilk kez bir adım atıldığını, devrimin bir düş olmayıp bir gerçek olabileceğini hissediyorum."

Anatolio elini uzatıp onun bacağını tutarak, "Sakin ol, abi," diye mırıldandı. Mayta, sanki uzanan el sevgiyle dokunmamış da bir yumruk indirmiş gibi sıçradı. "Bugün Merkez Komitesinin toplantısında eyleme geçme önerisini sunduğunda, daha ne kadar zaman harcayacağınızı sorduğunda hepimizin yüreğini titrettin. Senin bu kadar güzel konuştuğunu hiç duymamıştım, Mayta. Yüreğinin derinliklerinden konuştuğun belliydi. Ne bekliyoruz, diye düşündüm, hemen dağlara çıkalım, hiç durmayalım. Yemin ederim gırtlığım düğümlendi."

Mayta biraz çaba harcayarak yan döndü ve arka plandaki kitap raflarının önünde Anatolio'nun profilini gördü. Kıvrıkcık saçlarını, düzgün alnını, beyaz dişlerini, yarı aralık duran dudaklarını.

"Yeni bir hayata başlayacağız," diye fısıldadı. "Kovuklardan açık havaya çıkacağız, kahvehane ve garaj kumpaslarını bırakıp halkın arasına karışacak, düşmana doğrudan doğruya saldıracağız. Halkın içine dalacağız, Anatolio."

Yüzü oğlanın çıplak omzuna çok yakındı. Burnuna gelen koku, insan teninin kokusu başını döndürdü. Kıvrık duran dizleri Anatolio'nun bacağına değdi. Yarı karanlıkta güçlükle seçebiliyordu delikanlının yüzünü. Gözleri açık mıydı? Soluk aldıkça göğsü uyumlu hareketlerle alçalıp yükseliyordu. Titrek, terli elini yavaş yavaş uzatarak arandı ve Anatolio'nun pantolonunun önünü tuttu.

Bedeninin alev alev yandığını hissederek, "N'ölür elime ver," diye fısıldadı, acılı bir sesle. "Lütfen izin ver, Anatolio."

"Önem sırası sonda olmamakla birlikte, son olarak ele almamız gereken bir nokta daha var. İşin temeline inmek istiyorsak o konunun da konuşulması gerek." İçini çekiyor Senatör Campos; konuyu açtığına üzölmüş sanki. "Mayta'nın eşcinsel olduğunu bilirsiniz herhalde."

"Bizim ölkemizde, herkes düşmanını eşcinsel olmakla suçlar. Kanıtlanması zordur, ama. Bunun Jauja olayıyla ilgisi var mı?"

"Evet. Ona o yolla baskı yapmışlardır," diye ekliyor. "Eşcinselliğini açıklamakla tehdit edip kendileri için çalışmasını sağlamışlardır. Aşil'in topuğu, Mayta'nın zayıf noktası. Bir kere evet demesi yeterdi. Ondan sonra onlarla işbirliği yapmaktan başka çaresi kalmazdı."

"Moisés evli olduğunu söylemişti."

"Bütün eşcinseller evlenir." Gülmüşüyor. "Durumlarını gözden gizlemenin en iyi yolu budur. Şaka olmaktan öteye geçmemesi bir yana, o evlilik bir felaketti zaten. Başlamasıyla sona ermesi bir oldu."

Senato toplanıyor. Belki de millet meclisidir. Dışarıdaki koridordan, toplantı salonundaki sıraların üstüne atılan evrak çantalarının sesi geliyor, güröltü artıyor. Hoparlörlerden yükselen bir sesle bar boşalıyor. Senatör Campos, "Doğrudan doğruya bakana başvuracağız," diyor. "Meclis, yabancı askerlerin vatan topraklarına girip girmediklerinin açık seçik belirtilmesini isteyecek." Yine de toplantıya katılmak için herhangi bir telâş göstermiyor. Nefretini gizlemek için kul-

landığı bilimsel yansızlık havasıyla konuşmasını sürdürüyor.

Sigara ağızlığıyla oynayarak, "Belki de her şeyin açıklaması o özelliğinde yatıyordu," diyor. "Eşcinsellere güvenilebilir mi? Her türlü zaafa düşebilecek –bu arada da muhbirlik yapabilecek kadınsı bir insan. Bütünlükten yoksun biri."

Konu onu heyecanlandırıyor, Mayta'yı ve Jauja olayını unutup bana eşcinselliğin sınıf farkları ve burjuva kültürüyle ilişkili olduğunu anlatıyor. Evet ya, bu böyle değilse, sosyalist ülkelerde aslında hiç eşcinsel yok mu yani? Bu bir rastlantı değildir, ülkelerin belirli enlem dairelerinde yer alması halklarının daha erdemli olmasına yol açmaz. Kimi sosyalist ülkelerin Peru'da yıkıcı faaliyetlerde bulunmalarına hayıflanıyor. O ülkelerde örnek alınacak çok şey vardır çünkü. İnsanın doğuştan gelen cinsiyetinden bile kuşku duyar duruma gelen burjuvaların tipik nitelikleri olan varoluşçu güvensizlik, bezginliğin yarattığı boşluk ve tembellik alışkanlığı. İbnelik bir tanıımı olmamak demekmiş. Güzel bir imge.

Anatolio'nun, "Utanmıyor musun?" dediğini duydu. "Arkadaş olmamızdan, senin evine gelmemden yararlanmaya utanmıyor musun, Mayta?"

Kalkıp yatağın kıyasına oturmuş, dirseklerini dizlerine koyarak ellerini kenetlemiş, çenesini de ellerine dayamıştı. Sokak lâmbasının ışığı sırtına vuruyor, altından kaburgaları görünen derisine yeşilimtirak bir ışıltı veriyordu.

Mayta, "Utaniyorum, evet," diye mırıldandı. Güçlkle konuşuyordu. "Unutalım gitsin."

Sesi çatallaşan delikanlı başını çevirmeden, "Arkadaş olduğumuzu sanıyordum," dedi. Öfkesi küçümsemeye, ardından yine öfkeye döndü. "Hastir be! Amma boktan iş! İbne mi sandın beni?"

Mayta, "Olmadığını biliyorum," diye fısıldadı. Biraz önce bedenini yakan ateş şimdi tüylerini ürperten bir üşümeye dönmüştü. Vallejos'u, Jauja'yı, önündeki heyecanlı, arıtıcı günleri düşünmeye çalıştı. "Olduğumdan da kötü etme beni."

Anatolio, "Ya ben nasılım sanıyorsun?" diye sızlandı. Oturduğu yerde kıpırdayınca somya gıcırdadı. Mayta onun ayağa kalkıp gömleğini giyeceğini, kapıyı çarparak çıkıp gideceğini sandı. Ne var ki somyanın gıcırtısı kesildiğinde oğlanın gergin omuzları hâlâ yerli yerindeydi. "Her şeyi bok ettin, Mayta. Ne hıyar herifsin! Tam da gününü buldun!"

Mayta, "Bir şey olmadı," diye mırıldandı. "Seni duyan, ikimiz de öldük sanacak."

"Bana kalırsa sen bu gece öldün."

Başlarının üstündeki küçük tıkırtıları o anda duyular; sayısız, hafif, görünmeyen, iğrenç ses. Birkaç saniye süreyle oda bir depremle sallanır gibi oldu. Tavandaki eski kirişler sarsılıyor, o ikisinin üstüne düşecek gibi görünüyordu. Ardından, başladığı kadar beklenmedik bir biçimde, bütün sesler kesildi. Başka gecelerde Mayta'nın sinirlerini bozardı bu iş. O gece sesleri duyunca sevinmişti. Anatolio'nun kaskatı kesildiğini, başını ileriye uzatarak sıçanların dönüp dönmeyeceklerine kulak kabarttığını gördü. At nalı biçiminde sıralanan odalarda çöp kokusuna, sıçanların sesine hiç aldırmadan, bir yatakta üç, dört, hatta sekiz kişi birden yatan komşularını düşündü. Şu anda onlara gıpta ediyordu.

"Sıçanlar," diye kekeledi. "Çatıda. Yüzlerce sıçan. Birbirlerini kovalıyor, kavgada ediyor, sonra yine yatışıyorlar. Merak etme, buraya giremezler."

"Merak etmiyorum," dedi Anatolio. Birkaç saniye sonra, "Bizim orada, Callao'da da sıçanlar var," diye konuştu. "Ama döşeme tahtalarının altında, lağımlarda falan... Başımızın üstünde dolaşmazlar."

"Başlangıçta onların yüzünden karabasanlar görürdüm." Daha rahat konuşabiliyordu şimdi. Kaslarını denetim altına almış, soluklarını düzene sokmuştu. "Kapan kurdum, zehir koydum. Bir kere belediyenin ilaçlama ekibini bile çağırdım. Hiç yararı yok. Birkaç günlüğüne uzaklaşıyor, sonra yine dönüyorlar."

"Kedi kapandan da, zehirden de iyidir," dedi Anatolio.

"Sen de bir kedi al. Başının üstünde bu senfoniye dinlemekten iyidir."

Sokaktaki kedi Anatolio'nun kendisinden söz ettiğini düşünürmüş gibi utanç verici çılgınlık atıyordu yine. Mayta'nın yüreği hopladı. Anatolio gülümsüyordu galiba.

"DİP (T) Vallejos'la birlikte Jauja hareketini başlatacak bir Eylem Grubu seçmişti. Siz de o grubun üyelerinden biriydiniz. Neler yaptınız?"

"Eylemlerimiz sınırlı, bazıları da gülünçtü." Senatör alaycı bir biçimde olayı önce basit, sonra da bir haşarılık gibi göstermeyi başarıyor. "Bütün bir öğleden sonrayı mangal kömürünü havanda döverek geçirdik sözgelimi. Güherçileyle kükürt alıp barut yapmaya çalıştık. Yanlış hatırlamıyorsam bir gram bile yapamadık."

Başını iki yanan sallıyor neşeyle. Bir sigara daha yakıyor. Dumanı yukarı üfleyerek sütunbaşlarının üstündeki sarmalları inceliyor. Garsonlar bile gitmişler. Kongrenin barı çok daha geniş görünüyor şimdi. Salondan gelen alkış sesleri koridorda yankılanıyor. "Umarım meclis bakana bütün gerçeği anlattırmayı başarır," diyor. "Peru'da Amerikan deniz piyadeleri var mı, yok mu bilmek istiyoruz." Birkaç saniye süreyle varlığını unutup düşünceye dalıyor. "Küba'nın bize Bolivia'dan saldırmaya hazırlanıp hazırlanmadığını da."

"Eylem Grubundaki bizler kuşkularımızda haklı olduğumuzu görüyorduk." Çabucak konuya dönüyor. "Mayta'yı -ona fark ettirmeden- göz hapsine almıştık. Birden ortaya çıkıp devrimci bir subay bulduğunu açıkladığı günden başlayarak. Bir teğmen dağlarda devrimi başlatacakmış, bizim de ona destek olmamız gerekirmiş. Bir düşünün! Yıl 1958. Kuşku uyandırmaz mı bu? Yine de işin kokusu daha sonra, hiç istemediğimiz halde bizi o Jauja işine bulaştırdıktan sonra çıktı."

Mayta'yla Vallejos'u suçlaması beni rahatsız etmiyor, ama kullandığı yöntemden hoşlanmıyorum. Bu adam yılan kadar kaygan, cıvadan farksız. Çıplak elle tutulması olanak-

sız. Öyle nesnel bir biçimde konuşuyor ki duyan Mayta'nın ihanetinin açıkça ortada olduğunu sanır. Öte yandan, çok uğraşmama karşın tek bir kesin kanıt vermesini sağlayabilmiş değilim. Çevreme ördüğü tahmin ve varsayım açısından başka hiçbir şey yok. Yüksek sesle, "Halk Kübalıların çoktan sınırı geçtiğini, Cuzco ve Puno'da savaşımların onlar olduklarını söylüyor," diyor ansızın. "Şimdi kesin olarak öğreneceğiz."

Yine konumuza dönmesini sağlamaya çalışıyorum. "Mayta'dan kuşkulanmanıza yol açan kesin bir şey hatırlıyor musunuz?"

Ağızındaki dumanı üflerken, "Çok şey," diye karşılık veriyor hemen. "Belki tek tek ele alındıklarında bir anlam taşımayan, ancak bir araya gelince kesin olarak suçluluğunu gösteren şeyler."

"Somut bir örnek verebilir misiniz?"

"Bir gün, durup dururken öbür politik grupları da ayaklanma planına ortak etmemizi önerdi. Komünist Partisiyle başlayarak hem de. O zaten görüşmeleri başlatmış. Bunun ne demek olduğunu anlayabiliyor musunuz?"

"Doğrusunu isterseniz, hayır," diyorum. "Bütün sol gruplar, Stalinciler, Maocular, Troçkiciler birleşme, ortak operasyonlara girişme, hatta tek parti halinde toplanma düşüncesini kabul etmişlerdi daha sonra. O günden beri kuşkulu görünmeyen bu düşünce o gün neden kuşkulu görünsün?"

"O günden beri dediğiniz yirmi beş yıllık süre," diyor alayla. "Çeyrek yüzyıl önce bir Troçkicinin Stalincileri işbirliğine çağırması olacak şey değildi. O günlerde bu, Vatikan'ın bütün Katolikleri Müslümanlığı kabul etmeye çağırmasından farksızdı. Böyle bir öneride bulunması bile itiraf sayılırdı. Stalinciler Mayta'dan nefret ederlerdi. O da onlardan. En azından öyle görünürdü. Troçki'nin Stalin'i işbirliği yapmaya çağırabileceğini aklınız alır mı?" Üzgün üzgün başını sallıyor. "Mayta'nın oynadığı oyun belliydi canım!"

Anatolio, "Ben inanmamıştım," diyordu. "Partideki arkadaşların bazıları inandılar. Bense hepsi yalan diyerek seni

savunmuştum hep."

"Konuşmak olanları unutmama yardım edecekse konuşalım bakalım." Mırıldanıyordu Mayta. "Etmeyecekse, artık katalım. Bu konuyu konuşmak benim için hiç kolay değil, Anadolu. Oldum olası aklımı karıştırır. Yıllarca herkesten sakladım, anlamaya çalıştım."

Anatolio, "Gitmemi ister misin?" diye sordu. "Hemen giderim."

Yine de yerinden kılmıdamadı. Öbür küçük odalarda yaşayan aileleri, gecenin pis kokularıyla bayat havasını, yatakları, battaniyeleri paylaşan, karanlıkta balık istifi yatan analarla babaları, çocukları ve üvey çocukları neden aklından çıkaramıyordu Mayta? Genelde hiçbirini düşünmediği halde, neden şimdi gözünün önünden gitmiyorlardı?

"Gitmeni istemiyorum," dedi. "Bu konuyu unutmanı, bir daha da sözünü etmemeni istiyorum."

"Bilmiyorum," dedi Anadolu. "Unutabilir miyim, her şey eskisi gibi olabilir mi bilmiyorum. Sana ne oldu, Mayta? Nasıl yapabildin?"

"Mademki öğrenmek istiyorsun, anlatayım." Mayta kendisini de şaşırtan bir kararlılıkla konuştuğunu fark etti. Gözlerini yumdu, ağzının kendisine boyun eğmekten vazgeçmesinden korkarak anlattı. "Merkez Komitesinin toplantısından bu yana çok mutluydum. Taze kan verilmiş gibiydim. Çünkü sonunda eyleme geçecektik. Ben... Beni bilirsin, Anadolu. O yüzden oldu işte. Heyecanımdan, coşkımdan ötürü. Hata ettim. Hayvanca içgüdüler insanın mantığına baskın çıkıyor. Sana dokunmak, seni okşamak istiyordum. Tanıştığımızdan bu yana çok kez aynı isteği duydum, ama kendimi tutmayı başardım. Sen de hiçbir şey anlamadın. Bu gece kendimi tutamadım. Sana dokunmamı, seni sevmemi istemeyeceğini biliyordum. Senin gibi bir delikanlıdan bekleyebileceğimin en fazlası oydu, Anadolu."

"Seni ihbar etmek ve partiden atılmanı istemek zorundayım."

Senatör Campos saatine bakarak, "Artık gerçekten gitmek zorundayım," diyor ve toplantı salonuna doğru bakıyor. "Askere alınma yaşının on beşe indirilmesi konusu görüşülecek. Düşünebiliyor musunuz, on beş yaşında çocuk askerler. Gerçi karşımızdakiler ilkokul öğrencilerini bile askere alacak neredeyse..."

Kalkıyor. Ben de kalkıyorum. Aklımı karıştırdığını söylüyor, bununla birlikte bana zaman ayırmasına teşekkür ediyorum. Mayta'ya yönelttiği suçlamalar ve Jauja olayını bir tuzak olarak görmesi pek sağlam bir temele oturmuş gibi görünmüyor bana. Hâlâ dostça gülümsüyor.

"Sizinle bu kadar açık konuşmakla doğru bir iş yapıp yapmadığımı kestiremiyorum," diyor. "Açıksözlülüğümün kusurlarımdan biri olduğunu bilirim. Ama siyasal nedenlerle, bu olayda çamuru fazla karıştırmamak, insanlara sıçratmamak daha iyi olur bence. Ama siz tarihçi değil, romancısınız. Bir deneme, sosyo-politik bir inceleme hazırlıyorum demiş olsaydınız hiç ağzımı açmazdım. Roman farklı tabii. Söylediklerime inanıp inanmamakta da serbestsiniz."

Doğru da olsa, yanlış da olsa herkesin anlattıklarından yararlandığımı söylüyorum. Senatör onun ileri sürdüğü savı tümüyle bir yana bırakacağımı mı sanmıştı yoksa? Öyleyse yanılıyor. Ben anlatılanların doğru ve gerçek olan bölümlerinden değil, renkliliklerinden, heyecan verici öğelerinden, yaratma ve çağrıştıрма güçlerinden yararlanıyorum. Ayrıca da onun bana anlattıklarından fazlasını bildiğini hissediyorum.

Yüz ifadesi değişmiyor. "Oysa bülbül gibi öttüm. Ama derimi yüzseller bile ağzımdan alamayacakları bazı şeyler olabilir. Tarihe mal olanı tarihe, geçmişte kalanı geçmişe bırakalım, dostum."

Büyük çıkış kapısına doğru yürüyoruz. Kongre binasının koridorları kalabalık; kongre üyeleriyle konuşmaya gelen heyetler, steno defterleriyle gelip geçen kadınlar, pek ateşli geçeceğe benzeyen askere alma yaşı görüşmelerine, Kongre sa-

lonunun üst bölümündeki balkona girebilmek için kolları bantlı nöbetçilerin gözetiminde sıra bekleyenler. Her yerde güvenlik görevlileri görülüyor. Tüfekli polisler, makineli tabanca taşıyan sivil memurlar ve kongre üyelerinin özel koruyucuları. Sonuncuların toplantı salonuna girmelerine izin verilmediğinden, bazılarının kılıflarına yerleştirdikleri, bazılarının kemerlerinin altına soktukları tabancaları gizlemeye bile gerek duymadan koridorları arşınladıklarını görüyorum. Polisler antreden içeri giren herkesin üstünü arıyorlar. Bütün paketler, kadın çantaları, erkeklerin evrak çantaları açılıyor. Patlayıcı madde arıyorlar. Gel gör ki bütün bu önlemler son birkaç hafta içinde Kongre binasına iki ayrı saldırıda bulunulmasını engelleyemedi. Saldırıların biri büyük hasar yarattı. Senatonun toplandığı salonda patlayan dinamit iki kişinin ölümüne, üçünün de yaralanmasına yol açtı. Senatör Campos bastonuna dayanarak, topallayarak yürüyor ve el sallayarak herkesi selâmlıyor. Kapıya kadar geçiriyor beni. İnsanların, silâhların ve politik çekişmelerin çokluğundan ötürü mayın tarlasından farksız hale gelen antreyi geride bırakıyoruz. Küçük bir olay çıksa Kongre binasının barut fıçısı gibi havaya uçabileceğini düşünüyorum.

Kapıda, "Temiz havaya çıkmak ne güzel," diyor Senatör. "Kaç saattir buradayım bilmiyorum. İçeride sigara dumanından geçilmiyor. Doğru, dumanın artmasına ben de katkıda bulundum gerçi. Çok sigara içiyorum. Bugünlerin birinde bırakacağım. Bırakabileceğimi biliyorum. Bundan önce de beş altı kere bırakan ben değil miyim!"

Kolumu tutuyor, ama yalnızca kulağıma eğilip birşeyler fısıldamak için. "Az önce konuştuklarımıza gelince... Ben size hiçbir şey anlatmadım. Ne Mayta konusunda konuştum, ne Jauja, ne de bunlarla ilgili bir konuda. Tarih öncesi çağlarda yaşanan bir olay konusunda tartışma başlatıp günümüzün demokratik soluna gölge düşürmekle suçlanmak istemem. Adımı kullanacak olursanız sizi yalan söylemekle suçlamak zorunda kalırım." Şaka yaparcasına konuşuyorsa da

şakacılığının gerisinde bir uyarı olduğunu ikimiz de biliyoruz. "Solcular o olayı unutmaya, yok saymaya karar verdiler. Şu anda en doğrusu da bu. Konuyu bütün çıplaklığıyla günışığına çıkarmanın zamanı gelecektir."

"Sizi çok iyi anlıyorum, Senatör. Hiç merak etmeyin."

"Benim ağzımdan birşeyler yazacak olursanız sizi dava ederim." Bir yandan göz kırparken bir yandan da –sözümöna rastlantısal bir hareketle– eli tabancasını koyduğu cebin üstünde duruyor. "İşin aslını öğrendiniz, yazabilirsiniz. Ama benim adımı kullanmayın."

Dostça el uzatıyor, çapkınca bir kez daha göz kırıyor. Kısa, ince parmakları var. O parmakların bir tetiği çekebileceğini düşünmek kolay değil.

Mayta, "Burjuvaları kıskandığın olur mu hiç?" diye sordu.

Anatolio şaşırmıştı. "Bunu niye soruyorsun şimdi?"

"Çünkü ben, her zaman onları küçümseyip alay eden ben, burjuvaların bir özelliğini kıskanıyorum," dedi Mayta. Oğlan gülecek miydi acaba?

"O neymeş?"

"Her gün banyo yapabilmeleri." Anatolio'nun hiç değilse gülümseyeceğine emindi, ama öyle bir şey olmadı. Hâlâ yatağın kenarında oturuyordu Anatolio. Yan döndüğünden Mayta pencereden giren ışıktaki delikanlının esmer, ince kemikli, ciddi profilini görebiliyordu. Ağzı iri, dudakları dolgundu. Dişleri karanlıkta parıltılar saçarak gibiydi.

"Mayta?"

"Efendim, Anatolio?"

"Arkadaşlığımız eskisi gibi olabilir mi yine? Sence olabilir mi?"

"Evet, tıpkı eskisi gibi. Bir şey olmadı ki, Anatolio. Olan bir şey var mı? Bunu kafana sokabilsen!"

Bir an, kısacık bir an için çatıda dolaşan minik ayakların tıkırtısı geldi yine. Mayta oğlanın kasıldığını fark etti.

"Her gece bu sesle nasıl uyuyabildiğini anlayamıyorum."

"Başka çarem olmadığı için uyuyabiliyorum," dedi Mayta. "Ama insan her şeye alışır sözüne inanma sakın. Ben canım isteyince banyo yapamamaya hâlâ alışamadım. Oysa banyosu olan bir evde oturduğumu hatırlamıyorum bile. Haa, Surquillo'da, teyzemin yanında kalırken banyomuz vardı bak. Bir milyon yıl önceydi. Yine de her gün banyo özlemi çekerim. Yorgun argın eve döndüğümde aşağıdaki avluda kediler gibi temizlenebiliyorum ancak. Buraya bir leğen su getirip ayaklarımı içine batırıyorum ve ah bir duş yapabilsem, akan suyun kirimi pasımı, sorunlarımı alıp götürdüğünü hissedebilsem, diye düşünüyorum. Temizlenip rahatlayarak yatabilmek... Şu burjuvalar ne iyi yaşıyor yahu!"

"Buralarda hamam yok mu?"

"Beş sokak ileride bir tane var," dedi Mayta. "Haftada bir-iki kere gidiyorum, ama her zaman param çıkışmıyor. Hamam parası üniversite kantininde yenen bir öğün yemeğin parasına eşit. Yıkanmadan yaşayabilirim, yemek yemeden yaşayamam. Senin evinde duş var mı?"

"Var," dedi Anatolio. "Bizdeki sorun da her zaman su olmaması."

"Şanslı köpek." Esniyordu Mayta. "Gördün mü bak! Bir bakıma sen de burjuvaymışsın."

Anatolio hâlâ gülümsemiyordu. İkisi de kendi köşelerinde, sessiz ve hareketsiz oturuyorlardı. Hava karanlık olduğu halde Mayta dışarıdaki belirtilerden sabahın yaklaştığını anladı. Korna sesleri, belli belirsiz duyulan konuşmalar, sokakta birtakım hareketler. Saat beş miydi, altı mı? Göz kırpmadan geçirmişlerdi geceyi. Büyük çabalar harcayarak ağır bir hastalığı atlatmış gibi halsizdi.

"Biraz uyuyalım," diyerek sırtüstü döndü, gözlerini koluyla örtüp oğlana yer açmak için kayabildiği kadar yana kayd. "Çok geç oldu. Yarın, yani bugün çok işimiz var üstelik."

Anatolio karşılık vermediyse de Mayta onun az sonra yerinden kalktığını, somyanın gıcırdadığını duydu, ona değmemeye özen göstererek sırtüstü yanına uzandığını gördü,

göz ucuyla.

"Mayta."

"Efendim, Anadolu?"

Mayta epey beklediyse de delikanlı karşılık vermedi. Hızlı hızlı soluk aldığı işitiliyordu. Derken Mayta'nın laftan anlamayan bedeni yeniden alevlendi.

"Hadi uyu," diye yineledi. "Yarın Jauja'dan başka bir şey düşünmeyeceğiz, Anadolu."

Mayta oğlanın çekingen bir sesle, "İstersen eline alabilirsin," diye mırıldandığını işitti. Ardından, daha da alçak, hat-ta ürkek bir ses, "Ama ondan fazlası olmaz, Mayta."

Senatör Campos yoluna gidiyor. Ben Kongre binasının önündeki basamakların tepesinde durup Bolivar Alanını dolduran insan, minibüs, otomobil ve otobüs selini, alanın canlılığını seyrediyorum. Karoserinin üstüne kadar yükselen egzoz borusundan kapkara bir duman salan, hafifçe sağa yatan tıklım tıklım dolu külrenkli, külüstür bir otobüs Avenida Abancay'da gözden kayboluncaya kadar arkasından bakıyorum. Bir kanser tümörünü andıran, kapılardan sarkan insan salkımları nasılsa yerlerinde kalmayı başarıyor, otomobiller, elektrik direklerine ve yayalara sürtünerek yol alıyorlar. Herkes evine dönüyor. Her köşede otobüs, minibüs bekleyen kalabalık yığınlar var. Şu pis araçlara binebilmek uğruna –bindikten sonra da yarım saat ya da kırk beş dakika süreyle ayakta, balık istifi yolculuk edecekler – sabah akşam girişilen bu itiş kakış, bu sokak kavgası o basit, terli kadınlarla erkekler için gündelik bir iş. Ucuz, biraz da gülünç kılıklarına, yağlı boyunbağlarıyla incecik, pörsük etekliklerine karşılık, bunlar Peru'nun mutlu azınlığı. Çünkü hayatları ne kadar basit ve tekdüze olursa olsun işleri var; sekreter ya da küçük memur olarak çalışıyor, ay başlarında küçük maaşlarını alıyorlar. Sosyal güvenlikleri var, emeklilikleri garanti. Şuradaki çıplak ayaklı *cholito*'larla karşılaştırıldıklarında, enikonu ayrıcalıklı insanlar. Şimdi *cholito*'ların boş şişelerle dolu bir arabayı çekerek taşıt selinin arasında ilerleyişini seyrediyor-

rum. Engizisyon Müzesinin basamaklarından beni görür görmez seyirterek ellerini uzatan, paçavralara sarınmış aileye –yaşı anlaşılmayan bir kadın ve kir tabakalarının altına gizlenmiş dört çocuk– bakıyorum. "Bir sadaka, patron," diye söyleniyorlar otomatik olarak. "Gönlünden ne koparsa, banyım."

Ansızın, San Martin Alanına doğru yürüyeceğime Engizisyon Müzesine girmeye karar veriyorum. Nicedir gitmemiştim müzeye; sınıf arkadaşım Mayta'yı son gördüğümünden beri galiba. İçeri girerken Mayta'nın yüzü gözümün önünde. Vaf-tiz annesinde gördüğüm fotoğraftaki yorgun, zamanından önce çökmüş erkeğin görüntüsü bu müzeye girmemle birlikte büsbütün netleşiyor sanki. Aradaki ilişki ne olabilir? Üç yüz-yıl süreyle Peru'daki ve Güney Amerika'nın öbür ülkelerindeki Katolikleri boyunduruğu altında tutan, sınırsız bir güce sahip olan Engizisyonla yirmi beş yıl önce bir an için parlayıp sönen, çoktan unutulmuş devrimci bir militan arasında nasıl bir bağ olabilir?

Bir zamanlar Engizisyon Sarayı olarak bilinen yapı şimdi yıkıntı halinde, ama tavanlardaki on sekizinci yüzyıldan kalma maun kaplamalar hâlâ sağlam. Müzedeki bir öğretmenin gezdirdiği öğrencilere söylediği gibi, Engizisyon papazları çok zevkli insanlardı. Dominiken rahiplerin yapıyı süslemek için Sevil'den getirttikleri çinilerin yerinde yeller esiyor. Yere döşenen maltataşları bile İspanya'dan getirtilmişse de şimdi isten, pislikten görünmüyor. Bir zamanlar kemerli kapının üstünden gururla aşağı bakan taştan yontulmuş kalkanı seyretmek için duruyorum. Üstünde bir haç, bir kılıç ve defne yaprakları var. Şimdi tahtadan yapılmış, ayağı kırık bir sehpanın üstünde duruyor.

Engizisyon Kurulu çalışmalarının ilk on beş yılını La Merced Kilisesinin karşısında yürüttükten sonra 1584'te buraya yerleşmişti. Araziyi, Lima'nın kurucularından biri olan bir adamın oğlundan, don Sancho de Ribera'dan çok ucuz bir fiyata almış ve bugün şimdi Peru, Ekvator, Kolombiya,

Venezuela, Panama, Bolivia, Arjantin, Şili ve Paraguay olan yerlerin manevi temizliğini buradan koruyup gözetmişlerdi. Beyaz cüppeli Engizisyon papazlarıyla onların avukatlardan, noterlerden, kâtiplerden, zindancılarla cellatlardan kurdukları ordu, bu salonda, ayakları deniz ejderhaları biçiminde, üstü tek parça ahşap olan bu büyük masada büyücülüğe, şeytana tapanlara, Yahudilere, kâfirlere, çok karılılığa, Protestanlara ve sapkınlıklara karşı yiğitçe savaşmışlardı. Hizipleşen, yerleşmiş kurallara ve yasalara baş kaldıran herkese karşı, diye düşündü. İşbirlikçileri arasında o çağların en parlak aydınlarının – avukatların, profesörlerin, Tanrıbilim hatiplerinin, ozanların ve yazarların – da bulunduğu beyefendi Engizisyon papazlarının işi yorucu, sıkıcı, delice bir işti. Yine düşündü: Kaç tane eşcinseli yakmışlardı acaba? Özenle korunan dosyaların sayısız sayfasını dolduran soruşturma kayıtlarında her idamın, her insan yakma cezasının gerekçesini ortaya koyan ayrıntılı açıklamalar vardı. Düşünüyordu: Kaç akıl hastasına işkence yapmış, kaç suçsuz insanı asmış olabilirlerdi? Kutsal kilisenin Yüce Mahkemesi haçlar, kılıç ve balık resimleri, gümüş hokkalar, ‘Ben, gerçeğin ışığı, sizlerin ellerini ve vicdanını yöneteceğim; adaleti yerine getirmezsensiz, çalışmalarınızdaki başarısızlığınız sizlerin yok olmasına yol açacaktır,’ yazısıyla bezeli bu masadan bir karar çıkması yıllar sürebilirdi. Kaç gerçek ermiş, kaç gözüpek insan, kaç zavallı yaratık yakılmış olabilirdi acaba?

Engizisyonun elini yönlendiren gerçeğin ışığı değildi, çünkü, muhbirlerdi. Güneş ışığının girmediği, çıkabilenlerin sakatlanarak çıktıkları bu hücrelerin, zindanların, nemli, karanlık mağaraların dolmasını sağlayanlar onlardı. Sen mutlaka buraya düşerdin, Mayta, dedi kendi kendine. Yaşam biçiminden, cinsel yöneliminden ötürü. Muhbir sonuna kadar korunur, adı gizli tutulurdu; o yüzden de misillemeden korkmadan kiliseyle işbirliği yapabiliyordu. İşte, Giz Kapısı şuracıkta; hiç hasar görmemiş. Mayta kendini sanık tarafından görülmeden, bir kere başını sallamakla suçluya işaret eden bir

muhbirin yerine koyarak gözünü deliğe uydurdu. O baş hareketiyle bir sanık yıllarca hapis yatabilir, malı mülkü elinden alınabilir, diri diri yakılabilir ya da aşağılayıcı bir hayat yaşamaya mahkûm edilebilirdi. Tüyleri ürperdi. İnsanın bir rakibinden kurtulması ne kolaydı. Yapılacak tek şey bu küçük odaya girmek, elini İncil'e basıp tanıklık etmektir. Anatolio buraya gelebilir, delikten ona bakıp başını sallayabilir ve onu ateşe attırabilirdi.

Yazım kurallarına uygun olmayan bir yazı, Engizisyonun aslında çok fazla insanı yakmadığını bildiriyor bize. Üç yüzyılda otuz beş kişi. Baş döndürücü bir istatistik sayılmaz. Bu da pek büyük bir avuntu değil ya, o otuz beş kişinin otuz zaten yakılmadan önce ipe boğulmuş. Lima'nın o ünlü adam yakma törenlerinin ilk kurbanı olan kişi önceden boğulmamış ama. 'Şeytanla alışveriş' olarak nitelendirip ihbar edilen, birtakım kimyasal deneyler yapan Mateo Salade adındaki Fransız diri diri yakılmış. Salado, diye düşündü. Peru'da şanssız insanlara *salado* denmesinde o fukara Fransız'ın rolü var herhalde. Biraz daha düşündü. Bundan böyle sen *salado* devrimci olmayacaksın.

Yüce Mahkemenin yaktığı insanların sayısı sınırlıysa da işkence ettiklerinin sayısı çok yüksekti. Muhbir kullanmanın yanı sıra kadın erkek, toplumun her kesiminden insanı alevli bir ölüme yollamanın en sık başvurulmuş yolu fiziksel işkenceydi. Bu dehşet sirkinde, kutsal kilisenin sanıklara doğruyu söyletmek için kullandığı araç gereç olanca görkemiyle sergilenmiş. Kartondan yapılmış mankenler müzeyi gezenlere kayışlarla makaraların nasıl kullanıldığını –sanığın, elleri arkasına bağlanarak, ayaklarına elli kiloluk bir ağırlık asılarak ipe nasıl sarkıtıldığını– gösteriyor. 'Tay'a nasıl bindirildiğini de. Tay denen ameliyat masalarına yatırılan sanıkların kolları bacakları –istendiğinde birer birer, istendiğinde dördü birden– koparılırmış. İşkence aletlerinin en basiti sanığın dövülürken başını ve ellerini oynatmasını önleyen tahtadan yapılmış bir tür boyunduruk. En fazla düş gücü ve gerçeküstücü bir incelik

gerektiren şey de bir tür iskemleydi; işkenceci çeşitli bileklikler kullanarak suçlunun bacaklarına, kollarına, boynuna ve göğüs bölgesine acı verebilirdi. Çağdaş işkence yöntemlerine en yakın olanıysa külâh. Sanığın ağzının ve burnunun üstüne bir bez geriliyor, beze dökülen su soluk alınmasını önlüyor. En göz alıcı yöntem de mangal; mangal, hükümlünün her yanı eşit ölçüde kızarsın diye daha önceden güzelce yağlanan ayakların altına yerleştiriliyor. Mayta, şimdiyse insanın hayalarına elektrik veriyor, sodyum pantotal iğnesi yapıyor, bok dolu küvetlere oturtuyor ve sigarayla yakıyorlar, diye düşündü. Bu alanda fazla ilerleme sağlanamamış doğrusu.

En az on kere, senin burada ne işin var, Mayta, diye düşündü. Bir dakikanı bile boş geçirmemen gerekmez miydi? Yapılacak daha önemli işlerin yok mu senin? Yine de büyücülükle, şeytanla alışverişte bulunmakla, Tanrıya karşı gelmekle suçlanan, 'pişman olduklarını' içtenlikle belirten, günahlarını itiraf edip din yoluna dönenlerin aylarca, yıllarca, kimi zaman sonsuza kadar giymek zorunda bırakıldıkları giyeceklerin durduğu dolapların önünde iyice duygulandı. O dehşet verici ortamda, giyeceklerle dolu oda daha insanca görünüyordu. İşte şurada 'taç' denen konik şapka, hükümlülerin –Dominiken haçının önünde diz çökmek için mola verdikleri– Callejon de la Cruz'dan, dövülmek ya da öldürülmek üzere Mayor Alanına giderlerken giydikleri, üstlerine haçlar, yılanlar, şeytanlar ve alevler işlenmiş, at kılından dokunmuş beyaz gömlekler, cezaları sona erinceye kadar gece gündüz sırtlarından çıkarmamak zorunda oldukları başka giyecekler. Müze ziyaretim sona erip de oradan çıktığımda aklımda kalan en canlı görüntü bu giyecekler. O insanların gittikleri her yerde korku, nefret, tiksinti, küçümseme doğurarak, panik yaratarak bu tekbiçim kılıklerle günlük hayatlarını yaşamaya çalıştıkları aklımdan çıkmıyor. Bu biçimde giymek zorunda kalan herkesin kuduz köpekten kaçarcasına buca buca kaçtığı, sokaklarda birbirlerine parmakla gösterdiği zavallıların günlerce, aylarca, yıllarca çektikleri çileyi

düşündü. Bu müzeyi mutlaka görmek gerek, dedi kendi kendine. Hem eğitici, hem de büyüleyici. En eski zamanlardan bu yana, ülkemizin tarihinde birkaç nesne ve birkaç imgeyle özetlenebilen bir temel öge var: Şiddet. Şiddetin her türlü: Ahlaksal, fiziksel, dinsel, ideolojik, uzlaşmaz, soysuzlaşmış, aptalca bir şiddet. İktidarla el ele yürümüş hep. Şiddetin başka çeşitleri de – kirli, küçük, aşağılık, kinci, bencil ya da hak edilmiş şiddet – bu birincilerden kaynaklanıp besleniyor. Şu müzeye gelmem çok iyi oldu. Nasıl böyle insanlar olabildiğimizi, niçin bu duruma düştüğümüzü anladım.

Engizisyon Müzesinin kapısında az önce gördüğüm, paçavralara sarınmış aileye en az on-on iki yaşlı insanın, kadın, erkek ve çocuğun daha katılmış olduğunu görüyorum. Kabuklu yaralarıyla, kir pas ve paçavralar içinde dolaşan garip saraylılara benziyorlar. Beni görür görmez kara tırnaklı ellerini uzatarak dilenmeye başlıyorlar. Arkamda şiddet, önümde açlık. Ülkemin durumu şu basamakların üstünde böylece özetleniveriyor. Peru tarihinin iki ayrı yönü yan yana duruyor burada. Müzeyi gezerken Mayta'yı niçin aklımdan çıkaramadığımı anlıyorum.

Otobüse yetişmek için koşaradım gidiyorum San Martin Alanına. Saat çok ilerlemiş, sokağa çıkma yasağının başlama-sına yarım saat var. Evime ulaşmadan yollarda kalacağım-dan korkuyorum. Evim birkaç sokak ileride, ama karanlıkta yürümek tehlikeli. Buralarda birkaç kişi soyuldu, bir hafta önce de bir kadının ırzına geçildi. Luis Saldias'ın karısı –adam hidrolik cihazlar mühendisi, bizim evin karşısında oturan yeni evli bir çift – sokağa çıkma yasağı başladığında dışarıdaymış. Arabası bozulmuş, o da San Isidro'dan evine yayan gidiyormuş. Evine birkaç sokak kala bir devriye arabasına yakalanmış. Üç polis kadını kendi arabalarına atmışlar – isteklerine karşı koyduğu için bir güzel dövdükten sonra – ırzına geçmişler. Sonra da, "Çekip vurmadığımıza şükret," diyerek kapısının önüne bırakmışlar. Sokağa çıkma yasağına uymayanlar için 'Vur' emri çıkarıldı çünkü. Luis Saldias ba-

na bunları anlatırken gözlerinden alevler fışkırıyordu. O günden beri, dedi, bir polis vuruldu mu bayağı seviniyorum. "Hiçbir şey şu anda yaşadıklarımızdan daha kötü olamayacağından," sonunda teröristler kazansa da aldırmayacakmış. Yanılıyor. Ben durumun daha da kötüleşeceğini, çöküşümüzün sınır tanımayacağını biliyorum. Ne var ki acısına saygı duyduğumdan bir şey söylemiyorum.

Jauja'ya trenle gidilir. Biletinizi bir gün önceden alır, sabahın altısında Desamparados istasyonuna gidersiniz. Trenin her zaman tıklım tıklım olduğunu söylemişlerdi bana. Gerçekten de kendimi vagonlardan birine atabilmek için halkı itip kakmak zorunda kalıyorum. Yine de şanslı sayılırım; yolcuların çoğu ayakta giderken ben oturacak bir yer buluyorum. Trende tuvalet yok; serüvenci ruh taşıyan yolcular tren giderken basamaklardan dışarı işiyorlar. Lima'dan ayrılmadan az önce birşeyler atıştırdığım halde birkaç saat sonra acıkmaya başlıyorum. İstasyonların hiçbirinde -Chosica, San Bartolomé, Matucana, San Mateo, Casapalca, La Oroya- yiyecek satılmıyor. Yirmi beş yıl önce, her istasyonda meyve, gazoz, sandviç, şeker, çikolata satan gezgin satıcılar dolardı trene. Şimdi yalnızca turistik eşya ve kokulu otlardan hazırlanmış çay satıyorlar.

Rahat bir yolculuk değil. Çok da uzun sürüyor, ama sürprizlerle dolu. Tren deniz kıyısından yola çıkıp dört bin beş yüz metreye yükseliyor ağır ağır. Anticona Geçidinde And Dağlarını aşıyor ve Meiggs Dağlarının eteklerinde duruyor. O eşsiz görünümü seyrederken her vagona nöbet tutan silâhlı askerlerle bir saldırı olasılığına karşı lokomotifin üstüne yerleştirilmiş olan makineli tüfeği unutabiliyorum. Bu tren nasıl olup da hâlâ çalışabiliyor? Teröristler merkezdeki sıradağlara ulaşan yolu kesmek için yamaçlarda dinamit patlatıp toprak kaymalarına neden oluyorlar habire. Kara yoluyla yolculuk yapmak hemen hemen olanaksız. Demiryolunu niye havaya uçurmamışlar? Neden tünelleri kapatıp köprüleri tahrip etmemişler? Belki de Junin'le Lima arasındaki demiryolunu açık tutmak onlar için stratejik bir gereksinim.

Öyleyse iyi. Jauja yolculuğunu yapamasam Mayta'nın serüveninin parçalarını bir araya toplayamam.

Derinliklerinde köpüklü ırmakların aktığı uçurumlar ve vadilerle birbirinden ayrılan yalçın dağların arasından geçiyoruz. Küçük tren köprüleri aşıyor, tünellerden geçiyor. Mühendis Meiggs'ı ve onun buralarda yaptığı işi düşünmemek olanaksız. Meiggs seksen yılı aşkın bir süre önce derin vadiler, karlı dağlar, dorukları rüzgârla kamçılanan tepeler arasından geçen bu demiryolunu her an sel sularına kapılmak tehlikesi altında döşemişti. Devrimci Mayta yirmi beş yıl önce bir şubat ya da mart sabahı ilk kez bu yolculuğa çıktığında Meiggs'ın serüvenini hiç düşünmüş müydü? Rayları döşeyen, köprüleri yapan, tünelleri kazan işçilerin, gülünç bir ücret, kimi zaman da bir tabak yemek ve biraz koka karşılığında günde on iki saat ter döken, taş kıran, kayaları dinamitleyen, traversleri taşıyan, dünyada, deniz düzeyinden en yüksekte kurulmuş olan bu demiryolunu gerçekleştirmek için araziye tesviye eden binlerce melezle Kızılderili hiç aklına gelmiş miydi? Dağları dinamitlerken kaç tanesi parmaklarından, ellerinden, gözlerinden olmuş, kaç uçuruma düşmüştü acaba? Soğuktan titreyerek, yorgunluktan bitkin, kokadan sersemlemiş durumda, üst üste uyudukları, yalnızca *ponço*'ları ve arkadaşlarının soluklarıyla ısınmaya çalıştıkları çadırlarda kaç toprak kaymaları yüzünden diri diri gömülmüştü? Trenin yükseklere çıktığını hissetmeye başladı. Yürek atışları hızlanmıştı; soluk almakta zorlanıyor, nabızı şakaklarını zonklatıyordu. Yine de heyecanlıydı. Gülmek, ılık çalmak, vagondaki herkesin elini sıkmak isteğine kapılmıştı. Vallejos'u görmek için sabırsızlanıyordu.

Uzunca bir bekleyişin ardından iki sivil polis üstümü ve pijamalarımı koyduğum çantayı arayıp çıkmama izin verdiklerinde, Jauja istasyonunun önünde bekleyen biri elini uzatarak, "Ben Profesör Ubilluz," diyor. "Arkadaşlarım Bücür derler. Sakıncası yoksa, sizi de arkadaş sayacağım."

Mektup yazıp Jauja'ya gideceğimi bildirmiştim. Beni

karşılamaya gelmiş. İstasyonun çevresinde epeyce asker var. Tüfekleriyle dolaşan, yola barikat kurmuş, dikenli tellerin önünde bekleyen askerler. Salyangoz hızıyla ilerleyen zırhlı bir araba da devriye geziyor. Yola koyuluyoruz. "Buralarda durum çok mu kötü?"

"Son haftalarda sakinleşti," diyor Ubilluz. "Sokağa çıkma yasağını bile kaldırdılar. Geceleri dışarı çıkıp yıldızlara bakabiliyoruz. Yıldızın neye benzediğini unutmuştuk yoksa."

İsyancıların bir hafta önce çok büyük bir saldırıya giriştiklerini anlatıyor. Silâh sesleri bütün gece kesilmemiş. Ertesi sabah sokaklar cesetlerden geçilmiyormuş. Sayıları öyle yüksek, koku öyle berbatmış ki üstlerine gaz döküp yakmak zorunda kalmışlar. O günden sonra isyancılar kentte büyük bir eylem yapmaya kalkışmamışlar. Gerçi her sabah kalktıklarında dağların yamaçlarının orak-çekeçli kıvılcık bayraklarla donandığını görüyorlarmış, ama öğleden sonra askeri devriyeler hepsini söküp atıyormuş.

"Sizin için Paca Otelinde yer ayırttım," diyor. "Güzel yerdir, göreceksiniz."

Ufak tefek, temiz pak bir ihtiyar. Çizgili elbisesinin bütün düğmeleri ilikli olduğundan, yürüyen bir pakete benziyor. Kravatının düğümü küçücük, ayakkabıları çamur banyosu yapmış gibi duruyor.

Dağ insanlarının o törensel tavırlarını görüyorum onda, arada bir Quechua deyimlerinden birini kullanmakla birlikte İspanyolcayı düzgün telaffuz ediyor. Alana yakın bir yerde külüstür bir taksi buluyoruz. Son gelişimden bu yana kent fazla değişmemiş. Dışarıdan bakıldığında, savaşın izlerini görmek zor. Çöp yığınları ve dilenci kalabalıkları yok burada. Çöktü çökecek gibi duran bahçe kapıları ile süslü demir parmaklıkların gerisindeki küçük evler temiz ve ölümsüz görünüyor. Profesör Ubilluz otuz yıl süreyle San José Kolejinde fen dersleri öğretmenliği yapmış. Emekliye ayrıldığında -bu da aşırı sol bir topluluğun başlattığı terör, diye yorumladığımız olayların iç savaşa dönüşmeye başladığı günlere

denk gelmiş– öğretmenin onuruna bir tören düzenlenmiş ve bütün eski öğrencileri törene katılmışlar. Ubilluz veda konuşmasını yaparken gözyaşlarını tutamamış.

Vallejos, "İşler nasıl, abi?" diye sordu.

"İyi," dedi Mayta. "Senden n'aber?"

"Sonunda gelebildin demek?"

"İyi söyledin." Mayta gülümsüyordu. "Sonunda geldik."

Birbirlerine sarıldılar. Paca Oteli nasıl açık kalabilmiş? Jauja'ya hâlâ turist geliyor mu? Yok canım. Ne görmeye gelecekler? Artık hiçbir şenlik –şu ünlü karnaval şenlikleri bile– düzenlenmiyor burada. Ancak Lima'dan gelen görevliler orada kaldıklarından otel açık tutuluyor. Zaman zaman askeri heyetlerin geldiği de oluyor. Herhalde şimdi öyle müşteriler yok, çünkü çevrede nöbetçi görünmüyor. Otel yıllardır boyanmamış. Çok bakımsız. İçeride personel, otel kâtibi diye bir şey yok. Her işe bir bekçi bakıyor. Çantamı örümcek ağlarıyla kaplı küçük odaya bıraktıktan sonra aşağı inip göle bakan terasa çıkıyorum. Profesör Ubilluz beni orada bekliyor.

Paca'yla ilgili öyküyü duymuş muydum? Mavi göğü, gölün çevresindeki dağları ve ısıltılı suları gösteriyor. Yüzyıllar önce, açgözlü insanların yaşadığı bir kasaba varmış orada. Güneşli bir gün kasabaya bir dilenci gelmiş, kapı kapı dolaşarak sadaka istemiş. Gelgelelim her kapıdan küfürlerle, köpek havlamalarıyla kovulmuş. Sonunda, tek çocuğuyla yaşayan hayırsever bir dulun evine gitmiş. Kadın ona biraz yiyecek vermiş, tatlı dille konuşmuş. O zaman dilenci ışık saçmaya başlamış ve kadına gerçek yüzüyle görünmüş. Hazreti İsa'ymış. "Oğlunu al ve Paca'dan hemen uzaklaş," demiş kadına. "Taşıyabileceğin kadar eşya da götür, ama ne olursa olsun arkana bakma." Dul kadın onun sözünü dinleyip Paca'dan ayrılmış. Ne var ki dağa tırmanırken dev boyutlu bir davulun sesini andıran bir gümbürtü duymuş ve merakından arkasına dönüp bakmış. Paca'yla Paca halkını toprak altında bırakan heyelanı, dağlardan yuvarlanan kayaları, kasabayı kaz-

ların, ördeklerin, alabalıkların yüzdüğü bir göl haline getiren sel sularını görebilmişse de daha fazlasını görememiş. Heykeller göremezlermiş çünkü. Ne o, ne oğlu bundan başka bir şey görmüş, ama Jauja halkı uzaklarda onların ikisini de görebiliyormuş. Eskiden turistlerin kürek çektikleri, şimdiyse yalnızca kurbağaların vıraklayıp ördeklerin vakvak ettiği suların altında kalan, Tanrının açgözlü ve akılsız oldukları için cezalandırdığı kurbanları anmak ve dua etmek için gidilen noktaya yakın bir yerde, insana benzeyen iki kaya görülüyor gerçekten.

"Ne düşünüyorsun, yoldaş?"

Vallejos'un da kendisi kadar mutlu ve heyecanlı olduğunu görüyordu Mayta. Tarapaca Sokağına, teğmenin oturduğu pansiyona doğru yürüyorlardı. Yolculuk nasıl geçmişti? Çok güzel. Çok da duygulandırıcı olmuştu. Infiernillo Geçidini asla unutmayacaktı Mayta. Konuşmasına hiç ara vermeksizin sömürge dönemi evlerini, havanın temizliğini, Jauja'lı kızların yanaklarının pembeliğini gözden kaçırmıyordu. Jauja'ya gitmiştin, ama kendini pek iyi hissetmiyordun Mayta.

"Yükseklik bana dokundu galiba. Dağ hastalığı dedikleri şey. Çok tuhaf bir duygu. Bayılacak gibi oluyorum."

"Devrim için iyi bir başlangıç değil, abi." Vallejos, Mayta'nın elindeki valizi alarak güldü. Haki pantolon ve gömlek, çok kalın tabanlı ayakkabılar giyyordu. Saçını yeni kestirmişti. "Biraz koka, biraz da uyku çekersen yepyeni bir adam olursun. Saat sekizde Profesör Ubilluz'un evinde buluşacağız. Eşi bulunmaz adamdır. Göreceksin bak."

Vallejos geniş merdiven boşluğunun iki yanında yatak odalarının sıralandığı pansiyonun üst katındaki odasına bir yatak konmasını istemişti. Mayta'yı -dağ hastalığından kurtulmak için biraz uyumasını salık vererek- yalnız bıraktı. Mayta banyodaki duşu görmüştü. Jauja'da bulunduğum sürece her sabah ve her akşam duş yapacağım, diye düşündü. Lima'da duş yapamadan geçireceğim günlerin acısını çıkaracağım burada. Gözlerini yummadan önce ayakkabılarını çıkar-

makla yetinerek, soyunmadan yattı. Ne var ki uyku tutmadı.

Jauja konusunda pek fazla şey bilmezdin Mayta. Ne bilirdin yani? Paca'nın kuruluşuna ilişkin söylencelere benzeyen, gerçekten çok masala yakın şeyler. Bu yörede yaşayan Kızılderililer Huanaca uygarlığının, Inka İmparatorluğunun egemenliği altına giren kabilelerin yiğitleriymiş. O yüzden de İspanyollar gelince Pizarro'yla *conquistador*'lardan yana çıkıp eski efendilerinden öç almışlar. Sömürge olduğumuz dönemlerde bu bölge çok zenginmiş –bugünkü durumunu gören buna inanmakta zorluk çeker, ama – Jauja bolluk ve bereketle eşanlamlıymış.

Bu küçük kentin Peru'nun ilk başkenti olduğunu, Inka'ların yaptıkları, And Dağlarına çıkan dört yolda bugünkü devrimci birlikleri gibi Cajamarca'dan Cuzco'ya giderek Homeros'un anlattığına benzer yolculuklar yapan Pizarro'nun kendisinin bu kararı verdiğini de bilirdi. Başkent olmakla gururlandığı o aylar Jauja'nın görkemli günleriydi. Lima başkentliği kaptıktan sonra, And Dağlarındaki bütün kentler ve topluluklar gibi Jauja'dakiler de amansız bir çöküşe ve köleliğe boyun eğmiş, kıyı boyunun en sağlıksız yerinde yükselen, ülkenin bütün kaynaklarını keşidi çıkarları için kullanan yeni başkentin gölgesinde kalmışlardı.

Yüreği güm güm atıyor, başı dönüyordu, ama Profesör Ubilluz sırtını göle dönmüş hâlâ anlatıyor. Onu dinlemekten vazgeçip çocukluğumda Jauja adının bende uyandırdığı korkuları düşünüyorum. Veremliler kenti Jauja! Çünkü o korkunç hastalığa, romantik edebiyatla sadomazoşizmin bir mit haline getirdiği tüberküloza tutulan bütün Perulular, iklimin kuruluşunun sağaltıcı olduğu gerekçesiyle, geçen yüzyıldan beri buraya akın etmişlerdir. Ülkenin dört bucağından, önceleri katırla keçi yollarından sonra da mühendis Meiggs'ın döşediği dik eğimli demiryolundan gelirlerdi. Kan tükürmeye başlayan, yol parası bulan, bütçeleri –bu sürekli akından ötürü günden güne büyüyen, sonunda kasabayı yutan – Ola-vegoya Sanatoryumunun çeşitli binalarında iyileşmeyi ya da

ölmeyi bekleyebilecek kadar sağlam olan bütün Perulular.

Yüzyıllar önce hayranlık, hırs, altın renkli dağlar ile altın düşleri demek olan Jauja adı, öksürük nöbetleri, kanlı balgam, delik akciğerler, iç kanamalar, veremden ölme korkusuyla eşanlamlı oldu. Jauja, diye düşündü, dönek Jauja! Yürek atışlarını saymak için elini göğsüne bastırırken Surquillo'daki evi, açlık grevi yaptığı günlerde cömert, tumbul yüz-lü vaftiz annesinin işaret parmağını sallayarak ona gözdağı verişini hatırladı. "Ne istiyorsun, aptal çocuk, seni Jauja'ya göndermemizi mi istiyorsun?" İki kere öksürse Alicia'yla Zoilita hemen başlardı. "Hah, böyle olur işte! Küçük öksürük nöbetleriyle başlar. Yakında seni Jauja'ya yolcu ederiz." Josefa teyze, Alicia ve Zoilita şimdi Jauja'ya hangi amaçla geldiğini bilseler ne derlerdi acaba? Daha sonra, Vallejos onu, el sıkışırken belinden eğilerek selâm veren resmi tavırlı Bücür Ubilluz'la ve San José Koleji son sınıf öğrencilerinden çok ilkokulu bitirmek üzere olan çocuklara benzeyen gençlerle tanıştıırken, soğuk duştan çıktığı için tüyleri hâlâ diken diken duran Mayta, yakında eski imgelere bir yenisi eklenecek, dedi kendi kendine. Jauja, Peru devriminin beşiği! Bu da kentin özelliklerinden biri olacak mıydı? Altın yatağı Jauja, veremliler kenti Jauja dedikleri gibi devrimin beşiği Jauja da diyecekler miydi? Profesör Ubilluz'un evindeydiler. Mayta kirli bir camın arkasından kerpiç evleri, çinko ya da kiremit döşeli damları, taş döşeli sokağın bir bölümünü ve -Vallejos'un gelirirken anlattığına göre ocak, şubat aylarında çıkan fırtınalarda seller gibi akan yağmur sularından ötürü çok yüksek tutulan kaldırımları görebiliyordu. Jauja, sosyalist devrimin beşiği, diye düşündü yine. Altın kenti ya da veremliler kenti gibi, bu da biraz ters geliyordu kulağa. O yüzden de inanmak zordu. Profesöre, sanki ilk bakışta, Jauja'da Lima'dakinden daha az açlık ve yokluk varmış gibi geliyor, diyorum. Buna karşılık vereceğine, gölün bu ıssız kıyısında birden canlanıyor, ciddi bir ifadeyle beni buraya getiren konuya giriyor. "Vallejos'la ilgili çok şey duymuşsunuzdur kuş-

kusuz. Önümüzdeki günlerde daha da çoğunu dinleyeceksiniz."

"Geçmişte kalan bir olayı kurcalamaya başladığınızda hep aynı şey oluyor," diyorum. "İnsan şunu çok iyi öğreniyor: Hikâyeyi, olaya tanık olan kişilerin ağzından dinlediğinizde, anlatılan her hikâye *bir* insanın hikâyesi oluyor ve bütün hikâyelerde doğruların yanısıra yalanlar da bulunabiliyor."

Evine gitmemizi öneriyor. Yolda giderken iki eşeğin çektiği bir araba arkamızdan yaklaşıyor. Arabacı bizi kente götürmeyi kabul ediyor. Yarım saat sonra Jiron Alfonso Ugarte'nin üstündeki dokuzuncu sokağın köşesinde, Ubilluz'un küçük evinin önünde indiriyor. Ev hapisaneyle karşı karşıya sayılır. Benim sormama fırsat bırakmadan, "Evet," diyor öğretmen, "Burası Vallejos'un görev yaptığı yer. Her şeyin başladığı yer."

Hapisaneyle Ubilluz'un evinin bulunduğu mahallenin dinsel bir adı, din kurbanlarını ve kefareti çağrıştıran bir adı var: Dikenli Haç. Orta halli bir ev; basık ve loş. Büyütülüp çerçeveletilmiş bir fotoğraftan, başka bir çağa özgü bir beyefendi bize bakarak gülümsüyor. Başında hasır şapka, boyunbağı ince bir şerit, bıyıklar mumlanmış, yüksek yakalık kollanmış, elbise yelekli, sakal Mefisto sakalı. Benzerliğe bakılırsa, profesörün ya babası ya dedesi olmalı. Çok renkli bir *ponço*'yla örtülmüş bir şezlong, çeşitli renklere boyanmış birkaç iskemle. Hepsi çok eski, hepsi çöktü çökecek gibi duruyor. Camlı bir kitaplıkta dağınık gazete tomarları var. Sinekler başımızın çevresinde vızıldıyor ve öğrenci çocuklardan biri bir tabak dolusu taze peynirle Mayta'nın ağzını sulandıran küçük, gevrek ekmeklerin elden ele dolaştırılmasına yardım ediyor. Ben de açlıktan ölüyorum. Profesör Ubilluz'a oralar da yiyecek satan bir yer olup olmadığını soruyorum. "Bu saatte bulunmaz," diyor. "Karanlık basınca tanıdığım birinden birkaç tane fırında patates alabiliriz belki. Ama ben şimdi size çok güzel bir *pisco* sunacağım."

"Vallejos'la arkadaşlığım konusunda çok saçma şeyler söylüyorlar," diye sürdürüyor. "Yok ben askerken Lima'da tanışmışız da, daha o zaman birlik olmuşuz. Vallejos buraya, cezaevi komutanlığına atandıktan sonra yine işbirliği yapıp ayaklanma planı hazırlamışız. Söylenenler arasında tek doğru nokta, benim ordudan ayrılmış olduğumdur. Ancak o zaman Vallejos daha anasının memesini emiyordu..." Zoraki bir gülüşle gülerek, "Hepsi uydurma!" diyor. "Vallejos burada göreve başladıktan birkaç gün sonra tanıştık. Ha, şunu söylemekten onur duyarım: Marksizm konusunda ne öğrendiyse benden öğrendi. Çünkü..." Sesini alçaltıp kuşkuyla çevresine bakarak boş kitaplığı gösteriyor. "Bendeki Marksist yayınlar Jauja'da kimsede yoktu."

Dert yanmaya başlayınca Vallejos'u unutuyor. Yaşlı ve hasta bir insan –bir böbreği alınmış, tansiyonu yüksekmiş, varisleri de canına okuyormuş– olduğu, politikayı tümüyle bir yana bıraktığı halde, iki yıl önce terörist eylemlerin bu bölgede doruk noktasına ulaştığı bir tarihte, yetkililer bütün kitaplarını yakmışlar, onu da bir hafta hapiste tutmuşlar. Hayalarına elektrik vererek gerilla hareketine yardım sağladığını itiraf ettirmişler. Ayaklanmacıların –birileri ona kara çaldığı için– Ubilluz adını ölüm listelerine aldıkları herkesçe bilinirken kime ne yardımda bulunabilirmiş! Yerinden kalkıyor, bir çekmecedен bir kâğıt çıkarıp bana gösteriyor: "Halk seni ölüme mahkûm etti, hain köpek." Omuz silkiyor. Yaşlanmış, yaşayıp yaşamadığı önemli değilmiş artık. Canları isterse onu öldürebilirlermiş. Hiçbir önlem almıyormuş. Yalnız yaşıyor, yanında kendini savunmak için bir sopa bile bulundurmuyormuş.

Bir an duraklamasından yararlanarak araya giriyorum. "Vallejos'a Marksizm'i öğreten sizdiniz demek. Ben de Mayta'nın öğrettiğini sanıyordum."

"O Troçkici mi?" Küçümseyici bir ifadeyle oturduğu yerde yan dönüyor. "Zavallı Mayta! Dağ hastalığından ötürü Jauja'da uyurgezer gibi dolaştı hep."

Doğruydu, böylesi hiç başına gelmemiştir. Şakakları zonkluyor, yüreği kuş gibi çırpınırken zaman zaman insanı kaygılandırarak bir biçimde kanı pompalamayı bırakacakmış gibi tekliyordu. İçinin boşaldığını sanıyordu Mayta; sanki kemikleri, kasları ve damarları eriyip gitmiş, onların bıraktığı büyük boşluğu bir kutup soğukluğu doldurmuştu. Bayılacak mıydı acaba? Yoksa ölecek miydi? İniş çıkışları olan sinsi bir hastalıktı bu; bir gelip bir gidiyordu. Uçurumun kenarında duruyordu, ancak düşme tehlikesi hiçbir zaman gerçekleşme noktasına gelmiyordu. Bücür Ubilluz'un küçük oturma odasındakilerin hepsi onun durumunun farkındaydı sanki. Birkaç kişi sigara içiyor, içinde sineklerin de uçtuğu duman bulutu yerde oturan, arada bir Ubilluz'un konuşmasını sorularıyla kesen kolejli çocukların yüz çizgilerini bulanıklaştırıyordu. Mayta ipin ucunu kaçırmıştı. Konuşmayı izleyemiyordu. Tahta bir sıraya, Vallejos'un yanına oturmuş, sırtını arkasındaki kitaplığa dayamıştı. Dinlemek istemesine karşın damarlarından, şakaklarından ve yüreğinden başka bir şeyle ilgilenemiyordu.

Dağ hastalığına ek olarak, gülünç duruma düştüğü düşüncesindeydi ayrıca. Bu yoldaşları sınavacak olan devrimci sen miydin? Dört bin beş yüz metrelik yükseklikte, çırpınan solgun bir çiçeğe döndün. Çocuklara açıklamalarda bulunan –adam yalan yanlış Marksist bilgisiyle ona mı gösteriş yapıyordu yoksa?– devrimi hızlandırmak için hem toplumdaki çelişkileri, hem de sınıf çatışmasının her aşamada ne gibi niteliklere büründüğünü anlamak gerektiğini anlatan Bücür Ubilluz'un söylediklerini ancak belli belirsiz duyabiliyordu. Kleopatra'nın burnu, diye düşündü. Tıpatıp böyle. Ortaya çıkacağı önceden kestirilemeyen, tarihin yasalarını altüst edip bilimi şiire dönüştüren beklenmedik öge. İlk anda akla gelmesi gereken bir şeyi, And Dağlarına çıkan birinin dağ hastalığı çekeceğini düşünmemekle büyük aptallık etmişti. Atmosfer basıncındaki müthiş farkın bedeninde yaratacağı değişiklikleri ortadan kaldıracak bir ilaç, bir hap getirmiş olmalıydı

yanında.

Vallejos, "Sen iyi misin?" diye sordu. "İyiyim elbette." Bir bok bilmeyen şu taşralı öğretmenden Marksizm dersi almak için gelmişiz, dedi kendi kendine. Ne var ki Profesör Ubilluz şimdi onu gösteriyor, hoşgeldin diyordu. Vallejos'un nicedir sözünü ettiği, sendikacılık ve devrim konusunda büyük deneyimi olan Lima'lı yoldaş aralarında daydı. Mayta merak, biraz da hayranlıkla ona çevrilen yarım düzine kadar sakalı bitmedik surata bakarak gülümsedi. Ağzını açıp konuşmaya hazırlandı.

Profesör Ubilluz ekşi bir suratla, "Suçlu arıyorsak asıl suçlu oydu," diye yineliyor. "Bizi aptal durumuna düşürdü. Biz onun Lima'daki devrimcilerle, semdikalarla, yüzlerce yoldaşı saflarına alan partiyle ilişkisi olduğunu sanıyorduk. Aslında kimseyi temsil etmiyormuş. Adam sırasına bile girmezmiş. Üstüne üstlük Troçkici. Onun aramızda bulunması bile, Komünist Partiden destek görme olasılığını ortadan kaldırmaya yeterdi. Doğru, biz de çok saftık gerçi. Ben Marksizm'i bilirdim, ama partinin gücü konusunda, hele hele sorun kendi içinde bölünmesi konusunda bir şey bilmiyordum. Vallejos benim bildiğim kadarını bile bilmiyordu kuşkusuz. Teğmene Marksçı öğretiyi, Troçkici Mayta'nın öğrettiğini sanıyordunuz demek? Hiç olur mu! Onlar birbirlerinin yüzünü görecektir kadar zaman bile bulamıyorlardı. Olsa olsa Vallejos Lima'ya indiğinde belki. Hayır, teğmen diyalektik ve maddecilik konusunda ne öğrendiyse bu odada öğrendi.

Profesör Ubilluz kökleri çok eskilere dayanan, belediye başkanları, kent büyükleri ve çok sayıda avukat yetiştirmiş olan Jauja'lı aileden geliyor. (Avukatlık dağlarda en gözde meslektir ve Jauja kişi başına düşen avukat sayısı ile hemen her yeri geride bırakabilir.) Herhalde varlıklı bir aileydiler, çünkü Ubilluz akrabalarından birçoğunun yabancı ülkelere - Meksika'ya, Buenos Aires'e, Miami'ye - yerleşmeyi başardıklarını söylüyor. O gitmemiş. Ölümle tehdit edilse bile sonuna kadar burada kalacak, ülke batarsa o da birlikte bata-

cakmış. Yalnızca gidecek parası olmadığından değil, yaradılıştaki terslikten, amcaları, yeğenleri, kardeşleri, avukatlık, esnafılık ya da çiftçilik yaparken onun öğretmenliği seçmesine ve kentteki ilk Marksist olmasına yol açan isyancılığından ötürü. Bunun bedelini de ödemiş. Kimbilir kaç kere tutuklandım, diye ekliyor; hapse atıldım, dövüldüm, hakarete uğradım. En kötüsü de şimdi çok büyüyen ve iktidara gelmeye hazırlanan, ama bu işin temellerini atıp onlara yolu açanları unutan solun nankörlüğü.

"Gerçek felsefe ve tarih derslerini, San José Kolejinde öğretemediklerimi bu odada öğretirdim," diyor gururla. "Benim evim halk üniversitesiydi."

Susuyor, çünkü madensel bir ses ile birlikte asker sesleri duyduk. Kalkıp perdelerin arasından dışarı bakıyorum. İstasyonda gördüğüm zırhlı araba sokakta. Arabanın yanında da bir subayın komuta ettiği asker müfrezesi. Cezaevinin köşesini dönüp gözden kayboluyorlar.

Ansızın, "Her şeyi planlayan Mayta değil miydi yani?" diye soruyorum. "Ayaklanmanın ayrıntılarını düşünen, herkesin eşgüdümle hareket etmesini tasarlayan o değil miydi?"

İki üç günlük sakalından ötürü beyaz benciklerle dolu olan, hafifçe kızaran yüzündeki şaşkınlık yapmacık değil. Yanlış mı duydum dercesine, söylediklerimden bir şey anlamamış gibi bakıyor.

"Troçkici Mayta ayaklanmanın beyni mi olacaktı?" Hecelerin ağzından birer birer dökülmesini sağlayan, aşırı dikkatli dağlı telâffuzuyla soruyor. "Nereden nereye! O buraya geldiğinde Vallejos ve ben her şeyi hazırlamıştık. Mayta ancak en sonunda karıştı işe. Bir şey daha söyleyeyim: Ayrıntıları ona son anda açıkladık."

"Ona güvenmediğiniz için mi?"

"Önlem olarak," diyor Profesör Ubilliu. "Siz 'güvenmek' sözünü kullanmayı yeğlerseniz, evet, güvenmediğimiz için diyebilirim. Muhbir olduğunu sanmıyorduk, ama korkuya kapılabileceğini düşünüyorduk. Arkasında herhangi bir

parti ya da örgütün bulunmadığını, kendi adına hareket ettiğini anlayınca ona bilgi vermemeyi kararlaştırdık. Zavallı adam çok kritik bir anda korkup kaçmaya kalkışabilirdi. Bizden biri değildi, bu yüksekliğe de bir türlü alışamıyordu. Silâhtan hiç anlamıyordu. Vallejos Lima yakınlarındaki bir kumsalda atıcılık öğretmiş ona. O da ne devrimci bulmuştu ya! Üstelik de ibneymiş."

O zoraki kıkırtılarıyla gülüyor. Onun gerektiği saatte bulunması gereken yerde bulunmadığını – bunun nedenini kendisi açıklayabilecektir herhalde – oysa Mayta'nın dağ hastalığına ve arkasında herhangi bir örgüt bulunmamasına karşın –profesörün deyişiyle– "patatesler ateşe düştüğünde" Vallejos'un yanında yerini aldığını hatırlatmaya hazırlanıyorum. Pek çok kişinin Mayta için tıpatıp onun söylediklerini söylediğini de açıklayacağım. Mayta suçluymuş, Mayta dönekmiş. Yine de susuyorum elbet. Anlatılanlara karşı çıkmak bana düşmez. Benim işim dinlemek, hikâyeleri karşılaştırmak, hepsini birleştirip romanımı oluşturmak. Zırhlı arabanın metalsi tangirtisiyle askerlerin ayak sesleri duyuluyor yine.

Çocuklardan biri, "Artık gitmek zorundayız," deyince epey rahatlamıştı Mayta. Çok zor dakikalar geçirmişse de şimdi biraz daha iyiydi. Ubilluz'un, Vallejos'un ve çocukların sorduğu sorulara karşılık verirken başını ve göğsünü cendereye alan, kanının köpüklendiği duygusunu yaratan rahatsızlığını aklından çıkaramamıştı. İyi konuşmuş muydu acaba? Hiç değilse kendinden eminmiş gibi görünmüştü. Çocukların korkularını yatıştırmaya çalışırken –heveslerini kaçırabilecek doğruları açıklamaktan kaçınmışsa bile– yalan söylememeye de gayret etmişti.

Hiç kolay olmamıştı. Devrimci hareket başladıktan sonra Lima'daki işçi sınıfı onları destekleyecek miydi? Evet, ama ilk anda değil. Gzaete ve radyolar yanlış haber vereceğinden, egemen güçlerle burjuva partiler yalana başvuracağından, başlangıçta işçiler şaşkınlığa kapılacak, kararsız kalacaklardı. Zulüm ve baskı altında yaşamak onları felce uğrat-

mıştı. Ne var ki aynı baskı gözlerinin kısa zamanda açılması-
nı, kimin onların çıkarlarını savunduğunu, kimin onları sö-
mürmekle kalmayıp aldatmaya da çalıştığını anlamalarını
sağlayacaktı. Devrim hareketi, sınıf çatışmasını şiddet eylem-
lerine vardıracaktı.

Mayta kolejli çocukların iri iri açılmış gözlerine, dikkat
kesilmiş halde kımıldamadan oturushlarına baktıkça duygula-
nıyordu. Her söylenene inanıyorlardı. Şimdi, resmi bir havay-
la birer birer el sıkışıp çıkarlarken, hareket başladıktan son-
ra Lima'daki proleterlerin tavrının ne olacağını düşünmeye
başlamıştı. Düşmanca bir tutum mu benimserlerdi yoksa?
Dağlarda onlar için çarpışan öncüleri küçümserler miydi?
Aslı aranırsa sendikalar APRA'cılarının elinde ve Prado hükü-
metinden yanaydılar. Komünist Partinin etkili olduğu Ya-
pı-İş gibi birkaç sendikada durum farklıydı belki. Hayır, her-
halde değildi. O herifler bizi kışkırtıcı ajan olmakla, hüküme-
tin ekmeğine yağ sürmekle, partinin kapatılması, ilericilerin
hapse tıkilıp sınırdışı edilmeleri için bahane yaratmakla suç-
layacaklardır. *Birlik* gazetesinin manşetini, dağıtılacak el ilan-
larını, rakip DİP'in çıkardığı *İşçinin Sesi*'nde yayınlanacak
yazıları görür gibi oluyordu. Evet, ilk aşamada bunların hep-
si olacaktı. Ama çok iyi biliyordu ki ayaklanma kısa sürede
sona ermez de büyürse, şurada burada burjuvaları alteder,
onların liberalizm maskelerini sıyrıp kanlı yüzlerini gözler
önüne serebilirlerse, o zaman işçi sınıfı da silkinip uyuşukluk-
tan kurtulacak, reform aldatmacalarına, namussuz işçi lider-
lerine, satılmış heriflerle birlikte yaşayabilecekleri yalanına
sırt çevirip çatışmaya katılacaktı.

"Eh, tavuklar tünemişlerdir artık." Bücür Ubilluz çalış-
ma odasındaki gazetelerin, broşürlerin, kitapların ve örüm-
cek ağlarının arasından bir şişeyle iki bardak çıkardı. "İçki sa-
ati geldi demektir:"

Vallejos, "Çocukları nasıl buldun?" diye sordu.

"Hepsi pek hevesli, ama ağızları süt kokuyor," dedi May-
ta. "Bazıları on beşinden fazla görünmüyor, değil mi? Bun-

lara güvenilebileceğine emin misin?"

Vallejos güldü. "Elbette güvenilebilir. Sen gençlere güvenmeyi öğrenememişsin."

"Gonzáles Prada'nın sözünü unutmayın." Ubilluz kitaplıkların arasında yercücesi gibi dolanıp gelmiş, koltuğuna oturmuştu. "Yaşlılar mezara, gençler işbaşına' demişti."

"Herkes de kendisine verilen görevin başına." Vallejos sağ yumruğuyla sol avucunu yumruklayınca, Mayta, onu dinlerken bütün kuşkularım siliniyor, diye düşündü. Her şey onun isteğine uygun olarak yürüyecekmiş gibi görünüyor. Doğuştan önder bu adam; tek kişilik bir merkez komitesi. "Ayrıca oğlanlar kimseyi öldürecek değiller. Onlar haberci olacaklar."

Ubilluz, "Devrimin ulakları," diyerek çocukları vaftiz etti. "Emekleme dönemlerinden beri tanırım onları. O çocuklar gibisi yoktur."

Vallejos kolunu öne arkaya sallayarak, "Haberleşmeyi onlar sağlayacaklar," diye açıkladı. "Gerillalarla kent arasında ilişki kuracak, haber, malzeme, ilaç ve gereç taşıyacaklar. Çocuk oldukları için de dikkati çekmeyecekler. Üstelik bu dağları avuçlarının içi gibi bilirler. Uzun yürüyüşler yaptık. Zorunlu yürüyüşlere alıştılar. Bomba gibi çocuklardır."

Yarlardan atlamış, kauçuktan yapılmışçasına, bir yanlarını kırmadan ayaklarının üstüne düşmüşlerdi. Azgın çaylarda yüzmüş, akıntıya kapılmadan, kayalara çarpıp parçalanmadan karşıya geçmişlerdi. Soğuğu hissetmeden karda dolaşabiliyor, o yükseklikte bile herhangi rahatsızlık duymadan atlayıp koşabiliyorlardı. Mayta'nın nabızı yeniden hızlanmış, şakaklarındaki kan basıncı yine katlanılmaz bir hal almıştı. Bundan söz etse miydi acaba? Çektiği işkenceyi hafıfletecek bir koka çayı ya da başka bir şey istese miydi?

"Yarın Ricrán'a gittiğimizde çarpışmalara katılacak olanlarla tanışacaksın," dedi Vallejos. "Dağlara tırmanmaya, lamaları, oraların otunu çimenini görmeye hazır ol."

Mayta o hasta haliyle bile sessizliği fark etmişti. Dışarı-

dan geliyordu sessizlik. Ubilluz'la Vallejos sustuklarında hemen dikkati çeken somut bir nesneydi. Motor uğultusunun, fren gıcırıtlarının, kornaların ve insan seslerinin yokluğu kendi ezgisini yaratıyordu sanki. Sessizlik, gecenin üstüne örtülen ikinci bir gece gibi sarmıştı Jauja'yı. Varlığı odada bile hissediliyor ve Mayta'yı ürkütüyordu. Dışarıdaki boşluk, ne insan, ne hayvan, ne de makine sesi duyulması ona çok tuhaf geliyordu. Lima'da hiç böyle mutlak ve ürkünç bir sessizlik duymamıştı. Birkaç mevsim geçirdiği Sexto, Panóptico ve Frónton cezaevlerinde bile böyle sessizlik olmazdı. Ubilluz'la Vallejos konuşmaya başladıklarında bir şeye küfredmişler, bir şeyi kirletmişler gibi geldi Mayta'ya.

Rahatsızlığı hafiflemişti, ama solunum güçlüğünün, basıncın, üşümenin ve nabız hızlanmasının her an yeniden ortaya çıkabileceğini bildiğinden hâlâ kaygılıydı. Bücür onun şerefine kadeh kaldırdı ve kendini zorlayıp gülümseyerek bir yudum içti. Yakıcı *pisco* Mayta'nın içini kavurmuştu. Gü-lünç, dedi kendi kendine, Lima'dan topu topu 270 kilometre uzaktasın ve kendini hiç tanımadığı bir ülkede dolaşan yabancı uyruklu biri gibi hissediyorsun. Bir yerden bir yere gitmekle insanın *gringo*'lardan birine ya da Merih'ten gelme bir yaratığa döndüğü ülkemiz nasıl bir yermiş! Dağları ve köylülerin dünyasını hiç bilmediği için utanıyordu. Vallejos'la Ubilluz'un konuşmalarına kulak verdi. Dağların doğu yamacında, cengel ormanlarında son bulan yamaçta yaşayan bir topluluktan, Uchubamba halkından söz ediyorlardı.

"Uchubamba da neresi?"

"Kilometre hesabıyla uzak sayılmaz," diyor Profesör Ubilluz. "Haritaya bakarsanız çok yakın görünür. Ancak Jauja'dan oraya gitmek Ay'a gitmekten pek farklı değildir." Daha sonra, Belaunde hükümetinin zamanında yolun dörtte biri açılmış, ama ondan önce ancak yayan gidilebilirmiş. Dağlar aşılar, vadiler geçilir, cengel ormanlarının başladığı yamaça ulaşılmış.

Ben de gidebilir miyim? Hayır, gidemem elbette. En az

bir yıldır savaş alanından farksızmış oraları. Söylentilere bakılırsa mezarlıktan da farkı yokmuş. Orada ölenlerin sayısının, Peru'nun bütün öbür bölgelerindeki toplam ölü sayısından yüksek olduğu söyleniyor. Mayta'nın öyküsünde önemli rol oynayan yerlerden bazılarını göremeyeceğim demektir. Araştırmalarım yarım kalacak. Asker ve gerilla hatlarını aşabilsem bile fazla bir şey öğrenemezmişim. Jauja'daki herkes Ricrán'la Chunán'ın yerle bir edildiğinden emin. Evet, Profesör Ubilluz sağlam bir kaynaktan haber almış. Chunán aşağı yukarı altı ay önce yeryüzünden silinmiş. İsyancıların kalesiymiş orası; bir uçaksavar topları bile varmış. O yüzden de Hava Kuvvetleri Chunán'a napalm bombası yağdırmış. Karıncalar bile sağ çıkmamış oradan.

Ricrán'da da bir kıyım yaşanmış. Yaklaşık iki ay önce. Neler olup bittiği pek iyi anlaşılamamış. Ricrán halkı bir gerilla birliğini ele geçirmiş ve –bazılarının dediğine göre– köylülerin yetiştirdiği ürünle hayvanlarını yedikleri için hepsi linç edilmiş. Başka bir söylentiye göre halk gerillaları askerlere teslim etmiş de onlar hepsini kilise duvarının önüne sıralayıp alanda kurşuna dizmişler. Ardından Ricrán'a bir misilleme mangası gelmiş, halka bir beş numara çekmiş. 'Beş numara'nın ne anlama geldiğini biliyor muydum? Hayır. Saymaya başlarsın. Bir, iki, üç, dört... sen, öne çık! Her beş kasabalıdan biri hemen oracıkta, aynı alanda öldürülmüş. Ricrán diye bir yer yokmuş artık. Sağ kalanlar ya burada, Jauja'nın kuzeyinde kurulan göçmen mahallesinde yaşıyor ya da ormanlarda dolaşıyorlarmış. Olan biteni küçümsememeliymişim. Profesör içkisinden bir yudum alarak ilk konuya dönüyor.

"Uchubamba'ya gitmek dayanıklı adamların, kardan çığdan korkmayanların işiydi," diyor. Onun gibi varisli ihtiyarlar göre değilmiş. "O zaman gücüm yerindeydi, katlanabilirdim. Daha önce de bir kere gitmiştim zaten. And Dağlarının cengel ormanlarına döndüğünü, oralardaki yeşilliği, hayvanları, sisi görmek müthiş bir şey. Her yerde yıkıntılar var. Uc-

hubamba başkadır canım! Ne siz, hatırlamıyor musunuz? Tüh! Uchubamba komünü bütün Peru'da dillere destan olmuştu."

Hayır, Uchubamba adı benim için hiçbir anlam taşımıyor. Ancak bardağıma doldurduğu *pisco*'yu (markası Andların Şeytanı; profesörün dediğine göre eski, güzel günlerden, buradaki dükkânlarda her şeyin satıldığı, milleti açlıktan ve işkısızlıktan kıvrandıran karneyle satış sisteminin başlamasından önceki günlerden kalmamış) avucumda ısıtırken sözünü ettiği olaylar kafamda canlanıyor. Bin dokuz yüz ellili yılların ortalarında güneydeki ve merkezdeki dağlarda meydana gelen arazi işgalleri kıyı ve kentlerin resmi Peru'sunu çok şaşırtmıştı. Ben Paris'teydim. Birkaç *café* devrimcisiyle birlikte, *Le Monde*'da kısaca özetlenen haberleri ilgiyle okurduk. Uzaklarda yaşanan olaylar düş gücümüzü harekete geçirir, gözlerimizin önünde çeşitli görüntüler canlanırdı: Sapanlarla, sopalarla, irice taşlarla silâhlanan köylüler yaşlılarını, kadınlarını ve çocuklarını yanlarına alıp hayvanlarını da önlerine katarak bir geceyarısı ya da gün ağarırken komşu araziye yayılıyorlar. Feodal efendilerinin ya da efendilerinin babasının, dedesinin, dedesinin babasının kendilerinden aldığı topraklara malları gibi sahiplendiklerini bildiklerinden haklı olarak tarlaların sınır işaretlerini söküp atıyorlar. Toprak yeniden onların oluyor. Hayvanları kendi işaretleriyle dağlayıp damgalıyor, ertesi gün de toprağı işlemeye başlıyorlar.

Sevinç sarhoşlukları içinde, ağzımız açık kalarak, "Başlamış olabilir mi?" diye sorardık birbirimize. Belki de başlamıştı gerçekten. Paris *bistro*'larında, hışırdayan atkestanelerinin altında otururken, *Le Monde*'da okuduğumuz dört satırlık haberden, bu arazi işgallerinin – yıllardır her hükümetin söz verip bir türlü gerçekleştirmediği – tarım reformunu yapmak için kırsal kesime yayılıp Kızılderilileri bilinçlendiren devrimcilerin, yeni *narodnik*'lerin işi olduğu sonucuna varırdık. Daha sonra, işgallerde Komünist Partisinin ya da Troçkicilerin yolladığı kışkırtıcı ajanların hiçbir rol oynamadığını,

eylemlerin siyasal bir yanı bile olmadığını öğrendik. Çok eskilere dayanan sömürü ve baskı altında yaşayan köylüleri harekete geçiren şey toprak özlemi ve bir ölçüde de –Odria diktatörlüğünün çöküşünden sonra ülkede yaygınlaşan kimi sloganlarla sosyal adalet kavramının kıvılcımıydı. Köylüler günün birinde harekete geçiveriyorlardı. Ama Uchubamba? Toprakları ele geçiren –ve ele geçirdikleri topraklardan ertesi gün ölüleriyle yaralılarıyla birlikte atılan, bazan da el koydukları araziye sahip çıkmayı başaran – toplulukların adlarını aklımdan geçiriyorum. Cerro de Pasco'da Algulan, La Convencion Vadisinde Cuzco halkı ve daha başkaları. Ama Uchubamba?

"Evet, efendim!" Vallejos onu böylesine şaşırttığına sevinmişti. "Beyaz tenli, mavi gözlü Kızılderililer. Senden ben-den çok daha *gringo*."

Bücür Ubilluz, "Önce Inkaların egemenliği altına girmişler," diye açıkladı. "Cuzco'daki Quipumayoclar için çalışmışlar. Ardından İspanyollar en iyi topraklarını ellerinden almış ve hepsini madenlerde çalışmaya yollamış. Bir süre sonra ciğerleri delik deşik olduğundan, madenlerde ölmeye de diyebiliriz. Uchubamba'da kalanlar 'Hristiyanlaştırılmak' üzere Pelaez Rioja ailesine verilmiş, o aile de üç yüzyıl süreyle insancıkların kanını emmiş."

Vallejos, "Yine de hepsini öldürememiş," diye bitirdi.

Yürüyüş yapmak amacıyla Ubilluz'un evinden çıkmışlar, Plaza de Armas'taki bir park sırasında oturuyorlardı. Başlarının üstünde o eşsiz sessizlik ve binlerce yıldız vardı. Mayta soğuğu da, dağ hastalığını da unuttu. Büyük bir mutluluk içindeydi. Büyük köylü isyanlarını hatırlamaya çalıştı. Tupac Amaru, Juan Bustamante, Atusparia. Demek yüzyıllar boyunca aşağılanıp sömürüldükleri halde Uchubamba köylüleri hâlâ kaybettikleri toprakları düşünüyor ve o toprakları geri istiyorlardı. Önce yılanlarla kuşlardan istemişlerdi bunu. Daha sonra Kutsal Meryem'le azizlerden. Ondan sonra da bölge mahkemelerine başvurmuş ve bütün davaları kaybet-

mişlerdi. Ama işittikleri doğruysa, birkaç ay ya da birkaç hafta önce kesin bir adım atmışlardı. Bir gün, domuzlarını, köpeklerini, eşekleriyle atlarını almış, "Bu topraklar bizimdir, hakkımızı istiyoruz," diyerek araziye yerleşmişlerdi. Bunlar olmuş ve sen hiçbir şey duymamışsın, Mayta.

Soğuktan ürpererek kollarını ovuştururken, "Tek kelime duymadım," dedi. "En ufak bir söylenti bile işitilmedi. Lima'dakilerin bir şeyden haberi yok."

Işıltılı kara kubbeye bakıp yıldızların parlaklığına şaşarak konuşuyor, öğrendiklerinin kafasında canlandığı şahaneleri düşünüyordu. Ubilluz bir sigara uzattı, teğmen de ateşini.

Vallejos, "Anlattığım gibi oldu," dedi. "Aina çiftliğini ele geçirdiler. Hükümet onları oradan çıkarmak için Sivil Muhafızları yollamak zorunda kaldı. Hucancayo'dan yola çıkan birliğin Uchubamba'ya ulaşması bir hafta sürdü. Adamları ancak silâh zoruyla çıkarabildiler. Birkaç kişi öldü, birkaçı da yaralandı. Oradaki halk hâlâ yatışmış değil. Şimdi ne yapmaları gerektiğini biliyorlar."

Ubilluz, "Uchubambalıların çarpışmaya hazırlandığını sanma," dedi. "Onlar zaten çarpışıyorlar. Devrimi başlattılar bile. Bize düşen hareketi yönlendirmek."

Üşüme nöbetleri başdönmesi gibi bir gelip bir gidiyordu. Mayta sigarasından derin bir nefes çekti. "Bunları güvenilir bir kaynaktan mı duydunuz?"

Vallejos güldü. "Benim kadar güvenilir bir kaynaktan. Ben oraya gittim. Kendi gözlerimle gördüm."

Bücür Ubilluz kibirli dağlı telâffuzuyla, "*Biz* gittik," diye düzeltti. "Göreceğimizi gördük, onlarla konuştuk. Her şey hazır."

Mayta ne diyeceğini bilmiyordu. Vallejos'un başlangıçta sandığı gibi içgüdüleriyle hareket eden bir acemi olmayıp ayaklarını yere sağlamca basan, kişiliği karmaşık, güvenilir ve ciddi biri olduğuna emindi artık. Lima'da söylediğinden çok daha ileri gitmişti. Planı da Mayta'nın düşündüğünden

çok daha karmaşıktı. Anatolio'nun onunla birlikte gelmemiş olmasına hayıflandı. Karşılıklı oturup görüş alışverişi yaparlardı, Mayta'nın içini yiyen düşüncelerle düşlerin kargaşasını birlikte düzene koyarlardı. 'Keşke DİP (T)'deki yoldaşların hepsi burada olsalardı. Planın gerçekleşemeyecek bir düş değil, yakıcı bir gerçek olduğunu anlarlardı o zaman. Saat gecenin onunu geçmediği halde Jauja'da onlardan başka insan yoktu sanki.

"Sana And Dağlarının hazır olduğunu söylediğim zaman abartmıyordum. Şimdi anladın umarım." Vallejos gülüyordu yine. "Her zaman söylediğim gibi, abi. Buraları yanardağdan farksız. Biz de o yanardağı patlatacağız."

"Uchubamba'ya eli boş gitmemiştik elbette." Profesör Ubilluz sesini alçaltıyor, o olaydan ötürü hâlâ başı belâya girebilirmiş gibi kuşkuyla çevresine bakıyor. "Üç makineli tüfek ve teğmenin kimbilir nereden bulduğu birkaç mavzer götürmüştük. Bir de ilkyardım malzemesi. Hepsini su almaya-cak biçimde sarıp gizledik."

İçkisinden bir yudum içiyor, bana anlattıkları duyulursa göz açıp kapayıncaya kadar ikimizi de kurşuna dizebileceklerini açıklıyor.

Zırhlı arabanın metalsi tangirtısı gecenin karanlığında kaybolup gidince, "Görüyorsunuz," diyor. "Herkesin sandığı kadar kuşbeyinli değildik." Zırhlı araba bütün öğleden sonra düzenli aralıklarla evin önünden geçti. "Bilimsel ve nesnel bir biçimde planlamıştık ve Vallejos harekete geçme tarihini erkene almak gibi bir aptallık yapmasaydı başarılı olabilirdik. Karınca sabrıyla çalışmış, gerçek bir örümcek ağı örmüştük. Bölgeyi iyi seçmemiş miyiz? Bugünkü gerillalar da oralarda egemenlik kurmadılar mı? Askerler oralara gitmeyi bile göze alamıyorlar. Bizim dağların yanında, Vietnam'la El Salvador hiç kalır."

O dağlarda bir insanı, bir öbek insanı, hatta bütün bir birliği aramaya çalışmak samanlıkta iğne aramaktan farksız sayılırdı. Yıldız örtüsünün altında otururken Mayta da arazi-

yi görür gibi oldu: Hiyeroglif kadar karmaşık, yeşili bol, sık ağaçlı kapalı yerler. Kendisinin de Vallejos'la Ubilluz'un yanında durduğunu gördü. Peşlerindeki karaltılar, peşlerindeki ordu yılan gibi kıvrılıp bükülen patikalarda ilerliyordu. Amazon ovalarına benzemezdi buraları. Dağlık ormanlar, dik yamaçlar, uçurumlar ve vadiler, daracık geçitler, tuzak kurulmasına çok elverişli olan, düşmanın iletişim hatlarının kesilebileceği, düşmanı kapana kıştırabilecekleri, şaşırtıp deliye döndürebilecekleri, hiç beklenmedik bir anda saldırabilecekleri, karşılarındakileri dağılmak, güçlerini yaymak, o tanımlanamayacak dolambaçlarda atom gibi zerrelere ayrılmak zorunda bırakabilecekleri noktalarda doluydu. Sakalı uzamıştı. Zayıftı, parmakları tetik sıkılmaktan, fitil ateşlemekten, dinamit atmaktan nasırlaşmıştı, bakışlarında yılmak bilmeyen bir kararlılık vardı. Karamsarlığa kapılacak gibi olduğunda her gün onlara katılabilecek yeni yeni militanları, cephenin genişlediğini, kentlerdeki işçilerin, kölelerin, öğrencilerin, marabaların devrimin kendileri için yapıldığını, onların devrimi olduğunu anlayarak eyleme katılacaklarını düşünüyor ve karamsarlıktan kurtuluyordu. Anadolu'yu çok arıyordu; sabaha kadar onunla konuşabilmeyi düşünüyordu. O burada olsa böyle üşümezdim, diye düşündü.

"Mayta konusuna dönebilir miyiz, Profesör? 1958 Martında yaptığınız yolculuktan söz eder misiniz biraz? Mayta sizinle ve çocuklarla tanışmış, sizlerin Uchubamba'daki topluluklarla ilişki kurduğunuzu, Vallejos'un gerilla savaşını oradan başlatmayı tasarladığını öğrenmişti. Başka bir şey yaptı mı? İlk gelişinde bundan fazla bilgi edinebildi mi?"

Pisco kadehini ağzına götürürken boncuk boncuk bezgin gözleriyle bana bakıyor. İçkinin tadını çıkararak dudaklarını şaplatıyor. Nasıl oluyor da o küçücük kadehi içmesi bu kadar uzun sürebiliyor? Her yudumda tek bir damla içiyor herhalde. "Bu şişe boşaldığı zaman," diye mırıldanıyor, "ölünceye kadar bir damla daha içemeyeceğimi biliyorum. Durum her gün biraz daha kötüye gidecek çünkü." Ben içkiyi bir sü-

re önce bıraktığımdan *pisco*'nun başıma vurduğunu hissediyorum. Başım dönüyor. Dağ hastalığı da Mayta'ya böyle başdönmeleri verirdi mutlaka.

Mayta'dan söz ederken kullandığı aşağılayıcı sesle, "Zavallı hergele ömründe o kadar şaşırmamıştır," diye ekliyor. Mayta'dan hoşlanmadığı için mi böyle konuşuyor, yoksa daha genel ve soyut bir nedenle, bir taşralının kıyı boyundan, başkentten, Lima'dan gelen her şeye ve herkese beslediği olumsuz duygularla mı? "Hapse girip çıkmış deneyimli bir devrimci olarak geldi buraya. Yönetimi ele alacağına kuşkusuyoktu. Bir de baktı ki her şey yoluna konmuş bile."

Boşalmaya yüz tutan *pisco*, geçip giden gençliği, Vallejos'la birlikte güzel bir ders verdikleri o kıyı bölgesi adam, herkesin çektiği açlık herkesin yaşadığı belirsizlik için duyduğu üzüntüyü belli eder biçimde kederle içini çekiyor. Konuşmaya başladığımızdan bu yana geçen kısa süre içinde anlaşılması güç, çelişkilerle dolu bir insan olduğu ortaya çıktı. Kimi zaman coşarak devrimciliğini haklı göstermeye çalışıyor, kimi zaman da umulmadık sözler ediyor. "Gerillalar her an içeri dalabilir," diyor sözgelimi. "Beni kurşuna dizer, boynuma da 'Pis hain' yaftalarından birini asabilirler. Ya da ölüm mangalarından biri gelir. Öldürdükten sonra taşaklarımı keşip ağzıma tıkarlar. Buralarda öyle yapıyorlar. Lima'da da mı öyle?" Bazan da bana kızıyor. "Herkes böyle bir karabasana yaşarken siz nasıl roman yazabilirsiniz?" Benim ilgilendiğim konuya dönecek mi acaba? Evet, dönüyor işte.

"Buraya ilk gelişinde ne yaptığını, neler söylediğini, neler göüp işittiğini anlatabilirim elbette. Sülük gibi yapışmıştı bana. Onu tanıtmak amacıyla önce çocuklarla, sonra da çarpışma görmüş olan yoldaşlarla toplantı düzenlemiştik. La Oroya, Casapalca ve Morococha'da çalışan madencilerle. Onlar o çağın büyük emperyalist ahtapotu Cerro de Pasco Bakır İşletmelerinin madenlerinde çalışmaya giden Jauja'lı erkeklerdi. Tatillerde, zaman zaman da hafta sonlarında buraya dönerlerdi."

"Onlar da davayı benimsemişler miydi?"

Vallejos'la Ubilluz öyle diyorlardı, ama Mayta pek emin değildi. Madenciler beş kişiydiler. Ertesi sabah Ubilluz'un evinde hemen hemen iki saat konuşmuşlardı. Mayta toplantıdan çok hoşlanmış, adamlarla –özellikle en fazla okumuş ve en politize olan Papağan adındaki gençle – rahat iletişim kurabildiğini görmüştü. Gelgelelim hiçbiri işinden ve evinden ayrılıp çarpışmaya katılacağını açık seçik söylememiştir. Mayta bunu yapmayacaklarına da yemin edemezdi gerçi. Akıllı adamlar, diye düşündü. Bunlar işçi; nasıl bir tehlikeye atıldıklarının bilincindeler. Beni de ilk kez gördüler. Temkinli davranmaları mantıklı bir tutumdur. Görünüşe bakılırsa Ubilluz'un eski dostları. En az bir tanesi –dişleri silme altın kaplama olan Papağan –APRA'nın militanıymış zamanında. Şimdi sosyalist olduğunu söylüyordu. Cerro de Pasco şirketindeki *gringo*'lardan söz ettiklerinde hepsinin emperyalistlere karşı oldukları açıkça anlaşılıyordu. Ücretlerden, iş kazalarından, maden ocaklarında tutuldukları hastalıklardan söz ettikleri zaman da kesinlikle devrimciydiler. Yine de Mayta onların ayaklanmaya ne biçimde katılacaklarını sorduğunda hiçbiri açık seçik bir şey söylemiyordu. Genelden özele geçilince kararlılıkları gevşeyiveriyordu sanki.

Profesör Ubilluz incilerini birer birer sunuyor bana. "Ricrán'a da gittik," diyor. "Vallejos o gün cezaevinde bulunmak zorunda olduğundan yeğenlerimden birinin kamyonetiyle ben götürdüm onu. Şimdi yeryüzünden silinmiş olan Ricrán'a. Bu savaşta kaç köyün Ricrán gibi yok edildiğini biliyor musunuz? Bir yargıcın geçen gün anlattıklarına bakılırsa, Genelkurmayın, silâhlı kuvvetlerin açıklanmayan hesaplarına göre, olaylar başladığından bu yana bir milyon kişi ölmüş. Evet, onu Ricrán'a götüren bendim. Kamyonda dört saat hoplayıp zıplayarak denizden dört bin sekiz yüz metre yüksekteki o vadiye ulaştık. Zavallı Troçkici! Burnu kanamaya başladı, mendili kandan sıırılsıklam oldu. Yüksek yerlerde yaşayacak adam değildi. Uçurumlardan ödü kopuyordu. Aşağı

bakmak bile başını döndürüyordu, yemin ederim."

Öleceğini, bir uçurumdan aşağı yuvarlanacağını, burnundan akan kanın asla dinmeyeceğini sanıyordu. Yine de Ricrán'da, dağların bir köşesindeki o köyde geçirdiği yirmi saat Jauja yolculuğunun en heyecan verici bölümü olmuştu. Kartalların, duru göklerin, karın, boz renkli sivri dorukların ülkesiydi Ricrán. Bu yükseklikte yaşayabilmeleri, dağlara egemen olabilmeleri, o yamaçları ekip biçebilmeleri, o kıraç topraklarda bir uygarlık kurabilmeleri inanılacak şey değildi. Büyür Ubilluz'un tanıştırdığı adamlar – on on iki tane çiftçi ve zanaatkâr – ateşli devrimcilere benziyorlardı. Hepsi İspanyolca bildiği için onlarla iletişim kurabilmişti. Lima'daki ilerici kitlelerin devrimi desteklemesi konusunda kolejli çocuklara verdiğinden de fazla güvence vermişti onlara; pek çok soru sormuşlar, onu da heyecanlandırmışlardı çünkü. Kimileri ayakkabı yerine ham deriden yapılmış çarıklar giyen bu basit insanların devrimden söz edişlerini dinlemek yüreklendiriciydi. Devrim, dönüşü olmayan, eşikte bekleyen, kesin ve somut bir şeydi sanki. Gizli kapaklı konuşmanın ne olduğunu bilmiyorlardı; ilk gününden başlayarak harekete katılmaktan, silâhlardan ve gizlenme yerlerinden söz ediyorlardı açık açık. Yine de Mayta'ya bir anlık bir sıkıntı çektirmişlerdi. SSCB isyancıları nasıl destek sağlayacaktı? Onlara ihanete uğrayan devrimi, Stalinci bürokrasiyi, Troçkicileri anlatmaya yüreği elvermedi. Bu adamlara öyle şeyler anlatıp akıllarını karıştırmanın zamanı değildi henüz. SSCB de, öbür sosyalist ülkeler de yardım edeceklerdi, ama daha sonra. Peru'daki devrim bir gerçek olunca. Ondan önce, yalnızca moral destek vereceklerdi; eylemleriyle değil, sözleriyle, Tıpkı Peru'daki bazı ilerici topluluklar gibi. Onlar da ancak kendilerine her taraftan baskı yapıldığı zaman el uzatacaklardı. Ama baskı altında kalacakları kesindi, çünkü bir kere başladı mı, devrimi durdurmanın yolu yoktu.

"Kısacası," dedi Vallejos, "Ricrán'dakilerle konuşurken ağzın açık kaldı. Öyle olacağını biliyordum, abi."

Tren istasyonunun karşısında, pencereleri basma perdelerle, masaları muşamba örtülü, Ördekçek adlı küçük bir lokantadaydılar. Mayta oturduğu yerden demiryolunun ve parklığın gerisindeki dağları görebiliyordu. Dağlar daha önce altın rengine, acı sarıya çalarken şimdi mora ve siyaha dönüyorlardı. Birkaç saattir, öğle yemeğinden beri orada oturuyorlardı. Lokantanın sahibi Ubilluz'la Vallejos'u tanıyor, arada bir çene çalmak için masaya uğruyordu. Adam gelince konuyu değiştiriyorlardı hemen. Mayta 'Ördekçek' adının nereden geldiğini sordu. 20 Ocak Şenliğinde Yauyos'ta oynanan bir oyundan gelirmiş. *Pandilla* dansı yapılır, dans edenler ve atlılar bir yere asılan diri bir ördeği tutup çekerek kafasını koparmaya çalışırlarmış.

Profesör Ubilluz, "Ördekçek Şenliğinde kafası kopartılacak ördeğin bulunabildiği eski güzel günler!" diyor. "O zaman da yoksulluğun sınırına dayandığımızı düşünürdük, ama herkes ördek yiyebiliyordu. Jauja halkı günde iki öğün yemek yerdı o zaman. Şimdiki çocuklar buna inanamıyorlar." Yine içini çekiyor. "Çok güzel bir şenlik olurdu. Karnavaldan bile eğlenceliydi. Hem de daha çok içki içilirdi."

Vallejos, "Bizim tek isteğimiz harekete geçtiğimizde partinin bizi desteklemesi," dedi. "Onlar devrimci adamlar, değil mi? Bana verdiğin bütün *İşçinin Sesi* gazetelerini baştan sona ve sondan başa okudum abi. Bütün yazılarında devrimden söz ediyorlar. Devrimciliklerinin sözde kalmayacağını umarım."

Mayta tedirgin olmuştu. DİP (T)'nin desteği konusunda kuşkusunu olduğunu ilk kez dile getirmişti Vallejos. Mayta partinin içindeki çekişmelerden, devrim tasarısı ve Vallejos'un kendisi konusunda görüş birliğine varılmadığından hiç söz etmemişti teğmene.

"Parti üstüne düşeni yapacaktır," dedi. "Ancak bunun iyi tasarlanmış, ciddi, başarıya ulaşabilecek bir hareket olduğuna inanabilmesi gerekir:"

"Tasarımızın çılgınca, aceleyle hazırlanmış bir şey olma-

dığını o zaman anladı bizim Troçkici." Profesör yine konuya dönüyor. "Bizim her şeyi düşünüp hazırlamış olduğumuzu bir türlü kabul edemiyordu."

"Doğru," dedi Mayta. "Sandığımdan daha ciddi bir planmış." Vallejos'a bakarak, "Beni uyuttun," diye ekledi. "Burada köylülerden, işçilerden ve öğrencilerden oluşan bir ayaklanmacı çetesi kurmuşsun meğer. Eli öpülecek adamsın, yoldaş."

Ördekçek'teki ışıklar söndürülmüştü. Mayta uzun bir kablonun ucundan sarkan, tepelerinde sallanan ampule birtakım kanatlı yaratıkların çarpmaya başladıklarını fark etmişti.

Teğmen, içinde duyduğu zaman kendisini bambaşka bir insan yapan özgüvenle, "Sen benimle ilgili birtakım önlemler aldığın gibi, ben de bazı önlemler almak zorundaydım," diye karşılık verdi. "Sana güvenilebileceğimize emin olmak zorundaydım."

"Dersini iyi bellemişsin doğrusu." Gülümsüyordu Mayta. Bir an susup derin bir soluk aldı. Dağ hastalığı biraz hafiflemişti o gün. İki gün uykusuzluk çektikten sonra, üçüncü gece birkaç saat uyumayı başarabilmişti. Dağlar ona kucak açmaya mı başlamışlardı yoksa? "Gelecek hafta yoldaşlarımızdan ikisi daha, Jacinto'yla Anatolio da buraya gelecekler. Partinin hiçbir sınır tanımadan bu işe girip girmemesi onların vereceği rapora bağlı. Ben iyimserim doğrusu. Benim gördüklerimi onlar da gördükleri zaman çekingen davranmaya gerek kalmadığını anlayacaklar."

Onca sorun yaratan düşüncesini ilk kez o zaman, Jajuja'ya ilk gelişinde aklına koymuş olsa gerek. Arkadaşlarına da açılmış mıydı acaba? Ördekçek'te otururlarken, onların birleşmiş bir cephe sandıkları örgütlerin arasındaki parçalanmayı açığa vurup tedirgin olmalarına yol açmamak için sözcükleri dikkatle seçerek, sesini alçaltarak aklından geçenleri dile getirmiş miydi? Ubilluz tek söz etmediğini söylüyor. "Bedenim yaşlanmış olabilir, ama aklım sağlam; unutmamış olamam." Mayta başka hizipleri ve partileri de işe karıştırmak

niyetinde olduğunu hiç söylememiş. Yalnız Vallejos'a söylemiş olabilir mi? Öyle ya da böyle, bu karara Jauja'da vardığı kesindir; Mayta düşünüp taşınmadan iş yapacak insan değildir. Lima'ya döndüğünde Blacquer'i –ve büyük bir olasılıkla öteki DİP'in üyelerini– görmeye gitmişse, bu dağlarda her şeyi inceden inceye düşünüp bir karar verdiği içindir.

Tarapaca Sokağındaki pansiyonda arkadaşının sakin so-luklarıyla kendi nabzının gümbürtüsüne kulak vererek yattığı çarpıntılı ve uykusuz gecelerinden biriydi. Atıldıkları iş, yönetimi yalnızca küçük DİP (T)'ye bırakılamayacak kadar önemli bir ayaklanma olacaktı. Hava soğuktu, battaniyenin altına büzüldü. Elini göğsüne dayamış yürek atışlarını dinliyordu. İşin mantığı açıkça ortadaydı. Soldaki parçalanmanın belli başlı nedeni eylemsizlikti. Parçalanıp birbirlerini yemelerine, ideolojik anlaşmazlıklardan çok kısır çekişmelere yol açıyordu. Gerilla savaşı başlayınca bu durum değişecek, gerçek devrimciler anlaşmazlıklarının Bizans entrikalarından kaynaklandığını fark edip birleşeceklerdi. Evet, eyleme geçmek, siyasal iktidarsızlıktan ileri gelen parti çekişmelerine son verecekti. Eylem kısırdöngüyü kırarak, birbirine dış bileyen yoldaşların gözlerini açacaktı. Birinin atak davranıp ortaya çıkması gerekiyordu. "İşin ucunda devrim görünüyorsa, Pablo'cu ya da Anti-Pablo'cu olmanın ne önemi kalır, yoldaşlar?" Yıldızlarla bezeli Jauja göğünün altında, soğukta oturarak düş gücünü harekete geçirdi. Bu hava seni esinlendiriyor, Mayta dedi kendi kendine. Göğsünde duran elini pantolonunun önüne götürdü ve Anatolio'yu düşünerek ovuşturmaya başladı.

Profesöre bakıp üsteliyorum. "Planın tek bir Troçkici hizibin tekelinde kalamayacak kadar önemli olduğunu söylemedi mi size? Öyle düşünmese öbür DİP'ten, hatta Komünist Partisi'nden yardım istemek zahmetine katlanır mıydı?"

Ubilluz, "Tek söz etmedi," diyor çabucak. "Bize hiçbir şey söylemedi. Solun bölünmüş, DİP (T)'nin çok küçük ve önemsiz bir hizip olduğunu bile gizlemeye çalıştı. Kasıtlı ola-

rak, bile isteye, sinsice kandırdı bizi. Parti, parti deyip dururdu. Parti şöyle, parti böyle. Ben de Komünist Partisinden söz ettiğini sanırdım. Öyle olması, arkasında binlerce işçinin, öğrencinin bulunması demekti."

Uzaklardan tüfek sesleri geliyor. Gökğürültüsü mü yoksa? Birkaç saniye sonra yine aynı ses duyuluyor. Susup kulak kabartıyoruz. Daha da uzaklarda, aynı ses yineleniyor. Profesör, "Gerillalar dağlarda dinamit patlatıyorlar," diyor. "Garnizondaki askerlerin sinirini bozmak için. Psikolojik savaş." Hayır, ördek avıymış. Sazlıkların üstünden bir ördek sürüsü uçmuştu bağrışarak. Yürüyüşe çıkmışlardı. Mayta'nın küçük valizi elindeydi. Bir saat sonra Lima trenine binecekti.

Vallejos, "Elbette," dedi. "Herkes yer var. Ne kadar kalabalık olursak o kadar şenlikli olur. Elbette. Çarpışmak isteyen herkese yetecek kadar silâhımız da olacaktır. Senden tek isteğim, görüşmeleri bir an önce sonuçlandırman."

Kasabanın çıkışında dolaşıyorlardı. Uzaklardaki adamların kiremitleri güneşte parlıyor, rüzgâr ökaliptüs ağaçlarıyla salkımsöğütlerin dalları arasında şarkı söylüyordu.

"Bol bol zamanımız var," dedi Mayta. "İşi aceleye getirmenin gereği yok."

Vallejos kupkuru bir sesle, "Evet, var," dedi. Mayta dönüp ona bakınca gözlerinde ürkünç bir kararlılık gördü. Bir şey daha çıkmış, diye düşündü. Şimdi bir şey daha öğreneceğim. "Uchubamba'daki arazi işgallerine önderlik eden, Aina çiftliğini ele geçirenlerin ikisi burada."

"Jauja da mı? Niye tanıştırmadın? Tanışmak isterdim."

"Hapisteler. Konuk kabul edemiyorlar." Gülümsüyordu Vallejos. "Evet, hapse girdiler."

Arazi işgaline son vermek üzere gönderilen Sivil Muhafızlar getirmişti adamları. Gelgelelim Jauja'da çok kalmayabilirlerdi. Her an bir emir çıkabilir, ikisi de Huancayo ya da Lima'ya nakledilebilirlerdi. Planın başarıya ulaşması da büyük ölçüde onlara bağlıydı. O ikisi, ayaklanmacıları Jauja'dan Uchubamba'ya en kısa ve en güvenli yoldan götürebil-

bilirdi. Oradaki toplulukların eyleme katılmalarını da ancak onlar garanti edebilirlerdi. Niçin acele ettiğini şimdi anlıyor muydu Mayta?

Onun söylemesine fırsat bırakmadan, "Alejandro Condori ve Zenon Gonzales," diyerek adamların adlarını açıklıyorum. Ubilluz'un çenesi sarkıyor. Ampul hemen hiç ışık vermiyor artık; neredeyse karanlıkta oturuyoruz.

"Doğru, adları öyleydi. Çok bilgi toplamışsınız doğrusu."

Gerçekten öyle mi? Gazetelerde ve dergilerde çıkan bütün yazıları okudum, olaya karışan ya da tanık olan pek çok kişiyle konuştum. Ama araştırmamı genişlettikçe daha az şey bildiğim duygusuna kapılıyorum. Çünkü öğrendiğim her gerçeğin yanında birtakım çelişkiler, varsayımlar, gizemli durumlar ve tutarsızlıklar da çıkıyor ortaya. Junin'in cengel ormanlarında, gözden uzak bir köyde oturan o iki köylü önderi nasıl olup da Jauja Hapisanesine gönderilirdi?

Vallejos, "Akıl almaz bir rastlantı," diye açıkladı. "Benimle hiç ilgisi yok. Cezalarını burada çekecekleri için yargılanmadan önce de buraya gönderilmişler. Ablam olsa, Tanrı bize yardım ediyor derdi."

"Tutuklanmadan önce de sizinle işbirliği yapmışlar mıydı?"

"Genel anlamda," diyor Ubilluz. "Uchubamba'ya gittiğimizde onlarla konuşmuştuk. Silâhları saklamamıza da yardım etmişlerdi. Ancak tam anlamıyla bize katılmaları, burada tutuklu olarak bulundukları bir ay içinde oldu. Cezacvi komutanıyla aralarında büyük bir yakınlık kuruldu. Teğmenle yani. Yine de, olaylar patlak verinceye kadar Vallejos onlara planın tümünü anlatmamıştı galiba."

Aradan çok zaman geçmesine karşın, hikâyenin bu bölümü, yani sonu, Ubilluz'u hâlâ rahatsız ediyor. İş buraya gelince, duyduklarından fazlasını bilmiyor. Onun oynadığı rol hem tartışmaya açık, hem de belirsiz. Uzaklardan patlamalar duyuluyor yine. Profesör "Belki de teröristlerle işbirliği

yapanları kurşuna diziyorlardır," diye homurdanıyor. Genellikle bu saatte alırlarmış insanları evlerinden. Kapıya bir cip ya da zırhlı araba dayanır, götürülenler kasabanın dışına çıkarılırmış. Cesetleri ertesi sabah yol ortalarında bulunurmuş. Hiçbir giriş yapmadan, "Peru bu durumdayken, bütün Perulular fazladan yaşadıklarının bilincindeyken roman yazmanın anlamı ne?" diye soruyor ansızın. Bir anlamı var mı? Ben öyle yaptığıma göre, kesinlikle var diyorum.

Profesör Ubilluz'un insanı hüzünlendiren bir yanı var. Her sözü kederli. Belki ben önyargılıyım, ama hep kendini savunurcasına konuştuğu, bana anlattığı her şeyle kendini haklı göstermeye çalıştığı izleniminden kurtulamıyorum. Herkes aynı şeyi yapmıyor mu sanki? Neden bu adama güvenmiyorum? Hâlâ yaşadığı için mi? Onunla ilgili pek çok dedikodu ve söylenti duyduğum için. Bu ülkedeki siyasal çekişmelerin -bugünkü gibi bir kıyıcılık haline gelmeden önce bile- öteden beri bir pislik yığını olduğunu bilmiyor muyum? Aralarında siyasal düşmanlık bulunanların karşı cephedekilere hiçbir gerçek temele daymayan iğrenç suçlamalar yönelttiklerini çoktan anlamadım mı? Hayır, Ubilluz'u acınası bir insan yapan bu değil; yalnızca düş kırıklığının burukluğa yol açmış olması, yozlaşması ve kendini karantinaya alarak yaşaması.

"Demek Mayta'nın planın hazırlanmasında oynadığı rol sıfırdı," diyorum.

"Haksızlık etmemek için, sifıra yakın diyelim," diye düzeltiyor omuz silkerek. Esneyince yüzü buruş kırış oluyor. "O aramızda olsa da olmasa da sonuç değişmeyecekti. Önemli bir sendikacı ve siyasal önder olduğunu sandığımız için aramıza almıştık. Ülkenin geri kalan yerlerindeki işçilerle devrimcilerin bizi destekleyeceğini umuyorduk. Bunu sağlamak Mayta'nın görevi olacaktı. Ama sonunda kendi partisini, DİP (T)'yi bile temsil etmediği anlaşıldı. Siyasal açıdan, hem öksüz, hem yetimmiş."

"Hem öksüz, hem yetim." Profesör Ubilluz'un elini sı-

kıp Jauja'nın ıssız sokaklarına çıkarken bu söz kulağımda çın-
lıyor. Yıldızlı göğün altında Paca Oteline doğru yürüyorum.
Profesör o uzun yürüyüşü tekbaşına yapmaya korkarsam
oturma odasında yatabileceğimi söylemişti, ama otele dön-
meyi yeğliyorum. Yalnız kalmak ve biraz hava almak istiyoy-
rum. Kafamdaki paraziti susturmak, yalnızca varlığı bile işi-
mi aksatan biriyle arama biraz uzaklık koymak zorundayım.
Patlamaların arkası kesildi. Sokağa çıkma yasağı varmış gibi,
her yer bomboş. Bir devriye arabasına rastlarsam sincice ka-
çıp gitmeye çalıştığımı düşünmesinler diye topuklarımı yere
vura vura, göze batmaya çalışarak sokağın ortasından yürüyoy-
rum. Gök ıslıl ıslıl. Sisten ötürü hemen hiç yıldız göremeyen
Limalılar için olağanüstü bir görünüm. Soğuktan dudaklarım
çatlıyor. İkinci saatlerinde hissettiğim açlık hafiflemiş gibi.

Öksüz-yetim. Asla bulamadığı bu ideolojik saflık arayışı
içinde her zaman daha küçük ve daha köktenci fraksiyonlar-
da militanlık yapması öksüz-yetim olmasına yol açmıştı. İkisi
de Peru soluyla en ufak bir ilgisi bulunmayan bir lise öğret-
meni ve yirmi iki yaşında bir teğmenle işbirliği yaparak Ju-
nin Dağlarındaki o şaşırtıcı savaşı başlatmaya hazırlanırken
tam anlamıyla öksüz-yetimdi. Çok ilginç bir olaydı. Araştı-
rılarımı bitirdikten sonra bile, tam bir yıl süreyle, Jauja ola-
yını Paris gazetelerinde okuduğum zaman duyduğum ilgi can-
lılığını korudu. Seyrek aralıklarla yerleştirilen sokak lâmbala-
rının cılız ışığı, kimileri demirden yapılmış büyük bahçe kapı-
larının arkasında yükselen, pencerelerinde demir parmaklık-
lar, balkon kapılarında sağlam panjurlar bulunan evlerin ba-
kımsız cephelerini pek iyi aydınlatamıyor. O pencerelerle ka-
pıların arkasındaki antreleri, ağaçlar ve bitkilerle süslü iç av-
luları, orada oturanların bir zamanlar düzenli ve tekdüze
olan, şimdiyse korku içinde yaşanan hayatlarını düşleyebiliyo-
rum.

Yine de bizim öksüz-yetimimiz Jauja'ya ilk geldiğinde
daha önce tatmadığı bir sevinç ve mutluluk tatmıştır mutla-
ka. Eyleme geçecekti, devrim somut bir gerçek olacaktı. Ye-

ni yüzler, yeni yerler, konuşmalar, kesin ve somut davranışlar. Bir militan, bir örgüt üyesi, sürekli kovuşturmaya uğrayan bir insan, siyasal bir mahkûm olarak yaşaması şimdi doğrulanmıştı sanki. Yüce bir gerçeğin içine fırlatıldığını hissediyordu. Üstelik bunların hepsi, bir hafta öncesine kadar asla gerçekleşmeyecek bir düş saydığı olayın yaşandığı günlere denk gelmişti. Rüyasında mı görmüştü yoksa? Hayır, bu da yakında başlayacak olan ayaklanma kadar somut bir gerçekti. Yıllardır arzuladığı delikanlıyı kollarına alabilmişti sonunda. Ona haz vermiş, kendisi de haz duymuştu. Oğlanın okşandıkça nasıl inlediğini de duymuştu. Şimdi de hayalarının yanmaya başladığını hissediyordu. Biraz sonra durumu gözle görülür bir hal alacaktı. Delirdin mi, dedi kendine. Burada olur mu? Tam istasyonun önünde. Vallejos'un karşısında. Mutluluktan, diye düşündü. Sen ömründe böyle mutluluk tatmadın, yoldaş.

Her yer kapanmış. Şimdiki olaylar başlamadan çok önce, yıllar önce yaptığım bir ziyaretten hatırlıyorum Jauja'nın sonu gelmeyen dükkânlarını. Gaz lâmbalarıyla aydınlatılan terzi dükkânları, berberler, mumcunun dükkânı, kuyumcular, fırınlar, şapkacılar. Avlanıp kurumaya bırakılmış tavşanlar, balkonlara asılırdı bazan. Yeniden acıktığımı hissediyorum. Ağzım sulanıyor. Mayta'yı düşünüyorum. Lima'ya dönmeye hazırlanırken çok heyecanlı, çok keyifliydi. DİP (T)'deki yoldaşların eylem planını onaylayacaklarından kuşkusu yoktu. Anadolu'yu göreceğim, diye düşündü. Bütün gece konuşuruz. Ona her şeyi anlatırım. Çok güleceğiz. Öbürlerine heyecan aşılama yardım eder. Sonra da... İspanyol yazar Azorin'in kitaplarında anlattıklarına benzer huzurlu bir sessizlik var. Bir evin saçağının altına saklanan bir gece kuşunun sesi zaman zaman sessizliği bozuyor.

Şimdi ben de kasabadan ayrılıyorum. Buralarda olmuştu işte. Yirmi beş yıl önce bir yerinde bir salkımsöğüt bulunan, selvi ağaçlarıyla çevrili eşsiz güzellikte boyutlara sahip bu alanda, zamanın geçişinden hiç etkilenmeyen bu küçük,

sakin sokaklarda. Durumun daha da kötüleyebileceği, açlığın, cinayetlerin, parçalanma tehlikesinin bugünkü sınırına varabileceği kimsenin aklına gelmeyen bu yörede. O öksüz-yetim Lima'ya dönmeden önce burada konuşmuştu gözüpek teğmenle. Ona, ayaklanmanın güçlü bir başlangıç yapabilmesi için silâhlı propaganda eylemlerini de düşünmesini söylemişti.

Vallejos, "O da ne?" diye sordu.

Tren istasyona girmiş, yolcular binmeye başlamışlardı. Son dakikalardan yararlanarak merdivenin başında konuşuyorlardı.

"Katolik diliyle söylemek gerekirse, örnek vererek vaaz edeceksin," dedi Mayta. "Kitleleri bilinçlendiren, düş güçlerini harekete geçiren, düşünceler aşılayan, güçlerini anlamalarını sağlayan eylemler yapmak gerek. Bir silâhlı propaganda eylemi *İşçinin Sesi*'nin yüz sayısından daha etkilidir."

Alçak sesle konuşuyorlardı, ama çevrelerindeki patırdıdan ötürü, birinin onları duyması zaten olanaksızdı.

"Jauja Cezaevini ele geçirip silâhlara el koymaktan, polis karakoluyla sivil muhafızların garnizonuna baskın yaptıktan daha fazla silâhlı propaganda eylemi istiyorsun öyle mi?"

"Evet, daha fazlasını istiyorum."

Oraları ele geçirmek askeri bir saldırıydı ve işin başında bir teğmen bulunduğu için alışlagelmiş askeri darbelerden biri olarak görülecekti. İdeolojik açıdan yeterince açık bir şey olmayacaktı. Vallejos ayaklanmanın ilk saatlerini çok iyi değerlendirmek zorundaydı. Gazetelerle radyolar aralıksız haber yayınlacaklardı. O ilk saatlerde yapılanların yankısı her yana ulaşacak, kitlelerin belleğine kazınacaktı. Dolayısıyla Vallejos fırsattan yararlanıp simgesel bir anlam taşıyan eylemler yapmalı, göndereceği devrim mesajı militanlara, öğrencilere, aydınlara, işçilere ve köylülere ulaşmalıydı.

"Galiba haklısın," dedi Vallejos.

"Hepsinden önemlisi ne kadar zamanımız olacağını bilmek."

"Birkaç saat. Telefon ve telgraf hatları kesilip telsiz de çalışamaz duruma getirilince, alarm verebilmelerinin tek yolu birinin Huancayo'ya gitmesi. Gitmek, dönmek, polislerin harekete geçmeleri... Beş saat diyelim."

"Öğretici bir eylem yapabilmek için yeter de artar," dedi Mayta. "Başlattığımız hareketin burjuva iktidara, emperyalizme ve kapitalizme karşı bir hareket olduğunu kitlelere anlatacak eylemler."

"Yine söylev çekiyorsun." Vallejos arkadaşına sarılarak güldü. "Git hadi. Trene bin artık. Lima'ya indiğinde sana verdiğim sürprizi de unutma. Bundan sonra gerekli olacak."

Konuşmamız sürerken Profesör Ubilluz, "Kusursuz bir plandı," demişti birkaç kere. Öyleyse ne oldu, Profesör? Ak-sayan neydi? "Tasarının değiştirilmesi, aceleye getirilmesi, altüst edilmesi." Onu yapan kimdi? "Kesin olarak söyleyemem. Başta Vallejos tabii. Ama o Troçkici de teğmeni etkilemişti belki."

Bunu ölünceye kadar merak edeceğim." Kuşku yıllardır içini kemiriyormuş. Adına kara çalınmasından, ayaklanmacıların kara listesine alınmış olmaktan çok daha fazla rahatsız ediyormuş onu. Göze görünmeyen kuşların sesinden başka bir hayat belirtisine, bir devriyeye, zırhlı arabaya, insan ya da hayvana rastlamadan yolu yarılamışım. Ay'ın ve yıldızların ışığı ıssız, mavimsi kırları, tarlaları, ökaliptüs ağaçlarını, dağları, yol boyunca sıralanan, tıpkı kenttekiler gibi delikleri taşlarla, çamurla tıkanmış olan küçük evleri aydınlatıyor. Böyle bir gecede gölün manzarası görülecek şeydir herhalde. Otele gider gitmez gölün sularını seyretmeye çıkacağım. Yürümek iyi geldi; roman yazma isteğim yeniden canlandı. Terasa, otelin iskelesine çıkacağım. Kasıtlı olarak ya da rastgele ateşlenen silâh sesleri beni rahatsız etmeyecek. Tan ağarcaya kadar düşünecek, düşleyecek, anılarımı tazeleyecek ve Alejandro Mayta'nın gerçek hayatının bu bölümünü biçimlendireceğim. Düdük öttü, tren yola koyuldu.

"Hayatımda başıma gelmiş en korkunç karşılaşmaydı," diyor Blacquer. "Karşımda olduğuna inanamıyor, gözlerimi kırıştıtırıp duruyordum. Gelen Mayta olabilir miydi gerçekten? Mayta, 'Evet, benim,' dedi çabucak. "İçeri girebilir miyim? İşim acil."

Blacquer o sabah karşısında o hortlağı gördüğünde nasıl ürperdiğini hatırlayarak gülüyor. "Benim bir Troçkiciyi içeri alacağımı düşünebiliyor musunuz?" diye soruyor. "Seninle konuşacak bir şeyimiz olduğunu sanmıyorum, Mayta."

"Bu iş önemli. Çok da acil. Bizim görüş farklarımızdan çok daha önemli bir konu." Telâşla konuşuyordu. Epeydir uyku uyumamış, elini yüzünü yıkamamış gibi bir hali vardı. Gerçekten heyecanlı olduğu belliydi. "Beni içeri almakla zor duruma düşebileceğini düşünüyorsan başka bir yere gidebiliriz."

Blacquer, "Üç kere konuştuk," diye ekliyor. "İlk iki görüşmemiz Mayta'nın hain olmakla suçlanıp DİP (T)'den atıldığı toplantıdan önceydi. Hain olarak damgalanması, beni, bir Stalinciye görmeye gelmesinin sonucuydu."

Tütün zifiyle lekelenmiş dişlerini göstererek sırtıyor. Kalın gözlük camlarının arkasındaki miyop gözleri hoşnutsuzlukla inceliyor beni. Miraflores'te, şimdi nekahat döneminde olan Café Haiti'deyiz. Bombalanma olayından sonra bir türlü toparlayamadılar bu kahveyi. Pencerelerde hâlâ cam yok, tezgâh da, yer döşemeleri de hâlâ yanık ve kırık. Ancak dışarıda kaldırımda oturan müşteriler bunları görmüyor. Çevremizdeki herkes aynı şeyi konuşuyor. Yirmi kadar masanın müşterisi ortak bir konuya dalmış sanki. Küba askerlerinin Bolivya sınırından Peru'ya girdikleri doğru mu? Ayaklanma-

cıların, onları destekleyen 'gönüllü' Kübalıların ve Bolivialıların yardımıyla son üç gün içinde orduyu çekilmeye zorladıkları doğru olabilir mi? Cunta gerçekten ABD'yi uyarıp duruma müdahale etmezlerse ayaklanmacıların birkaç gün içinde Arequipa'yı ele geçireceklerini ve oradan Sosyalist Peru Cumhuriyetinin kuruluşunu ilan edeceklerini söylemiş mi? Ne var ki Blacquer ve ben bu önemli konuları bir yana bırakıp yirmi beş yıl öncesinin çoktan unutulmuş, önemsiz olayını konuşuyoruz.

"Gerçekten Stalinciydim," diyor. "O günlerde herkes Stalinciydi. Sen değil miydin? Barbusse'ün Stalin'i aziz mertebesine yükselten yazısını okuduğunda duygulanmamış mıydın? Neruda'nın onun onuruna yazdığı şiiri ezberlememiş miydin? Picasso'nun çizdiği resminin posterini sende de yok-muydu? Öldüğü zaman gözyaşı dökmedin mi?"

Bana Marksizmi öğreten ilk insan Blacquer'di. Otuz beş yıl önce. Genç Komünistlerin gizli bir örgüte Pueblo Libre'deki bir evde ders verirdi. O günlerde Stalinciydi. Yani basmakalıp klişelerle konuşan, resmi demeçleri yinelemek üzere programlanmış bir makine. Şimdi çok yaşlı. Geçimini sağlamak için bir basımevinde çalışıyor. Hâlâ militan mı? Belki. Ancak partisi tarafından dışlanan biri. Hiyerarşik sıralamada yükselmesi olanaksız. Bunun kanıtı da gün ortasında, güneydeki savaşa yabancı ulusların da karıştığı söylentilerini doğrulamak istermiş gibi görünen, külrenkli bulutlarıyla sanki bir uğursuzluğa işaret eden kasvetli bir günde burada benimle oturması. Komünist Partisinin –ya da aşırı sol sayılan herhangi bir partinin – en alt düzey yöneticileri bile ya öldürülmüş ya hapse atılmış ya da gizlenmiş oldukları halde Blacquer'i arayan soran yok. Karışık geçmişi konusunda bildiklerim hep kulaktan dolma şeyler. Şimdi daha fazlasını öğrenmeye de zamanım yok. (Söylentiler doğruysa, çarpışmalar gerçekten büyüyorsa romanı bitirmek için ancak zaman bulabileceğim. Savaş Lima'ya, kapımın eşiğine kadar gelirse onu da yapamayacağım.)

Benim istediğim, yirmi beş yıl önce, Jauja ayaklanması-
nın arifesinde yaptıkları o üç konuşmayı onun ağzından dinle-
mek. Stalincilerle Troçkiciler karşıt grupların adamlarıydı.
Ancak benim ilgimi çeken, Komünist Partisinin Merkez Ko-
mitesine, hatta başkanlığına yükselmesi kaçınılmaz gibi görü-
nen Blacquer'in bugün bir hiç olması. Bu da incelemelerde
bulunmak üzere gönderildiği Orta Avrupa ülkelerinden birin-
de – ya Macaristan'da ya da Çekoslovakya'da – bulaştığı bir
olay yüzündenmiş. O günlerde fısıldanan söylentilerden (hep
aynı suçlamalar yapılıyordu: hizipçilik, bireycilik, küçük bur-
juva gururu, disiplinsizlik, partiye itaatsizlik); afaroz edilme-
yi hak etmek için ne yaptığını, ne dediğini anlamanın yolu
yoktu. Suçların en büyüğünü işleyip SSCB'yi eleştirmiş olabi-
ler miydi? Yapmışsa niye yapmıştı? Bütün bildiğimiz, birkaç
yıl süreyle Partiden uzaklaştırıldığı, öksüz kalmanın kederi
içinde yaşadığı – hiç kimse, cüppesini sırtından çıkaran bir
papaz bile, Partiden uzaklaştırılan bir militandan fazla öksüz-
lük çekmez çünkü – ve, herhalde zorunlu özeleştirme törenini
yerine getirdikten sonra, yeniden Partiye alındığıdır. Şimdiki
durumuna bakılırsa yeniden Partiye alınması ona pek yarar
sağlamamış. Bildiğim kadarıyla parti yöneticileri onu *Birlik*
gazetesiyle birtakım broşürlerin ve el ilanlarının provalarının
düzeltmesi işiyle görevlendirmişti. En azından ayaklanma-
nın bir iç savaş boyutları kazanmasından önce öyleydi. On-
dan sonra parti yasadışı bir örgüt olarak ilan edildi, bütün
komünistler kovuşturmayla uğradı ya da ölüm mangaları tara-
fından öldürüldü. Yine de çok büyük bir salaklık yapmadığı
sürece, hiç kimse Blacquer gibi bir insan enkazını hapsetme-
ye ya da öldürmeye kalkışmaz herhalde. Bu adam artık hiç-
bir işe yaramaz. Çektiği acıların asitsi anısı bütün yanılsama-
larına son vermiş. Son birkaç yıl içinde kaç kere görüştüysek
(her zaman bir kalabalık içinde; on, on beş yıldan beri ilk
kez baş başa konuşuyoruz) bende bıraktığı izlenim artık hiç-
bir şeyle ilgilenmeyen, kırılgan, dargın, buruk bir insan oldu-
ğu.

"Mayta DİP (T)'den atılmadı," diye düzeltiyorum. "Kendi isteğiyle ayrıldı. O son toplantıda. İstifa mektubu *İşçinin Sesi*'nde yayınlanmıştı. Kesip sakladım."

O da, "Atıldı," diye üsteliyor sertçe. "Troçkicilerin o toplantısını kendim katılmışım gibi, bütün ayrıntılarıyla biliyorum. Son konuşmamızda Mayta bana her şeyi anlattı. Üçüncü konuşmamızda. Sakıncası yoksa ben bir kahve daha isteyeceğim."

Tuzlu kraker bile karneye bağlandığından bu yana, böyle yerlerde kahveyle gazozdan başka bir şey bulunmuyor. Aslında her müşteriye birden fazla kahve de vermemeleri gerekiyor, ama o kısıtlamaya aldırın yok. Çevremizdeki herkes çok heyecanlı, herkes bağıra çağıra konuşuyor. Gözlüklü bir delikanlının söylediklerine kulak kabartıyorum. Dışişleri Bakanlığı, 'birkaç bin' Kübalıyla Bolivyalının sınırı geçtiğini hesaplamış. Delikanlının yanındaki kız gözlerini iri iri açıyor. "Fidel Castro da onların yanında olabilir mi?" Delikanlı kızın umutlarını kırıyor. "Olamaz. Öyle işler yapamayacak kadar yaşlandı o." Diagonal'daki çıplak ayaklı, partial kılıklı çocuklar gelen her arabaya köpek sürüsü gibi saldırarak arabayı beklemeyi, yıkamayı, beyaz yanaklı lastikleri fırçalamayı öneriyorlar. Kimileri de masaları dolaşarak müşterilerin ayakkabılarını ayna gibi parlatmayı. (Denildiğine göre, buraya bomba yerleştirenler bunlara benzer çocuklarmış.) Yaya-lara ve (kırmızı ışık yandığında) sürücülere saldırıp karaborsa sigara satmaya çalışan kadınlar da var. Her şeyin sıkıntısı çekiliyor, ama sigara bulmak kolay. Karaborsacılar neden konserve ve kraker, yatarken de, kalkarken de duyduğumuz açlığı bastıracak birşeyler satmazlar?

Mayta hızlı hızlı soluk alarak, "Sana her şeyi anlatacağım," dedi. Konuşması düzgün ve sakindi, Blacquer ses çıkarmadan dinledi. Mayta anlatmak istediklerini anlattı. Doğru mu yapmıştı, yanlış mı? Umurunda değildi. Uykusuz geçen gecenin yorgunluğunu hissetmeye başlamıştı ansızın. "Gördün mü?" dedi. "Kapını çalmamın önemli bir nedeni varmış,

değil mi?"

Blacquer etsy, sararmış parmaklarını yakmaya başlayan sigarasının farkına varmadan ona bakıyordu sessizce. Küçük oda büro, yemek odası ve antre işi görürdü, çeşitli eşyalar, birtakım kitaplarla doluydu. Yeşile çalan duvar kâğıdı duvarların neminden lekelenmişti. Mayta anlatacaklarını anlatırken üst katta bir kadının konuştuğunu, bir çocuğun ağladığını işitmişti. Blacquer öyle sessizdi ki miyop gözleri ona dikilmiş olmasaydı Mayta adamın uyuduğunu düşünebilirdi. Jesus Maria Mahallesi de sessizdi. Sokaktan hiç araba geçmiyordu.

Sonunda Blacquer, "Bizim partiyi kışkırtmak için bundan daha kaba, daha aşikâr bir plan yapılamazdı," dedi dümdüz bir sesle. Sigarasının külü yere düştü, onu ayağıyla ezdi. "Siz Troçkiciler biraz daha incelik gösterirsiniz sanmıştım. Boşuna gelmiş oldun, Mayta."

Mayta şaşırılmamıştı. Blacquer onun beklediği biçimde tepki göstermişti. Haklı, diye düşündü. Militan dediğin kuşucu olmalı. Blacquer de iyi bir militandı. Aynı cezaevinde kaldıkları günlerde anlamıştı bunu. Karşılık vermeden önce bir sigara yakıp esnedi. Üst kattaki çocuk ağlamaya başlamıştı yine. Kadın alçak sesle konuşarak onu yatıştırdı.

"Unutma," dedi Mayta. "Sizin partinizden bir şey istemeye gelmiş değilim. Yalnızca bilgi vermek istedim. Bu olay görüş farklarımızı aşan bir şey. Bütün devrimcileri ilgilendirir."

Blacquer, "Ekim Devrimine ihanet eden Stalincileri bile ha?" diye sordu yavaşça.

"Ekim Devrimine ihanet eden Stalincileri bile." Başını salladı, sesi değişti. "Bu adımı atmadan önce bütün gece düşündüm. Sen benden ne kadar kuşkulaniyorsan ben de sende aynı ölçüde kuşkulaniyorum. Onu anlamıyor musun? Nasıl bir tehlikeye atıldığını bilmiyor muyum sanıyorsun? Senin ve partinin eline çok güçlü bir silâh vermiş oldum. Yine de geldim. Kendin de inanmadığın halde kışkırtmadan falan söz

etme şimdi. Biraz düşün."

Bu hikâyede hiç anlayamadığım, çok tuhaf bulduğum bir öge varsa o da bu. Ayaklanmanın ayrıntılarını siyasal düşmanına açıklaması saçma değil miydi? Hem de -o da tam tüy dikmek sayılırdı - anlaşma yapmayı, birlikte hareket etmeyi önermediği, en ufak bir yardımını istemediği bir düşmana. Böyle yapmasının ne anlamı vardı? Biri, "Şu radyo sabahın erken bir saatinde verdiği bir haberle Puno'da dün geceden beri kızıl bayrakların dalgalandığını bildirdi," diyor. "Aynı bayraklar yarından önce Arequipa ve Cuzco'da da dalgalanacakmış." Bir başkası, "Hepsi yalan," diye karşılık veriyor.

"İlk geldiğinde ben de anlamsız bulmuştum," diyor Blacquer. "Tuzak sanmıştım önce. Ya da Mayta'nın sonradan pişmanlık duyduğu bir işe bulaştığını, birtakım sorunlar ve karışıklıklar yaratarak paçasını kurtarmaya çalıştığını... Daha sonra, olaylar patlak verince her şey açıkça anlaşıldı."

Yoldaş Pallardi, "Bu işte açıkça anlaşılan bir şey varsa arkadan vurulduğumuzdur," diye kükredi. "Gidip Stalincilerden bu serüven için yardım istemek disiplinsizlik falan değil, düpedüz ihanet."

Mayta hiç sinirlenmeden, "Gerekliyorsa hepsini baştan anlatayım," diye karşılık verdi. *İşçinin Sesi* gazetesinin eski sayılarının üzerine oturmuş, sırtını da duvardaki afişe, Troçki'nin resmine dayamıştı. Jiron Zorritos'taki garaja birkaç saniye içinde elektrikli bir hava yayılmıştı. "Ancak önce bir şeyi açıklamamı istiyorum, yoldaş. Serüven derken devrimden mi söz ediyordun?"

Blacquer sulu kahvesini tadını çıkararak, yudum yudum içip dilini çatlak dudaklarında gezdiriyor. Gözlerini kısıyor, yan masada konuşulanları dinlercesine, sessizce oturuyor. "Gelen haberler doğruysa yarın ya da öbür gün Lima'da da çarpışmalar başlayacaktır." "Öyle mi dersin, Pacho?" "Savaş kimbilir ne müthiştir, di mi?" İkinci saatleri geçiyor, trafik yoğunlaşıyor. Diagonal'de tampon tampona ilerliyor. Dilenci çocuklarla sigara satan kadınların sayısı da artmış. Huysuz

bir herif, "Kübalılarla Bolivyalıların sınırı geçmiş olmalarına sevindim," diyor. "Artık Ekvator'daki Amerikan deniz piyasaları işin dışında kalmak için bahane bulamazlar. Belki de şu anda Piura'ya ya da Chiclayo'ya çıkmışlardır. Gelsinler, kimi öldürmeleri gerekiyorsa öldürsünler de bu işe kesin olarak son versinler, Allah kahretsin." Onu yarım kulakla dinliyorum, çünkü şu anda, herifin kanlı düşleri benim için, araba, karaborsacı ve dilenci sayısının çok daha sınırlı olduğu bir Lima'da yapılan o iki konuşma kadar canlı değil. O yıllarda, bugün yaşananlar inanılmayacak şeyler gibi gelirdi bize. Mayta'nın devrim planını Stalinci düşmanına açması, DİP (T)'nin son toplantısında Merkez Komitesindeki yoldaşlarıyla kavga etmesi de inanılacak şey değildi.

Blacquer, "Bulaştığı o çılgın olayda, baştan sona yaptığı tek akıllıca iş gelip beni görmesiydi," diye konuşmasını sürdürüyor. Camlarını silmek için gözlüklerini çıkarınca kör gibi bakıyor. "Gerilla savaşında başarılı olsalardı kentlerden destek görmeleri gerekecekti. Onlara haber ve ilkyardım malzemesi gönderecek, yaralıları gizleyip tedavi edecek, çarpışacak yeni insanları toplayabilecek şebekelere gerek duyacaklardı. Öncü kolların eylemlerini halka duyuracak örgütlere de. Kim kuracaktı bu örgütleri? Peru'daki yirmi bilmemkaç Troçkici mi?"

"Aslında yalnızca yedi kişiyiz," diye düzelttim.

Blacquer bunu anlamış mıydı? Heykel gibi oturuyordu yine. Başımı ileri uzattım, terlediğimi hissederek, endişeyle yorgunluğun kafamdan sildiği sözcükleri arayarak, görünmeyen kadınla çocuğun zaman zaman duyulan seslerini dinleyerek bir kere daha anlattım. Kimse Komünist Partisinin militanlarının dağlara çıkmasını beklemiyor – Vallejos'tan, Ja-uja'dan, herhangi bir ay ve günden söz etmemişi elbette – görüşlerinden, kuramlarından, önyargılarından, dogmalarından ya da başka birşeylerinden vazgeçmelerini istemiyordu. Durumu bilmeleri ve tetikte durmaları isteniyordu yalnızca. Kısa bir süre sonra iki seçenektan birine yönelmeleri gere-

kecekti; ya görüşlerini uygulamaya koyacaklar ya o görüşlere sırt çevireceklerdi. Halk kitlelerine, sömürü düzenini yıkıp onun yerine devrimci bir işçi-köylü rejimi getirmeyi gerçekten isteyip istemediklerini göstermek zorunda kalacaklardı. Ya da bunca zamandır söyledikleri sözlerin boş laf olduğunu göstereceklerdi. Ondan sonra da Peru'yu kanadının altına alan güçlü müttefikin gölgesinde ot gibi yaşar, günün birinde, Tanrının bir lütfu olarak gökten devrim yağmasını beklerlerdi.

Blacquer, "Bize verip veristirdiğin zaman eski Mayta'ya benziyorsun," dedi. "İstediğin nedir? Açık söyle."

"Tek istediğim hazır olmanız. Başka bir şey değil." Sesi mi mi kaybedeceğim, diye düşündüm. Ömrümde öyle büyük bir yorgunluk hissetmemiştim, her heceyi büyük bir güçlkle çıkarabiliyordum ağzımdan. Üst kattaki çocuk yine ağlamaya başladı. "Çünkü biz harekete geçtiğimiz zaman karşımızdakiler de yoğun bir saldırıya geçeceklerdir. Sizler de baskı altında kalacaksınız."

"Elbette," dedi Blacquer. "Bana anlattıkların doğruysa, hükümet, basın, herkes bu işi bizim planlayıp başlattığımızı, gerekli paranın Moskova'dan geldiğini ve Moskova'nın emriyle yapıldığını söyleyecek. Öyle değil mi?"

"Herhalde öyle olacaktır," deyip başımı salladım. Çocuğun yaygarası artıyordu, çığlıkları beni korkutmaya başladı. "Ama başından uyarılmış olduğunuza göre önlem alabilirsiniz. Ayrıca..."

Lafımı bitirme isteğim kalmamıştı. Ağzım açık bekliyor ve Blacquer'le konuşmaya başladığımdan beri ilk kez kararsızlığa kapılıyordum. Gözbebeklerim büyümüşü, ellerim titriyor, yüzümden ter boşanıyordu. Serüven ve ihanet mi?

Yoldaş Carlos dümdüz bir-sesle, "Senin yaptıkların ancak böyle adlandırılabilir," dedi. "Sözümü geri alacak değilim. Yoldaş Pallardi doğru söyledi."

Genel yazman, "Şimdilik Vallejos konusundan ayrılmayalım," diyerek onu payladı. "Önce Jauja işinin konuşulacağı-

nı söylemiştim. Yoldaş Mayta'nın Blacquer'le buluşması ondan sonra tartışılacak."

Yoldaş Carlos, "Tamam," diye mırıldandı. Mayta, hepsi bana karşı cephe alıyorlar, dedi kendi kendine. Sendikaların desteği, kitlelerin katılımı olmadan, ayaklanma boyutlarında bir hareketmiş gibi devrim yapmaya kalkışan bir teğmen. Buna serüven denmez de ne denir?

Yoldaş Medardo araya girdi. "Şaka da diyebiliriz belki." Mayta'ya bakıp sert bir el hareketiyle ekledi: "Parti hiçbir başarı şansı olmayan bir iş uğruna kendini feda edemez."

Mayta üzerinde oturduğu *İşçinin Sesi* yığınının yan yatmaya başladığını hissediyordu. Kayıp yere yuvarlanırsam çok gülünç olur, diye düşündü. Yoldaşlarına baktı, içeri girdiğinde onu niye çok soğuk karşıladıklarını, neden hiçbirinin bu toplantıyı kaçırmadığını anladı. Herkes ona karşı mıydı yoksa? Eylem grubundakiler de mi? Anatolio da ona karşı tavır mı alacaktı? Üzüleceğine öfkелendiğini fark etti.

Blacquer, "Ayrıca ne?" diyerek sözün gerisini getirmemi istedi.

"Tüfek," dedim usulca. "Gereğinden çok tüfeğimiz var. Mermiler vınlamaya başladığında sizin parti kendini savunmak isterse size silâh verebiliriz. Parasız elbette."

Blacquer günün on milyonuncu sigarasını yakmaya çalışıyordu, ama çaktığı iki kibrit de söndü. Sonunda, ilk nefesi çektiğinde duman da boğazına kaçtı. Ağzından burnundan duman salarak ayağa kalkışını, başını bitişikteki odaya uzatıp bağırışını izledim. "Götür şunu biraz gezdir. O zırlarken konuşmamız olanaksız." İçeriden herhangi bir karşılık gelmediyse de çocuğun sesi kesildi. Beni seyretmek ve biraz yatışabilmek için yine yerine oturmuştu Blacquer.

"Bunun bir tuzak olup olmadığını hâlâ anlayamadım, Mayta," dedi. "Ancak bir şeyi çok iyi biliyorum. Sen oynatmışsın. Koşullar ne olursa olsun, bizim partinin Troçkicilerle işbirliği yapacağına gerçekten inanıyor musun?"

"Troçkicilerle değil," diye karşılık verdim. "Devrimciler-

le. Devrim hareketiyle. Evet, inanıyorum. İnandığım için buradayım."

Anatolio, "Daha açık söylemek gerekirse bir küçük burjuva serüveni," dedi. Kekelediğini görünce bunun ardından neler söyleyeceğini, bütün konuşmayı ezberlemiş olduğunu anladım. "Halk kitleleri bu harekete katılmaya çağrılmadı, harekette hiçbir rol oynamıyorlar. Benzeri biçimde, biz oralara gidecek olursak Uchubamba halkının ayaklanmaya katılacağını güvence altına alan herhangi bir şey yok. Hapsedilen önderleri herhangi birimiz gördü mü? Hayır. İş kim yönetecek? Biz mi? Hayır. Ayaklanma hazırlama meraklısı, aşırı serüvenci bir teğmen. Bize düşen ne? Trenin sonundaki vagon olmak." Bana dönüp gözümün içine bakmak cesaretini bulmuştu sonunda. "Düşündüklerimi açıkça söylemek zorundayım, yoldaş."

Dün gece böyle düşünmüyordun, dedim içimden. Ya da beni uyutmak için dün gece rol oynadın. Yapacak bir iş olsun diye üzerinde oturduğum gazeteleri dikkatle düzelterip duvara dayadım. Her şeyi anlamıştım artık. Burada olanlar, DİP (T)'nin Merkez Komitesinin daha önce yaptığı bir toplantıda kararlaştırılmıştı. Anatolio da aralarındaydı mutlaka. Ağzım acılaştı, kemiklerim sızladı. Oyunu çok ileri götürmüştü. Bir gece önce Jiron Zepita'daki odada her şeyi konuşmamış mıydık? Eylem planını gözden geçirmemiş miydik? Dağlara çıkmadan önce kimseyle vedalaşacak mısın? Bir tek anemle. Ne diyeceksin ona? Bir burs kazandığımı, Meksika'ya gideceğimi söylerim. Sana her hafta mektup yazarım, anne derim. Kararsızlık ya da kuşku göstermiş miydi? Çelişkiye düşmüş müydü? Hiç. İçtenlikle, coşkuyla konuşuyordu sanki. Karanlıkta yatıyorduk, somya gıcırdıyordu ve yukarıda koşuşturan sıçanların ayak sesleri duyuldukça geriliyor, bednini bedenime dayıyordu. Seslerin yinelenmesini heyecanla bekliyordum. Ağzımı ağzına dayayarak, "Ölmeni istemiyorum," dedim ansızın. "Asla ölmemelisin. Ölebileceğin aklına geldi mi hiç?" Duyduğu istekle yumuşayan ve boğuklaşan se-

siyle, "Elbette geldi," dedi. "Ölmek benim için hiç önemli değil." Yeniden yana kaymaya başlayan *İşçinin Sesi* yığınının üzerinde acı çekerek ve titreyerek otururken düşündüm: Aslında, ölüp ölmemek senin için çok önemli.

"Rol yaptığını sanmıştım. Ruhsal sorunları olabilir diye düşünmüştüm." Bitişik masadaki kız kahkahalar atmaya başlayınca Blacquer konuşmasına ara veriyor." Yoldaşlar arasında böyle durumlar görülürdü bazan. Bir askerin bir sabah uyandığında kendini Napolyon sanması gibi bir şey. Bu da sabah uyanmış ve kendini Finlandiya istasyonuna inen Lenin sanmış, diye düşündüğümü hatırlıyorum."

Bitişik masadaki kızın gülüşü onu susturuyor. Başka bir masada, adamın biri akıl öğretiyor. "Kapacak, fıçı, varil, kazan, ne bulursanız suyla doldurup odalara koyun. Gerekirse deniz suyuyla doldurun. Çünkü Kızılar ülkeye girerse Amerika bize bomba yağdıracaktır. Çıkan yangınlar bombalardan da büyük hasara yol açar. İnanın bana. Bu her şeyden önemli. Yangın başlar başlamaz söndürecek kadar su bulundurmak çok önemli."

"Oysa doğruymuş," diye sürdürüyor Blacquer. "Akıl almaz bir plan gibi görüldüğü halde doğruymuş. Hepsi doğruymuş. Gereğinden çok silâhları da varmış. O teğmen Lima'daki bir levazım deposundan çalmış ve bir yerlere saklamış. Mayta'ya bir makineli tabanca verdiğini biliyorsunuz, değil mi? O da çalıntı silâhlardan biriymiş. Ayaklanma düşüncesi daha askeri okuldayken girmiş olmalı kafasına. Bir saplantı haline gelmiş olmalı. Deli değildi; planı yalansızdı. Aptalcaydı, ama yalansızdı."

Yapmacık gülüşüyle gülümseyerek sararmış dişlerini gösteriyor. Ayakkabılarını boyamak isteyen oğlanı sert bir hareketle itiyor. "Silâhları verecek adam bulamamışlar," diye alay ediyor. "O tüfekleri omuzlayacak insan yoktu."

"Parti nasıl bir tepki gösterdi?"

"Kimse önemsemedi, kimse inanmadı. Tek sözcüğüne inanmadılar. Ne ayaklanma olacağına, ne de tüfeklerin varlığına."

ğına. 1958 yazında, *barbudo*'ların Havana'ya girmeye hazırlandıkları günlerde kim inanırdı bunlara? Parti en mantıklı tepkiyi gösterdi. Bu işte mutlaka bir oyun bulunduğundan, Troçkiciyle her türlü ilişkiyi kesmem söylendi. Ben de öyle yaptım tabii."

Bir kadın, kap kacağı suyla doldurmaktan söz eden adamın dünyadan habersiz olduğunu söylüyor. Bomba yağmaya başlayınca dua etmekten başka bir şey yapamazsın! Bombalara karşı su dolu tencereler ha ?Sen ne sanıyorsun, salak? Savaşı karnaval mı sanıyorsun, koca budala? Adam, "Erkek olmadığına şükret kadın," diye kükrüyor. "Yoksa dişlerini yerden toplardın." Kadının erkek arkadaşı şövalyelik ederek, "Ben erkeğim," diyor. "Sıkıysa gel de benim dişlerimi sök." Gerçekten kapışacaklar galiba.

"Tuzak da olsa, çılgınlık da olsa, biz bu işe bulaşmak istemiyoruz," dedi Blacquer. "Senin de bir daha buraya gelmeni istemiyorum."

"Başka türlüünü beklemezdim zaten. Siz, hepiniz, neyseniz öyle kalacaksınız."

Kapışan erkekleri birbirlerinden ayırıyorlar, onlar da parladıkları gibi birden sakinleşiyorlar. Kız, "Kendi aramızda kavga etmeyelim," diyor. "Böyle zamanlarda birlik olmamız gerekir." Kambur bir adam da onun bacaklarını gözlüyor.

"Mayta için büyük bir darbe oldu." Blacquer pabuçlarını boyamak için önünde diz çöken ikinci bir boyacıyı da koyuyor. "Gelip beni görmesi kolay olmamıştı kuşkusuz. Ayaklanma planının bizim aramızdaki dağları da yıkacağını sanmıştı herhalde. Ne saflık."

Sigarasını fırlatıp atıyor. Pislik ve paçavralar içindeki biri izmaritin üstüne atlıyor hemen. Dudaklarına götürüp son bir nefes çekmeyi başarıyor. Blacquer'e giderken endişeli miydi Mayta? Geriye saymanın başladığını, ayaklanmaya önderlik edecek olan bizlerin yalnızca bir avuç sayılabileceğimizi, kentteki örgütten en ufak bir destek görmeyeceğimizi

fark ettiğim zaman endişelenmiş miydim?

"En güzelini henüz bilmiyorsunuz," diyor Blacquer. "Kendi partisinin üyeleri de onlara ihanet ettiği gerekçesiyle Mayta'yı partiden atmayı kararlaştırmışlardı."

Böyle demişti Jacinto Zevallos; tam tamına bu sözcüklerle. Nice düşmanca söze hedef olduğu bu toplantıda, o eski tüfeğin, işçi yoldaşın, Peru'daki en eski Troçkicilerden birinin söyledikleri hepsinden ağır gelmişti. Anatolio'nun dönüklüğü de büyük acı kaynağıydı. İhtiyar Zevallos'u hem se-ver, hem sayardı. Genel yazman öfkeyle konuşuyor, kimse de parmağını kımlıdatmıyordu.

"Evet, yoldaş, bizden habersiz o kırma Stalincilere gidip parti adına konuşman bölücülükten de öte bir şey. Düpedüz ihanet. Yaptığın açıklama durumunu büsbütün ağırlaştırdı. Hatanı kabul edeceğine davranışının nedenlerini açıklamaya kalkıştın. Partiden ayrılmanı istemek zorundayım Mayta."

Ne açıklama yapmıştım onlara? O toplantıda bulunanların hiçbiri bunu itiraf etmezler, ama ben her şeyin tıpkı Blacquer'in anlattığı gibi olup bittiğine inanmak istiyorum. Baş düşmanımızı ziyaret etmemi haklı göstermek için ne diyebilirdim? Şimdi düşünülünce, inanılmayacak bir şey gibi görünmüyor oysa. Belki de yarın ya da öbür gün Lima'ya girebilecek olan Kızılların arasında çeşit çeşit Marksist var. Yelpaze çok geniş; Komünist Partisinin üyeleri, Maocular, Troçkiciler aynı bayrak altında çarpışıyorlar. Devrim tek bir örgüte mal edilemeyecek, tek bir partinin tekelinde kalamayacak kadar ciddi ve önemli bir işti; o örgüt Peru'nun gerçeklerini öbürlerinden daha doğru yorumlamış olsa bile. Devrimin gerçekleşmesi, bütün devrimcilerin -kişisel görüşlerinden vazgeçmeden- kavgayı bir yana bırakmalarıyla, sınıf düşmanlarına karşı birleşip eyleme geçmeleriyle olabilirdi ancak. Gözlerini kırpıştırıp duran o aşırı heyecanlı, terli, kılık-sız, kırkılık devrimci, hayatını değiştiren, onların da, bütün Peru solunun da hayatını değiştirebilecek olan harika oyuncakçı yoldaşlarına satmaya çalışmıştı. Eylem; arıttıcı, kurtarıcı,

kesin eylem. Eyleme geçmek sivrilikleri, boy ölçüşmeleri, Bizans sarayına yaraşan çekişmeleri yumuşatacak, kişilik tapınıncından, bencillikten doğan düşmanlıkları ortadan kaldıracak, klik ve hizip farkları, bütün devrimcileri içine alan bu karşı konulmaz selin içinde silinip gidecektir, yoldaşlar.

Blacquer'le konuşmaya gitmemin nedeni buydu; önemli bilgileri duyurmak değil. Ona ne herhangi bir kimsenin adını vermiş, ne herhangi bir tarih ya da yerden söz etmiştim. DİP (T)'nin adını da karıştırmamıştım işe. İlk söylediğim şey, yalnızca kendi adıma konuştuğumdu. İleride yapılabilecek anlaşmalar için parti yetkililerinin karşı karşıya gelmesi gerekeceğini de belirttim. Sizden izin almadan gitmemin nedeni zaman kazanmaktı yoldaşlar. Jauja'ya hareket etmek üzereydim hatırlarsanız. Devrimin başlamak üzere olduğunu söylemek istedim. Çatışmada rol almaya hazır olsunlar diye. Çünkü gericiler de kendilerini savunacaklardı. Köşeye kısıtılan sıçanlar gibi dövüşeceklerdi; ısırılmamak için biz de ortak bir cephe kurmalıydık. Hepimiz... Sözümü bitirinceye kadar dinlediler mi beni? Yoksa susturdular mı? Jiron Zorritos'taki garajdan hakarete uğrayarak, tekme tokat kovuldum mu?

Blacquer, "Ona birkaç kez söz hakkı tanıdılar," diyor. "Hava çok gergindi. Bazı kişisel şeyler, bazı kirli çamaşırlar da ortaya çıktı. Mayta'yla Joaquín birbirlerini yumruklama sınırına geldiler. Sonunda, öldürüp bırakacaklarına, onu paçavra gibi attıkları yerden kaldırıp kovdular. Troçkici bir melodram. DİP (T)'nin o son toplantısı senin romanında çok işe yarayacaktır herhalde."

"Herhalde öyle. Ama hâlâ anlayamıyorum. Moisés, Anatolio, Pallardi ve Joaquín böyle bir toplantı yapıldığını niçin kabul etmiyorlar? Neden kesinlikle yadsıyorlar? Anlattıklarında, birçok noktalarda tutarsızlıklar görülüyorsa da bu noktada söz birliği etmişçesine konuşuyorlar. Mayta'nın istifa mektubu postayla gelmiş onlara. DİP (T) ayaklanmaya katılmama kararını alıp Mayta Jauja'ya gittikten sonra kendisi

istifa etmiş partiden. Ortak bir bellek zayıflığı mı bu?"

Blacquer, "Ortak vicdan azabı," diyor usulca. "Mayta o toplantıyı aklından uydurmuş olamaz. Ondan hemen birkaç saat sonra beni görmeye gelmişti. Öldürücü bir darbe indirmişlerdi adama. Bundan ötürü hâlâ vicdan azabı çekiyor olmalılar. Çünkü onu suçlamaya başladıktan sonra gizli saklı bir şey bırakmamışlardı. Cinsel sorunu bile ortaya çıktı. Bu kadar zalim olabilecekleri aklına gelir miydi?"

Şaşırان bir patron, "Yani," diye atılıyor, "sen dünyanın sonu geliyor demek istiyorsun." Kız hâlâ o neşeli, aptalca gülüşüyle gülüyor. Dilenci çocuklar yayaların ayakları arasında bir konserve kutusuyla futbol oynamaya koyulunca bir süre için bizi rahat bırakıyorlar.

"Onu da mı anlattı sana?" Bu beni çok şaşırtıyor. "Mayta o konuyu hiç kimseyle, en yakın dostlarıyla bile konuşmazdı. O gün niye sana geldi? Hiç anlamıyorum."

"Başlangıçta ben de anlamamıştım, ama şimdi anladığımı sanıyorum," diyor Blacquer. "Unutma, o bir devrimciydi. Sapına kadar devrimci. Birkaç saat önce DİP (T)'den atılmıştı. Belki de onun önerisini geri çevirme kararımızı değiştireceğimizi düşündü. Belki de ayaklanma planını bu durumda ciddiye alabilirdik."

Yoldaş Joaquín, "Aslında çoktan atılmalıydı," diye ekledi. Dönüp öyle bir bakışla baktı ki merak ettim. Benden niye nefret ediyordu? "Bir Marksist ve bir devrimci olarak, düşüncelerimi açıkça ortaya koyacağım. Yaptıklarına şaşmadım; ne sinsi planına, ne gidip Blacquer'le konuşmuş olmana. Sen hiçbir şeyi doğru dürüst yapamazsın, çünkü doğru dürüst adam değilsin. Sen erkek değilsin, Mayta."

Genel yazman araya girdi. "Kişilik özelliklerini konunun dışında bırakalım lütfen."

Joaquín'in sözü Mayta'yı öyle şaşırtmıştı ki tek söz söyleyemedi. Köşeme büzülmekten başka bir şey yapamadım. Niye o kadar şaşırmıştım sanki? Aklımın bir köşesiyle hep böyle bir şey beklememiş miydim? Tartışmalarda ortaya atı-

labileceğinden, sırtımı yere getirip beni tartışmanın sonuna kadar susmak zorunda bırakacağından korkmamış mıydım hep? Gövdesinin her yanına kramp girdiğini hissederek gazete yığınının üzerinde geriye kaydıldı. Başımdan aşağı kaynar sular inmişti. Şimdi Anatolio da ayağa kalkacak ve dün gece benimle yattığını itiraf edecek, diye düşündüm umutsuzlukla. Ne diyecekti Anatolio? Ne yapacaktı?

Joaquín yoldaş, "Bu kişisel bir şey değil, çünkü yaptıklarıyla doğrudan doğruya ilgisi var," diye karşılık verdi. Bütün korkuma, kaygıma karşın Mayta, Joaquín'in kendisinden gerçekten nefret ettiğini anlamıştı. Ona ne yapmış, onu nasıl yaralamış olabilirim ki benden böyle öç almaya çalışıyor? "Onun düşünce biçimi, düşüncelerindeki karışıklık, kaprisleri, gidip bizim baş düşmanımızla konuşması... Bunlar kadınca şeyler, yoldaşlar. Bu konunun burada hiç açılmamış olması, Mayta'nın duygularına saygı duymamızdan ötürüydü. Onun bize göstermediği bir saygı! İnsan aynı zamanda hem davaya bağlı bir devrimci, hem eşcinsel olabilir mi?. Karar vermemiz gereken nokta budur yoldaşlar:"

Niye ibne demiyor da eşcinsel diyor? Benimki de amma saçma düşünce. Ama aslında herkes ibne demiyor mu? Kendini toplayarak elini kaldırdı ve Yoldaş Jacinto'ya söz istediğini belirtti.

"Seni görmeye geldiğini Mayta mı söylemiş onlara? Bundan emin misin?"

Blacquer başını sallıyor. "Eminim. Doğru olanı yaptığını sanıyordu. Önerisinin onaylanmasını istiyordu. Yani o üçü Jauja'ya gittikten sonra Lima'da kalanların bizlerle bir anlaşmaya varmasını. En büyük yanlış buydu. Jauja harekâtına katılmaktan nasıl kurtulabileceklerini – onlar o işe asla inanmamışlardı çünkü, Mayta'nın zoruyla sürüklenmişliklerini düşünüyorlardı – kestiremeyen Troçkiciler için bundan iyi bahane olamazdı. Bir taşla iki kuş vurabilir, hem Jauja ayaklanmasına karışmaktan, hem Mayta'dan kurtulabilirlerdi. Bir kere daha bölüneceklerdi yani. Troçkicilerin en sevdikleri

oyun oydu zaten. Temizlik hareketleri, partiden adam atmak, bölünmek, hizipleşmek."

Nikotinden sararan dişlerini göstererek gülüyor.

Alçak taburelerden birinde oturan, bakışlarını yere diken Anatolio'nun ensesine bakarak, "Kişisel sorunların, aile sorunlarının, cinsel yönelişlerin konumuzla ilgisi yok," diye karşılık verdim. "O nedenle, beni kışkırtmak için söylenen sözleri duymazlıktan geleceğim. Çünkü senin sözlerine ancak bu yolla karşılık verilebilir, Joaquín."

"Kişisel tartışmalara girmek kurallara aykırıdır. Gözdağı vermek de öyle." Genel yazman sesini yükseltmişti.

Yoldaş Joaquín'in açıkça, yüzüne karşı, "Sen eşcinsel misin, değil misin Mayta?" diye sorduğunu işitti. Yumruklarını sıktığını, kendini savunmaya ya da saldırmaya hazırlandığını da görüyordum.

Genel yazman, "Atışmak yasak," diye yineledi. "Kavga etmek istiyorsanız dışarı çıkın."

Mayta, Jacinto Zevallos'a bakarak, "Haklısın, yoldaş," dedi. "Kişisel konuşma ve kavga yok. İşimize bakmamızı önleyecek hiçbir şey yapılmamalı. Cinsellik konusunu konuşmuyoruz burada. Joaquín Yoldaş çok önemli buluyorsa, onu başka bir gün tartışırız. Şimdi gündemdeki konuya dönelim. Hiç değilse sözümü kesmeden dinleyeceğinizi umuyorum."

Kendimi toplamıştım. Onlar da konuşmama izin verdiler. Gelgelelim söyleyeceklerini söylerken bile, içten içe, bir yararı olmayacağını biliyordu. Onlar karar vermişler, diye düşündü. Bu ayaklanmaya katılmamaya karar vermişlerdi ve kim ne söylerse söylesin karar değiştirmeyeceklerdi. Konuşurken karamsarlığını hiç belli etmedi. Kararlı bir sesle, ayaklanmaya katılmamızın gerekçesini bir kere daha açıkladım, koşulların ortaya çıkardığı nedenleri, ters ve karşı fikirlerle karşı, yüksek sesle belirtirken bana hâlâ yadsınamayacak gerçekler gibi gelen nedenleri birer birer sıraladım.

Nesnel koşullar gerçekleşmemiş miydi? Toprak ağalarının, patronların, kapitalist ve emperyalist sömürünün kur-

banları devrim gizilgücünü yaratmazlar mıydı? Öyleyse, devrimin öncüleri silâhlı propaganda eylemleriyle, düşmana, kitleleri harekete geçirecek pedagojik harekâtlarla saldırarak, zamanla onların da eyleme katılmalarını sağlayacak öznel koşulları yaratabilirdi. Bunun örnekleri görülmemiş miydi? Hindiğin, Cezayir, Küba kararlı öncülerin devrimi başlatabileceğinin kanıtlarıydı. Jauja işinin bir küçük burjuva serüveni olduğunu söylemek yanlıştı. İyi tasarlanmış bir hareketti, küçük, ancak yeterli altyapıya da sahipti. Hepimiz üstümüze düşeni yaparsak başarılı olurdu. DİP (T)'nin harekâтта ikinci planda kalacağını söylemek de yanlıştı. Devrimin ideolojik yönetimi onlarda olacak, Vallejos yalnızca askeri harekâtını yönetecekti. Daha liberal, daha eliaçık, daha Marksist ve daha Troçkici bir tutum benimsemeliydik, yoldaşlar. Hizip çekişmelerine girmenin zamanı değil, bunu göze alamayız. Evet haklısınız, buradan, Lima'dan fazla destek bekleyemeyiz. O yüzden de öbür sol grupların desteğini kabul etmeye hazır olmalıyız. Çünkü bu kavga uzun, zorlu ve...

Yoldaş Pallardi, "Mayta'nın partiden çıkarılması önerisi Merkez Komitesine sunulmuştur," dedi. "Şimdi bu konu görüşülecektir."

Blacquer evinin kapısını kapatırken, "Bundan böyle asla görüşmememiz gerektiğini söylemiştim," diye terslendi. "Anlatamadım mı acaba?"

"Hikâye uzun," dedi Mayta. "Benim yüzümden güç duruma düşmezsin artık. Çünkü ben DİP (T)'den atıldım. Seninle konuşmaya geldim."

"Onunla konuştuğum için ben de kendi partimden atıldım," diyor Blacquer canı sıkkın bir halde. "Hem de on yıl sonra."

"Senin partiyle aranın açılması o konuşmaların yüzünden miydi?"

Haiti Café'den çıktık, Miraflores Parkından Larco Sokağındaki otobüs durağına yürüyoruz. Blacquer otobüse binecek. İnsanlar, satılık mallarını yerlere seren gezgin satıcıların

arasından güçlükle ilerlerken, ayakları takılıp t kezliyor. İşgal haberlerinin yarattığı heyecan herkese bulaşmış. Herkesin ağızında Kübalılar, Bolivyalılar, bombardıman, deniz piyadeleri, savaş, Kızılar var.

Blacquer, "Hayır, tam olarak değil," diye düzeltiyor. "Partinin tuttuğu yolun doğruluğu konusunda sorular sormamla başladı aslında. Ama dıştan bakıldığında sorduğum sorularla hiç ilgisi yokmuş gibi görünen nedenlerle cezalandırıldılar beni. Sulamalardan biri de Troçkicilerle –sözümona– flört etmiş olmamdı. Partiye Troçkicilerin de katılacağı bir eylem planından söz ettiğim, bizim de katılmamızı önerdiğim söylendi. Hep aynı hikâye. Seni eleştirenle lekelemeye bak ki söyleyeceği şeylerin değeri kalmasın."

"Demek bir bakıma sen de Jauja olayının kurbanlarından biriydin," diyorum.

"Bir bakıma öyle."  k k, parşömen renkli yüzüne insanca bir ifade veren yarım bir gülümseyişle bana bakıyor yine. "Troçkicilerle işbirliği yaptığımı gösteren başka kanıtlar da vardı, ama Parti onlardan habersizdi. Mayta dağlara çıkarken kitapları bana kalmıştı."

"Verecek başka kimsem yok," dedim şaka edercesine. "Artık yoldaşım falan yok. Muhbirlerin eline geçeceğine sen al daha iyi. O açıdan düşünürsen rahatsız olmazsın. Kitaplarımı al da birşeyler  ğren."

"Trokicilikle ilgili boktan boktan kitaplardı. Ortaokulda Vargas Vila'yı okuduğumuz gibi, gizlice okumuştum hepsini." Gülüyor Blacquer. "Evet, gizlice. Ortada suç delili kalmasın, diye Mayta'nın adının başharflerini yazdığı ilk sayfaları da yırtmıştım."

Yine gülüyor. Bir yerde toplanan insanlar yoldan geçen bir adamın başının üstünde tuttuğu küçük transistörlü radyodan yayılan haber bültenini dinleyebilmek için başlarını ileri uzatıyorlar. Haberlerin sonunu duyabiliyoruz ancak. Cunta dünya uluslarına Küba, Bol vy ve Sovyet birliklerinin vatan topraklarına girdiklerini duyuruyor. İşgal hareketi gün ağarır-

ken başlamış, düşman Puno bölgesindeki sınır boylarından, üç ayrı noktadan Peru'nun kutsal topraklarına girmiştir. Komitenin saat 20.00'de radyo ve televizyondan yayınlanacak olan açıklaması, bütün Peruluların tek bir yumruk halinde birleşmelerine yol açan bu iğrenç saldırı konusunda daha geniş bilgi verecektir... Doğruydum demek; işgal hareketi başlamıştı. Öyleyse Ekvator'daki deniz piyadeleri de oradaki üslerinden harekete geçerlerdi yakında. Belki şimdiden geçmişlerdi. Duydukları haberden ötürü korkuya kapılan ya da sersemleyip kalan insanların arasında konuşmaya başlıyoruz yeniden.

Blacquer, "Kimin kazanıp kimin kaybedeceği hiç önemli değil," diyor. Korkudan çok can sıkıntısı var sesinde. "Çünkü iki durumda da ben kaybetmiş olacağım. Deniz piyadeleri üstünlük sağlarlarsa uluslararası komünizmin eski bir ajanı olarak onların listelerinde adım bulunacak mutlaka. Ayaklanmacılar onları alt ederse bu kez de revizyonist, sosyalist-emperyalist ve zamanında davaya ihanet eden biri olduğum için yine ben kaybedeceğim. Haiti Café'deki adamın söylediğini de yapmayacağım. Kap kacağı suyla doldurmayacağım. O yangınlar benim için tek çıkış yolu olabilir."

Tiendecita Blanca'nın önündeki otobüs durağı öyle kalabalık ki Blacquer'in binebilmesi için epeyce beklemesi gerekecek. Partiden çıkarılanların arasında beklerken o günlerin Mayta'sını çok iyi anladığını söylüyor bana. Dinliyorum, ama düşünceye dalmış, ondan uzaklaşmışım. Dolaylı yollar-
dan da olsa, Jauja ayaklanmasının aradan yıllar geçtikten sonra bile Blacquer'i bir hiç, bir yok-kişi yapması, her olaydan ne umulmadık, ne gizemli sonuçlar doğabileceğini, insanlık tarihini yazan şeylerin bir takım rastlantılar, kazalar ve karmaşık etki-tepki düzenekleri olduğunu bir kez daha kanıtlıyor. Görünüşe bakılırsa Mayta'nın aklına isteği gibi davranıp onu görmeye gitmesine de kızmıyor Blacquer. Hatta uzaktan uzağa ona saygı duyuyor sanki.

Jacinto Zevallos, "Çekimser kalan yok," dedi. "Havaya

kalkan elleri sen de sayabilirsin. Oybirliğı sağlandı, Mayta. Artık DİP (T)'nin üyesi değilsin."

İçeriye bir mezar sessizliğı çöktü. Kimse kımıldamıyordu. Öylece çıkıp gitse miydi acaba? Herhangi bir şey söylemesi gerekir miydi? Kapıları bile kapatmadan çekip gitmeli mi, yoksa hepinizin canı cehenneme mi demeli?

Blacquer, Mayta'nın oturduğu iskemlenin önünde gidip gelirken, "On dakika önce ölünceye kadar birbirimize düşman kalacağımızı biliyorduk," diye bağırdı öfkeyle. "Şimdiyse ömür boyu birbirimizin yoldaşymışız gibi konuşuyorsun. Çok tuhaf doğrusu!"

Yoldaş Medardo, "Kimse gitmesin," dedi yavaşça. "Verdiğimiz kararı bir daha gözden geçirmemizi istiyorum, yoldaşlar."

Mayta, "Ayrı siperlerde çarpışıyoruz, ama ikimiz de devrimciyiz," dedi. "Benzeştığımız bir nokta daha var. Senin için de, benim için de özel ve kişisel konular her zaman siyasetten sonra gelir. Dırdırılanmayı bırak da konuşalım öyleyse."

Kararı yeniden gözden geçirmek mi? Bütün gözler Yoldaş Medardo'ya çevrilmişti. İçeride öyle yoğun bir duman vardı ki *İşçinin Sesi* yığınlarının bulunduğu köşede duran Mayta karşısındaki yüzleri bir bulutun gerisinden görür gibiydi.

"Umutsuzluğa kapılmış, çökmüş müydü? Dünyanın yıkıldığını hissediyor muydu?"

Blacquer hayır dercesine başını kaldırıyor. "Sakindi, kendine güveni yerindeydi, hatta iyimserdi," diyor. "Hiç de değilse öyle görünüyordu." Partiden atılmanın onu hiç etkilemediğini göstermeye çalışıyordu sanki. Belki gerçekten etkilennememişti. İleri yaşlarda din ya da cinsellik düşkünü olan birini tanıdın mı hiç? Öyleleri çok ateşli, çok heyecanlıdırlar. Sınır tanımaz, yılmak bilmezler. Mayta da onlara benzemişti. Eylem denen şeyi keşfetmişti, yeni bir oyuncak bulan bir çocuktan farksızdı. Gülünçtü aslında. En yeni dans figürlerini yapmaya kalkışan ihtiyarlara benziyordu. Yine de onu kıs-

kanmamak elimde değildi."

"İdeolojik nedenlerle düşman olmuştuk, şimdi aynı nedenlerle dost olabiliriz." Gülümsüyordu Mayta. "Bizim için dost ya da düşman olmak yalnızca bir taktik sorunu."

Blacquer de bir kahkaha attı. "Özeleştiri töreninden geçip yeniden bizim partiye katılmayı mı düşünüyorsun yoksa?"

Yaşlılık ve gerileme dönemine giren, günün birinde eylem denen şeyi keşfedince yürüyüşlere, çarpışmalara katılmanın yıllardır çektiği iktidarsızlığı telâfi edeceğini umarak hiç düşünmeden, sabırsızca eyleme girişen yıllanmış bir devrimci. O günlerin Mayta'sı; karşıma çıkan çeşitli Mayta tabloları içinde bana en canlı görüneni bu işte. Dostluk ve sevgi yalnızca siyasal bir bağlam içinde anlam taşıyan kavramlardı onun için. Öyle mi? Hayır, öyle konuşması Blacquer'i kendi tarafına çekmek içindi. Duygularıyla, içgüdülerini denetim altında tutabilse ikili bir hayat yaşamaz, gündüzleri dünyayı değiştirmekten başka şey düşünmeyen, yeraltında çalışan bir militan, geceleri oğlan avına çıkan bir sapık olmak gibi bir çelişkiye, bir açmaza düşmezdi. Gerektiğinde dava uğruna yapmayacağı yoktu. Bu kesindir, kanıtı da sonucu belirsiz bir ayaklanmaya destek sağlayacağım, diye hiç olmayacak bir işe kalkışması, baş düşmanlarından yardım istemesidir. İki üç otobüs geliyor, Blacquer hiçbirine binemiyor. Larco'dan aşağı yürümeye karar veriyoruz. Benavides'teki durak daha tenhadır belki.

Yoldaş Medardo, "Haber duyulursa, bu işten kazançlı çıkan gericiler olacaktır," diye açıkladı kibarca. "Partimizin adı da lekelenmiş olacaktır. Düşmanlarımız, öbür DIP'tekiler bile sevinçle ellerini ovuşturacaklardır. İşte buyurun, yine kendi aralarında kapıştılar diyecekler, bir kere daha bölündüler. Sözümü kesme, Joaquín, onu bağışlayalım diyecek değilim. Kararı gözden geçirelim derken ne demek istediğimi anlatacağım."

Jíron Zorritos'taki garajın havası iyice ağırlaşmıştı. Si-

gara dumanı öyle yoğundu ki Mayta'nın gözleri yanmaya başlamıştı. Yüzlerine yansıyan rahatlamayla Moisés'i dinliyordu hepsi, Mayta'yı bu kadar kolay alt ettiklerine şaşırmış gibiydiler, şimdi de birisi onlara bir çıkış kapısı gösteriyordu, böylece oradan vicdanları rahat olarak ayrılacaklardı.

Yoldaş Medardo, "Mayta yoldaş cezalandırılmıştır; bunu biz de biliyoruz, o da biliyor," diye ekledi. "DİP (T)'ye dönemeyecek. En azından bir süre için. Koşullar değişmedikçe dönemeyecek. Ama söylediği doğru, yoldaşlar. Vallejos'un planı hâlâ yürürlükte. Biz katılsak da katılmasak da o ayaklanma olacaktır. Hoşumuza gitse de gitmese de bizi de etkileyecek."

Moisés lafı nereye getirmek istiyordu? Mayta adamın ondan hâlâ 'yoldaş' diye söz etmesine şaşırmıştı. Bu sözlerin sonunun nereye varacağını sezer gibi oldu ve partiden atılması oylanırken hep birlikte kaldırılan elleri gördüğünde kapıldığı öfke bir anda silindi. Bu fırsatı kaçırmamalıydı.

"Troçkiciler gerilla savaşına katılmayacaklar," dedi. "DİP (T) bize sırt çevirmeye oybirliğiyle karar verdi. Öbür DİP de planı bile bilmiyor. Oysa bu sağlam ve ciddi bir iş. Anlamıyor musun? Komünist Partisi büyük bir boşluğu doldurabilir. Sizin parti için büyük bir fırsat bu."

Blacquer, "Kafasını cellada uzatma fırsatı," diye homurdandı. "Büyük ayrıcalık doğrusu. Sen kahveni içmeye bak, canın istiyorsa Troçkicilerle yaşadığın aşkın hazin sonunu da anlat. Ama o ayaklanmadan hiç söz etme, Mayta."

Mayta onu duymazlıktan gelerek, "Hemen ya da bir hafta içinde karar vermenize gerek yok," dedi. "İstedığınız kadar düşünün. Sizi kaygılandıran, elinizi bağlayan DİP (T)'nin işin içinde olmasıydı. Şimdi o engel kalktı. Bu ayaklanma, köylülerle işçilerden oluşan bağımsız devrimcilerin işi olacak artık."

Blacquer heceleri tane tane söyleyerek, "Sen bağımsız bir devrimci misin?" diye sordu.

"*İşçinin Sesi (T)*'nin bundan sonraki sayısını alırsan gö-

rürsün," dedi Mayta. "Artık öyleyim. Hiçbir partiye bağlı olmayan bir devrimci. Görüyor musun? Bulunmaz bir fırsat var elinizde. Başa geçebilirsiniz, her şeyi yönetebilirsiniz."

Blacquer, "Senin okuduğun istifa mektubu oydu," diyor bana. Gözlüklerini çıkarıp camlara hohluyor ve mendiliyle temizlemeye koyuluyor. "Uydurma bir mektuptu o. İstifa ettiğine kimse inanmadı. Ne mektubu yayınlayanlar, ne de imzayı atan. Öyleyse niye zahmet ettiler? Okurları kandırmak için mi? Hangi okurları? *İşçinin Sesi (T)*'nin parti üyesi olan... Kaç kişiydiler, yedi mi?... yedi Troçkicinin dışında kaç okuyucusu vardı ki? İşte, tarih dediğin böyle yazılıyor, yoldaş."

Saat henüz erken olduğu halde Avenida Larco'daki bütün dükkânlar kapanmış. Güneydeki bölgenin işgale uğramasından ötürü mü? Buralarda Diagonal'deki ve parktaki kadar kalabalık da yok. Sokakları dolduran dilencilerle arabaların sayısı bile azalmış. Belediye Sarayının bir duvarında koskoca, kırmızı harflerle yazılmış bir yazı var: "Halkın zaferi yakındır." Yanında da bir orak-çekiç. Üç saat önce buradan geçtiğimde öyle bir yazı yoktu. Komandolardan biri boyasını ve fırçasını getirmiş, polislerin gözü önünde böyle bir yazı yazabilmiş demek. Derken belediyenin çevresinde nöbet tutan polis kalmadığını görüyorum.

Yoldaş Medardo, "Partiye biraz daha az zarar gelmesini istiyorsak ona hiç değilse bir şans daha verelim," diyor ihtiyatla. "Mayta istifa etsin. İstifa mektubunu *İşçinin Sesi (T)*'de yayınlarız. Böylece onun Jauja'da yaptıklarıyla partimizin hiçbir ilgisi olmadığı da kanıtlanır. Kararı gözden geçirmek dediğim buydu, yoldaşlar:"

Mayta DİP (T)'nin Merkez Komitesi üyelerinden birkaçının başlarını sallayarak bu fikri onayladıklarını gördü. Moisés/Medardo'nun önerisi kabul edilebilirdi. Bunun yararlarıyla zararlarını hesapladı çabucak. Evet, böylesi daha iyiydi. Elini kaldırdı. Konuşmasına izin verirler miydi?

Benevides'teki otobüs durağı da Tiendecita Blanca'daki kadar kalabalık. Blacquer omuz silkiyor. Sabır. Bir otobüse

bininceye kadar onunla birlikte bekleyeceğimi söylüyorum. Yanımızdaki birkaç kişi işgal hareketinden söz ediyor.

Blacquer, "Zamanla onun pek haksız olmadığını anladım," diyor. "O ilk ayaklanma biraz daha uzun sürseydi durum Mayta'nın düşündüğü gibi gelişebilirdi. Ayaklanma büyüseydi parti de işe karışmak, denetimi ele geçirmek zorunluluğunu duyardı. Bu ayaklanmada öyle olmadı mı? Şimdiki olaylar başladığında bizim ilk iki yıl bu işe karşı olduğumuzu hatırlayan kaldı mı? Şimdiyse denetimi ele geçirmek için Maocularla çarpışıyoruz. Gel gör ki Zaman Yoldaş acıma nedir bilmiyor. Mayta'nın planı yirmi beş yıl erken yapılmış bir olaydı."

Partiden söz etme biçimi merakımı uyandırıyor. Yeniden partiye alınıp alınmadığını soruyorum ona. Belirsiz bir karşılık veriyor: "Tam olarak değil." Çocuğunu kucığında taşıyan, Blacquer'i dinler gibi görünen bir kadın söze karışıyor birden. "Rusların da bu işin içinde oldukları doğru mu? Biz onlara ne zarar verdik ki? Benim kızım ne olacak şimdi?" "Heyecanlanmayın. Hiçbir şey olacağı yok. Hepsi uydurma." Bir yandan kadını avutmaya çalışırken bir yandan da durmadan geçen tıklım tıklım dolu bir otobüsü durdurmak umuduyla elini sallıyor.

Genel yazman, birkaç dakika önceki tartışmanın yarattığı gergin havadan çok farklı bir tavırla, Yoldaş Medardo'nun önerisinin akla yakın olduğunu söyledi yavaşça. Böylece ayrılıkçı DİP de durumdan yararlanamayacaktı. Mayta'ya baktı. Başrol oyuncusunun konuşmasında bir sakınca yoktu. "Söz senin, Mayta."

"Uzun uzun konuştuk. Az önce başına gelenlere karşın ayaklanmadan söz ederken kendinden geçiyor, sevinç sarhoşluklarına kapılıyordu," diyen Blacquer bir sigara yakıyor. "Birkaç gün içinde başlayacağını anlamiştım, ama nerede başlayacağını hiç bilmiyordum. Oralarda bazı arazi işgalleri görüldüğünden, Cuzco'da olabilir diye düşünmüştüm. Jauja hiç aklıma gelmedi. Jauja cezaevinde başlayacak bir devrim

hareketi! Kimin aklına gelirdi ki?"

Tatsiz gülüşüne kulak veriyorum. Farkında olmadan yürümeye başlamışız yine; 28 Temmuz Caddesindeki otobüs durağına doğru ilerliyoruz. Zaman geçiyor, Mayta buruşuk ve kirli elbisesiyle, gözlerinin altı çökmüş, sert kıllı saçları dağınık bir halde, ter içinde oturuyordu. Blacquer'in küçük, tıksık, yoksul oturma odasında iskemlesinin ucunda oturuyor. Konuşuyor, elini kolunu sallıyor, sözlerini hareketlerle vurguluyor. Bakışlarında yılmak bilmeyen bir kararlılık var. "Partin tarihsel bir olayın dışında mı kalacak?" diye paylıyor Blacquer'i. "Tarihin yazılmasında rol oynamayı kabul etmiyor mu?"

Biraz yürüdükten sonra Blacquer'in, "O olaylarda her şey çelişkiliydi," dediğini duyuyorum. "Onları Jauja işine sürüklemek istediği için Mayta'yı partiden çıkaran DİP (T), sonradan daha da kısır ve yararsız bir işe kalkıştı. Bankalar-daki paraların 'kamulaştırılması' işine."

Mayta'nın ayaklanma planına katılmayan sakınlı DİP (T)'yi burjuva bankalarının kasalarını boşaltan saldırgan bir örgüt haline getiren şey Fidel Castro'nun o günlerde Havana'ya girmiş olması mıydı? İlk olarak, az önce önünden geçtiğimiz Banco Internacional şubesini –Joaquín o harekâta ele geçirilmişti– ondan birkaç gün sonra da La Victoria'daki Banco Wiese'yi soymuşlardı. Pallardi ikinci soygunda vurulup ölmüştü. Bu iki eylem DİP (T)'nin dağılmasına yol açtı. Belki vicdanları onları rahatsız etmiş, Mayta'yla Vallejos'a sırt çevirdikleri halde böyle bir kumara girip her şeylerini tehlikeye atabileceklerini göstermek istemişlerdi.

"Vicdan rahatsızlığı falan değil," diyor Blacquer. "Onunla ilgisi yok. Küba Devrimi tabuları yıkmıştı. 'Koşullar elverişli değil' yargısına boyun eğmemizi emreder. üst-ben'i ezmiş, devrimin gizlilik içinde yürütülen sonsuz bir hazırlık süreci gerektirdiği görüşüne son vermişti. Fidel Havana'ya girince, devrim yapmak, çarpışmayı göze alabilen her yiğidin harcı gibi görünmeye başlamıştı."

Mayta, "Kitaplarımı sen almazsan ev sahibim hepsini La Parada'da satacaktır," diye üsteledi. "Pazartesi gününden sonra uğrayıp alabilirsin. O kadar da çok değil zaten."

Blacquer sonunda pes etti. "Pekâlâ, kitaplarını alırım. Şimdilik senin adına saklayacağım diyelim."

28 Temmuzdaki otobüs durağı da öncekiler kadar kalabalık. Şapkalı bir adamın transistörlü radyosu var, çevresindekilerin kaygılı bakışları arasında haber yayını yapan bir istasyon bulmaya çalışıyor. İstasyon bulunmuyor. Müzik yayınından başka bir şey bulamıyor. Aşağı yukarı yarım saat Blacquer'le birlikte bekliyorum. Tıklım tıklım dolu iki otobüs daha yavaşlamadan geçiyor. Sonunda, evime gidip Komitenin işgal hareketiyle ilgili açıklamasını dinlemek istediğimi söyleyerek ondan ayrılıyorum. Manco Capac'ın köşesinde dönüp arkaya bakıyorum. Blacquer hâlâ bekliyor. Çökük yüzünü seçebiliyor, kaldırımın kıyısında ne yapacağını, nereye gideceğini bilmezmiş gibi, yolunu kaybetmiş gibi durduğunu görüyorum. O günkü toplantıdan sonra Mayta da aynı durumdaydı herhalde. Oysa Blacquer kitaplarını ona emanet edip odasının anahtarını nereye bırakacağını söyledikten sonra çok iyimser bir hava içinde çıkıp gittiğini söylemişti. "Cezalandırılmak ona yaramıştı," demişti. "Cezalandırıldıkça devleşiyordu sanki." Ona kuşku yok; koşullar kötüledikçe direnci de, gözüpekliği de artıyordu.

Bütün dükkânlar kapandığı halde Larco'nun bu kesimindeki kaldırımlar satıcılarla dolu. İncik boncuk, el sanatı ürünler, tablolar satıyorlar, And Dağlarından manzaralar, portreler, karikatürler. Yerlere serilen bilezikler ve kolyelerle dolu battaniyelerin, saçlarını atkuyruğu yapan delikanlılarla Hintli *sarı*'si giyen kızların arasından geçiyorum. Havada tütsü kokusu var. Bu sanat düşkünlerinin, kaldırım tasavvufçularının dünyasında bir korku, güneyde olup bitenlere karşı bir merak görülmüyor. Savaşın son birkaç saat içinde çok daha ciddi boyutlara ulaştığının, her an tepelerinde bitebileceğinin farkında değiller sanki. Ocharan'ın köşesinde, bir köpeğin

havladığını işitiyorum. Bu da geçmişten geliyor izlenimini uyandıran tuhaf bir ses. Çünkü yiyecek kıtlığı başladığından beri sokaklarda evcil hayvan görülmez oldu. Mayta o sabah kendini nasıl hissediyordu acaba? O sonu gelmeyen gece Zorritos Sokağında, DİP (T)'den atılmasıyla sonuçlanan toplantıyla başlamış, o kararın istifa olarak gösterilmesi kararlaştırılmış, ardından Blacquer'le yaptığı konuşma, adamı bir düşmandan bir dert ortağı durumuna getiren uzun konuşma gelmişti.

Karnı açtı, yorgundu, uykusuzdu, ama hâlâ Jauja'dan döndüğü günkü ruh hali içindeydi; hâlâ doğru hareket ettiğine inanıyordu. Blacquer'i görmeye gittiği için atmamışlardı onu; bu işe bulaşmama kararını daha önce vermişlerdi. Göstermelik öfkeleri, ihanet suçlamaları verdikleri kararı değiştirmemek için bahaneydi. Çarpışmaktan mı korkmuşlardı? Hayır, kötümserliklerinden ötürü, alıştıkları çalışma biçimini bozup gerçekten eyleme geçme düşüncesine gösterdikleri ruhsal direnç ve iradesizlikten ötürüydü. Eve otobüsle dönmüş, kolları sepetli iki Zenci kadının arasında sıkışıp kalarak ayakta yolculuk etmişti. Yoldaşlarının düşünce biçimini bilmez miydi o! "Yıllardır sen de aynı düşünce biçimini benimsememiş miydin?" Halk kitlelerinden kopuk oldukları için onlara güvenmiyorlardı. Hizipler arasında dönen entrikalar harekete geçme yeteneklerini öldürdüğü için ne kendi düşüncelerine güvencbiliyorlardı, ne de devrimin gerçekleşebileceğine.

Zenci kadınlardan biri ona bakarak gülmeye başlayınca kendi kendine konuştuğunu fark etti. Mayta da güldü. Onlar öyle düşünüyorlarsa bu işe karışmamaları daha iyi. Bize ayakbağı olurlar çünkü. Evet, yoklukları hissedilecekti belki; artık Lima'dan destek beklenemeyeceği için. Devrime öncülük edenlerin nasıl saygı gördüğünü, halk kitlelerinin onlara katıldığını anlayınca çok pişman olacaktı DİP (T)'deki yoldaşlar. Stalinciler de pişman olacaktı. Blacquer'le yaptığı konuşma saatli bomba gibi bir şeydi. İncecik derenin co-

şup taşan bir sel halini aldığını gördükleri zaman kendilerine açılan kapıyı hatırlayacak, hoş karşılanacaklarını bileceklerdi. O zaman geleceklerdi. Gelecek ve onlara katılacaklardı. Öyle dalmıştı ki kendi sokağını geçtiğini ancak iki durak sonra fark etti.

Çıkmaz sokağa girdiğinde bitkindi. Avluda kap kacaklarıyla bekleyen, musluğun başındaki komşu su almayı bir türlü bitiremediği için bağırıp çağıran bir kadın kalabalığı vardı. Odasına çıktı, pabuçlarını bile çıkarmadan yatağa uzandı. Aşağı inip kuyrukta bekleyecek hali yoktu. Yorgun ayaklarını soğuk bir suya batırabilse ne iyi olurdu ama! Gözlerini yumdu, uyuklamamaya çalışarak *İşçinin Sesi (T)*'nin basımında bekleyen sayısına yetiştirmek üzere öğleden sonra Jacinto'ya ulaştırması gereken istifa mektubunda ne diyeceğini düşünmeye koyuldu.

Gazetenin o sayısı topu topu dört sayfa. Normal boyda bir gazetenin ikiye katlanmış bir yaprağı kadar. Aradan geçen yıllar içinde öyle sararmış ki –saat sekiz olduğu haldе henüz ekranda görünmeyen cunta generallerini bekleyerek televizyonun karşısında oturduğum şu anda– elime alırken yırtılıp dağılacığından korkuyorum. İstifa mektubu birinci sayfada değil. O sayfada iki uzun, bir de çerçeve içine alınmış kısa yazı var. Başyazı sol sütunlarda, başlığı pek de iri olmayan büyük harflerle yazılmış: "Faşistler, durun!" Orta Peru bölgesindeki dağlarda, Cerro de Pasco Bakır İşletmeleriyle imzalanan iki anlaşma yüzünden başlayan grevde çıkan olaylarla ilgili bir yazı. Polisler grevcileri olay yerinden uzaklaştırırken ateş açmışlar, yaralananlardan biri, daha sonra ölmüş. Bu rastgele bir şiddet değil, işçi sınıfını korkutmak, elini ayağını bağlamak için polisin, ordunun ve gerici grupların –Pentagon'la CIA'nın Güney Amerika politikasına uygun olarak– tasarladıkları bir plandır. Neler diyor bu adam?

Televizyonda marşlar çalınmaya başladı. Ekranda bayrağımız, amblemimiz, ardından da ulusal kahramanlarımızın portreleriyle büstleri görülüyor. Sonunda başlayacaklar mı?

İşçilerin... günden güne güçlenen... ve önüne geçilemeyen... sosyalizme yönelen... ilerleyişlerini durdurmak amacıyla... Kullanılan yöntemler tarihten ders almış olanları hiç şaşırtmayacaktır. Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini de aynı yöntemleri kullanmışlardı; şimdi de Washington aynı şeyi Güney Amerika'da yapmaya çalışıyor. Ama başaramayacaklar; ters tepki yaratacak, toprağı besleyen gübre yerine geçecek. Leon Troçki'nin dediğı gibi, "Bitkilerin budanması neye yararsa, işçi sınıfı için, ezici darbeler de aynı işlevi görür. İşte karşındalar: Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri komutanları, onların arkasında danışmanları, bakanlar, Lima bölgesindeki garnizonlar, birliklerin komutanları. Asık yüzleri en kötü söylentileri doğrular gibi. *İşçinin Sesi (T)*'nin başyazısı işçilerin, köylülerin, öğrencilerin ve ilericilerin Nazi-Faşist işbirliğine karşı birleşmeleri çağrısıyla son buluyor. Ulusal marşımız söyleniyor.

İkinci yazı Seylan'la ilgili. Doğru, o yıllarda Troçkicilik epey yaygındı Seylan'da. Yazıdan, Troçkiciliğın parlamento-daki ikinci, sendikalar arasında da en güçlü grup olduklarını öğreniyoruz. Fiil çekimlerine bakılırsa bu yazı Fransızcadan çevrilmiş. Belki de Mayta tarafından. Başbakan Madam Banderanaike'ninkiyle başlayan Seylan adlarını akılda tutmak kolay değil.

Tamam, ulusal marşımız da sona erdi. Kara Kuvvetleri temsilcisi, cuntanın her zamanki sözcüsü bir adım öne çıkıyor. Bir değişiklik yaparak her zamanki vatanseverlik söylevini çekmeden, doğrudan doğruya konuya giriyor. Sesinin tonu eskisi kadar askerce değil; hatta biraz titrek. Topraklarımıza giren Küba ve Bolivya birlikleri, dün gecedan beri Puno, Cuzco ve Arequipa'daki sivil hedeflere de bomba yağdıran uçakların desteğıyle ülkenin içlerine ilerlemişlerdir. Bu, bütün uluslararası anlaşmaların ve kuralların çiğnendiğı anlamına gelir. Yaralı sayısı yüksek, maddi zararımız büyüktür. Atılan bombalar Puno kenti merkezindeki Sosyal Güvenlik Hastanesinin bir bölümünü yerle bir etmiş, ölü sayısı henüz

belirlenememiştir. Bu felaketleri sayıp dökmesi birkaç dakika sürüyor. Deniz Piyadelerinin Ekvator sınırını geçip geçmediklerini açıklayacak mı?

Sayfanın altındaki çerçeveli yazı DİP (T)'nin daha önce ertelenmiş olan konferansının pek yakında Yapı-İş Sendikası salonlarında sunulacağını açıklıyor. Konferansın konusu: "İhanete Uğrayan Devrim; bir Troçkicinin Gözüyle Sovyetler Birliği." Mayta'nın istifa mektubunu bulmak için sayfayı çevirmek gerek. Burada ne göze çarpan bir başlık var, ne çerçeve. "DİP (T)'den İstifa." Hükümet sözcüsü, Perulu askerlerin sayıca kendilerinden çok üstün olan ve daha fazla lojistik destek alan düşmanla çarpıştıkları halde, uluslararası komünist canilerin alçakça saldırısına yiğitçe karşı koyduklarını ve sivil halkın kesinlikle onları desteklediğini bildiriyor. Sıkıyönetim ilan eden Komite bugün öğleden sonra üç yedek tümeni daha harekete geçirmiştir. Amerikan uçaklarının işgalcileri, bombalayıp bombalamadıklarını söyleyecek mi?

DİP (T) Genel Yazmanlığına
Lima

Yoldaş,

On yılı aşkın bir süredir militanı olduğum Devrimci İşçi Partisi (Troçki fraksiyonu)'nden istifa etmeye karar verdiğimi bildirmek isterim. Bu karar tümüyle kişisel nedenlerle alınmıştır. Yeniden bağımsız olmak, davranışlarımın sorumluluğunu kendim üstlenmek istiyorum. Dolayısıyla yapacağım ya da söyleyeceğim herhangi bir şey partiyi bağlamayacaktır. Ülkemizin devrimcilerle gericilerin arasındaki çatışma içerisinde bocaladığı şu günlerde, özgürce hareket edebilmek gereğini duyuyorum.

DİP (T)'den kendi isteğimle ayrılmış olmam, dünya işçilerinin devrimci sosyalizm yolunu çizen ülkülerden vazgeçtiğim anlamına gelmez. Perulu proleterlere duyduğum güveni, devrimin bir gün mutlaka gerçekleşeceğine, yüzyıllardır hal-

kımızı ezen cehalet taraftarlarıyla sömürü düzenini alt edeceğine değgin inancımı burada bir kez daha belirtmek isterim. Kurtuluş hareketi, Marx'la Engels'in ortaya attıkları, Lenin'le Troçki'nin geliştirdikleri kuramın ışığı altında –eski-sinden daha güçlü ve daha köklü bir biçimde– sürüp gidecektir.

Halkımızın da bilgi edinebilmesi için, istifa mektubumun *İşçisinin Sesi (T)*'de yayınlanmasını rica ederim.

Yaşasın Devrim!
A. Mayta Avendaño

Onu en sonunda, kendi de pek emin değilmiş gibi ağzında yuvarlayarak açıklıyor çabucak. Özgür dünya Hıristiyanlığını topyekûn ve zorba bir tanrıtanımazlığın saldırılarından korumak, Batı uygarlığını savunmak için kahramanca çarpışan Peru halkı adına, cunta, ülkemizi egemenlikleri altına almaya çalışan Küba-Bolivya-Rus birliklerini geri püskürtebilmemiz için Amerika Birleşik Devletleri hükümetinden asker ve lojistik yardım istemiştir. Demek o da doğru. Buyurun bakalım. Savaş Peru'nun savaşı değil artık. Ülkemiz Büyük Güçlerin doğrudan doğruya ya da müttefikleri ve uyduları aracılığıyla sürdürdükleri çatışmada yeni bir cephe olacak demektir. Kim kazanırsa kazansın yüz binlerce, belki milyonlarca insan ölecek. Peru ayakta kalabilirse ayakta duramayacak, yüzüstü düşecek. Öyle uykum gelmişti ki televizyonu kapatacak gücü bile bulamadım.

Dönüp arkasına baktığında kaygılanmakta haklı olduğunu gördü. Anatolio elindeki tabancayı ona doğrultmuştu. Korkmamış, yalnızca üzülmüştü. Bu yüzden bir gecikme olacaktı! Ya Vallejos ne yapacaktı? Planın saniye aksamadan, adım adım uygulamaya konması gerekiyordu çünkü. Anatolio'nun onu öldürmek için değil, Jauja'ya gitmesini önlemek için geldiği de belliydi. Onu mantıklı davranmaya çağırmak amacıyla, kararlı adımlarla delikanlıya doğru yürüyse de

Anatolio sert bir hareketle kolunu ileri uzattı. Mayta onun tetiği çekeceğini anlamıştı. Ellerini başının üstüne kaldırırken, tek bir çarpışmaya bile katılamadan ölecek miyim, diye düşündü. Büyük bir hüznü duyuyordu. "Bunu niçin yapıyorsun, Anatolio?" Kendi sesinden iğrenmişti. Gerçek bir devrimci duygusallığa kapılmaz, soğuk ve mantıklı davranırdı. Anatolio, Mayta'nın o anda kullanabilmeyi dilediği sesle, sakin, güçlü, kararlı, kurşun gibi bir sesle, "İbne olduğun için," dedi. Genel yazman, "O biçim olduğun için bedelini ödemek zorundasın," diye doğruladı. Sarılık geçirmişe benzeyen suratıyla sivri kulakları öne eğilmişti. Yoldaş Moisés/Medardo da başını Yoldaş Jacinto'nun omzunun üstünden uzatarak, "Hem şorolo takımından, hem de iğrenç olduğun için," diye ekledi. DİP (T)'nin Merkez Komitesindekilerin hepsi oradaydılar, birbirlerinin arkasında duruyorlardı, hepsi de silâhlıydı. Yargılanmış, hüküm giymişti. Şimdi de kurşuna dizilecekti. Üstelik disiplinsizlikten, hatasından, ihanetinden ötürü değil – ne küçüklük, ne aptallık – dilini incecik bir hançer gibi Anatolio'nun dişlerinin arasına soktuğu için. Kendini kaybetti, bağırmaya; Vallejos'u, Ubilluz'u, Lorito'yu, Ricrán'daki köylüleri, kolejli öğrencileri çağırmaya başladı. "Beni bu tuzaktan kurtarın, yoldaşlar." Gözlerini açtığında sırtından ter damlıyor, Anatolio yatağın yanında durmuş ona bakıyor.

"Neler söylediğini çıkartamadım," diye fısıldadığı işitildi.

Hâlâ karabasan gördüğünü sanan Mayta, "Sen burada ne arıyorsun?" diye sordu.

"Geçerken uğradım." Hiç göz kırpmadan, tuhaf bir bakışla bakıyordu. "Bana kızdın mı?"

Mayta yerinden kımıldamadan, "Doğrusunu söylemek gerekirse seni anlamak zor," dedi yavaşça. Ağzı acılaşıyordu, gözleri yanıyordu. Karabasanın korkusundan tüyleri diken diken hâlâ. "Doğrusunu söylemek gerekirse köpeksi bir adamsın, Anatolio."

Delikanlı Mayta'nın tedirginlik ve pişmanlık duymasına yol açan, anlaşılmaz bakışıyla gözlerinin içine bakarak, yumuşak bir sesle, "Ne öğrendimse senden öğrendim," dedi. Bir atsineği çıplak ampulün çevresinde vızıldıyordu.

"İkiyüzlülüğü değil. Karşıdakini düzeceksen erkekçe düzmeyi öğrettim ben sana." Öfkesini bastırmaya çalışıyordu. Sakin ol, Mayta. Ona hakaret etme, vurma, tartışmaya girme. Başından sav gitsin.

"Bu Jauja işi çılgınca bir plan. Oturup konuştuk, hepimiz senin oraya gitmenin engellenmesi gerektiğine karar verdik." Sertçe konuşuyor, hiç kıymıldamıyordu. "Partiden atılacağı falan yoktu. Niye Blacquer'e gittin sanki? Kimse atmazdı seni."

"Tartışmak istemiyorum," dedi Mayta. "Bunların hepsi geçmişte kaldı. Hadi çek git buradan."

Anatolio kıpırdamadı, Mayta'ya hem kışkırtıcı, hem alaycı denebilecek bakışıyla bakmaktan da vazgeçmedi.

Mayta, "Artık yoldaş da değiliz, arkadaş da," dedi. "Sen ne istiyorsun, kuzum?"

Anatolio beş parmağını da onun dizine dayayıp gözünün içine bakarak yavaşça açıkladı: "Ağzına almanı istiyorum."

Adelaida, "Senin burada ne işin var, Mayta?" diye haykırdı. "Ne istiyorsun?"

Rospigliosi Sarayı şimdi birbirinden ayırt edilemeyen Lince ve Santa Beatriz semtleri arasındaki sınır çizgisidir. Mayta'yla Adelaida'nın evlendikleri tarihte o iki semt arasında sınıf farkı vardı. Lince öteden beri proleterliğe yaklaşan, gösterişsiz aşağı-orta-tabaka insanların mahallesiydi. Sokakları dar, evleri renksiz, kaldırımları çökük, küçük bahçeleri kayalık, yoksul apartmanları köhneydi. Oysa Santa Beatriz sınırlı sayıda zengin ailenin 'sömürge dönemi', 'Sevil' ya da -Rospigliosi Sarayı adını taşıyan, mazgalı duvarları, sivri kemerleri olan bu betonarme savurganlık örneğine benzeyen - 'neo-gotik' tarzı kâşaneler yaptırdıkları gösterişli bir semtti. Lince halkı komşularına kıskançlık ve gıptayla, Santa Beatriz'in iyi insanları da Lince'lilere küçümseyerek bakar, onlara burun kıvrırdı.

"Seninle bir dakika konuşmak istiyorum," dedi Mayta. "Sakıncası yoksa oğlumu da görmek istiyorum."

Şimdilerde, Santa Beatriz'le Lince arasında fark kalmadı. Biri gelişti, biri geriledi, orta yerde buluştular. Oraları daha çok memurların, zengin ya da yoksul sayılmamakla birlikte ayın sonunu getirmekte sıkıntı çeken serbest meslek sahipleriyle esnaf takımının oturduğu biçimsiz bir bölge olup çıktı. Adelaida'nın yıllardır posta ve telgraf servisinde çalışan kocası don Juan Zárata orta halli mahalle halkının tipik bir örneğidir. Fotoğrafı perdesiz pencerenin yanında durur. O pencereden dışarı bakınca Rospigliosi Sarayını görebiliyorum. Hava Kuvvetleri Bakanlığı tarafından kullanıldığından, yapının dört yanı dikenli tel yumakları ve kum torbalarından

yapılmış duvarlarla çevrilmiş. Bu duvarların gerisinde nöbetçilerin miğferleriyle tüfeklerinin namluları dolaşüyor. Buraya gelirken devriyelerden biri beni de durdurdu ve geçmeme izin vermeden önce üstümü dikkatle aradı. Havacılar çok sinirli; parmakları hep tetikte. İçinde bulunduğumuz durum göz önüne alınırsa, haksız da sayılmazlar. Don Juan Zárate resim çektirirken takım elbise giyip kravat takmış. Yüzü ciddi. Kocasının koluna asılan Adelaida da asık suratlı.

"Evlendiğimiz zaman çekilmişti," diyor Adelaida. "Cane-te'ye gitmiştik. Juan'ın kardeşlerinden birinin evinde üç gün kalmıştık. Yedi aylık gebeydim. Hiç belli olmuyor, değil mi?"

Haklı. Gebeliğinin o derece ilerlemiş olduğunu kimse anlayamaz. Resim otuz yıl önce çekilmiş herhalde. Kısa bir süre Salesian Okulundaki eski sınıf arkadaşımın karısı olan bu kadının bu kadar genç ve bakımlı kalabildiğine de kimse inanmaz.

"Çocuk Mayta'nındı," diye ekliyor.

Söylediklerini dört kulakla dinliyor, onu dikkatle inceliyorum. O kasvetli eve girdiğimde üstümde bıraktığı izlenimin etkisi altındayım hâlâ. Daha önce yalnız telefonda konuşmuştuk ve telefondaki sert sesin, yaşına karşın böylesine alımlı olan bir kadından çıkabileceği hiç aklıma gelmemişti. Saçı kırlaşmış, ama dalga dalga omuzlarına iniyor. Yüzünün çizgileri yumuşak, gözleri çökük, ağzı iri, dudakları dolgun. Bacak bacak üstüne atıyor. Bacakları da dolgun, uzun, pürüzsüz ve biçimli. Mayta'yla evlendiği günlerde can yakıcı güzellerdendi herhalde.

"Tam da oğlunu hatırlayacak zamanı buldun," diye bağırdı.

"Oğlum hiç aklımdan çıkmıyor," dedi Mayta. "Görmek başka şey, düşünmek yine başka. Bir anlaşma yaptık, ben de o anlaşmaya uydum."

Gelgelelim onda bir üzgünlük var; bir çöküntü, bir yenik düşmüşlük havası. Ayrıca mutlak bir kayıtsızlık. Ayaklan-

macıların Cuzco'yu ele geçirip orada bir hükümet kurmaları, dün gece Lima sokaklarında açıklanamayan silâh sesleri duyulması, yüzlerce deniz piyadesinin –güneydeki cephenin her kesiminde gerilemekte olduğu anlaşılan– orduyu desteklemek için Arequipa'daki La Joya Üssüne çıktığının doğru olup olmaması onu hiç ilgilendirmiyor sanki. Limalıların sınırlarını yay gibi geren –onunla konuşabilmek benim için gerçek bir zafer sayılabileceği halde– kızıl bayraklar, silâh sesleri ve zafer naralarıyla dolu Cuzco sokaklarını o anda bile aklımdan çıkaramama yol açan olaylardan hiç söz etmiyor.

Adelaida alnına düşen bir tutam saçı arkaya atarak, "Anlaşmaya böyle mi uyuyorsun?" diye sordu. "Evime gelecek mi? Kocam haber alırsa başıma neler açacağını biliyor musun?"

Mayta'nın çocuğunun gerçek bir aile yuvasında, başka bir babanın soyadıyla doğabilmesi için nikâh tarihini öne aldıklarını açıklayışını dinlerken, başka şeyler düşünmenin zamanı değil, diyorum kendi kendime. Dakikalar sayılı. Burada bulunmam inatçılığımın ödülü. Adelaida'yla birkaç kere konuşmuştum, beni kabul edemeyeceğini söylemişti hep. Üçüncü, dördüncü telefonumdan sonra hiçbir şey söylemeden kapatmaya başladı. Direttim, üsteleyip yalvardım, yazdığım hiçbir şeyde onun, Juan Zárate'nin ya da oğlunun adının geçmeyeceğine yemin ettim. Sonunda, konu benim için bir iş konusu olduğundan –Mayta'yla geçirdiği günleri ve onunla Jauja yolculuğundan birkaç saat önce yaptığı son konuşmayı anlatmasını istiyordum– bana ayıracağı saatlerin karşılığında ona bir ödeme yapabileceğimi belirttim. Kazık bir fiyata bir saat konuşmayı kabul etti. 'Çok özel' saydığı konuları konuşmaya da yanaşmayacakmış.

Mayta, "Bu özel bir durum," diye diretti. "Görürsün, birazdan gideceğim. Yemin ederim."

"Önce polisten kaçtığını ve gidecek bir yeri olmadığını sanmıştım," diyor Adelaida. "Her zamanki durum yani. Ev-

lendiğimiz günden ayrıldığımız güne kadar, gözetleniyorum, gözetleniyorum deyip durdu. Hep peşinde olduklarını düşünüyordu. Belki doğruydı, belki değil. Bir de gizlilik merakı vardı. Her şeyi gizlerdi. Benden bile."

Mayta'yı sevmiş miydi? Onunla evlenmesi için başka bir neden yoktu ki. Nasıl tanışmışlardı? Bir lunaparkta. Plaza Sucre'deki şans çarkının önünde. Adelaida 17 numaraya, yanından duran biri de 15 numaraya oynamıştı. Tekerlek dönmüş dönmüş, tam 15 numaranın üstünde durmuştu. Adelaida, "Şansa bak!" diye haykırdı. "Küçük ayıyı kazandınız." Yanında duran erkek, "Sizin olsun," dedi. "Kabul eder misiniz? Benim adım Mayta. Tanışabilir miyiz?"

"Tamam, tamam. Karşıdaki dedikoducu kiracı bizi burada görmesin bari." Adelaida sonunda eski kocasını içeri aldı. "Yalnız beş dakikalığına lütfen. Juan buraya geldiğini duyar sa kıyameti koparır. Sen bana ömrüm boyunca yetecek kadar sorun yarattın zaten."

Mayta'nın sinirliliği ve huzursuzluğu bu alışılmadık ziyaretin olağandışı birşeyler yapmaya hazırlanmasından ileri gelebileceği kuşkusunu doğurmamış mıydı onda? Hayır, hiç. Sinirli falan değildi çünkü. Heyecanlı da değildi. Her zamanki Mayta'ydı. Her zamanki gibi kılıksızdı, sakindi; biraz zayıflamıştı. Aradan zaman geçip de birbirlerini daha iyi tanıdıklarında Mayta şans çarkının önünde karşılaşmalarının bir rastlantı olmadığını açıklamıştı. Kızı görmüş, peşine takılmış, nasıl bir yol bulsam da konuşsam, diye düşünerek arkasında dolaşmıştı.

Adelaida, "Beni ilk görüşte âşık olduğuna inandırdı," diyor alaycı bir sesle. Mayta'nın adını andıkça sesi acılaşıyor. Aradan çok, çok uzun zaman geçtiği halde bu kadının içinde kanayan bir yara var hâlâ. "Hepsi yalandı tabii. Tam bir aldatmaca. Ben de aptal gibi ona kandım. Beni hiç sevmemişti. Ve öyle ben-merkezci biriydi ki bana ne kadar acı çektiğini bile anlamadı."

Mayta çevresine bakındı. Kızıl bayraklardan, havaya kal-

dırılan yumruklardan, tüfek namlularından oluşan bir deniz ve on binlerce gırtlaktan yükselen naralar. Adelaida'nın evinde olmasına akıl erdiremiyordu. Başkasının soyadını taşısa bile, onun tohumundan olma bir oğlanın düpedüz plastik kaplı bu koltukların, bu boyası çatlamış duvarların arasında yaşayabilmesine de. Gelmekle doğru mu yaptım acaba? Anlamsız, gereksiz ve duygusal bir davranış olmadı mı? Adelaida durumda bir gariplik olduğunu sezmeyin? Quechua'da söylenen marş ne? Enternasyonal mı?

En yakındaki koltuğun kol dayayacak yerine ilişerek, "Buradan gidiyorum," diye açıkladı. "Ne zaman döneceğimi de bilmiyorum. Oğlumu tanımadan gitmek istemedim. Onu bir dakikalığına görmem seni rahatsız eder mi?"

Adelaida eski kocasının sözünü kest. "Hem de çok rahatsız eder. Senin adını taşımıyor o. Bildiği tek baba Juan. Ona gerçek bir baba, bir yuva sağlamak bana nelere mal oldu biliyor musun? şimdi her şeyi berbat etmene izin veremem."

Mayta, "Ben hiçbir şeyi berbat etmek istemiyorum," dedi. "Anlaşmamıza da her zaman saygı gösterdim. Onu tanımak istedim yalnızca. Kim olduğumu açıklamam. Sen istemezsen onunla konuşmam bile."

Buluşmaya başladıklarında asıl işini kızıdan saklamış, gazetecilik yaptığını söylemekle yetinmişti. O paytak yürüyüşü ve seyrek dişleriyle, yakışıklı bir erkek olduğu söylenemezdi. Giyimine bakılırsa, pek fazla para da kazanmıyordu. Yine de sevimli bir yanı vardı. Lince'deki Banco de Credito'da çalışan güzel kız nesinden hoşlanmıştı o devrimcinin? Rospigliosi Sarayını koruyan havacılar çok gergin. Her geçeni durdurup belgelerini istiyor, sonra da üstünü başını deliler gibi arıyorlar. Bir şey mi oldu? Henüz radyodan açıklanmayan bir haber mi almışlar acaba? Kollarında sepetlerle gelen, üstünün aranmasına inatla karşı koyan bir kızı dipekliyorlar.

"Onun yanında birşeyler öğrendiğim duygusuna kapılıyordum," diyor Adelaida. "Yükseköğrenim falan yapmış de-

ğildi, ama çıktığım öbür gençlerin hiç sözünü etmediği konuları konuşurdu benimle. Anlattıklarından hiçbir şey anlamadığım için kedinin bakışlarıyla ipnotize olan farelere dönmüş-tüm."

Mayta'nın ona saygılı davranmasından da etkilenmişti. Çok rahat davranmasından, kendine güven duymasından da. Çok güzel şeyler söylüyordu Adelaida'ya. Peki niye öpmüyordu onu? Bir gün, tanıştırdığı tek akrabasına, Surquillo'da oturan teyzesine götürmüştü kızı. Josefa teyze onlara -küçük pastalara varıncaya kadar - güzel bir öğle yemeği çıkar-mış, Adelaida'ya çok yakınlık göstermişti. Oturma odasında oturup radyo dinlerlerken, şimdi tam zamanı, demişti Adelaida kendi kendine. Mayta kanepede, dizinin dibinde oturu-yordu. Şimdi beni öpecek. Mayta onun elini tutmaya bile yel-tenmeyince, bana gerçekten âşık diye düşünmüştü. Sepetli kız sonunda üstünün aranmasına izin veriyor. Nöbetçiler de onun geçmesine. Odadaki pencerenin önünden geçerken du-daklarının kıpırdadığını, havacılara sövüp saydığını görüyo-rum.

"N'olur onunla konuşma," dedi Adelaida. "Şimdi okul-da zaten. Onu niye tanımak istiyorsun? Kafasını çalıştırıp her şeyi anlarsa felaket!"

Mayta işin alayındaydı. "Yüzünü görür görmez bir muci-ze olacak ve babası olduğumu anlayacak ha?"

Adelaida, "Ben korkuyorum," diye kekeledi. "Yazgıya meydan okumak gibi bir şey bu."

Yüzü de, sesi de korku doluydu gerçekten. Ondan bir şey istemenin yararı yoktu. Birden ortaya çıkan bu duygusal-lık, kırk yılda bir aklına gelen oğlunu görmek istemek kötü bir işaret değil miydi zaten? Değerli dakikalarını boşa harcı-yordu. Juan Zárate gelip onu burada bulursa olay çıkarırdı. Oysa ne kadar küçük olursa olsun bir rezalet çıkması ayak-lanma planını olumsuz etkilerdi. Ayağa kalk ve hoşça kal de. Gel gör ki koltuğa mihlanmıştı sanki.

Adelaida, "Juan burada, Lince Postanesinde çalışırdı,"

diyor. "Ben sabah bankaya gittiğimde uğrayıp hatırımlı sorar, akşam çıktığımda kapıda beklerdi. Peşimde dolaşır, birlikte gezmeyi önerir, haftada bir kere, benimle evlenir misin, diye sorardı. Hayır dememe aldırılmaz, asla pes etmezdi."

"Çocuğa adını vermeyi o mu önerdi?"

"Onunla evlenmek için ileri sürdüğüm koşul oydu." Canete'de çekilen fotoğrafa bakıyorum. O güzel bankacı kızın, kendisinden yaşlı olan bu çirkin memurla niçin evlendiği şimdi anlaşıldı. Mayta'nın oğlu otuz yaşında olmalı. Annesinin istediği gibi sıradan bir hayat mı yaşıyor acaba? Bugünkü durum için ne düşünüyor? Uluslararası güçlerle ayaklanmacıları mı destekliyor, yoksa deniz piyadeleriyle ordumuzu mu? Tıpkı annesi gibi, o da ikisinin de aynı bok olduğunu mu düşünüyor yoksa? "Beşinci, altıncı buluşmamızda hâlâ beni öğrenmemiştik, ama bir gün çok şaşırttı doğrusu."

"Benimle evlenir misin diye sorsam ne dersin?"

Adelaida biraz cilve yaptı. "Soracağın gün gelsin, o zaman anlarsın."

"Öyleyse soruyorum," dedi Mayta. "Benimle evlenir misin, Adelaida?"

"Bir kere bile öpüşmemiştik," diyor başını sallayarak. "Öyle, damdan düşer gibi soruverdi. Kendi kuyumu kendim kazdım; kendimden başka kimseyi suçlayamam."

"Gerçekten sevmişsiniz onu."

"Evlenmeye can attığımdan da değil ha!" Geldiğimden beri birkaç kere gördüğüm bir hareketle, yüzüne düşen saçını arkaya atıyor yine. "Gençtim, güzeldim, peşimde dolaşan bir sürü delikanlı vardı. Bana tutkun olan tek erkek Juan Zárate değildi yani. Ama ben ne yaptım? Cebi delik bir devrimciyle, üstelik de başka sorunları olan biriyle evlenmeyi kabul ettim. Ne aptalmışım, değil mi?"

Mayta, "Pekâlâ," dedi usulca. "İstemiyorsan onu görmem." Ancak hâlâ yerinden kalkmıyordu. "Bana birşeyler anlat hiç değilse. Ondan söz et. Kendinden de. Evliliğin iyi gidiyor mu?"

Adelaida bezgin, hatta hüzünlü bir sesle, "Seninle yaptığım evlilikten daha iyi gidiyor," dedi. "Sessiz sakın yaşıyorum. Polisler günün ya da gecenin herhangi bir saatinde kapıya dayanabilir, evimi altüst edip kocamı tutuklayabilir korkusu yok. Juan'la evlendiğimden beri her gün karnımın doyaçağını, kirayı ödeyemediğim için evden atılmayacağımı biliyorum."

"Konuşmanı duyan bunların sana büyük bir mutluluk vermediğini düşünür," dedi Mayta. Tam şu anda böyle şeylerden söz etmesi saçma değil miydi? Mayta'nın gidip bir eczaneden ilaç stoku yapması, France-Press'ten aylığını alıp valizini toplaması gerekmez miydi şimdi?

Mayta çocuğunu görmemeyi kabul ettikten sonra daha konuksever davranan Adelaida, "Hayır, vermiyor," dedi. "Juan bankadaki işimi bırakmamı istedi. Çalışsaydım, hem daha rahat yaşardık, hem de iki insan yüzü görür, dünyada neler olup bitiyor duyardım. Bütün gün evde oturunca silip süpürmekten, bulaşık, çamaşır yıkamaktan başka bir şey yapmıyorum. İnsanı mutlu edecek bir hayat değil."

"Mayta oturma odasını gözden geçirerek, "Hayır, değil," dedi. "Yine de sen milyonlarca insandan daha iyi yaşıyorsun, Adelaida."

"Şimdi de siyaset yapmaya mı başlayacaksın?" Sinirlenmişti Adelaida. "Eğer öyleyse defol git. Dünyada her şeyden çok siyasetten nefret etmeme yol açan sensin."

Üç hafta sonra, Lince belediyesinde kıyılan bir nikâhla evlenmişlerdi. Adelaida gerçek Mayta'yı ancak ondan sonra tanımaya başladı. Mavi göğün altında, Cuzco'nun kırmızı kiremitli damlarında yüzlerce kızıl bayrak dalgalanıyor. Kiliselerin, köşklerin yıpranmış duvarları, sokakların yüzyıllık taşları son çarpışmalarda akan kanlarla kızıla kesmiş. Başlangıçta, DİP, DİP deyip durmasından hiçbir şey anlamamıştı. Adelaida'nın bildiği kadarıyla Peru'da tek bir parti, General Ordia'nın yasadışı ilan ettiği, Prado'nun göreve gelmesiyle yeniden yasal sayılan APRA Partisi vardı. DİP adındaki par-

ti nereden çıkmıştı? Bağıra çağıra sürdürülen gösteriler, havaya sıkılan kurşunlar, ateşli söylevler yeni bir çağın başladığını ilan ediyor. Genel valiliğin Tupac Amaru'yu öldürüp parçaladığı Plaza de Armas'da, o güzelim alanda devrik rejimle işbirliği yapanların, muhbirlerin, işkencecilerin ve hainlerin idamları da başlamıştır. Mayta karısına eksik bir açıklama yaptı: Devrimci İşçi Partisi henüz çok küçük olduğu için adı sanı duyulmadı.

Adelaida yine bir tutam saçını arkaya atarak, "Bana oyun gibi görüldüğünden pek önemsemedin," diyor. "Gelgelelim aradan bir ay bile geçmeden, evde yalnız olduğum bir gece kapı çalındı. İki polis. Evi aramak bahanesiyle neyim var neyim yoksa yürüttüler. Mutfaktaki bir torba pirinci bile götürdüler."

Kocasını çok az görür, toplantıda mı, basımevinde mi, yoksa bir yerlerde gizlenmekte mi olduğunu asla kestiremezmiş. Hayatının France-Presse'de geçmediği belliymiş, çünkü orada saat hesabıyla çalışıyor ve pek küçük bir maaş alıyor-muş. Kızın bankadaki işi olmasa geçinemezlermiş. Mayta'nın önem verdiği tek konunun siyaset olduğunu kısa zamanda anlamış. Kocasını kimi zaman o herifleri eve getirirmiş, sabaha kadar oturup konuşurlarmış. Bir gün, "Demek DİP komünistlerin partisi öyle mi?" diye sormuş. "Gerçek komünistler bizleriz," demiş Mayta. O zaman Adelaida kendi kendine sormaya başlamış: Sen nasıl bir adamla evlendin?

"Juan Zárata sana tutkundü hani? Senin için yapmayacağı yoktu sanıyordum."

"Sen ortaya çıkmadan önce öyleydi," dedi eski karısı. "Kendi adını senin çocuğuna vermeyi kabul ettiğinde de öyleydi. Ama nikâhlandıktan sonra benden soğumaya başladı."

Dövüyor muydu Adelaida'yı? Hayır, sertlik göstermiyordu. Ne var ki özveride bulunanın kendisi olduğunu hissettirmeden duramıyordu. Öte yandan çocuğa çok iyi davranıyor, eğitimiyle ilgileniyordu. Senin burada ne işin var, Mayta? Lima'daki son saatlerini bunları konuşarak geçirmek iş mi? Yi-

ne de garip bir uyuşukluk kalkıp gitmesini önlüyordu. Jauja yolunu tutmuşken kadının evlilik sorunlarını konuşmaya dalması beni düş kırıklığına uğrattıyor. Ben o son konuşmalarında etkileyici bir öge, göz kamaştırıcı bir şey, Mayta'nın ayaklanmanın arifesinde içinde bulunduğu duyguları başka bir açıdan dile getiren bir ifade bulabileceğimi ummuştum. Ancak anlattıklarınıza bakılırsa, Mayta'dan çok sizden söz etmişsiniz. Sözüünüzü kestiğim için özür dilerim, konumuza dönelim. Demek siyasal etkinlikleri size sorun yarattı, öyle mi?"

"Eşcinselliği daha da büyük sorun yarattı." Yüzü kızarıyor. "O durumu gözden gizlemek için evlendiğini anladığım zaman büsbütün kötü oldum."

Sonunda heyecan uyandırıcı bir açıklama yaptı. Gel gör ki benim aklımın yarısı Adelaida'daysa öbür yarısı bayraklarda, akan kanda, naralarda, Cuzco'daki ayaklanmacılarda. Birkaç hafta sonra Lima'da da aynı olaylar mı yaşanacak? Lince'ye gelirken bindiğim otobüsün şoförü, Villa el Salvador, Comas, Ciudad del Nino gibi yeni yerleşim merkezlerinde, ordunun teröristleri gördüğü yerde kurşunladığını anlattı. Lima'da da aynı şeyler olacak mı? Şilililer 1881 yılında, Pasifik Savaşında kenti işgal ettiklerinde görülen cinayetler ve linç olayları yeniden başlayacak mı?

Bir tarihçinin, o yıllarda Lima'da görev yapan İngiliz konsolosunun kayıtlarını kaynak olarak Londra'da verdiği konferansta dinlediklerimi yeniden duyuyorum sanki. Perulu gönüllüler Miraflores ve Chorillos'da Şilililere karşı koymak için savaşıp can verirken, Lima'daki haydut çeteleri kentteki Çinlilerin dükkânlarına saidırır, adamları asıp keser, Şilililerle işbirliği yapmakla suçlayıp sokaklarda yakarlarmış. Sonra da zenginlerin evlerini yağmalamaya girişmişler. Korku içindeki kibarlar işgal ordusunun kente bir an önce girmesi için dua ederlermiş. Şilililer, kenti zapteden Kızılderili, *cholo*, Zenci ve melez sürülerinden daha az korkutuyormuş onları. Şimdi de buna benzer şeyler olur mu? Ordunun son askerle-

ri ayaklanmacıların saldırıları karşısında eriyip giderse, açlık çeken kitleler Miraflores, San Isidro, Las Casuarinas, Chacarilla gibi semtlerdeki evleri yağmalarlar mı? Generaller, amiraller, bakanlar, öbür önemli kişiler sakladıkları yerlerden son anda çıkardıkları altınları, dolarları, değerli taşlarla tapularını yüklenip gemilere, uçaklara doluşurlarken elçiliklerle konsolosluklar insan akınına uğrar mı? Lima yanar mı? Cuatro Suyos'un şu anda yandığı gibi cayır cayır yanar mı?

"Anlaşıldığına göre o özelliğini bağışlayamamışsınız," diyorum kadına.

"Aklıma geldikçe kanım donuyor."

Hangi gündü? O gece... daha doğrusu sabaha karşı. Fren gıcirtısını, arabanın kayarak gelip evin önünde durduğunu işitmişti. Polis baskını korkusu içinde yaşadığından, yataktan fırlayarak dışarı bakmıştı. Araba pencerenin önündeydi. Tan vaktinin mavimsi aydınlığında yüzü seçilmeyen Mayta'nın arabadan indiğini görmüştü. Sürücü de öbür koltukta oturuyordu. Tam dönüp yerine yatacakken, bir şey – olmadık bir hareket, garip, tanıma gelmeyen, anlaşılamayacak bir şey – canını sıktı. İkinci erkek Mayta'yla vedalaşacak gibi bir hareket yapmıştı, ama kocasına yapılacak şey değildi bu. Sarhoşların, eşek şakasından hoşlananların, ahlaksız hovardaların yapacağı bir hareketti. Oysa Mayta şakadan hiç hoşlanmaz, kimseyle senli benli olmazdı. Öyleyse? Veda edecekmiş gibi görünen adam kocasının pantolonunun önünü tutmuştu. Pantolonunun önünü. Hâlâ da tutuyordu. Mayta da o ele bir şamar indireceğine – Bırak lan, sarhoş köpek! – adama sokulmuştu. Sarılıyorlardı birbirlerine. Öpüşüyorlardı. Birbirlerinin yüzünü, dudaklarını öpüyorlardı. Adelaida, belki kadındır, diye düşündü; kadın olmasını diledi, kadın olması için dua etti. Eli ayağı titriyordu. Pantolon ve ceket giyen bir kadın ha? Sisli sabah aydınlığı kocasını öpenin, orasını ovuşturanın yüzünü görmesini engelliyorsa da kuşkuya yer yoktu. Eni boyu, yapısı, başı, saçları erkek olduğunu gösteriyordu. Adelaida o yarı çıplak haliyle sokağa fırlayıp "İbneler,

ibneler!" diye bağırmak isteğine kapıldı. Ama iki erkek birkaç saniye sonra birbirlerinden ayrılıp da kocası eve yönelince yatağa girdi, uyur gibi yaptı. Mayta'nın çok sarhoş olmasını diliyordu. O zaman, onları gören herhangi biri, "Çok sarhoştun, ne yaptığını, kime yaptığını bilmiyordu," diyebilirdi. Ama Mayta tek bir kadeh içmemişti kuşkusuz. Hangi gün içmişti ki? Her zaman donuyla yatan kocasının karanlıkta soyunduğunu, onu uyandırmamak için sessizce yatağa girdiğini fark etti. İşte o zaman kusmaya başladı.

Mayta sorulan soruya şaşmış gibi, "Ne kadar kalacağımı bilmiyorum," dedi. "İşin nasıl gittiğine bağlı. Yaşam biçimi mi değiştireceğim artık. Buraya dönüp dönmeyeceğimi bile bilmiyorum."

Afallayan Adelaida, "Siyaseti bırakıyor musun?" diye sordu.

"Bir bakıma," dedi Mayta. "Senin her zaman başıma kapıp durduğun huyum yüzünden gidiyorum. Sonunda sen haklı çıktın."

"Biraz geç değil mi?"

"Geç olsun da güç olmasın." Gülümsüyordu Mayta. Çok susamıştı. Tuzlu balık yemişti sanki. Niye çekip gitmiyordu?

Adelaida'nın yüzünde çok iyi hatırladığı tiksinti ifadesi vardı, halk -kıyamet kopuyormuş gibi bir gürültüyle- ilk bombalar patlayıncaya kadar neler olduğunu anlayamamıştı. Cuzco'daki bütün damlar, duvarlar, çan kuleleri çöküyor, her yana moloz yağıyordu, taşlar, tuğlalar ve kiremitler. Derken kaçan halka makineli tüfek ateşi açıldı. Alçaktan uçan uçaklardan açılan ateş kaç kişiyi yaralayıp öldürdüyse, yaşanan panik de aynı ölçüde hasar verdi. Kurşunların, çığlıkların, iniltilerin yarattığı kargaşada, tüfeği olanlar dumandan kirlenen göğe ateş açtılar.

"Mayta'nın gitmeden vedalaştığı tek kişi sizsiniz," diyorum. "Josefa teyzesine uğramamış bile. Şimdi, aradan bunca zaman geçtikten sonra düşündüğünüzde, buraya gelmesini

tuhaf bulmuyor musunuz?"

"Ülkeden ayrılacağını söylemişti," diye karşılık veriyor. "Oğlumun ne yapıp ettiğini öğrenmek istedim, dedi. Daha sonra her şeyi anladım tabii. Olay gazetelere geçince."

Rospigliosi Sarayının girişinde hummalı bir hareketlilik var; dikenli tellerle kum torbalarının gerisindeki nöbetçi sayısı iki katına çıkarılıyor sanki. Oralarda, bombalanmak korkusu bile yağmacılığı durduramıyor. Cezaevinden kaçan hükümlüler dükkânlara saldırıyor. Ayaklanmacıların komutanı yağmacıların görüldükleri yerde vurulması emrini veriyor. Vurulanların; kısa bir süre içinde bombardımanda ölenlerden ayırt edilemeyenlerin üstünde akbabalar uçuşuyor. Her yer çürüyen yanık et ve barut kokuyor.

Adelaida, "Fırsattan yararlanıp tedavi olmaya bak," diye mırıldanıyor. Öyle alçak sesle konuşuyor ki güçlüğü duyuyorum. Yine de sözleri bir tokat gibi çarpıyor yüzüme.

Mayta, "Ben hasta değilim," diye kekeleydi. "Gitmeden çocuğu anlatsana bana."

Adelaida onun gözünün içine bakmaya çalışarak, "Hastasın," diye diretti. "İyileştin mi yoksa?"

"O bir hastalık değil," diye kekeleydim. Avuçlarımın terlediğini, susuzluğumun arttığını hissediyordum.

"Senin durumunda hastalık sayılır," dedi kadın. Mayta, bunun eski öfkesini körükleyen bir şey var, diye düşündü. Suç kendisindeydi. Burada ne arıyorsun, niye çekip gitmedin? Ben bilmez miyim, doktorla konuşan ben değil miydim? Tedavi edilebilir demişti, ama sen elektro-şok yaptırmak istemedin, olmaz, olmaz dedin. Artık aramızda bir şey kalmadığına göre açıkça söyleyebilirsin. Neden istemedin şok tedavisini? Korktun mu?

"Böyle durumlarda şok tedavisinin yararı olmaz," diye mırıldandım. "Bu konuyu kapatalım artık. Bana bir bardak su verebilir misin?"

"Belki onun 'tedavi' yöntemi sizinle evlenmektir. Olamaz mı, madam?" Genç, güzel bir kadınla birlikte yaşama-

nın onu 'iyileştireceğini' düşünmüş olamaz mı Mayta?

Adelaida saçını arkaya atarak, "Sonunda, konuyu konuşabildiğimizde bana da öyle dedi," diyor usulca. "Beni inandırmaya çalıştı. Yalandı tabii. Tedavi olmak isteseydi bir kere denerdi. Durumunu gizlemek için evlendi benimle. Özellikle de devrimci dostlarından saklamak için. Beni o iğrençliklere paravan etti."

"Bakın, istemezseniz bu soruma karşılık vermeyebilirsiniz... Karı koca olarak normal bir cinsel yaşamınız var mıydı?"

Bu soru onu tedirgin etmiş benzemiyor. Ölü sayısı çok yüksek olduğundan gömülmeleri olanaksız. Ayaklanmacı komutanlar cesetlerin üstüne herhangi bir yanıcı madde dökülmesini ve hepsinin ateşe verilmesini emrediyorlar. Kentin her yanına yayılan çürümüş cesetlerin salgın hastalıklara yol açmasına fırsat verilmemeli. Hava öyle ağır ve kirli ki soluk almak zorlaşıyor. Adelaida bacak bacak üstüne atmaktan vazgeçip oturduğu yere rahatça yayılıyor ve beni süzüyor. Bir patırdı oluyor. Zırhlı bir araç gelip dikenli tellerin önünde konuşuluyor. Nöbetçi sayısı da artmış. Durum kötülüyor galiba. Bu adamlar bir şeye hazırlanıyorlar sanki.

Adelaida aklımdan geçenleri okumuş gibi, "Onlar saldırıya uğrarsa biz topun ağzında sayılırız," diyor usulca. Cesetler yakılırken işitilen çatırtılar, yakma işlemini durdurmaya çalışan dostlarla akrabaların sonu gelmeyen çılgın yakarılarını, ağıtlarını bastırmaya yetmiyor. Onlar ölülerinin Hristiyan törenleriyle gömülmelerini istiyorlar. Kimileri, o duman, koku, korku ve umutsuzluk örtüsü altında ölülerini ayaklanmacılardan kaçırmaya çalışıyor. Manastırların ya da kiliselerin birinden bir cenaze alayı çıkıyor. Alay, dualar ve ilahiler okuyarak ölümün kol gezdiği, Cuzco denen yıkıntının arasında hortlak gibi ilerliyor.

Artık bir tören halini alan el hareketiyle saçını arkaya attıktan sonra, "Normal ve anormal ilişkilerin ne olduğunu hiç bilmezdim," diyor Adelaida. "Karşılaştırma yapmak ola-

naksızdı. O yıllarda böyle şeyler açıkça konuşulmazdı. Kız arkadaşlar arasında bile. O yüzden ben normal olduğunu sanıyordum."

Değildi oysa. Aynı çatı altında yaşıyor, zaman zaman sevişiyorlardı. Yani belirli gecelerde öpüşüp koklaşıyor, işlerini çarçabuk bitirip uykuya dalıyorlardı. Temiz, yüzeysel, alışılmış, Adelaida'nın –daha sonra anlayacağı gibi– isteklerini ve gereksinimlerini karşılamaktan uzak kalan bir ilişki. Mayta'nın incelik göstermesi –önceden ışığı söndürüyordu mutlaka– hoşuna gidiyordu, ama kocasının hep iğne üstünde olduğunu, acele ettiğini, onu okşarken bile başka şeyler düşündüğünü hissediyordu. Mayta'nın aklı başka yerlerde miydi? Evet. Anıların ve hülyaların etkisiyle canlanan isteğin ne zaman söneceğini, silineceğini düşünüyordu. O zaman yine karanlık bir kuyuya düşecek, bu güç durumdan kurtulmak için kekeleyip –neyse ki Adelaida'yı inandırır gibi görünen– açıklamalar yapacaktı. İsteğinin sönmediği, hatta elleriyle ağzı boş kalmazsa büsbütün arttığı başka gecelerle başka tan vakitlerini düşünüyordu. Adelaida'nın yanında değil, epey kararsızlık çektikten sonra Callao'da ya da Porvenir'de peşlerine düşüp tavlamaı başardığı küçük oğlanların koynunda. Aslında karısıyla pek az sevişmişti. Başlangıçta Adelaida da ona işini bu kadar çabuk bitirmemesini söyleyememişti bir türlü. Daha sonra, kendine biraz daha güvenebildiğinde onu da söyledi. Yalvardı, Mayta'nın tam kendisi heyecanlanmaya başladığı, bir burgacın içine düştüğünü hissettiği anda tükenip ondan uzaklaşmamasını rica etti. Çok zaman bunu bile hissetmesine zaman kalmıyordu. Çünkü Mayta başladığı işe pişman olmuş gibi davranıyordu birdenbire. O da öyle enayiydi ki –o geceye kadar– kendisine eziyet edip durmuştu. Suç bende mi? Soğuk kadın dedikleri insanlardan biri miyim? Kocamı heyecanlandıramıyor muyum?

Mayta, "Bir bardak su daha verebilir misin?" dedi. "Onu içer içmez kalkıp giderim, Adelaida."

Kadın su getirmek için kalktı. Oturma odasına döndü-

günde suyla birlikte bir tomar fotoğraf da getirmişti. Tek söz etmeden resimleri Mayta'ya uzattı. Yeni doğmuş bir bebek, kışına bağlanan beziyle fotoğraf makinesinin önüne yatırılan birkaç aylık bir bebek, Juan Zárate'nin kucağındaki küçük çocuk, üstünde iki mum bulunan bir yaşgünü pastasının başında duran çocuk, gözlerini fotoğrafçıya dikerek hazır olda bekleyen kısa pantolonlu bir oğlan. Resimlere üst üste birkaç kere baktım; hiç görmediği, asla göremeyeceği oğlunun duruşunu, giyimini, jestlerini, yüzünün çizgilerini incelerken kendini de inceliyordu. Bu resimler ertesi gün Jauja'da da aklına gelecek miydi? Oğlumun yüzü benimle gelecek, soğuk dağlarda, cengel ormanlarında yürürken, saldırmaya hazırlanır, tuzağa düşecek düşmanı beklerken beni yüreklendirecek miydi? Resimlere bakarken ne hissediyordu? Resimleri hatırladığında, çabalarının, özverisinin, işlenen cinayetlerin, hepsinin, oğlunun uğruna göze alabileceği şeyler olduğunu hissedecek miydi? Şu anda neler duyuyordu? Sevecenlik mi, pişmanlık mı, endişe ya da sevgi mi? Hayır, yalnızca merak. Bir de resimleri ona gösterdiği için Adelaida'ya gönül borcu. Jauja'ya gitmeden bu eve uğramasının nedeni bu muydu? Yoksa oğlunu görmekten çok, Adelaida'nın -hiç kuşkusuz büyük acı çekmesine yol açan -durumundan ötürü hâlâ öfkeli olup olmadığını mı öğrenmek istemişti?

"Bilmiyorum," diyor Adelaida, "onun için geldiyse öğrenmeden gitti. Aradan yıllar geçtiği halde hayatımı mahvetmiş olmasını hâlâ bağışlayamamıştım."

"Durumunu bile bile uzun süre birlikte yaşamıştınız ama. Gebe bile kaldınız."

"Uyuşukluk," diye mırıldanıyor. "Gebe kalmak o oyuna son verecek gücü bulmamı sağladı."

Haftalardır biliyordu. Onun günü geçmezdi çünkü. Tetkik sonucunu aldığı anda sevinçten ağladı. Ancak hemen ardından, kendisinin bildiği şeyi günün birinde kızının ya da oğlunun da öğreneceği düşüncesiyle sarsıldı. Son haftalarda elektro-şok tedavisi konusunda epey tartışmışlardı.

Mayta eski karısına bakarken, "Korktuğum için değil-di," dedi yavaşça. "Tedavi olmak istemiyordum, Adelaida."

Demek son konuşmanızda o ağza alınamayacak konuyu tartıştınız onunla. Evet; üstelik Mayta birlikte yaşadığımız günlerdekinden çok daha açıksözlü davrandı. Cenaze alayına geçtiği sokaklardan insanlar katılıyordu, kardeşlerini, oğullarıyla torunlarını, kemikleri parçalanmış, enkaz altında ezilmiş, üzerlerine gaz dökülüp yakılmış olarak gördükleri için dehşete kapılmış, uyurgezer gibi dolaşan kadınlar, erkekler, çocuklar, yaşlılar. Gözyaşı dökerek, ilahi okuyarak Cuzco'nun yıkık, daracık sokaklarında ilerlemeye çalışan o yılın sağ kalanların durumu kabullenmelerine yardımcı oluyor, onlara avuntu oluyordu sanki. Savaşçılarla onları destekleyenler halkın moralini yükseltmek için tüfeklerini, kızıl bayraklarını havada sallayarak bir zamanlar Plaza del Rey olan alanda gösteri yapmaya başlıyorlar birden. Naralar, taşlar, mermiler, dehşet dolu çığlıklar çığ gibi büyüyor.

Mayta demeç vermeye hazırlanmış birinin tavrıyla, "İnançlarına aykırı olduğunu bilmeseydim aldirtalım derdim," dedi. "Çeşitli nedenlerle. Benim... bizim yaşadığımız hayat... Bu durumda nasıl çocuk büyütürüz? Benim yaptığım iş, kendimi tam anlamıyla adamamı gerektiren bir iş. Çocuğun bana ayakbağı olmasına izin veremem. Her neyse, inançların aldirtmaya karşı değilse aldirtırız. Olmaz dersen, elimizden geleni yaparız."

Ağlamamıştı Adelaida. Tartışma bile çıkmamıştı. "Bakalım," dedi. "Şu anda bilmiyorum. Biraz düşüneyim." Ne yapacağına, ne yapmak zorunda olduğuna o anda karar vermişti oysa. Kesin olarak hem de.

Zafer kazanmışçasına gülümseyerek, "Demek bana yalan söyledin," diye mırıldandı. "Kendimden utanıyorum, boktan bir insan olduğumu hissediyorum, hayatımın en büyük utancı bu dediğinde yalan söylüyordun. Sonunda itiraf ettiğine sevindim:"

"Utanıyordum," dedi Mayta. "Hâlâ utandığım oluyor."

Yüzüme ateş basmış, dilim kurumuştur, ama konunun açıldığına pişman değildim. "Hâlâ hayatımın en büyük utancı olduğu da bir gerçek."

Adelaida, "Öyleyse neden tedavi görmek istemedin?" diye sordu.

"Neysem öyle kalmak istediğim için," dedim. "Devrimciyim ve düztabanım. Aynı zamanda da eşcinsel. Değişmek istemiyorum. Bunu açıklamak kolay değil. Bizim toplumumuzda belirli kurallar ve önyargılar var. Normal sayılmayan her şey bir hastalık ya da suç olarak görülüyor. Çünkü toplumumuz aptal bir toplum, kokuşmuş bir toplum. Devrim yapmak o yüzden gerekli. Anladın mı?"

Adelaida, "Bir yandan da SSCB'de olsam tımarhaneye tıkilırdım, Çin'de olsam kurşuna dizilirdim diyordu," diye sürdürüyor konuşmasını. "Oralarda eşcinsellere öyle yaparlarmış," diye açıklıyor. "Senin devrim yapmak istemenin amacı bu mu yani?"

Çöken yapılardan yayılan tozun, ateşlerden yükselen dumanın, dindarların dualarının, yaralıların iniltilerinin, sağ kalanların umutsuz haykırıışlarının arasında tüfek sesleri yankılandı. Ardından yine uçak motorlarının çığlıkları duyuldu. Birbirlerine taş atan, yumruk sallayan, küfredenlerin ne olup bittiğini anlamasına zaman kalmadan Cuzco'nun üstüne makineli tüfek mermileriyle bombalar yağmaya başladı yeniden.

Mayta, "Yeni bir devrim yapmak istememin nedeni bu," deyip dudaklarını yaladı. Susuzluktan yanıyor, ancak üçüncü kez su istemeye çekiniyordu. "Yarım yamalak önlemler değil, gerçek ve köklü bir devrim. Her türlü adaletsizliği ortadan kaldıracak, herkesin kişiliğine uygun biçimde yaşamaktan korkmamasını sağlayacak bir devrim."

Adelaida güldü. "DİP'teki arkadaşlarınla mı yapacaksın o devrimi?"

Mayta da eski karısına bakarak gülümsedi. "Kendi başıma yapmak zorunda kalacağım. DİP'in üyesi değilim artık."

Dün gece istifa ettim."

Adelaida ertesi sabah uyandığında, bir gecelik uykuyla tam biçimini alan düşünceyle birlikte uyandı. Giyinip otobüs beklerken, sarsıla sarsıla Lince'deki Banco de Crédito'ya doğru yol alırken küçücük bürosunda müşteri hesaplarını denk getirmeye çalışırken yeniden düşündü, evirip çevirdi, doluya koydu, boşa koydu. Saat on birde postaneye gidip gelmek için izin istedi. Juan Zárate yerinde, dört yanı camlı bölümünde oturuyordu. Adelaida adamın dikkatini çekmeyi başardı, Juan Zárate başıyla selâm verince o da *Technicolor* gülüşüyle karşılık verdi. Juan Zárate hemen gözlüklerini çıkardı, kravatını düzeltti, el sıkışmak için bölümünden dışarı fırladı. Bu yıkım mutlak bir yıkım. Sokaklardaki ceset sayısı artıyor, yeni yeni evler yıkılıyor, ayakta kalabilenler yağmalanıyor. İnleyen, ağlayan, hırsızlık yapan, ölen ya da ölülerini arayanların pek azı duyuyor verilen emri. Ayaklanmacıların devriyeleri her sokak köşesinde aynı emri haykırıyorlar: "Kenti boşaltacağız, yoldaşlar. Emir böyle. Kenti boşaltın, kenti boşaltın."

Adelaida balayında çekilen fotoğrafa bakarak, "Nasıl cesaret ettiğime hâlâ şaşarım," diyor.

Demek ki bu küçük oturma odasında geçen son konuşmada Mayta bir zamanlar karısı olan kadına gizli düşüncelerini ve ideallerini anlamıştı. Gerçek ve köklü bir devrim; yenilerini getirmeden bütün adaletsizliklere son verecek bir devrim. Demek ki son günlerde ortaya çıkan bütün tersliklere, aksaklıklara karşın –Blacquer'in dediği gibi– sevinç sarhoşluğu içindeydi. Şairliği de üstünde.

"Bir de bizim devrimimiz başkalarına ılık tutarsa! Evet, Adelaida, Peru'muzun dünyanın öbür ülkelerine de örnek olacağını umuyorum."

"Açıksözlü davranmak en doğrusu," dedi Adelaida. "Ben de seninle açık konuşacağım, Juan." Ataklığına, duyduğu güvene kendi de şaşıyor, bunları söylerken gülümsüyor, poz kesiyordu. Saçını arkaya savurdukça Lince Postanesinin

şefi mutluluktan kendinden geçiyordu. "Sen benimle evlenebilmek için deli olurdun, değil mi, Juan?"

"Öyle, Adelaidita." Juan Zárate birer gazoz içmek için girdikleri Petit Thouars Pastanesindeki küçük masanın üstüne eğilmişti. "Senin için deli olurdum. Deli demek yetmez bile."

"Öyleyse gözlerimin içine bak ve bana doğruyu söyle. Eskiden beğendiğin kadar beğeniyor musun beni?"

"Eskisinden de çok." Lince posta şefi yutkunuyordu. "Şimdi eskisinden de güzelsin, Adelaidita."

"Öyleyse, istersen, benimle evlenebilirsin." Sesi kısılmadan söyleyebilmişti bunları. "Seni aldatmak istemem, Juan. Âşık değilim sana. Ama seni sevmeye, isteklerini yerine getirmeye çalışacağım, saygılı olacağım. İyi bir eş olabilmek için elimden geleni yapacağım."

Juan Zárate bakışlarını ondan ayırmadan, gözlerini kırıştırtarak dinliyordu. Elindeki gazoz şişesi titremeye başlamıştı.

Sonunda, "Ciddi mi söylüyorsun, Adelaidita?" diye sormayı başardı.

"Elbette." Kemküm etmeden konuşuyordu hâlâ. "Senden tek bir isteğim var. Doğuracağım çocuğa adını vermen."

Mayta, "Bir bardak su ver lütfen," dedi. "Bana ne oldu bilmiyorum. Suyu kanamıyorum bir türlü."

Kadın yerinden kalkarken, "Çok nutuk atmışsındır," dedi. Mutfağa girdikten sonra da, "Hiç değişmemişsin," diye ekledi. "Eskisinden de betersin. Artık yalnızca yoksullar için değil, ibneler için de devrim yapmak istiyorsun. İnsanı güldürüyorsun, Mayta."

İbneler için devrim, dedim kendi kendime. Evet, yoksul ibneler için de devrim. Adelaida'nın ona gülmesine hiç kızmamıştı. Vebalı ve dumanlı havada bile, yıkılan kentten kaçanların ağızlarını burunları örterek, çukurlu yollarda tökezleyerek dağınık kollar halinde ilerledikleri görülebiliyordu. Ölüler, ağır yaralılar, çok yaşlı, çok küçük olanlar yıkıntıla-

rın arasında kaldılar. Yağmacılar da. Onlar dumandan boğulmayı, yanarak ölmeyi, zaman zaman yenilenen bombardımanı göze alarak sağlam kalan evlere giriyor, yiyecek ve para arıyorlar.

"O da kabul etti," diye bitiriyorum. "Don Juan Zárate size gerçekten tutkunmuş, madam."

"Mayta'yla yalnızca belediye nikâhı yapmıştık. Ondan boşanmayı beklerken Juan'la kilisede evlendik." İçini çekecek Cañete'de çekilen resme bakıyor. "Boşanma ilamını elime almam iki yıl sürdü. Ondan sonra resmi nikâh da yaptık."

Mayta nasıl tepki göstermişti bu işe? Hiç şaşırmamış, bir oranda rahatlamıştı. Senin böyle, adamı sevmediğin halde evlenmene çok üzüldüm, demek gibi bir maskaralık da yapmıştı.

"Sen de benimle öyle evlenmedin mi? Aramızda tek bir fark var. Sen beni kandırdın, ben Juan'a dürüst davrandım."

"Ama hesabın tutmadı," dedi Mayta. Üçüncü bardak suyu da içmiş, karnı şişmişti. "Hatırlarsan seni uyarmıştım. Başından uyardım. En başında söylemiştim."

Adelaida onun sözünü kesti. "Lütfen nutuk atmayı bırak artık."

Parmaklarıyla koltuğun kenarında trampet çalarak sessizce oturuyor. Yüzüne bakınca, bana ayırdığı bir saatin dolmuş olduğunu hesapladığını anlıyorum. Ama ben saatime bakınca on beş dakikam daha kaldığını görüyorum. Tam o anda silâh sesleri işitiliyor. Önce bir patlama, ardından iki, sonra da birkaçı birden. Adelaida'yla birlikte pencereye koşup dışarı bakıyoruz. Nöbetçiler ortada görünmüyor. Dikenli tellerle kum torbalarının arkasına sinmişlerdir herhalde. Oysa soldan gelen devriye birliği kayıtsızca ilerliyor saraya doğru. Silâh sesleri de epey uzaktan gelmişti gerçi. Teneke mahallelerinde kurşunlanan mı var? Yoksa Lima'nın kenar mahallelerindeki de çarpışmaya mı başladı?

Yeniden konumuza dönüyorum. "Evliliğiniz sizin dü-

şündüğünüz gibi yürüdü mü bari?" Pencereden uzaklaşarak bana bakıyor. Silâh seslerinin duyulmasıyla yüzüne yayılan korku, yerini – her günkü ifadesi olduğu anlaşılan – suratsızlığa bırakmış. "Çocukla ilişkisi falan."

"Çocuk onun gerçek babası olmadığını öğreninceye kadar çok iyiydi," diyor. Dudakları aralanmış, hafifçe titreyerek öylece duruyor. Bana dikilen gözleri parlamaya başlıyor.

"Aslında bunun konumuzla ilgisi yok. Oğlunuzu konuşmasak da olur. Kusuru bakmazsanız Mayta'ya dönmenizi isteyeceğim."

Kadını sakinleştirmek için, "Nutuk atmayacağım," dedi. Bardaktaki son damla suyu da başına dikti. Ya bu kadar susuzluk ateşlendiğinin belirtisiyse? "Açık konuşacağım, Adelaida. Ülkeden ayrılmadan oğlumu görmek istedim, ama senin ne durumda olduğunu da görmek istedim doğrusu. Huzurlu, mutlu bir kadınla karşılaşacağımı ummuştum. Oysa sende hınçtan başka bir duygu göremiyorum. Hem bana hınç duyuyorsun, hem de başkalarına."

"İçini rahatlatacaksa söyleyeyim, senden çok kendime hınçlanıyorum. Kendi elimle başımı yaktım çünkü."

Uzaklardan yeni yeni silâh sesleri geliyor. Çevredeki vadilerden, doruklardan, yarlardan, yaylalardan. Cuzco inilti-
lerle dolu bir duman bulutuna dönüşmüş.

Kararsız bir sesle, "Durumu açıklayan Juan değildi, bendim," diye fısıldıyor. "Juan beni hiç bağışlamayacak. Johnny'yi öz oğlu gibi severdi o."

Gece gündüz yüreğini kemirdiği anlaşılan, din, kıskançlık ve kin karışımı hikâyesini anlatıyor. Johnny başından beri anasından çok babalığına düşkünmüş. Belki de – anlaşılmaz bir biçimde – hayatında büyük bir yalanın bulunmasının Adelaida'nın suçu olduğunu sezdiğinden, babalığını daha çok se-
vermiş.

Mayta yüksek sesle düşünerek, "Yani kocan onu her pazar ayıne mi götürüyor?" diye sordu. Anılarım fırtına gibi bastırmıştı; dualar, ilahiler, ayinler, çocukluk itirafları, çok

değerli nesnelermiş gibi defterlerimin arasında koruduğum çok renkli dinsel resimler. "Eh, oğlumla ortak bir yönüm varmış demek. Ben onun yaşındayken her gün ayine giderdim."

Adelaida, "Juan sofu bir Katoliktir," dedi. "Katolik, on iki Havarici, Roma Kilisesi yanlısı, bazan şaka yollu, kocakarılarından farkım yoktur der, ama gerçekten öyledir. Johnny'nin de kendisine benzemesini istiyordu tabii."

Mayta başını sallayarak, "Tabii," dedi. Çağrışım düzeneği çalışmaya başlamıştı. Jauja'daki San José Kolejinin öğrencilerini, Marksizmden ve devrimden söz ederken dikkatle, büyülenmişçesine kendisini dinleyen çocukları düşünüyordu. Görüyordu onları: Branda bezleriyle kutuların altına sakladıkları teksir makinelerinde önderlerinin yolladığı bildirileri çoğaltıyor, fabrika çıkışlarında, okullarda, pazarlarda, sinemalarda el ilanları dağıtıyorlardı. İncil'de sözü edilen, kendiliğinden çoğalan ekmek somunu gibi çoğaldıklarını, her gün kendileri kadar özverili, yoksul çocukları saflarına çektiklerini, tehlikeli patikalarda, dağlardaki kar yığınlarının arasında gidip geldiklerini, engelleri aşıp askeri devriyelerin yanından gizlice süzöldüklerini, orak-çekeçli kızıl bayrakları dikmek için geceleri dağların doruklarına, devlet binalarının damlarına tırmandıklarını görüyordu. Terli, sevinçli, ürkütücü yüzleriyle gözden uzak köşelerdeki kamplara ulaştıklarını, gerillalara gerekli yiyecek ve giyeceği, ilaçlarla bilgileri getirdiklerini de görüyorum. Hepsi çok genç; on dört, on beş, on altı yaşlarında. Onların yardımıyla gerillaların zafere ulaşacağına kuşku yok.

Göklere saldıracağız, dedim kendi kendime. Cenneti gökten yere indirecek, dünya cenneti kuracağız. Alacakaranlıkta gökle yer bir olmuştu. Gökteki külrenkli bulutlar ateşlerden yükselen külrengi dumana karışıyordu. Dört yönden uçup gelen, Cuzco'ya yönelen sayısız kara benek kül zerrelere değil, akbabalar. Duydukları açlığın dürtüsüyle, dumanı ve alevleri hiçe sayarak iştah açıcı avlarına doğru alçalıyorlar. Tepelere çıkan halk, analar babalar, sağ kalanlar ve yaralı-

lar, savaşçılar, uluslararası birlikler, hepsi, düş güçlerini bir-
razcık zorlamakla hummalı bir istekle inip kalkan gagaların,
çırpılan sefil kanatların sesini, her yana yayılan iğrenç koku-
yu duyabiliyorlar.

"Yani?.." diyerek lafın gerisini getirmesini istiyorum.
Şimdi silâh seslerinin hiç arkası kesilmiyor, ama ne o kalkıp
dışarı bakıyor, ne de ben.

"Yani Johnny'nin önünde bu konuyu hiç konuşmazdık,"
diyor. Onu dinliyor, anlattıklarıyla ilgilenmeye çalışıyorum,
ama kanlı olayların görüntüleri gözümün önünden, pis koku-
ları burnumdan gitmiyor.

Yasaklanmış bir konuydu o; ilişkilerinin derinlerine gö-
mülen, ilişkiyi asit gibi yavaş yavaş kemiren bir öge. Juan Zá-
rate oğlanı sevmekle birlikte yaptığı anlaşmayı, Adelaida'nın
onunla evlenmeye razı gelmesinin karşılığında ödemek zo-
runda kaldığı bedeli unutamıyor, bağışlayamıyordu. Johnny
babasının bir metresi olduğunu öğrendiği gün –liseyi bitir-
miş, eczacılık fakültesine gidiyordu artık – durum birden de-
ğişmişti. Don Juan Zárate'nin metresi mi vardı? Evet, daha
doğrusu ayrı ev açtığı bir kapatması. Adelaida bunu düşün-
dükçe kahkahalarla güleceği geliyordu. Kıskanması söz konu-
su değildi. Ayaklarını sürüyen, burnunun ucunu göremeyen
ihtiyar hergele dost tutmuş ha? Gülmekten ölüyordu Adela-
ida. Seven kadın kıskanır derler; o Juan Zárate'yi hiç sevme-
mişti ki. Adama katlanmıştı yalnızca. Biraz da o küçük me-
mur aylığıyla iki ev geçindirmeye kalkışmasına kızmıştı.

"Oysa oğlum yıkılmıştı," diyor. "Deliye dönmüştü. Kah-
roldu, kurudu gitti. Babasının dost tutmasıyla dünyanın sonu
gelmişti sanki. Dinibütün bir çocuk olarak yetiştirildiği için
miydi? Hâlâ çocuk olsa öyle tepki göstermesini anlayabilir-
dim. Ama yirmi yaşında bir delikanlının bu kadar sarsılması
nasıl açıklanırdı?"

"Belki sizin adınıza üzölmüştü," diyorum.

"Hayır, dindarlığından," diye dirotiyor. "Juan onu öyle
yetiştirmişti. Din kurallarına sıkı sıkıya bağlıydı. Aklını kaçır-

dı. Ona Katolik dininin kurallarından asla ayrılmamayı öğreten babasının ikiyezlülük etmesini kabul edemiyordu bir türlü. Kendisi söyledi bunu. Yirmi yaşında adam!"

Silâh sesleri artık daha yakından gelmeye başladığı için konuşmasına ara veriyor. Pencereden dışarı bakıyorum. Önemli bir şey olamaz, çünkü dikenli tellerin arkasındaki nöbetçiler telâşlı görünmüyorlar. Silâh sesleri San Isidro ya da Miraflores'ten gelmiş gibi o yöne, güneye bakıyorlar.

"Belki de dindarlığı Mayta'dan geçmişti," diyorum. "Çocukken o da öyleydi. Dinibütün oğlandı; insanın her an, yaptığı her işte kilisenin kurallarına uyması gerektiğini düşünürdü. Asla ödün vermezdi. En sinirlendiği insanlar da özü sözü bir olmayan, ikiyezlülük yapanlardı. Yoksullarla bir olacağım, diye aylarca açlık grevi yaptığını anlatmadı mı size? Öyleleri gerçek hayatta genellikle pek mutlu olmazlar, madam."

Adelaida, "Çektiği acıyı görünce, işin doğrusunu anlatırsam yararı olabilir, diye düşündüm," diyor alçak sesle. Yüzü allak bullak. "Ben de delirmişim, değil mi?"

"Gideceğim," dedi Mayta. "Gideceğim, ama son bir ricam var." Ayağa kalkar kalkmaz daha önce gitmediğine pişman oldu. "Beni gördüğünü kimseye söyleme lütfen. Aramızda kalsın."

Birlikte yaşadıkları günlerde evde kaç kez polisler görmüş olmasına karşın, Mayta'nın bu gizlilik merakını, korkularını, önlemlerini, güvensizliğini hiç ciddiye almamıştı Adelaida. Ona sanki, koskoca adamlar çocuklar gibi hırsız-polis oyunu oynuyormuş, hayatlarını cehenneme çeviren bir korku, inançlarından dolayı eziyet görme korkusu yaşıyorlarmış gibi geliyordu. İnsan herkesin, muhbirlerin, askerlerin, AP-RA'cılarının, kapitalistlerin, emperyalistlerin, Stalincilerin ve daha kimbilir kimlerin kendisine komplo kurdukları duyusuyla yaşarsa hayatın tadına varabilir miydi? Mayta'nın sözleri ona günde birkaç kez yaşattığı karabasanları anımsattı. "Dikkat et, ağzından kaçırma, kimseye söyleme, kimse bir

şey bilmemeli, hiç kimse..." yine de o gün tartışma çıkarmak istemedi. Tamam, tamam, kimseye tek söz söylemem. Mayta yarım gülüşüyle gülümseyip el sallayarak, o tuhaf yürüyüşüyle, ayaklarının altı su toplamış gibi yürüyerek telâşla çıkıp gitti.

Adelaida gözlerini boşluğa dikerek, "Johnny gözyaşı falan dökmedi," diye ekliyor. "Melodram da yaratmadı. Yalnızca merakından sorarmış gibi, birkaç soru sordu. Mayta nasıl bir adamdı? Neden boşanmıştık? Hepsi o kadar. Sakin görünüyordu. Duydukları onu hemen hiç etkilemediğinden, boşuna uğraşmışım, anlatmasam da olurmuş, diye düşünmüştüm."

Gel gör ki oğlan ertesi gün ortadan kaybolmuş. Adelaida onu on yıldır görmemiş. Sesi kısılıyor, ellerini, parmaklarının derisini yolmak istercesine ovuşturduğunu görüyorum.

"Katolikler böyle midirler?" diye soruyor. "Olsa olsa bir yanlışlık denebilecek bir şey yüzünden annelerinden koparlar mı böyle? Ben ne yaptıysam onun için yaptım."

Oğlunun yirmi bir yaşına basıp reşit olmasına pek az bir süre kalmasına karşın, Kayıp İnsanlar Bürosuna bile başvurmuş. Kadının çektiği acıyı görünce üzülüyor, bana bu olayı niçin anlattığını anlıyorum. Bunu da Mayta'nın işlediği suçların listesine eklemiş. Ondandır ve acısından uzak, Mayta'ya daha yakın hissediyorum kendimi. Lince sokaklarından geçip otobüse binmek için Avenida Arequipa'ya çıkışını izliyorum. Eski karısına yaptığı ziyaretin verdiği burukluk, bir daha asla karşılaşmayacağı oğlunu görememenin yarattığı düş kırıklığı içinde, kamburunu çıkararak mı yürüyor? Acı çekiyor mu? Morali bozulmuş mu? Hayır. Çok dinç, enerji dolu, sabırsızlığından yerinde duramıyor. Lima'da kaç saati kaldığını hesaplıyor aklından. O, duygularından aldığı güçle bir sıçrayışta terslikleri, aksaklıkları geride bırakmayı, ortaya çıkan zorluklardan, önündeki işleri yapmak için gerekli olan gücü sağlamayı bilirdi. Şimdiye kadar, kendine acıyıp umutsuzluğa, karamsarlığa kapılmasını önleyen gündelik işler Cochar-

cas'taki basımevinde çalışmak, Avenida Argentina ve Dos de Mayo Alanında el ilanları dağıtmak, duvarlara yazılar yazmak, dizilmiş provaları düzeltmek, *İşçinin Sesi*'nde basılacak yazıları Fransızca'dan İspanyolca'ya çevirmekti. Şimdiyse somut bir devrim girişimi vardı önünde; çok yakında başlayacak olan bir devrim. *Senin* başlatacağın devrim, dedi kendi kendine. Aile sorunlarını düşünerek zaman kaybetmenin anlamı yoktu şimdi. Ceplerini yoklayıp listeyi çıkardı, alınması gereken malzemeyi bir daha gözden geçirdi. France-Presse'tekiler kıdem tazminatını hazırlamışlar mıydı acaba?

Adelaida ellerini ovuşturarak, "Önce kendini öldürdüğünü sandım," diyor. "Ben de kendimi öldürmeliyim diye düşünüyordum."

Haftalarca, aylarca ses çıkmamıştı oğlandan. Derken Juan Zárate'ye bir mektup gelmişti. Düşünülerek yazılmış, ölçülü bir mektup. Juan'ın kendisi için yaptıklarına teşekkür ediyor, adama olan gönül borcunu asla ödeyemeyeceğini bildiriyordu. Ansızın çıkıp gittiğine üzülüyordu, ama ikisine de acı çektirebilecek açıklamalarda bulunmak istememişti. Juan Zárate onu merak etmemeliydi. Johnny de gece karanlığına gömülmeye başlayan dağlarda olabilir mi şimdi? Yoksa o da -hafif makineli omzunda, tabancası belinde- Cuzco'da sağ kalanların arasında oradan oraya seyirten, kargaşaya düzen getirmeye çalışanlardan biri mi?

Adelaida, "Mektup Pucallpa'dan postaya verilmişti," diye ekliyor. "Benim adımlı bile anmamıştı."

Evet, kıdem tazminatı hazır. Çek değil, nakit. 43.000 soles. Listede yazılanların hepsini alabilir, cebinde biraz para bile kalırdı. France-Presse'tekilerle vedalaşmadı. Büro şefi pazar günü bir arkadaşın yerine birkaç saat çalışıp çalışmayacağını sorduğunda Chiclayo'ya gitmeye hazırlandığını söyledi. Avenida Abancay'a doğru yürürken çok keyifliydi. Genelde, tezcanlılığından ötürü alışveriş yapmaktan sıkılırdı, ama o gün dükkân dükkân dolaştı, sert iklime, hor kullanmaya, dağda bayırda dolaşmaya dayanacak iyi kalite bir haki

pantolon aradı. Ayrı ayrı dükkânlardan iki pantolon, kaldırımında satış yapan bir gezgin satıcıdan bir çift sandalet aldı. Satıcı sandaletleri ayağına giyip denemesi için kendi iskemlesini ona verdi. Ardından Lampa Caddesindeki bir eczaneye girdi. Listesini çıkarıp eczacıya uzatacakken kendini tuttu. Devrimcilik hayatında daha önce de binlerce kez söylediği gibi, "Önlemin fazlası diye bir şey olmaz," dedi kendi kendine. Vallejos'un ısmarladığı sargıları, dezenfektanı, kanı pıhtılaştırıcı ilaçlarla sulfamitleri, öteki ilkyardım malzemesini değişik eczanelerden alacaktı.

"Ve o günden beri ondan haber almadınız, öyle mi?"

"Ben almadım," diyor Adelaida.

Ancak Juan Zárate almış. Oğlu, hızarlarda çalıştığı Pucallpa ya da Yurimaguas gibi ormanlık yerlerden Lima'ya gelirmiş zaman zaman. Juan Zárate'yle buluşur, öğle yemeği yerlermiş. Ne var ki bu işler –saldırıları, adam kaçırmaları, bombalama ve çarpışmalar– başladığından beri ne kendisi gelmiş, ne de mektubu. Ya ölmüş ya da o heriflere katılmış. Gece bastırdı. Cuzco'da sağ kalanlar soğuktan, karanlıktan korunmak için birbirlerine sokuluyorlar. Gündüz gelen uçakların, atılan bombaların sesleri kulaklarından gitmeyip büsbütün çoğaldığından, uykularında sayıklıyorlar. Ama Mayta'nın oğlu uyumuyor. Toprağın kazılmasıyla elde edilen korunaktaki karargâhta kendi görüşünü diğerlerine kabul ettirmeye çalışıyor. Yangınların zehirli dumanları dağılır dağılmaz halk Cuzco'ya dönmeli ve yıkılan evleri yeniden yapmaya başlamalı. Öbür komutanların düşüncesi farklı. Cuzco'ya dönerlerse bombalı saldırılara boy hedefi olacaklar yine. Ve o günkü gibi bir saldırı yığınları çökertir. Böyle dağa bayıra, kenar mahallelere, kamplara dağılmış durumda kalırlarsa hava saldırılarında daha iyi korunmuş olurlar. Mayta'nın oğlu karşılık veriyor, tartışıyor, ortada yanan küçük ateşin aydınlığında bağırıp çağırıyor. Yüzü ciddi, güneşten esmerleşmiş, yara izleriyle dolu. Makineli tüfeğini omzundan, tabancasını belinden çıkarmamış. Parmaklarının arasındaki sigara sönmüş, farkın-

da bile değli. Sesi her türlü sınavı – soğuğu, açlığı, yorgunluğu, gerileme ve yenilgiyi, terör olaylarını – atlatmış, yakında mutlak bir zafere kavuşacağını bilen bir erkeğin sesi. şimdiye kadar hiç yanılmadı; bundan böyle hata yapacağa da benzemiyor.

Adelaida, "Lima'ya birkaç kere geldi," diye yineliyor. "Juan'a uğrayıp onu alır, yemeğe g t r rm ş. Beni görmeye gelmedi hiç. Telefon bile etmedi. Juan'ın, annene bir uğrasan demesine bile fırsat vermezmiş. Kinin, nefretin böylesine akıl erdirebilir misiniz? Başlangıçta ona bir sürü mektup yazdım. Sonradan ben de vazgeçtim."

Paketi yüklendi, satış fişini alıp  ıktı. Son eczaneden s lfamitlerle antiseptik de almış, listedeki her şeyi tamamlamıştı. Paketler hem büyük, hem ağırdı. Jiron Zepita'daki odasına çıktığında kolları ağrıyordu. Valizi hazırdı; kazaklar, gömlekler, tam ortada Vallejos'un verdiği makineli tabanca. İlaçları da yerleştirip kitaplarına baktı. Blacquer onları almaya gelecek miydi acaba? Dışarı çıkıp anahtarı merdiven sahanlığının d şemesindeki iki gevşek tahtanın altına sakladı. Blacquer gelip almazsa, ev sahibi kira borcuna karşılık hepsini sattardı. Neyse, artık önemi yoktu. Bir taksiye atlayarak Parque Universitario'ya gitti. Ne odasının, ne kitaplarının, ne Adelaida'yla oğlunun, ne de eski yoldaşlarının önemi vardı artık. şoför valizini rafa yerleştirirken yüreğinin g m g mi attığını duydu. Jauja otobüsü birkaç dakika sonra kalkacaktı. Kendi kendine, bu yolculuğun dönüşü yok, Mayta, dedi.

Yerimden kalkıyorum, kadının parasını ödeyip teşekkür ediyorum. Beni uğurluyor ve  ıkmamla birlikte hemen kapıyı kapatıyor. Rospigliosi Sarayının gotik taklidi  n yüzü so-lan ışıkta çok tuhaf görünüyor. Havacıların  st m  aramalarına izin vermek zorunda kalıyorum yine. Onlar da geçme- me izin veriyorlar. Delikleri, gedikleri taşlarla, çamurla tıka- nan evlerin önünden geçerken artık yalnızca tüfek sesi olma- yan patlamalar duyuluyor her yandan. Bunlar el bombalarıyla top sesleri.

Arcimboldo'nun portrelerinden birine benziyor; burnu çarpık bir havuç, yanakları iki ayva, çenesi, filizlenecek gözlerle dolu bir patates, gerdanı, kabuğu yarı soyulmuş üzüm-lerden oluşan bir salkım. Çirkinliği öyle bir sınıra varmış ki artık sevimli görünüyor. İşin doğrusunu bilmeyen, don Ezequiel'in omuzlarından tutam tutam sarkan yağlı perçemlerin peruka olduğunu düşünür. Şu çuval gibi pantolon ile lime lime kazağın içinden, bedeni aslında olduğundan daha süngerimsi görünüyor. Ayakkabılarından birinin bağcığı var; ikincisi attığı her adımda ayağından çıkacak gibi oluyor. Oysa don Ezequiel dilenci değil; Plaza de Armas'ta, Jauja'daki Colegio del Carmen'le Iglesia de las Madres Franciscanas'ın bitişiğindeki mobilya ve ev eşyaları mağazasının sahibi. Jauja'daki söylentilere bakılırsa karşımdaki adam kentin en zengin tüccarı. Niye o da öbür zenginler gibi kaçmamış peki? Birkaç ay önce ayaklanmacılar tarafından kaçırılmış ve denildiğine göre çok yüksek bir fidye ödemiş. O günden sonra don Ezequiel'e ilişmemişler. Çünkü halkın deyişiyle 'devrim vergisi'ni ödemiş bulunuyormuş.

"Seni buraya kimin yolladığını biliyorum. O orospu çocuğu Bücür Ubilluz'un işi." Dükkânına girdiğimi görür görmez önüme dikiliyor. "Zamanını boşa harcama. Ben hiçbir şey görmedim, o boktan işe hiç bulaşmadım. Biliyorum, Vallejos'la ilgili bir kitap yazıyorsun. Beni de kitabına almaya kalkışma, yoksa seni mahkemeye veririm. Sinirlenmeden söylüyorum bak. O kalın kafana sokasın diye."

Benimle konuşurken bakışları ateş püskürüyor. O kadar bağırıyor ki alanda devriye gezen birkaç asker bir olay çıktığını sanarak dükkâna geliyorlar. Hayır, hayır, bir şey yok. On-

lar gidince herkese söylediğim sözleri sıralamaya başlıyorum. Sinirlenmenize gerek yok, don Ezequiel, sizin adınızı kullanmayacağım. Bir kere bile. Olayda rol oynayanların hepsi, Teğmen Vallejos'la Mayta bile kendi adlarından başka adlarla geçecekler kitabıma. Hiç kimse, benim yazdıklarımın olayın içyüzünü anlayamayacak.

Kancaya benzeyen parmaklarını oynatarak, "Öyleyse Jauja'ya ne bok yemeye geldin?" diye tersleniyor. "Ne bok yemeye sorular sorup duruyorsun herkese? Ne halt etmeye dinliyorsun onca dedikoduyu?"

Bu yılın başından beri yüzüncü kez, "Yalanlarımı uydururken ne kadarının yalan olduğunu bilmek istediğim için," diyorum. "İzin verin de açıklayayım, don Ezequiel. Bana iki dakika zaman ayıramaz mısınız? Tamam mı? İçeri girebilir miyim?"

Jauja'ya yayılan ışık yalancı tan gibi. Günün ilk ışıkları gibi belirsiz ve grimsi. O aydınlıkta katedralin karaltısı da, balkonlar da, parmaklığın gerisindeki bahçe de bir görünüyor, bir kayboluyor. Esen sert rüzgâr tüylerini diken diken ediyor. Korkudan mı yoksa? Sinirli olduğu için mi? Hayır, ne sinirli, ne de korkuyor. Birazcık endişeli yalnızca. Yaşanacak olaylardan ötürü değil; sürekli çarpıntı çekmesine yol açan bu yükseklikten ötürü. Kırık camlardan içeri epey soğuk girdiği, berber koltuğu rahat bir yatak sayılamayacağı halde, birkaç saat uyuyabilmişti. Sabahın beşinde horoz sesiyle uyandı. Uyanır uyanmaz aklından aynı düşünce geçti: Büyük gün bugün. Koltuktan kalktı, esneyip gerindi, karanlıkta oraya buraya toslayarak lavaboya gitti. Ezequiel'in müşterileri tıraş ettiği koltuklardan birine yerleşince gözlerini kapadı ve verilen emirleri bir kez daha aklından geçirdi. Sakindi, kendine güveniyordu, soluk alma güçlüğü de olmasa mutluyum diyebilecekti. Birkaç dakika sonra kapının açıldığını işitti. Gemici feneriyle gelen Ezequiel bir termosun kapağında sıcak kahve getirmişti.

"Gece çok rahatsız oldun mu?"

"Çok iyi uyudum," dedi Mayta. "Saat beşbuçuk oldu mu bile?"

Ezequiel, "Yakındır," diye fısıldadı. "Arka kapıdan çık ve gürültü etme."

Mayta onunla vedalaşırken, "Konukseverliğine teşekkürler," dedi. "İyi şanslar."

"Benimki şanssızlık canım. En büyük hatam iyilik yapmak gibi bir eşeklik etmektir." Burnu şişiyor, üstünde sayısız mor damarcık belirliyor. Heyecanından gözleri yuvalarından uğruyor. "En büyük hatam hiç tanımadığım bir yabancıya acıyıp bir gece dükkânda kalmasına izin vermemdi. O acıklı hikâyeyi, zavalılığın kalacak yeri olmadığını anlatan, bir geceliğine onu berber dükkânında barındırır diyen kimdi peki? Kim olacak, o orospu çocuğu Bücür Ubilluz!"

Onu yatıştırmaya çalışarak, "Bunlar yirmi beş yıl öncesinin olayları, don Ezequiel," diyorum. "Kimsenin hatırlamadığı bir hikâye. Bu kadar heyecanlanmayın."

"Heyecanlanıyorum, çünkü o pezevenk bir zamanlar yaptıklarıyla da yetinmiyor. Şimdi de benim teröristlere satılmış olduğumu söylüyor sağda solda. Belki de askerler beni kurşuna dizerler," diye homurdanıyor. "O zaman herkes kurtulmuş olur. Sinirleniyorum, çünkü her bir boku bilen o sivri akıllının başına bir şey gelmezken, ben... Hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey anlamayan, hiçbir şey görmeyen ben, hapse tıkdım. Kaburgalarımı kırdılar, böbreklerime, hayalarımına attıkları tekmelerle kan işettiler."

"Ama hapisten çıktınız ve her şeye yeniden başladınız. Şimdi de Jauja'daki herkes sizi kıskanıyor. Kendinizi tutmaya çalışın, don Ezequiel. Sinirlenmeyin böyle. Unutun git-sin."

Buraya gelip hiçbir şey bilmediğim bir konuda sana bilgi vermemi ister durursan nasıl unutabilirim?" diye homurdanıyor ve beni tırmalamak istercesine tırnaklarını uzatıyor. "Ömrümde öyle aptallık görmedim. Olayla ilgili en az bilgisi olan kişi en büyük kazığı yedi, yahu."

Sokakta kimse olmadığına güven getirmek için antreye çıktı, dükkân kapısının bir kanadını aralayıp dışarı süzüldü. Alanda tek bir kişi yoktu, solgun ışık da önünü görmesine ancak yetiyordu. Alandaki sıralardan birine yaklaştı. Ricránlılar henüz gelmemişlerdi. Oturdu, çantasını ayaklarının arasına koydu, ısınmak için kazağının yakasını burnunun üstüne çekip ellerini ceplerine soktu. Bir makine olması gerekiyordu artık. Askerlik eğitiminden hatırladığı bir şeydi bu. Bilinçli bir robot, asla geç ya da erken davranmayan, daha da önemlisi asla güvensizlik duymayan, verilen emirleri elektrikli bir mikser ya da bir torna gibi aksaksızca yerine getiren bir savaşçı olacaktı. Herkes öyle yaparsa, sınavların en zorlusu, bugün verecekleri sınav hiç sorun yaratmazdı. İkinci sınav daha kolay olacak, ondan sonra da zafere giden yol açılacaktı.

Göremediği horozların sesini, arkasındaki küçük bahçenin çimenleri arasındaki bir kurbağanın vrakladığını duyuyordu. Gecikecekler miydi yoksa? Ricrán'dan gelecek kamyon, Plaza de Santa Isabel'de, pazara mal getiren bütün taşıtların durduğu alanda park edecekti. Orada küçük gruplara ayrılıp kendilerine söylenen görev yerlerine gideceklerdi. Önce cezaevini, ardından telefon şirketini ele geçirmek için onunla birlikte gidecek olan iki yoldaşın adlarını bile bilmiyordu. "Bugün hangi azizin günü?" Yanıt: "Aziz Edmond Dantés'in." Yüzünün yarısını örten kazağın gerisinde keyifle gülümsedi. *Monte Kristo*'yu düşünürken bulmuştu bu parolayı. Dakik olmayı bilen bir kolej öğrencisi tam o anda geldi. Adı Feliciano Tapia'ydı. Okul üniformasıyla gelmişti; haki gömlek ve pantolon, aynı renkte kep, gri kazak. Kitapları kolunun altındaydı. Bunlar bizim devrimi başlatmamıza yardım edecek, sonra da okullarına gidecekler, diye düşündü. Acele etmeliyiz ki derse gecikmesinler. Her gruba bir öğrenci verilmişti ulak olarak. Böylece, beklenmedik bir durumla karşılaşılırsa birbirlerine haber iletebileceklerdi. Her grup işini bitirip çekilmeye başlayınca çocuklar da gündelik çalışmalarına dö-

neceklerdi.

"Ricrán'dan gelmesi gerekenler geciktiler," dedi Mayta. "Dağ yolu kapanmış olabilir mi?"

Oğlan gökteki bulutlara baktı. "Hayır. Yağmur yağmadı ki."

Yılın o mevsiminde yolun bir toprak kayması ya da büyük yağış yüzünden kapanması uzak bir olasılıktı. Öyle bir durum doğarsa Ricránlıların dağları aşıp Quero'ya yönelmeleri söylenmişti. Çocuk gıptayla bakıyordu Mayta'ya. Yanakları ayva tüyleriyle kaplı, tavşan dişli, gencecik bir oğlandı.

"Arkadaşların da senin gibi dakik midirler?"

"Roberto yetimhanenin köşesine vardı bile. Melquiades'in de Santa Isabel'e doğru gittiğini gördüm."

Ortalık aydınlanıyordu. Mayta makineli tabancayı bir kere daha elden geçirmediğine pişmanlık duydu. Gece berber dükkânında iyice yağlamış, yatmadan önce emniyetini açıp kapatarak dolu olup olmadığını yoklamıştı. Bir daha elden geçirmenin ne gereği vardı ki? Alan hareketlenmeye başlamıştı. Başları örtülü kadınlar katedrale doğru yürüyor, zaman zaman, fişılar ya da balyalarla yüklü kamyonlar alanın bir ucundan gelip öbür ucundan çıkıyorlardı. Saat altıya beş vardı. Ayağa kalkıp çantayı kavradı.

"Sen Santa Isabel'e koş. Kamyon oradaysa benim grubumdakilere cezaevinin önüne park etmelerini söyle. Saat altıbuçukta onları içeri alacağım. Anladın mı?"

"Benim gizleyecek bir şeyim yok. Onun için sana işin aslını anlatırım. Yönetimi elinde tutan Vallejos da değildi, o yabancı da. Ubilliz'di." Don Ezequiel boynundaki etbenlerini kara tırnaklarıyla kaşıyarak burnunu çekiyor. "Olanlardan o sorumluydu. O sabah neler olmadı, neler! Başkalarıyla laklak edip zamanını boşa harcama hiç. O hergeleyi bul. Neler olup bittiğini yalnızca o pezevenk biliyor."

Sonuna kadar açılan, İngilizce yayın yapan bir radyo onun sesini bastırıyor. San José Kolejinde karargâh kuran Amerikalı pilotlarla deniz piyadeleri için yayın yapan istas-

yon.

Don Ezequiel kulaklarını kapatarak, "Şub bok soyu *gringo*'ların radyosu yine başladı," diye hırılıyor.

Sokaklarda hiç deniz piyadesi görmediğimi, bunun beni şaşırttığını söylüyorum. Bütün devriyeler Perulu askerler ve Ulusal Muhafızlar.

"*Gringo*'lar ya akşamdan kalmadırlar ya da bütün gece düzüştükleri için uyuyorlardır," diye bağıyor öfkeyle. "Jauja'nın içine sıçtılar. Artık rahibeler bile orospuluk ediyor. Onların cepleri dolarla dolu, bizim midelerimiz de boş olduğuna göre başka türlü sü beklenebilir mi? İçecek sularını bile uçakla getiriyorlarmış. Amerikan parasının yerel ticareti canlandırdığı yalan. Bir teki bile buraya gelip alışveriş yapmadı. Komünistlerle çarpışmak için geldikleri de yalan. Kokain çekip Jaujalı kızları düdüklemek için gelmişler. Kokaine para veriyorlar bak! Ne iş yahu, kara derili heriflerini bile getirmişler yanlarında."

Don Ezequiel'in öfkeli söylevine kulak vermekle birlikte Mayta'nın yirmi beş yıl öncesinin o sabah saatlerinde, devrimcilerin de deniz piyadelerinin de bulunmadığı bir Jauja'da, silâhını koyduğu çantayı taşıyarak Alfonso Ugarte Sokağında yürürken neler yaptığını düşünmeden de edemiyorum. Kamyonun gecikmesi onu kaygılandırmış mıydı? Herhalde. Bir noktada birilerinin gecikebileceğini başından biliyorlardı, ama ilk adımda –daha plan uygulamaya konmadan– ortaya çıkan bu sorun onun canını sıkırmıştı mutlaka. Planın kendisine gelince, bu konuda pek çok yalan söylendiği, herkes kendi düş gücünün ürünlerini anlattığı halde, sabahın on birine, devrimcilerin Jauja'dan ayrılıp Molinos'taki köprüye doğru yola çıktıkları saate kadar neler olup bittiğini yerli yerine oturtabildiğimi sanıyorum.

O noktadan sonra ipin ucunu kâçıyorum, dinlediğim hikâyelerdeki çelişkilerden ötürü. Planın bütün ayrıntılarını bilenlerin sayısının çok sınırlı olduğu kanısındayım; belki yalnızca Vallejos ve Ubilluz, belki o ikisi ile Mayta, belki de bir

tek Vallejos. Öbürlerine fazla bilgi vermemek kararı onları korkunç kösteklemişti. Mayta, Alfonso Ugarte Sokağının sonuna gelip sol kolda cezaevinin kiremit kaplı saçaklarıyla kerpiç duvarlarını gördüğünde neler düşündü acaba? Bücür ile La Oroya'dan, Casapalca'dan, Morocha'dan gelen yoldaşların gecedan, en azından birkaç saatten beri Ubilluz'un evinde, şu perdeleri örtülü pencerenin gerisinde beklediklerini, belki de onun gelişini gözlediklerini mi? Uğrayıp kamyonun geciktiğini haber verse miydi? Hayır, kendisine verilen emirden çıkmamak daha doğrudu. Onun yalnız geldiğini görünce kamyonun geciktiğini anarlardı nasıl olsa. Ricránlılar yarım saat içinde gelirlerse şenliğe katılabilirlerdi. Gelmezlerse onları Quero'da bulacaklardı. Geç kalanların orada buluşmaları kararlaştırılmıştı.

Cezaevinin taştan örülmüş ön cephesine yanaştı. Teğmenin söylediği gibi ortada nöbetçi falan yoktu. Paslı demir kapı aralandı, Vallejos görüldü. Ses çıkarmaması için işaret etti, peşine birinin takılıp takılmadığına baktıktan sonra Mayta'yı kolundan tutup içeri aldı. Bir el hareketiyle gardiyanların odasına girmesini söyledi. Sonra da ortadan kayboldu. Mayta girişteki sütunları, üstünde *Gardiyan Odası* yazan ön odanın kapısını, iç avludaki kiraz ağaçlarının ince uzun yapraklarıyla, dallardan sarkan meyveleri süzdü. Onun durduğu holde ulusal amblemimiz, bir karatahta, bir yazı masası, bir iskemle ve küçük bir pencere vardı. Camın üstündeki kirden ötürü, dışarıyı güçlükle görülebiliyordu. Çantası elinde, ne yapması gerektiğini kestiremeden öylece durdu.

Derken Vallejos geri geldi. "Senin buraya girdiğini fark eden olup olmadığına bakmaya gitmişim," dedi usulca. "Kamyon gelmedi mi?"

"Görünüşe bakılırsa gelmedi. Feliciano'dan gidip beklemesini, benim grubuma saat altıbuçukta burada olmalarını söylemesini istedim. Ricránlılar çok gerekli mi bize?"

"Sorun değil," dedi Vallejos. "Sen şuraya saklan, bekle. Ses çıkarma."

Teğmenin sakın ve güvenli havası Mayta'nın yüreğine su serpmişti. Haki pantolon, çizme ve –komando gömleğinin yerine – siyah balıkçı kazak giyyordu. Başgardıyanın odasına girdi, orasını, duvarları beyaza boyanmış büyücek bir gömme dolaba benzetti. Şu duvardaki dolap da silâh dolabı olmalıydı. Tüfekler o girintilere yerleştiriliyordu mutlaka. Kapıyı kapatınca karanlıkta kaldı. Kilit tutukluk yaptığından çantasını açmakta epey zorluk çekti. Makineli tabancayı çıkardı, mermileri ceplerine yerleştirdi. Radyonun sesi başladı gibi birdenbire kesildi. Ricránlıların kamyonuna ne olmuştu?

"Verilen emre uyarak sabahın çok erken bir saatinde San Isabel'e varmıştı." Don Ezequiel kahkahalarla gülmeye başlıyor, ağzından burnundan, gözlerinden, kulaklarından zehir saçıyor sanki. "Ama hapisanedeki olaylar başladığında yeniden yola koyulmuştu. Ancak planlandığı gibi Quero'ya değil, Lima'ya gidiyordu. Üstelik ne komünist götürüyordu, ne de çalıntı silâh. Ne mi taşıyordu? Fasulye! İster inan, ister inanma. Devrimci kamyon, tam devrim başladığı anda fasulye yüklemiş Lima'ya gidiyordu. Fasulyeler kimin fasulyesiydi diye sorsana."

"Sormayacağım, çünkü sorarsam Bücür Ubilluz'un fasulyeleriydi diyeceksiniz."

Don Ezequiel o korkunç kahkahalarından birini atıyor yine. "Öyleyse kim kullanıyordu, diye sor." Kirli ellerini, birini yumruklayacakmışçasına havaya kaldırıyor, alanı gösteriyor. "Geçtiğini gördüm. Tanıdım haini. İbneler gibi kafasına mavi bir bere geçirmiş, direksiyona sımsıkı sarılmıştı. Fasulye çuvallarını da gördüm. Aman, nedir, ne oluyor derken... Ne olacak, o orospu çocuğu hem Vallejos'a madik atıyordu, hem Limalı yabancıya, hem de bana."

"Öyleyse bir şeyi daha açıklayın. Ondan sonra sizi rahat bırakırım, don Ezequiel. O sabah niye siz de gitmediniz? Niye sakın sakın berber dükkânınızda oturdunuz? En azından niye bir yere saklanmaya çalışmadınız?"

Meyve kümesini andıran yüzü birkaç saniye süreyle bana çevriliyor, öfkesi yavaş yavaş artıyor. Burnunu karıştırdığını, ense derisini çekiştirdiğini görüyorum. Karşılık verirken hâlâ yalan söyleme gereği duyuyor. "Hiçbir şeyle ilgim yokken neden saklanayım? Ne diye saklanacakmışım?"

Onu azarlarcasına, "don Ezequiel, don Ezequiel," diyorum. "Aradan yirmi beş yıl geçti, Peru elden gidiyor, halk artık Peruluların savaşı olmaktan çıkan bir savaştan nasıl kurtulabileceğini düşünüyor yalnızca, başka bir şey düşünecek durumda değil. Siz de, ben de bundan sonraki ilk çatışmada ya da baskında can verebiliriz. O gün olanlar şimdi kimin umurunda? Bana doğruyu söyleyin, ülkemizi saran bu kanlı karışıklık sizi de, beni de yok etmeden önce hikâyemi bitirmeme yardım edin. Sizin telefon hatlarınızı kesmeniz gerekiyordu. Molinos'da düzenlenen bir kır yemeği eğlencesini bahane edip birkaç taksi tutacaktınız. Telefon şirketine kaçta gitmeniz gerektiğini unuttunuz mu? Onlar sabah işe başladıktan beş dakika sonra. Taksiler Alfonso Ugarte'yle La Mar'ın köşesinde bekleyecek, Mayta'yla grubu gidip arabalara el koyacaktı. Taksi falan tutmadınız oysa. Telefon şirketine de gitmediniz. Öğrenci çocuklardan biri gelip size neler olduğunu sorduğunda, 'Bir şey olduğu yok, plan suya düştü, sen okulu- na dön ve beni tanıdığını unut,' dediniz. O öğrencinin adı Telésforo Salinas. Şimdi bu bölgenin beden eğitimi müdürü, don Ezequiel."

"Hepsi yalan! Ubilluz bana çamur atmaya çalışıyor!" Don Ezequiel öfkesinden morarıyor. "Ben hiçbir şey bilmiyordum. Kaçmam ya da saklanmam için hiçbir neden yoktu. Hadi, defol! Gözüme görünme. Pis yalancı! Bok oğlu bok dedikoducu!"

Makineli tabanca elinde, o yarı karanlıkta beklerken hiçbir şey duyamıyordu Mayta. Kapının tahtalarının birleştiği yerden sızan ışık çizgisinin dışında hiçbir şey görmesine de olanak yoktu. Yine de Vallejos'un o anda on dört nöbetçinin uyuduğu yatakhaneye girip gür sesiyle kükrediğini görür gi-

biydi. Diiikkaat! Silâh teftişi! Huancayo'daki silâh deposunun komutanı o sabah erkenden teftişe geleceğini haber vermişti. Dikkat etmeliydiler, silâhları iyice yağlanmış olmalıydı. Kimsenin tüfeği paslı diye ceza yemesini istemiyordu. Silâh deposu komutanının kötü bir rapor daha vermesini istemiyordu Teğmen Vallejos. Nöbetçilerden her birinin tüfeği, zimmetindeki mermiler –doksanar mermi– gardiyan odasına bırakılacaktı. Avluda içtima var! Sıra ona gelmişti şimdi. Tekerlekler dönmeye, dişliler kenetlenmeye başlamıştı. Eyleme geçilmişti sonunda! Ricránlılar geldiler mi acaba? Mavzerleriyle mermileri dışarıdaki odaya getiren nöbetçileri kapının çatlağından gözetledi. Birbiri ardına girip çıkıyorlardı. Antolín Torres de aralarındaydı.

Antolín Torres, Manco Capac Sokağında, cezaeviyle don Ezequiel'in mağazasının arasındaki bir evde oturan emekli bir cumhuriyetçi asker. Eski berberin suratına bir yumruk indirmesini ya da öfkesinden beyin kanaması geçirmesini önlemek için oradan kaçmak zorundayım. Belediye binasıyla polis karakolunun bulunduğu köşelere konan polis barikatları, dikenli tel yumaklarıyla çirkinleşen alanın –Jauja'nın eski görkemli alanının– ucundaki sıralardan birine oturarak Antolín Torres'i düşünüyorum. Bu sabah onunla da konuşmuştum. Deniz piyadeleri tarafından çevirmen ve kılavuz olarak işe alındığından beri keyfinden yanına varılmıyor.

Küçük bir çiftliği varmış, ama savaş çıkınca işleri bozulmuş. *Gringo*'lar gelmeden açlıktan ölüyormuş. Şimdi yaptığı iş Jauja'nın çevresinde dolaşan devriyelere eşlik etmek. (Quechua dilini de, İspanyolcayı da iyi konuşuyor.) Yaptığı işin hayatına mal olabileceğini de biliyor. Jaujalıların birçoğu ona sırt çevirmiş, evinin dış duvarları yazılarla kaplı: "Hain," "Devrim Mahkemesi Seni Ölüme Mahkûm Etti."

Antolín'in anlattıklarına, don Ezequiel'in küfürlerine bakılırsa Jaujalılarla deniz piyadelerinin arası hiç iyi değil. Ayaklanmacılara karşı olanlar bile dillerini anlamadıkları,

daha da önemlisi sigarası, yiyeceği bol olan, hiçbir şeyin yokluğunu çekmeyen bu yabancılardan hoşlanmıyorlar. Çünkü şimdi kasabanın eski zenginleri bile yokluktan kıvranıyor. Boğa ensesi gibi bir ensesi, koskoca bir göbeği olan, Cangallo'da doğduğu halde ömrünün çoğunu Jauja'da geçiren Antolín Torres ara sıra Quechua deyimleriyle süslediği güzel bir İspanyolcayla konuşuyor. "Komünistler beni öldüreceklermiş," diyor. "Olabilir. Ama öldürmeye geldiklerinde yemek ve içki sıkıntısı çekmeyen, üstelik de Amerikan sigarası içen birini bulacaklar karşılarında." Usta bir masalcı hikâyesini anlatırken orasını burasını ünlemlerle süslemeyi, arada bir duralayarak heyecan uyandırmayı biliyor. Yirmi beş yıl önce o sabah saat sekizde Huáscar Toledo'dan kapı nöbetini devralacakmış. Huáscar nöbetçi kulübesinde değil, öbür askerlerin yanındaymış. Depo komutanının silâh teftişine hazırlanmak üzere mavzerini yağlıyormuş. Teğmen Vallejos herkese çabuk, çabuk dedikçe Antolín Torres kuşkulana başlamış.

"Ama neden, Bay Torres? Silâh teftişinin kuşku uyandıracak nesi vardı?"

Tuhaf olan teğmenin makineli tabancayla dolaşmasıymış. O neden silâhlanmış? Peki neden tüfeklerimizi gardiyan odasına bırakacakmışız? Bu iş çok tuhaf çavuş. Teftiş yapılacak diye askeri tüfeğinden ayırmak nerede görülmüş? Çavuş, sen çok fazla düşünüyorsun, Antolín demiş. O yüzden terfi edemiyorsun. Sözü dinledim, mavzerimi temizleyip doksan mermisiyle birlikte gardiyan odasına bıraktım. Sonra da avluda içtimaya çıktım. Bir şeylerin kokusunu almıştım, ama daha sonra olacakların değil. Ben hükümlülerle ilgili bir şey olacağını sanmıştım. Hücrelerde elli kadar insan vardı. Onlar kaçmaya çalışabilirler diye düşünmüştüm. Ne olacağını biliyordum, ama birşeyler sezmiştim."

"Evet." Mayta kapıyı itip açtı. Epeydir kımıldamadan beklediği için bacaklarına kramp girmişti. Yüreği davul gibi gümbürdüyordu, makineli tabancasıyla avluya çıkarken dönü-

şü olmayan, kesin bir adım attığı duygusu onu sarsmıştı. Yüzünü askerlere çevirip sorgu yargıcının odasının önünde durdu ve "Beni ateş etmek zorunda bırakmayın!" diye bağırdı. "Kimsenin canını yakmak istemiyorum."

Vallejos da makineli tabancasını emrindeki askerlere çevirmişti. On dört askerin uykulu gözleri bir Mayta'ya, bir teğmene, ardından yine Mayta'ya gidip geliyordu şaşkın şaşkın. Uyuyor muyuz, uyanık mıyız? Gördüklerimiz gerçek mi, yoksa düş mü?

"Sonra da teğmen onlarla konuştu. Öyle değil mi, Bay Torres? Ne dediğini hatırlıyor musunuz?"

"Sizi bu işe bulaştırmak istemem, ama ben artık bir ayaklanmacıyım. Devrimci bir sosyalist." Teğmenin taklidini yaparken Antolín Torres'in fırlak gırtlığı inip çıkıyor. "Gönüllü olarak peşimden gelmek isteyen varsa, gelebilir. Ben bunu acı çeken yoksul halkımız için, devlet büyüklerimiz, umutlarımızı boşa çıkardığı için yapıyorum. Personel çavuşu, sen pazar günü herkese bira ısmarla; parasını benim aylığımdan kesersin." Antolín Torres o sahneyi oynadıktan sonra, "Öbür düşman, Lima'dan gelen o yabancı da makineli tabancasını üstümüze doğrultmuştu," diye ekliyor. "Mavzerleri bıraktığımız odaya girmemizi önlüyordu. İki bizi aptal duruma düşürdüler. Komutan sonradan hepimize on beş gün izinsizlik cezası veriydi."

Mayta da teğmenin söylediklerini duymuş, ancak kendi heyecanından ötürü fazla ilgilenememişti. "Makine gibi," dedi kendi kendine, "Asker gibi." Teğmen askerleri koğuşlarına götürdü. Onlar da neler olup bittiğini hâlâ anlayamadan kuzu kuzu gittiler. Mayta teğmenin koğuş kapısını kilitledikten sonra sürgüsünü de sürdüğünü gördü. Ardından, silâhı sol elinde, hızlı, kararlı hareketlerle koşup sağ elindeki anahatarı hücrelerden birinin kilidine soktu. Uchubamba halkının önderleri orada mıydılar acaba? Öyleyse, az önceki sahneyi görüp duymuş olmaları gerekirdi. Oysa avlunun karşı tarafında, kiraz ağaçlarının gerisinde kalan hücrelerde bulunan

öbür hükümlüler olanları duyamayacak kadar uzaktaydılar. Gardiyan odasının yanında dururken hücreden çıkan iki erkeğin Vallejos'un peşine takılıp geldiklerini gördü. Şimdiye kadar yalnızca adlarını bildiği yoldaşlar geliyorlardı işte. Acaba hangisi Condori, hangisi Zenón Gonzales'di? Onu öğrenmesine fırsat kalmadan, adamların genci, uzun saçlı, beyaz tenli, ufak tefek olanı öbürleriyle tartışmaya başladı. Mayta Doğulu köylülerin genellikle sarı saçlı, beyaz tenli olduklarını duymuştu, ama yine de çok şaşırdı. Aina çiftliğini ele geçiren Kızılderili köylü önderleri kısa boylu *gringo*'lara benziyorlardı. Birinin ayağında sandalet vardı.

Vallejos'un adamlardan birinin suratına yüzünü yaklaştırıp, "Korkmak şimdi mi aklına geldi boklavat," dediğini işitti. "İş başlayınca paçaların mı tutuştu? Kaçıyor musun şimdi?"

Zenón Gonzales bir adım gerileyerek, "Kaçmıyorum," diye diklendi. "Kaçmıyorum, ama... ama..."

"Ama korkuyorsun, Zenón," dedi Vallejos. "Yazıklar olsun sana. Hücrene dön. Dilerim yıllarca içeride kalırsın. Frontón'da çürü öyleyse! Aslında çekip seni şuracıkta vurсам yeridir, orospu çocuğu!"

Condori ikisinin arasına girdi. "Durun bir dakika. Kavga etmeden konuşalım." Sandalet giyen oydu. Mayta onun da kendi akranı olduğunu görünce sevinmişti. "Birden parlatma, Vallejos. Bırak da Zenón'la biraz konuşayım."

Vallejos üç adımda Mayta'nın yanına ulaştı.

"Ne puştmuş be!" Birkaç saniye önceki kadar öfkeli olmamakla birlikte canı sıkıyordu. "Dün gece kabul etmişti. Şimdi kuşkuya kapılmış. Belki burada kalsalar daha iyi olurmuş da, sonra karar verirlermiş de... Buna kuşku denmez, korku denir."

Uchubambalıların genç önderini böyle bir durum yaratmaya yönelten kuşkular nelerdi? Tam devrim başlamak üzereyken sayılarının yetersiz olduğunu mu düşünmüştü? Condori'yle ikisinin öbür köylüleri ayaklanmaya sürükleyebilece-

ğinden kuşku mu duymuştu? İşin yenilgiyle sonuçlanacağını mı sezmişti? Yoksa birilerini öldürmek zorunda kalacağını, birinin de onu öldürebileceğini düşündüğü için mi çekinmişti?

Condori'yle Gonzales baş başa verip fısıldaştılar. Mayta onların zaman zaman birtakım hareketler yaptığını görüyor, arada bir de söylenen sözlerin kimi kulağına çalınıyordu. Condori bir ara yoldaşının kolunu tuttu. Genç adamın üstünde etkisi olmalıydı ki Gonzales sızlanmayı kesmediyse bile saygıyı da elden bırakmadı. Bir iki dakika sonra kendilerini bekleyenlerin yanına geldiler.

"Tamam, Vallejos," dedi Condori. "Her şey yoluna girdi."

"Peki tamam." Vallejos adamın elini tuttu. "Sinirlendiğim için özür dilerim. Dargınlık kırgınlık yok, tamam mı?"

Genç köylü başını salladı. Vallejos onun da elini sıkarken, "Gücenme, Zenón," dedi. "Biz bunu Peru için yapıyoruz." Zenón Gonzales'in yüzünün ifadesine bakılırsa yapılan işe inanmaktan çok boyun eğmeye karar vermişti.

Vallejos Mayta'ya döndü. "Sen tüfekleri taksilere yükle. Ben hükümlülerle konuşmaya gidiyorum."

Teğmen kiraz ağaçlarına doğru koştu, Mayta da ön kapıya. Kapının kanadındaki küçük pencereden dışarı baktığında sokakta taksileri, Ubilluz'u ve La Droyalı madencileri göreceğine başlarında grup komutanı Cordero Espinoza'nın bulunduğu küçük öğrenci topluluğunu gördü.

"Sizin burada ne işiniz var?" diye sordu. "Niye görev yerlerinde değilsiniz?"

Cordero Espinoza gülüşüne sıcaklık katan bir tavırla esneyerek, "Herkes gittiği için biz de nöbet yerlerinden ayrılmıştık," diyor. "Beklemekten sıkıldık. Ortalıkta görünmeyen insanlara ulaklık edemezdik ki. Benim karakola gitmem emredilmişti. Erkenden gittim. Benden başka kimse gelmedi. Bir süre sonra Herhando Huasasquiche koşarak geldi ve Ubilluz'u hiçbir yerde bulamadığını söyledi. Adamın anayol-

dan kamyonuyla geçtiğini de görmüş. Ondan az sonra Ricránlıların da ortalıkta görünmediklerini fark ettik. La Oroyalılar ya hiç gelmemiş ya gelip dönmüşlerdi. Çok korktuk. Hepimiz alanda toplandık. Okul saati gelse de okula gitsek diye bekleştirdik kaygıyla. Aldatılmıştık. Plan, plan dedikleri bir masaldı. O arada Felicio Tapia geldi. Ricránlılar görünmeyince Limalı herifin cezaevine gittiğini söyledi. Biz de ne olup bittiğini anlamak için oraya yürüdük. Vallejos'la Mayta cezaevi nöbetçilerini kilit altına almış, silâhlara el koymuş, Condori'yle Gonzales'i serbest bırakmışlardı. Bundan daha gülünç bir durum düşünebiliyor musunuz?"

Doktor Cordera Espinoza çok haklı. O duruma gülünç denmez de ne denir? Cezaevini ele geçiriyorlar, on dört tüfekle bin iki yüz mermiye sahip oluyorlar, ama otuz-kırk devrimciden bir teki bile görünmediği için silâhları kullanacak adam yok. Mayta pencereden bakıp sokakta yalnızca okul üniformalı yedi çocuk gördüğünde bunu mu düşünmüştü?

"Kimse gelmedi mi? Hiç kimse? Bir teki bile gelmedi mi?"

Kafasının yarısı tıraş edilmiş olan bir oğlan, "Biz buradayız ya," dedi. Mayta o şaşkın haliyle bile Ubilluz'un oğlanı tanıtırırken neler söylediğini hatırladı: Cordero Espinoza, sınıf başkanı, sınıfının birincisi, kafalı çocuk. "Ama görünüşe bakılırsa öbürleri gitmişler."

Sarsılmış mıydı, kızmış mıydı, yoksa yaklaşan felâketi görmeye mi başlamıştı? Ya da henüz tanımlayamadığı, ancak daha önce, Ricránlılar alanda görünmeyince, hatta ondan da önce, DİP (T) ayaklanmaya katılmamaya karar verdiğinde, Blacquer'e gidip Komünist Partisinin desteğini istemekten yarar gelmeyeceğini anladığında yüreğine giren korkunun yersiz olmadığını anlamaya mı başlamıştı? Kendine bile itiraf etmeye çekindiği halde o günden beri bu ölümcül darbeyi mi beklemişti? Başlamadan mı sona erecekti devrim? Ama başladı, Mayta, başladığını görmüyor musun?

Cordero Espinoza, "Bizim burada oluşumuzun nedeni

bu," diye haykırdı. "Bunun için geldik. O adamların yerini tutamayacağımızı mı sanıyorsunuz?"

Mayta oğlanların komutanlarının çevresine toplandıklarını, onun sözlerini onaylayıp desteklercesine başlarını salladıklarını gördü. Yine de o anda düşünebildiği tek şey, sokaktan geçen birinin cezaevinin kapısına toplanmış öğrencileri görüp orada ne aradıklarını merak edebileceğiydi.

Dr. Cordero Espinoza eski günleri hatırlayarak, "Gönüllü yazılmamız gerektiğine hemen oracıkta karar vermiştim," diyor. "Arkadaşlarıma bile danışmadan. Zavallı Mayta kimse-nin gelmediğini öğrenince yüzü öyle bir hal almıştı ki birden aklıma geldi."

Avukat yazıhaneleriyle dolu olan Junin Sokağındaki bürosundayız. Jauja'da hukuk hâlâ en geçerli meslek. Ne var ki son birkaç yıl içinde, savaştan ve yaşanan felâketlerden ötürü işler epey yavaşlamış. Son yıllara kadar, Jaujalı ailelerin hepsinde bir ya da iki erkek çocuk, kolunun altında bir avukat çantasıyla dünyaya gelirmiş. Birilerini mahkemeye vermek, dava açmak bu yöredeki herkesin yaptığı bir spor, bir eğlence; tıpkı karnaval gibi, futbol gibi. San José Kolejinin eski birincisi, öğrenci çocukların takım komutanı – savaş çıkıp okullar kapandığından beri eski okulunda haftada iki ke-re verdiği ekonomi-politik derslerinin arkası kesilmişse bile – hâlâ bu yörenin en parlak avukatı olarak tanınıyor.

Sıcakkanlı, dost tavırlı bir adam. Odasının duvarları katıldığı kongrelerde, belediye encümeni üyesi olarak, Jauja Lions Kulübünün, Doğu Otoyolu Komitesinin, daha başka yerel etkinliklerin başkanı olarak yaptığı hizmetlerden ötürü aldığı takdirnamelerle dolu. Şimdiye kadar görüştüğüm insanlar arasında onun kadar rahat, açık seçik ve –bana kalırsa– yansız konuşan olmamıştı. Bürosunun şıklığıyla, tabanında bir delik, bir duvarı yıkık olan hol arasında büyük bir zıtlık var. Beni holden geçirip odasına alırken yıkık duvara işaret ederek, "Gerillalar bomba koymuşlardı," diye açıklıyor. "Kelleyi ele vermeyeceksem her gün almak zorunda olduğum ön-

lemleri unutmuyayım, diye böylece bıraktım."

Bürosundan sonra evine saldırıda bulunan gerillaların daha başarılı olduklarını aynı şakacı tavırla açıklıyor. Eve yerleştirilen dinamitlerin yol açtığı yangında yapı kül olmuş. "Altmış yaşındaki aşçım öldü," diyor. "Neyse ki karımla çocuklarım daha önce ayrılmışlardı Jauja'dan. "Şimdi Lima'da oturuyor ve ülke dışına çıkmaya hazırlanıyorlarmış. İşlerini toparlar toparlamaz da o gidecekmiş. Durum böyle sürüp giderken insanın canını tehlikeye atmasının anlamı yokmuş. Deniz piyadeleri geldikten sonra Jauja'da güvenlik sağlanmadı mı? Daha da kötü olmuş. Halk yabancı askerlere o kadar kızıyormuş ki gerillalara yataklık ediyor, suçsuzluklarını kanıtlamak için onlara tanık oluyor, en azından işlenen suçları bildirmeyerek yardım ediyormuş. Perulu gerillalar Kübalı ve Kolombiyalı askerler arasında da buna benzer bir durum gördüğü söyleniyor. Aralarında çatışma çıkıyormuş. Hepimizin bildiği gibi, milliyetçilik en köklü ideolojidir. Eski öğrenci komutanından hoşlanmamak olanaksız. Melodrama kaçmadan, gururlanmadan, çok doğal bir havayla hatta esprili bir dille anlatıyor hikâyesini.

"Bizim işe gönüllü olduğumuzu söylememle birlikte bütün çocuklar heyecanlandılar," diye sürdürüyor konuşmasını. "Aslında biz yedi çocuk, kardeş gibiydik. Bugünkü durumla karşılaştırıldığında o olay da çocuk oyunu sayılırdı zaten. Öyle değil mi?"

"Evet, evet. Biz onların yerini tutabiliriz."

"Kapıyı açın, bizi içeri alın. Onların yapacağını biz de yapabiliriz."

"Biz de devrimciyiz, onların yerine biz çarpışırız."

Mayta çocuklara bakıyor, söylediklerini dinliyor, akli karıştıkça kafasına parazit cızırtıları yayılıyordu.

"Kaç yaşındasınız siz?"

"Huassasquiche ve ben on yedi yaşındaydık," diyor Cordero Espinoza. "Öbürleri on beş, on altı yaşındaydılar." Şansları varmış, henüz reşit olmadıkları için cezaya çarptırılma-

mışlar. Çocuk mahkemesine gönderilmişler, orada da olay pek ciddiye alınmamış. "Peru'daki silâhlı çatışmanın önderliğini yapmışken şimdi gerillaların saldırılarına hedef olmam ilgi çekici bir ikilem değil mi?" Omuz silkiyor.

"Mayta'yla Vallejos için artık dönüş yolu da kalmamıştı galiba."

"Kalmıştı. Vallejos askerleri kilitlediği koğuştan çıkarıp onlara iyi bir fırça çekebilirdi. Beş para etmediğinizi ortaya koydunuz, ödlekler. Cezaevi gerçekten saldırıya uğrasaydı bir halt edemeyecektiniz. Biriniz bile sınavı geçemediniz, eş-şoğlueşekler!" Doktor Cordero Espinoza bana sigara paketini uzatıyor, kendisinininkini yakmadan önce ağızlığı geçiriyor. "Askerler o masalı yutarlardı eminim. Bizleri okulumuza yollayabilir, Gonzales'le Condori'yi yeniden hücrelerine tıkabilir, o işten sıyrık bile almadan kurtulabilirdi. Herkes kurtulabilirdi. Ama kurtulamadılar elbette. Mayta'yla Vallejos pes edecek adamlar değildi. Biri kırk, öbürü yirmi yaşlarındaydı, ama o açıdan bizden daha çocuk sayılırlardı."

Demek o akıl almayacak, duygusal öneriyi ilk kabul eden Mayta olmuştu. Kararsızlığı, şaşkınlığı yalnızca birkaç saniye sürdü. Çabucak karar verip kapıyı açtı, "Acele edin," dedi. Çocuklar avluya doluşurken sokağa bir göz attı. Ortalıkta kimse görünmüyordu, evlerin panjurları da kapalıydı. Yeniden güçlenmiş, kanı damarlarında hızla akmaya başlamıştı. Umutsuzluğa kapılmaya gerek yoktu. Öğrencilerin so-nuncusu da içeri girince kapıyı kapadı. Karşısındaydılar işte; kaygılı ve ateşli yedi delikanlı. Condori'yle Gonzales de silâhlanmışlardı bu arada. Onlar da büyülenmişçesine bakıyorlardı çocuklara. Hükümlüleri kontrol etmekten dönen Vallejos kiraz ağaçlarının arasından çıkmış geliyordu.

Mayta onu yarı yolda karşıladı. "Ubilluz'la öbürleri gel-mediler," dedi. "Ama onların yerini alacak gönüllüler var."

Vallejos olduğu yerde zınk diye durmuş muydu? Mayta teğmenin yüzünün korkunç bir gülümsemeyle çarpıldığını görmüş müydü? Genç adamın sakın görünmek için çaba har-

cadığının farkında mıydı? Kısık bir sesle, "Ubilluz gelmedi mi? Ezequiel de mi gelmedi? Papağan da mı?" diye sorduğunu işitti mi, işitmedi mi?

"Artık geri dönemeyiz, yoldaş." Mayta onun kolunu tutmuş sarsıyordu. "Sana söylemiştim. Böyle olabileceğini söyleyip uyarmıştım. Adam dediğin eyleme geçince belli olur. Artık geri dönemeyiz. Dönemeyiz! Çocukları geri çevirme. Buraya gelerek hepsi ateşlendiler. Bunlar gerçek devrimciler! Kanıtı ortada. Biz de mi korkmaya başlıyoruz, kardeşim?"

Konuştukça kendi inancı da güçleniyordu. Sağduyunun sesini boğan sözleri bir kez daha yineledi. "Bir makine gibi, bir asker gibi." Dili tutulan Vallejos onu süzüyordu. O da kuşkuya kapılmış mıydı? Mayta'nın söylediklerine inanıp inanmadığını mı düşünüyordu? Mayta sözünü bitirince teğmen yine ani kararlar verebilen, sınırlarını denetim altında tutan bir organizma olup çıktı. Sonra da ikisinin konuşmasını dinleyen çocuklara yaklaştı.

Aralarına karışarak, "Böyle bir durumun doğmasına sevindim," dedi. "Sevindim, çünkü dünyada sizin gibi yiğitler bulunduğunu öğrenmiş oldum. Aramıza hoş geldiniz, çocuklar. Hepinizle ayrı ayrı el sıkışmak istiyorum."

Aslında sarılıp onları bağrına basmaya başlamıştı. Mayta da kepini çıkardı, birilerini göğsüne bastırdı, birileri ona sarıldılar. Zenón Gonzales'le Condori'nin de onların arasına karıştıklarını bulutların gerisinden gördü sanki. Çok güçlü bir duygunun etkisi altındaydı. Gırtlığında bir yumru vardı. Çocukların birkaçı ağlıyor, teğmene, Mayta'ya, Gonzales'le Condori'ye, birbirlerine sarılırlarken sevinçli yüzleri gözyaşlarıyla ıslanıyordu. Biri, "Yaşasın devrim!" diye bağırdı, bir başkası, "Yaşasın sosyalizm!" diye ekledi. Vallejos sessiz olmalarını emretti.

Doktor Cordero Espinoza, "Galiba ömrümün en mutlu dakikasıydı," diyor. "Öyle güzeldi ki! Öyle bir saflık, öyle bir idealizm! Sakalımız bıyığımız çıkmış gibi olmuştu birden. Hepimiz boy atmış, hepimiz güçlenmiştik sanki. Hiçbirimiz

geneleve adım atmamıştık galiba. En azından ben bakırdım. O anda bekaretimi kaybettiğimi hissediyordum."

"Silâh kullanmasını bilir miydiniz?"

"Askerlik dersinde tüfeğin nasıl kullanılacağını öğretmişlerdi. Birkaçımız çiftleyle falan ateş etmiş olabilirdi. Dene-yimsizliğimiz hemen oracıkta telâfi edildi. Vallejos bizlere sarılıp öptükten sonra ilk iş olarak Mauserlerin nasıl kullanıldığını gösterdi."

Teğmen çocuklara tüfeğin nasıl kullanıldığını gösterirken Mayta neler olup bittiğini Condori'yle Gonzales'e de anlattı. Adamlar kendilerinden başka güvenecek hiç kimse olmadığını öğrendiklerinde patırdı çıkarmadılar nedense. Devrimci ordunun yalnızca kendilerinden ve yedi tane çocuk askerden oluşacağını öğrenmek fazla kızdırmamıştı onları. Ağırbaşlılıkla dinlediler, hiç soru sormadılar. Vallejos çocuklardan ikisini taksi tutmakla görevlendirdi. Felicio Tapia'yla Huassasquiche koşarak gittiler. Vallejos iki köylüyle Mayta'yı çevresine topladı. Yeni bir plan yapmıştı. İki gruba ayrılarak polis karakoluyla Sivil Muhafızların karargâhını ele geçireceklerdi. Mayta hem onu dinliyor, hem de gözünün ucuyla köylülerin nasıl tepki göstereceklerine bakıyordu. Gonzales ne diyecekti acaba? "Gördün mü? Kuşku duymakta hakkım yok muymuş?" der miydi? Hayır, hiçbir şey demiyordu. Teğmeni dinlerken neler düşündüğünü anlamak olanaksızdı.

Pericho Temoche ön kapıdan, "Taksiler geliyor," diye bağırdı.

"Aslında ben taksi şoförü falan değildim." Bay Onaka duvarlardaki rafları, bir zamanlar yiyeceklerle, temizlik malzemeleriyle dolu olan rafları gösteriyor hüznle. "Ben bu dükkânı işletirdim. Bu dükkânın sahibiydim hep. Belki inanmazsınız, ama burası, Junin bölgesinde çeşidi en bol olan dükkândı."

Sarı derili yüzü kederle buruşuyor. Bay Onaka'nın dükkânı ayaklanmacıların gözde hedeflerinden biriymiş, üst üste birkaç kere soyulmuş. "Sekiz kere," diye açıklıyor. "En son

uç hafta önce, hem de deniz piyadeleri gelmişken. Goruyor-
sunuz işte, *gringo*'lar burada olsalar da olmasalar da hep ay-
nı bok. Akşamın altısında birtakım maskeli adamlar geldiler.
Kapıyı kilitleyip başladılar: 'Yiyecekleri nereye sakladın, do-
muz?' Saklamışım! Gidin bakın, ne bulursanız alın. Dükkân-
da yiyeceğin kırıntısının bile kalmaması sizin yüzünüzden.
Bir şey bulamadılar tabii. Yiyecek yerine karımı alsanıza. Ka-
rımdan başka bir şey bırakmadınız nasıl olsa. Neden öldür-
müyorsunuz beni? Hadi biraz eğlenin, hayatını yıkıntıya çe-
virdiğiniz adamın canını da alın. Biri, biz mermilerimizi ak-
baba öldürmeye harcamayız, dedi. Bunlar akşamın altısında,
polisler, askerler, deniz piyadeleri Jauja sokaklarında kol ge-
zerken oluyor. Hepsinin aynı haydut takımından oldukları
bundan belli değil mi?" Homurdanıyor, derin bir soluk alı-
yor ve tezgâhın üstüne eğilerek burnunun dibinde tuttuğu ga-
zeteyi okumaya çalışan karısına bakıyor. İkisi de çok, çok
yaşlı.

Bay Onaka, "Karım müşterilere bakabildiği için ben ara-
da bir benim Ford'la taksicilik yapardım," diye sürdürüyor.
"Vallejos olayına karışmam benim şanssızlığımdı. O yüzden
arabanın hurdası çıktı, toplattırmak bana dünyanın parasına
patladı. O yüzden kafam yarıldı – tam alnımın ortasını yardı-
lar – soruşturma bitip onlarla işbirliği yapmadığım, olayın
kurbanı olduğum anlaşılıncaya kadar hapse tıklandım."

Bay Onaka'nın külüstür dükkânındayız. O tezgâhın bir
yanında duruyor, ben öbür yanında. Sigara ya da mum alma-
ya gelen – dükkânda en bol bulunan mallar bunlar galiba –
müşteriler kapıdan girdikçe Bayan Onaka başını gazetesin-
den kaldırıp bakıyor. Onaka çifti Japon asıllı – dedeleri ülke-
mize göçmen olarak gelmiş –, ama Jaujalılar onlara 'Çinli-
ler' diyor. Bay Onaka da buna aldırmıyor.

Ancak Dr. Cordero Espinoza'nın tersine, Bay Onaka
başına gelen felâketleri mizah duygusunu kaybetmeden, filo-
zofça kabullenemiyor. Moralinin çok bozuk olduğu, her şey-
den nefret ettiği hemen anlaşılıyor. Jauja'da görüştüğüm in-

sanlar arasında, gerillaları açıkça kötölemekten çekinmeyen bir o var, bir de Cordero Espinoza. Öbürleri, gerillaların saldırılarına hedef olanlar bile, bu konuda ağızlarını açmıyorlar.

"Tam dükkânı açıyordum ki Tapiaların oğlu - aile Villarreal'de oturur - kapıda belirdi. Acil bir durum, Bay Onaka. Hasta bir kadını hastaneye yetiştireceğiz. Arabayı çalıştırdım, Tapiaların oğlu da yanıma oturdu. Küçük oyuncu bir de rol kesmeye başladı. 'Çabuk olun, Bay Onaka, kadın ölüyor.' Cezaevinin önünde bir taksi daha vardı. Ona silâh yüklüyorlardı. Arkasında durup teğmene, 'Hasta kadın nerede?' diye sordum. Karşılık bile vermedi. Aynı anda öbür herif, o Limalı gelip silâhını göğsüme dayadı. 'Sana söyleneni yaparsan zarar görmezsin,' dedi. Korkumdan -böyle konuştuğum için beni bağışlayın, ama- altıma edecektim. Gerçekten korkmuştum. Benim gördüğüm ilk devrimciler onlardı ne de olsa. Çok aptalmışım. O zaman biraz param vardı, karımı alıp kaçabilirdim. Yaşlılığımızı huzur içinde geçirebilirdik."

Tüfeklerle mermilerin yarısını yükledikten sonra Mayta, Felicio Tapia, Cordero Espinoza ve Teófilo Puertas aynı arabaya doluştular. Mayta, Onaka'ya sürmesini emretti. "Olmadık bir hareket yaparsan kendini ölmüş bil." Arka kanepede oturuyor, ağzının bir bez parçası gibi kupkuru olduğunu hissediyordu. Avuçları terliydi oysa. Onunla birlikte arka kanepeye yerleşen öğrenci takım komutanıyla Puertas silâhların üstüne oturmuşlardı. Tapia'yla Condori öne geçmişlerdi.

Bay Onaka dişsiz ağızıyla, "Nasıl oldu da bir yere çarpmadım ya da birini ezmedim bilmem," diyor. "Onların hırsız ya da katil olduklarını, hapisten kaçtıklarını sanmıştım. Eğer öyleyse teğmenin ne işi vardı aralarında? Tapia'nın oğluyla bizim kibar Dr. Cordero'nun çocuğunun ne işi vardı? Devrimden, yok bilmemneden söz ediyorlardı. Bunlar ne işler çeviriyorlardı? Manco Capac Sokağındaki Sivil Muhafız Karargâhına sürmemi söylediler. Oradan Condori'yle Tapia'nın oğlu, birde o Limalı herif arabadan indiler, diğer ikisini be-

nim başıma nöbetçi bıraktılar. Mayta, 'Kaçmaya kalkışırsa vurun,' dedi.

"Çocuklar sonradan biz şaka yapıyorduk, sizi asla vurmazdık falan dediler, ama şimdi çocukların da adam öldürdüklerini biliyoruz, değil mi? Taşlarla, baltalarla, bıçaklarla temizleyiveriyorlar adamı. Şimdi o günlerde bilmediğimiz pek çok şeyi biliyoruz zaten. Tamam çocuklar, dedim heyecanlanmayın. Beni bilirsiniz, bir sinek bile öldüremem. Üstelik paranız olmadığından size öteberi verir, borca yazarım her zaman. Bana bunu yapmayın. Siz ne işler çeviriyorsunuz? İçeride neler oluyor? Corderito –bir süre önce evi yanan, bürosuna bomba yerleştirilen avukat – sosyalist devrim başlıyor, Bay Onaka, dedi. Sosyalist devrim! Ne dedin? O da ne demekmiş? Sosyalist devrim lafını ilk kez o gün duydum galiba. Dört yetişkin erkekle yedi çocuğun sosyalist devrimi başlatmak için bula bula benim Ford'u bulduklarını o zaman anladım. Boku yemiştik!"

Sivil Muhafızların karargâhının önünde nöbetçi yoktu. Mayta, Condori'yle Felicio Tapia'ya işaretle anlattı. İlk ben gireceğim, siz beni koruyun. Condori sakın görünüyordu, ama Tapia sararmıştı. Tüfeği sımsıkı tuttuğu için elleri de kıpkırmızı kesilmişti. Makineli tabancanın emniyetini açıp iki büküm eğilerek içeri daldı. "Eller yukarı! Yoksa vururum!"

Loş odada, donu ve atletiyile dolaşan, esnemesi yüzünde donup kalan birini buldu. Adam öyle ağzı açık kalınca suratı bir ahmaklık maskesine dönmüştü. Gözünü dikmiş Mayta'ya aptal aptal bakıyordu. Ellerini havaya kaldırmayı silâhlarını ona doğrultan Condori'yle Felicio Tapia da kapıdan girdikten sonra akıl etti ancak.

Mayta, "Gözünüzü ondan ayırmayın," deyip yapının arka tarafına koştu. Dar bir koridordan geçip toprak avluya çıktı. Çizme ve pantolon giyen, ama henüz gömleklerini sırtlarına geçirmemiş olan iki muhafız sabunlu suyla dolu bir tasin başında ellerini yüzlerini yıkıyorlardı. Biri, geleni kendi

arkadaşlarından biri sanarak Mayta'ya gülümsedi.

Mayta –bu kez sesini yükseltmeden – "Eller yukarı!" dedi. "Yoksa vururum! Eller yukarı dedim lânet herifler!"

İki muhafız ellerini kaldırdılar. Biri öyle bir telâşla hareket etmişti ki leğeni yere devirdi. Dökülen su avlunun toprak tabanında koyu renkli bir leke bıraktı. Uykulu bir ses, "Allah kahretsin, bu ne patırdı!" diye bağırdı. İçeride kaç kişi vardı acaba? Mayta yanına gelen Condori'ye, "Bunları da dışarı götür," dedi. Gözlerini sesin geldiği kapıdan ayırmıyordu. Yukarı tırmanan bir asmanın altından geçip kapının eşiğinde durdu, "Eller yukarı!" diye bağırmaya hazırlanmışken kendini tuttu. Yatakhaneydi burası. Duvarların önünde iki dizi yatak, yatakların üçünde yatanlar vardı. İkiisi uyuyor, üçüncüsü sırtüstü uzanmış sigara içiyordu. Yanındaki transistörlü radyodan halk müziği yükseliyordu. Mayta'yı görünce sigarasının dumanı boğazına kaçtı, gözlerini makineli tabancaya dikip yerinden fırladı.

Sigarasını yere attı, ellerini başının üstüne koyarak, "Bu bir şaka mı?" diye kekeledi.

Mayta uyuyanları gösterip, "Şunları uyandır," dedi. "Ateş etmek zorunda bırakma beni. Seni öldürmek istemiyorum."

Adam sırtını Mayta'ya çevirmeden, gözlerini silâhtan ayırmadan akıntı çağanozu gibi yan yan giderek uyuyan arkadaşlarına yaklaştı. Omuzlarından tutup sarsarak, "Uyanın," dedi. "Uyanın hadi. Ne olduğunu bilmiyorum, ama birşeyler oluyor."

Bay Onaka, "Ben büyük gürültü kopacağını, tüfeklerin patlayacağını, içeri girenlerin kanlar içinde çıkacağını, o karışıklıkta Sivil Muhafızların beni de saldırganlardan biri sanarak canıma okuyacağını düşünüyordum," diyor. "Oysa tek bir mermi sıkılmadı. İçeride neler olup bittiğini anlamama fırsat kalmadan Vallejos ikinci taksiyle kapıya dayandı. Bolivar Caddesindeki polis karakolunu ele geçirmiş, komiser Dongo'yla üç polisi hücreye kilitleyip gelmiş. Çocuklara sor-

du: Her şey yolunda mı? Bilmiyoruz dediler. Ben yalvarıyordum. Beni bırakın, teğmenim. Bırakın gideyim. Benim karım gerçekten hasta. Korkmayın, Bay Onaka, dedi. Siz bize gereklisiniz, çünkü hiçbirimiz araba kullanmayı bilmiyoruz. Salaklığa bakın bir kere. Devrim yapacaklardı, araba kullanmayı bilmiyorlardı."

Mayta gelenleri görünce rahatlamıştı. "Burada sorun yok," dedi. "Karakolda neler oldu?"

Vallejos, "Tereyağından kıl çekmekten farksızdı," diye karşılık verdi. "Siz de iyi iş gördünüz. Hepinizi kutlarım. Şimdi on tüfeğimiz daha var."

Mayta, "Onca tüfeği kullanacak adamımız olmayacak," dedi.

Teğmen yeni mavzerleri gözden geçirirken, "Olacak," dedi. "Uchubamba'da yeterinden çok adam bulacağız. Öyle değil mi, Condori?"

Her şeyin böyle tıkr tıkr yürümesi inanılır gibi değildi, ha Mayta?

Bay Onaka içini çekerek, "Arabama birkaç tüfek daha yüklediler," diyor. "Telefon şirketine çek, diye emir verdiler. Ne yapabiliyordim ki?"

Bayan Adriana Tello, "İşe gittiğimde kapıda iki araba gördüm," diye başlıyor. "Dükkân işleten Çinliyi, o kazıkçı herifi hemen tanıdım." Ufak tefek, buruş kırış bir ihtiyar. Sesi güçlü, ellerinin eklem yerleri şiş. "Öyle ekşi bir suratı vardı ki ya bu sabah ters taraftan kalkmış ya da sinirleri bozuk bir Çinli diye düşündüm. Benim görünmemle birlikte arabadan birileri daha çıktı. Benimle şirkete girdiler. Neden kuşkulanaacaktım? O günlerde Jauja'da devrim değil, hırsızlık bile olmazdı. O yüzden kuşkulananmak aklıma gelmedi. Durun, henüz açmadık, dedim, ama hiç tınmadılar. Tezgâhın üstünden atladılar, biri Asuntita Asis'in -huzur içinde yatsın- masasını yere devirdi. Neler oluyor, diye sordum. Ne yapıyorsunuz? Ne istiyorsunuz? Telefonu da, telgrafhaneyi de çalışmaz hale getireceğiz. Aman zaman, beni işimden edeceksi-

niz! Hah-hah! Yemin ederim benim tek düşüncem buydu. Ne tuhaf, içinde bulunduğumuz şu durumda bile hâlâ gülebiliyor insan. Bize yardım etmeye geldiklerini söyleyen şu *gringo*'ların edepsizliklerini görüyor musunuz? İspanyolca konuşmayı bile bilmiyorlar. Tüfekleri omuzlarında, canlarının istediği eve giriyorlar. Ne cüret! Kendi sömürgelerinde dolaşıyorlar sanki. Böyle aşağılanmaya katlandığımıza göre Peru'da vatansever insan kalmadı herhalde."

Mayta'yla Vallejos'un telefon santralını tekmeleriyle, tüfeklerinin dipçikleriyle parçaladıklarını, bütün hatları kestiklerini görünce oradan kaçmaya çalışmış Bayan Adriana Tello. Gelgelelim Mayta'yla teğmen işlerini bitirinceye kadar Condori ile Zenón Gonzales onu sımsıkı tutmuşlar.

Vallejos, "Şimdi biraz soluk alabiliriz," dedi. "Herkes kilit altına alındığına, telefon hatları da kesildiğine göre şimdi herhangi bir tehlike yok. Birbirimizden ayrılmamıza da gerek yok."

"Atlıları Quero'da bulabilecek miyiz acaba?" Mayta yüksek sesle düşünüyordu.

Vallejos omuzlarını silkti. Kimseye güvenilemezdi.

Mayta, Condori'yle Zenón Gonzales'i göstererek, "Köylüler," diye mırıldandı. İki erkek, teğmenin bir işaretiyle kadını serbest bırakmış, o da bağıra çağıra dışarı kaçmıştı. "Uchubamba'ya ulaşabilirsek bizi yarı yolda bırakmayacaklarına eminim."

"Ulaşacağız," dedi Vallejos gülümseyerek. "Onlar da bizi yarı yolda bırakmayacaklar."

Buradan alana kadar yayan gideceğiz, yoldaş. Gualberto Bravo ve Perico Temoche'ye taksileri Armas Alanıyla Bolognesi Sokağının köşesine götürüp orada beklemeleri söylendi. Daha sonra hepsi orada buluşacaklardı. Vallejos telefon şirketinde kalanlara döndü ve Mayta'nın tüylerini ürperten bir komut verdi: "İleriii marş!" Çok tuhaf, çok şaşırtıcı, insanın gözünde bile canlandıramayacağı bir topluluk oluşturmuşlardı herhalde. Dört yetişkin erkekle beş çocuk; hepsi

silâhlı. Kaldırımtaşı döşeli yollardan Armas Alanına doğru yürüyorlar. Dikkati çekecekler, sokaklardaki insanlar oldukları yerde kalacak, evlerdekiler kapıya, pencereye koşacaklardı. Jauja halkı onların geçişini izlerken neler düşünecekti?

Eski şapkacı, eski esnaf, şimdiyse gezgin piyango bileti satıcısı olan don Joaquín Zamudio, "O günlerde sabahları geç kalktığımdan tıraşa yeni başlamıştım," diyor. "Odamın penceresinden gördüm onları. Ulusal bayram için hazırlık yaptıklarını sandım. Bayram hazırlığı niye bu kadar erken başlamıştı? Kafamı pencereden dışarı uzatıp bu kimlerin geçit töreni oluyor, diye sordum. Teğmen soruma karşılık verecek yerde, yaşasın devrim diye bağırdı. Öbürleri de yaşasın, yaşasın diye haykırıyorlardı. Dalga geçtiklerini düşünerek, hangi devrim diye sordum. Corderito, 'Bizim başlattığımız devrim,' dedi. 'Sosyalist devrim.' Daha sonra aynı benim gördüğüm biçimde, uygun adım yürüyerek, bağırıp çağırarak gidip iki bankayı soyduklarını öğrendim."

Armas Alanına girdiler. Mayta sokakta pek az kişi bulunduğunu gördü. Onların gelişini fark edip başlarını çevirenler de kayıtsız gözlerle bakıyorlardı. Alandaki sıralardan birine oturan sırtları yüklü, paçolu birkaç Kızılderili başlarını bile çevirmeden, yalnızca bakışlarıyla izlediler geçenleri. Alanda bir gösteri yapılmasını gerektirecek kadar insan yoktu henüz. Uygun adım yürümeleri de saçmaydı, çünkü öyle yürürken devrimcilere değil, yavrukurlara benziyorlardı. Ama Vallejos başı çekiyor; çocuklar, Condori ve Gonzales de ona uyuyorlardı. Mayta da onlara ayak uydurmaktan başka çare göremedi. Çelişkili duygular içindeydi. Hem büyük bir mutluluk duyuyor, hem endişeleniyordu. Çünkü polislerle askerler kilit altına alınmış, telgraf ve telefon hatları kesilmiş olsa bile bu küçük topluluk hâlâ pek savunmasız sayılmaz mıydı? Devrim dediğin böyle başlayabilir miydi? Dışlerini sıktı. Başlayabilirdi. Başlamak zorundaydı.

"Ön kapıdan içeri daldılar," diyor don Ernesto Duran Huarcaya. Internacional Bankasının eski müdürü bugün Ola-

vegoya Sanatoryumunun daracık yatağında kanserden ölmek üzere olan bir hasta. "Girerken bir marş söylemedikleri kaldı. Geldiklerini pencereden görmüş, yürüyüşleri berbat diye düşünmüştüm. Uygun adım yürümeyi bile beceremiyorlardı. Dosdoğru bankaya yöneldiklerini görünce, yine bir karnaval ya da geçit töreni için bağış koparmaya geliyorlar, dedim. Ancak içeri girdiklerinde işin aslı anlaşıldı. Çünkü silâhlarını bize çevirdiler, Vallejos da bağırmaya başladı. 'Biz emperyalistlerin değil, halkın hakkı olan parayı almaya geldik. Biz buna katlanamayız, onlara diz çöktürteceğiz."

"Dizlerinin üzerine çöküp masasının altına gizlendi," diyor emekli banka memuru -şimdilerde şifalı otlar satıcısı- Adelita Campos. "İşe geç kaldığımızda bizleri azarlamakta, yanından geçerken oramızı buramızı çimdiklemekte üstüne adam yoktu, o zaman gerçek bir maço kesilirdi, ama silâhları görür görmez, hoop, masasının altına. Hiç utanıp sıkılmadan! Eh, müdür öyle yaparsa memurlar ne yapsın? Biz de korkmuştuk elbette. Büyük adamlardan çok çocuklardan korkmuştuk. Dana gibi böğürüyorlardı çünkü. Yaşasın Peru! Yaşasın devrim! Öyle coşmuşlardı ki her an ateş edebilirlerdi. Parlak düşünce veznedar Rojas'tan çıkmıştı. O ne oldu acaba? Ölmüştür mutlaka. Öldürülmüştür herhalde. Çünkü Jauja'da olup bitenler öyle bir sınıra vardı ki artık kimse yaşlılıktan ölmüyor. Birileri öldürüyor herkesi. Kimin öldürdüğü de bilinmiyor."

Bankanın eski veznedarı ihtiyar Rojas ölümü beklediği Jauja yaşlılar yurdundaki kasvetli odasında, "Vezneye yanaştıklarını görünce hemen sol taraftaki kasayı açtım," diyor. "O sabah yatırılan paraları ve para bozdurmaya gelenlere verdiğim bozuklukları oraya koyardım. Fazla bir şey değildi. Ellerimi kavuşturup Tanrım, dedim, bunu yutmalarını sağla. Yuttular da. Açık kasaya yanaşıp içinde bulduklarını aldılar. Aşağı yukarı elli bin *soles* kadar bir şeydi. Bugün hiç sayılır, ama o gün için az para değildi. Yine de sağdaki kasada bulunan parayla karşılaştırıldığında hiç sayılırdı. Sağ tarafta, he-

nüz büyük kasaya indirmeye fırsat bulamadığım bir milyon soles'e yakın para vardı. Onlar amatördü canım, sonradan gelenlere benzemiyorlardı. Aman, böyle dediğimi kimse duymasın sakın."

"Hepsi bu mu?"

"Hepsi bu." Veznedar titriyordu. "Henüz çok erken. Bankaya pek gelen giden olmadı henüz."

Mayta onun sözünü keserek, "Biz parayı kendimiz için değil, devrim yapmak için alıyoruz," dedi. Memurların inanmaz bakışlarla baktıklarını görünce, "Halkımız için, ter dökenler için alıyoruz," diye ekledi. "Bu hırsızlık değil, kamulaştırma. Sizin korkmanıza gerek yok. Halkın düşmanı olanlar banka sahipleri, emperyalist ve kapitalistler. Sizler onlar tarafından sömürülüyorsunuz."

"Evet, doğru," dedi tir tir titreyen veznedar. "Çok doğru söylüyorsunuz efendim."

Alana çıktıklarında çocuklar yine bağırıp çağırmaya başladılar. Para torbasını taşıyan Mayta teğmene yanaştı. "Regional'a uğrayalım," dedi. "Burada miting yapacak kadar insan yok zaten." Çok az sayıda insan görüyordu alanda. Onlar da ayaklanmacılara merakla bakıyor, ancak hiç yaklaşmıyorlardı.

Vallejos, "Öyleyse acele edelim," dedi. "Kapıları sürgülemelerine fırsat kalmasın."

Koşmaya başladı, diğerleri de yürüyüş kolundaki sırayı bozmadan peşinden seyrirtiler. Mayta birkaç saniye koştuktan sonra düşünme yeteneğini kaybetti. Soluğu daralıyor, şakakları zonkluyordu. Dağ hastalığı depreşmişti. Çok hızlı koşmuyorlardı oysa, maçıdan önce ısınmış gibi yalnızca. İki sokak ötedeki Regional Bankasının önünde durduklarında çenesi sarkmış, gözlerinin önünde yıldızlar uçuşmaya başlamıştı. Şimdi bayılmamalısın, Mayta. Bayılamazsın. Herkesle birlikte bankaya girdiyse de düş görür gibi bir hali vardı. Önündeki kadının dehşetle baktığını görüp tezgâha yaslanırken Vallejos'un açıklamasını duydu. "Bu bir devrim hareketi-

dir. Halktan çalınan paraya el koymaya geldik." Biri bu söze karşı çıktı. Teğmen bir adamı sertçe itip yumrukladı.

Mayta'nın harekete geçmesi, yardım etmesi gerekirdi, ama hiçbir şey yapmadı, çünkü yaslandığı tezgâhtan bir adım uzaklaşsa yere yuvarlanacağını biliyordu. Dirseklerini tezgâha dayayıp silâhını – kimileri çığlık atan, kimileriye karşı çıkan adamı savunmaya hazırlanır gibi görünen – banka memurlarına doğrultmuş olarak öylece dururken Condori'yle Gonzales'in büyük masadaki adamı, Vallejos'un yumrukladığı herifi tutup yerinden kaldırdıklarını gördü. Teğmen de makinelili tabancasını ona doğrultmuştu tehdit edercesine. Adam sonunda pes etti, kalkıp masasının yanındaki kasayı açtı. Condori paraları torbaya doldurmayı bitirirken Mayta da kendini biraz daha iyi hissetmeye başladı. İklime alışmak için bir hafta erken gelmeliydin, Mayta; neyi nasıl yapacağını hiç bilmiyorsun.

Dışarı çıkarlarken Vallejos, "Sen iyi misin?" diye sordu.

"Koştuğum için dağ hastalığı şöyle bir yokladı. Alanda kaç kişi varsa onlarla miting yapalım önce. Mutlaka yapmalıyız."

Çocuklardan birisi sevinç sarhoşluğuyla bir nara attı yine: "Yaşasın devrim!"

Ötekiler de, "Yaşasın!" diye bağırdılar. Biri silâhını kaldırıp havaya ateş etti. O gün sıkılan ilk kurşun. Dört oğlan daha onu izledi. Alana doluştular, "Yaşasın devrim," diye bağıyor, havaya ateş ediyor, halkı çevrelerinde toplanmaya çağırıyorlardı.

"Herkes size miting yapılmadı, diyor, çünkü hiç kimse onların söyleyeceklerini duymak istemedi. Alanda dolaşanları, kapıların eşiklerinde duranları, herkesi çağırdılar, ama kimse gitmedi," diyor Anthero Huillmo. Eskiden sokak fotoğrafçısıymış. Şimdi gözleri kör olmuş, sabahın sekizinden akşamın sekizine kadar katedralin kapısında tespih, dini resimler, nesneler satıyor. "Geçen kamyonları bile durdurmaya çalışıyorlardı. 'Dur! İn aşağı! Gel hadi!' Ne var ki kam-

yon şoförleri pireleniyor, gazı kökleyip gidiyorlardı. Yine de miting yapıldı. Ben oradaydım, gözlerimle gördüm, kulaklarım ile duydum. Yüzümü yakan o gözyaşı bombasının bula bula beni bulmasından önceki günlerdi onlar. Şimdi hiç göremiyorum ya, o zaman görebiliyordum ve gördüm. Aslında, yalnızca benim için düzenlenen bir miting oldu."

Ayaklanmaya katılacak insan sayısı hesabında yanıldıkları kadar Jauja halkının tutumu konusunda da yanıldıklarının ilk işareti bu muydu? Miting düzenlemek istemesinin nedenini çok iyi biliyordu Mayta. Sokaktaki halka o sabah olup bitenleri anlatacak, sınıf çatışmasını tarihsel ve toplumsal yönleriyle açıklayacak, davaya olan inançlarını – belki en yoksullardan birkaçına para dağıtarak – kanıtlayacaklardı. Gelgelelim Mayta'nın tam ortasında durduğu alanda bir sokak fotoğrafçısıyla oturdukları sıranın üstünde donup kalan, devrimcilere bakmamak için ellerinden geleni yapan birkaç Kızılderiliden ve beş çocuk askerden başka kimse yoktu. Katedralin, Colegio del Carmen'in köşesinde duran meraklıları el kol hareketleriyle ya da seslenerek yanlarına çağırımları hiç yarar sağlamadı. Çocuklar yanlarına yaklaşacak olursa insancıklar oradan kaçıyorlardı. Silâh seslerinden mi korkmuşlardı? Yoksa haber kulaktan kulağa yayılmıştı da polislerin birden ortaya çıkabileceğinden, onları da devrimci sanabileceğinden mi korkuyorlardı? Daha fazla beklemenin anlamı var mıydı?

Mayta, ellerini ağzına dayayarak bağırmaya başladı: "Bizler burjuva düzenine karşı ayaklanmış bulunmaktayız! Halkın zincirlerinden kurtulabilmesi için ayaklandık! Kitlelerin sömürülmesine son vermek için! Toprak, işleyenin olsun diye! Emperyalistlerin ülkemizin ırzına geçmesine son vermek için."

Vallejos alanının yanındaki bahçe duvarından yere atlayarak, "Boşuna gırtlak patlatma," dedi. "Çok uzaktalar, seni duyamazlar. Boşuna zaman harcıyoruz."

Mayta onun sözünü dinledi, Gualberto Bravo'yla Perico Temoche'nin nöbet bekledikleri taksilerin durduğu Bologne-

si Caddesine doğru yürümeye başladı. Miting yapılamamışsa bile dağ hastalığı hafiflemişti en azından. Quero'ya ulaşabilecekler miydi? Onları atlar, katırlarla beklemesi gereken insanlar orada bulunacaklar mıydı?

Vallejos'un, aralarında telepatiyle anlaşmışlarcasına, "Ricránlılar Quero'ya gelmeseler de sorun yok," dediğini işitti. "Orada at da bol, katır da. Hayvancılıkla geçinen bir kasabadır."

Mayta sağ elinde taşıdığı para torbasına vurarak, "Binek hayvanlarını parayla alırız o zaman," dedi. Arkasında yürüyen Condori'ye dönerek, "Uchubamba yolu nasıldır?" diye sordu.

"Yağış olmadığı zaman kolay geçilir," dedi Condori. "Ben bin kere gidip gelmişimdir. Soğuktan ötürü gece yolculuğu zordur, ama kapağı ormana attıktan sonra gerisi kolay."

Taksi şoförlerinin yanında oturan Gualberto Bravo'yla Perico Temoche gelenleri karşılamak için yerlerinden fırladılar. Banka soygunlarında onlarla birlikte olamamanın verdiği kıskançlıkla, "Anlatın, her şeyi anlatın," deyip duruyorlardı. Nedir ki Vallejos hiç gecikmeden yola koyulmalarını emretti.

Condori'yi ve çocuklardan üçünü alıp Bay Onaka'nın arabasına binmiş olan Mayta'ya yaklaşıp, "Birbirimizden hiç ayrılmamalıyız," dedi. "Ne olursa olsun ayrılmamalıyız. Aceleyle gerek yok. İlk durak Molinos."

O ikinci taksiye giderken Mayta, Quero'ya ulaşacağız, diye düşündü. Quero'ya gidecek, marşerleri katırlara yükleyecek, dağları aşıp cengel ormanlarına ineceğiz. Ve Uchubamba'ya girdiğimizde halk bizi bağrına basacak. Onlara silâh dağıtacağız. İlk üssümüz Uchubamba olacak. İyimserliği elden bırakmamak zorundaydı. Onları yüzüstü bırakanlar olmuştu, Ricránlılar Quero'ya gelmeyebilirlerdi, ama inancı sarsılmamalıydı. O sabah her şey yolunda gitmemiş miydi?

"Biz öyle sanıyorduk," diyor Albay Felicio Tapia. Şimdi Kara Kuvvetlerinde görev yapan bir doktor, evli barklı bir

adam. Dört oğlu varmış. Biri sakat, biri askermiş. Azangaro bölgesindeki harekât sırasında yaralanmış. Babası Junin bölgesindeki hastaneleri teftiş etmek zorunda olduğu için o gün Jauja'dan geçiyor. "Biz kilit altına aldığımız askerlerle polislerin kurtulmalarının epey uzun süreceğini sanıyorduk. Hatlar da kesilmiş olduğundan, kurtulduktan sonra yardım istemek için Huancayo'ya kadar gitmek zorunda kalacaklardı. O da bize beş, altı saat zaman kazandırır. Beş saatte ormana girmiş olurduk. Ormandaysa kimse bizi bulamazdı. Vallejos çok iyi yer seçmişti doğrusu.

"Şimdi de oralarda harekât yapmakta çok zorluk çekiyoruz. Tuzak kurulmasına son derece elverişli bir arazi. Kızıl-lar oralardaki inlerinde saklanıyorlar. Onları oralardan çıkarmanın tek yolu yoğun bombardıman. Her şeyi yerle bir etmek, sonra da süngü hücumuna kalkmak gerek. Ki o da çok ağır kayıplara yol açacaktır. Halkımız bu savaşta ölenlerin sayısını bilse dehşete kapılır. Evet, ne diyorduk? Tamam, biz öyle sanıyorduk ya, Komiser Dongo kilitlendiği odadan çabucak kurtulmayı başarmış. Telgrafhaneye gitmiş, her şeyin paramparça edildiğini görünce oradan tren istasyonuna koşmuş. İstasyondaki telgraf cihazı tıklar tıklar çalışıyormuş. Bir tel çekmiş, biz Jauja'dan ayrıldığımız sırada bir otobüs dolusu polis de Huancayo'dan yola çıkmış. Onlar peşimize düşmeden beş altı saat zamanımız var sanıyorduk, ama iki saat geçmeden yola çıkmışlar. Ne aptallık! İstasyondaki telgrafhaneyi tahrip etmek beş dakikadan fazla sürmezdi oysa."

"Niye yapmadınız peki?"

Omuz silkerek ağzından burnundan sigara dumanı çıkarıyor. Zamanından önce çökmüş bir adam. Bıyığı sigara ziftinden sararmış. Soluğunu hızla içine çekiyor. Jauja kışlasının revirinde konuşuyoruz. Albay Tapia hemşirelerin tedavi ettiği yaralı ve hastalarla dolu olan bekleme odasına bakıyor arada bir.

"Bilir misiniz, niye yapmadığımızı ben de kestiremiyorum. Az gelişmişlikten ötürü herhalde. İlk planda –ki galiba

o planda ayaklanmaya öğrencilerin dışında kırk kişinin katılacağı hesaplanmıştı – bir grubun istasyonu ele geçirmesi öngörülüyordu. Ben öyle hatırlıyorum. Sonradan, planda değişiklik yapmak zorunda kalınca Vallejos orasını unutmuş olmalı. Orada da bir telgrafhane bulunduğu kimsenin aklına gelmedi anlaşılan. Biz, dünya kadar zamanımız olduğunu düşünerek sevinçle yola koyulduk."

Aslında pek de sevinçli değillerdi. Bay Onaka (karım hasta, benzinim yetmez, Molinos'a kadar gidemem, diye sızlandıktan sonra) motoru çalıştırdığında, saatçi olay çıkarmıştı. Mayta adamın boğa gibi pofurdayarak, üstünde gotik harflerle Pedro Bautista Lozada; Kuyumcu-Saatçi yazan vitrinin önünde belirdiğini görmüştü. Gözlüklü, yaşlıca bir adamdı Lozada. Yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmiş, çiftesiyle dışarı fırlamıştı. Mayta makineli tabancanın emniyetini açıtsa da ateş etmeyecek kadar soğukkanlı davrandı. Adam deliler gibi bağıırıyordu, ama silâhını onlara çevirmemişti. Çiftelyi baston sallarcasına sallayarak, "Orospu analı komünistler! Sizden korkmuyorum işte!" diye haykırarak kaldırımın kenarında zıplıyor, gözlükleri burnunun üstünden düşecek gibi oluyormuş. "Allanın belâsı komünist itleri! Petkanız sıkıysa o otomobillerden boşanın da görün."

Mayta parmağını Bay Onaka'nın sırtına dayayarak, "Hemen gazla ve hiç durma!" dedi. Neyse ki kimse huysuz ihtiyacı vurmaya kalkışmamıştı. Felicio Tapia, "O adam İspanyol," dedi gülererek. "Boşanmak ne demek?"

"Jauja'daki herkes sizin dünyanın en sakin insanı olduğunuzu söylüyor, don Pedro. Kimseye karışmaz, kimseye sorun çıkarmazmışsınız. O sabah devrimcilere sövüp saymanız nedendi? Ne oldu size?"

"Bana ne olduğunu ben de anlayamadım," diyor. Hım-hım bir sesle, dişsiz ağzından salyasını akıtarak konuşuyor, Jauja'ya gelişinden bu yana ömrünün kırk yılını geçirdiği dükkânda, *vicuna* battaniyesini üstüne çekerek uzandığı koltukta anlatıyor don Pedro Bautista Lozada. "Tepem attı birden. İn-

ternacional Bankasına girip bir torba parayla çıktıklarını gördüm. Ona aldırmadım. Ondan sonra slogan atıp havaya silâh sıktıklarını duydum. Sıkılan kurşunların birini yaralayabileceğini hiç düşünmüyorlardı. Saçmaydı yaptıkları. Aptallıktı. O zaman silâhımı kaptım. Şimdi de beklenmedik konuklar gelirse hazırlıksız yakalanmamak için dizimin dibinden ayırmadığım şu çiftely. Doldurmayı unuttuğumu sonradan fark ettim."

İçerideki toz, dağınıklık, hırdavat yığını ve adamın olağanüstü yaşı çocukken gördüğüm bir filmi hatırlatıyor bana: *Serseri Sihirbaz*. Don Pedro'nun suratı bir kuruerik, kaşları iki fırça. Yalnız yaşadığını, kendi yemeğini pişirdiğini anlatıyor. İlkeleri hizmetçi çalıştırmasına izin vermiyormuş.

"Bir şey daha soracağım, don Pedro. Huancayo'daki Sivil Muhafızlar buraya gelip de Komiser Dongo ayaklanmacıların izini sürebilecek bir kılavuz aradığında siz onlarla gitmeyi kabul etmemişsiniz. Söylediğiniz kadar kızmamıştınız belki onlara. Yoksa Jauja çevresindeki dağları iyi bilmediğiniz için miydi?"

"Ben usta bir geyik avcısıyım, bu dağları herkesten iyi bildim." Genizden gelen sesiyle konuşurken salyası akıyor yine. Gözünden akan yapışkan sıvıyı da eliyle siliyor. "Komünistleri sevmezdim, ama polisleri hiç sevmezdim. O günlerden söz ediyorum; şimdi kimi sevip kimi sevmediğimi kendim de bilmiyorum. Şimdi elimde birkaç tane saat ve dişim olmadığından ağızımdan akan tükürüğümünden başka bir şey kalmadı. Ben anarşistim, ölünceye kadar da öyle kalacağım. Dükkândan içeri kötü niyetli biri girerse –ister polis, ister gerilla olsun– bu tüfek patlayacak! Lânet olsun! Kahrolsun komünizm! Polislere ölüm!"

Cezaevinden, karakoldan ve Sivil Muhafız Karargâhından elde edilecek silâhların Ricránlıların kamyonuna yükleneceği yer olarak belirlenen Plaza Santa Isabel'den geçtiler. Mayta'nın yanındakilerden, Bay Onaka'nın arabasına doluşanlardan hiçbir planda değişiklik yapılmasından yakınmıyor-

du. Çocuklar birbirlerine sarılıp nara atmadan duramıyorlardı. Mayta sessizdi, ama o da çok mutlu ve heyecanlıydı. İkinci taksinin yolcuları da aynı durumdaydılar mutlaka.

Bununla birlikte Mayta şoförün huzursuzluğunu, arabayı çok kötü kullandığını gözden kaçırmıyor, dikkatle onu izliyordu. Araba oradan oraya savruluyor, Bay Onaka sanki her çukura girmeye, her taşa çarpmaya özen gösteriyordu. Yoluna çıkacak herhangi bir köpeği, eşeği, atı, hatta insanı ezme-ye kararlı görünüyordu. Korkudan mıydı bu, yoksa kasıtlı olarak mı yapıyordu? Jauja'yı geride bıraktıktan birkaç yüz metre sonra Ford yoldan çıktı ve yolun kenarındaki hendekte yığınlı duran taşlara çarpmasıyla yolcular birbirlerinin, kapıların, pencerelerin üzerine devrildiler. Arabanın bir çamurluğu da ezildi. Beşi de Bay Onaka'nın bunu özellikle yaptığını düşünüyorlardı. Adamı tartakladılar, ona küfrettiler, Condori bir yumrukla kaşını yardı. Onaka sızlanıyor, arabayı kasıtlı olarak çarpmadığına yemin ediyordu. Dışarı çıktıklarında Mayta okalıptüs ağaçlarının kokusunu duydu. Yakındaki dağlardan serin bir yel esiyordu. Vallejos'un bindiği taksi kırmızı toz bulutları arasında geri döndü.

Patates ve fasulye üreticisi, kamyon şoförü ve inşaatçı Juan Rosas, "O küçük şaka en az on beş dakika gecikmemize yol açtı," diyor. Jauja'da bir rastlantı sonucu geçirdiği fitık ameliyatından sonra birkaç gün damadının evinde dinlenmek zorunda kaldığı için bulunuyormuş. "Çinlinin arabasının yerine kullanabileceğimiz bir arabanın geçmesini bekledik. Bir eşek bile geçmedi. O yolda, Molinos'a, Quero'ya, Buena Vista'ya gidip gelen araçlar olurdu her zaman. Şanssızlık işte. Tek bir araba geçmiyordu. Mayta, 'Sen kendi grubunu -benim de içinde bulunduğum grubu- al git,' dedi Vallejos'a. 'At ve katır işini yoluna koymaya bak.' Vallejos gitmek istemiyordu. Biz de bekledik. Sonunda bir pikap yaklaştı. Yeni sayılırdı, benzin deposu dolu, lastikleri yeni kaplanmıştı. Hiç kötü değildi yani. Onu durdurduk. Şoförü bizimle işbirliği yapmak istemediği için epey çekıştik. Sonunda ada-

mı tehdit edip pikabına el koymak zorunda kaldık. Teğmen, Condori ve Gonzales öne bindiler. Mayta tüfeklerle ve ayak takımıyla –yani bizimle– birlikte arkaya atladı. Zaman kaybetmek hepimizi sıkmıştı, ama yola koyulur koyulmaz yeniden şarkıya başladık."

Pikap yoldaki çukurlarda hoplaya zıplaya ilerliyor, saçları rüzgârda uçuşan, yumruklarını havaya kaldıran oğlanlar sosyalist devrimle Peru halkının onuruna naralar atıyorlardı. Sırtını kamyonetin kasasına dayayarak oturan Mayta onlara baktı. Birden akıl etmişti. "Neden Enternasyonal'i söylemiyoruz, yoldaşlar?"

Tozdan ağaran küçük yüzler ona döndü, başlar bu düşüncüyü onaylarcasına sallandı. "Tamam, söyleyelim." Gelgelelim hiçbir Enternasyonal'in sözlerini bilmiyordu. Marşı daha önce duymamışlardı bile. Mayta bunu ancak fark ediyordu. Dağlık bölgenin saydam göğünün altında, buruşuk okul uniformalarıyla ona ve birbirlerine bakıyorlar, hepsi bir başkasının başlamasını bekliyordu. Mayta'nın yüreği o yedi çocuğa duyduğu sevgiyle doldu. Erkek olmaktan henüz çok uzaktılar, ama devrimci olmuşlardı bile. Siyaset konusunda en ufak bir deneyimleri ve ideolojik oluşumları yoktu, ama on beş, on altı ya da on yedi yaşın eşsiz heyecanı ile her şeylerini tehlikeye atıyorlardı. Lima'da kalmayı seçen DİP (T)'nin deneyimli devrimcilerinden de, o sabah toz olup ortadan kaybolan ukâlâ Ubilluz'la işçi-köylü birliklerinden de üstün sayılmazlar mıydı bunlar? Sayılırlardı. Çok üstündüler hem de. Sarılıp hepsini öpmek istiyordu.

Sarsılarak yol alan kamyonette ayağa kalkarak, "Marşın sözlerini ben öğretirim," dedi. "Benimle birlikte söyleyin bakalım. Ayağa kalkın, siz ey açlık mahkûmları..."

Cırtlak, falsolu sesleriyle bas bas bağırarak, yanlış söyledikleri zaman kahkahalarla gülerек, sol yumruklar havada, coşku içinde, yaşasın Peru, yaşasın sosyalizm, yaşasın devrim diye haykırarak ilerliyorlardı. Jauja'nın dışındaki çiftliklerde çalışanlar, katırcılar ve Quero'dan merkez ilçeye giden nem-

li, kayalık vadide çavlanlarla eğretiltoları arasında yürüyerek kasabaya inen sayılı yolcular bunu görüyorlardı. Uzunca bir süre Enternasyonal'i söylemeye çalışırsalar da, Mayta hiçbir ezgiyi doğru söylemeyi beceremediğinden, marşın doğrusunu öğrenemediler. Sonunda ulusal marşımızı ve Jauja'daki San José Kolejinin marşını söylemeye karar verdiler. O arada Molinos Köprüsüne gelmişlerdi. Mayta şoför bölmesinin tepesini yumruklamasaydı kamyonet hiç durmayacaktı.

Vallejos araladığı kapıdan başını uzatarak, "Ne var?" diye sordu. "Ne oldu?"

"Bu köprüyü havaya uçurmayacak mıydık?"

Teğmen yüzünü buruşturdu. "Neyle uçuracağız? Ellerimizle mi? Dinamitler Ubilluz'un evinde."

Mayta her konuşmalarında Vallejos'un köprüünün uçurulması konusunda belirttiğini hatırladı. Köprü yıkılınca polisler Quero'ya ya yayan ya da atla gitmek zorunda kalacaklardı, o da devrimcilere bir avantaj daha sağlayacaktı.

Vallejos, "Üzülme," diyerek onu avutmaya çalıştı. "Az şey yapmadık. Siz şarkı söylemeye bakın. Yol kısalıyor."

Pikap yeniden hareket etti, çocuklar da yeniden şarkı söylemeye, şakalaşmaya başladılar. Gelgelelim Mayta şarkıya katılmıyordu. Sırtını şoför bölmesine dayamış, kocaman ağaçlarla dolu olan araziye seyreliyor, kuşların, çavlanların sesini dinliyor, oksijeni bol temiz dağ havasını ciğerlerine çekiyordu. Yeniyetmelerin mutluluğu ona da bulaşmış, düş gücü gem tanımaz olmuştu. Birkaç yıl sonrasının Peru'sunu düşledi. Nasıl bir yer olacaktı? Bu kamyonette bu çocukların idealizmiyle dalgalanan atmosferin egemen olacağı, ülke ölçeğinde, bir arı kovanı.

Köylüler işledikleri toprakların, işçiler çalıştıkları fabrikaların sahipleri olacaklardı o zamana kadar. Artık emperyalistlere, milyonerlere, siyasal önderlere ya da partilere değil, halka hizmet ettiklerini bilen hükümet yetkilileri de halkın duygularını paylaşacaktı. Sömürü düzeni, adam kayırma son bulacak, miras yoluyla servet edinme ortadan kalkınca eşitli-

ğın temelleri atılmış olacak, seçkin bir ordunun yerini halktan gelme milisler alacak, özel okullar, bankalar, şirketler, holdingler, kentlerdeki mülkler kamulaştırılacak ve o zaman, başta en yoksulları olmak üzere, milyonlarca Perulu gerçekten ilerlediklerini hissedecekti. En zengin ya da arkası en sağlam olanların yerine, en çalışkan, en yetenekli, en devrimci olanlar getirilecekti önemli işlerin başına.

Proleterlerle burjuvaları, beyazlarla siyahları, Kızılderilileri, Asyalıları, kıyı boylarının halkıyla dağlık ve ormanlık bölgelerde yaşayanları, İspanyolca konuşanlarla Quechua dilini konuşanları birbirlerinden ayıran uçurum her gün biraz daha daralacaktı. Bugünkü durumlarını korumak uğruna can verenlerin ve ABD'ye kaçan küçük grupların dışında herkes ülkenin kalkınması için girişilecek büyük üretim yarışına katılacaktı. Merkezi otoritenin boyunduruğu kırılacak, okuma yazma bilmeyenlerin oranı sıfıra inecek, bilim yöntemli bir biçimde yayıldıkça kilisenin yarattığı sis bulutları dağılacaktı. Fabrikalardaki, kolektif çiftliklerdeki, bakanlıklardaki işçiköylü konseyleri, devrimi dondurup kendi çıkarı için kullanmayı amaçlayabilecek bürokrasinin aşırı ölçüde büyümesini, kemikleşmesini önleyecekti.

Hâlâ yaşıyorsa Mayta ne yapacaktı o toplumda? Hükümette, silâhlı kuvvetlerde ya da hariciyede önemli bir görev alması önerilirse kabul etmeyecekti. Siyasal bir görevi kabul edebilirdi belki. Kırılık kesimde, belki And Dağlarındaki kolektif çiftliklerde ya da Amazon bölgesinin geliştirilmesiyle ilgili küçük bir görevi kabul edebilirdi. Toplumsal, cinsel, ahlaksal önyargılar yavaş yavaş ortadan kalkacaktı. Geleceğin Peru'sunda, bir inanç ve çalışkanlık potası haline gelecek olan ortamda, onun Anadolu'yla birlikte yaşaması kimseyi ilgilendirmeyecekti. O arada Anadolu'yla ikisi birbirlerine kavuşmuş olurlardı. Kınayan bakışlardan kurtularak serbest kaldıklarında –bayağılığa kaçmadan– birbirlerini sevip birbirlerinden haz duyabilecekleri aşağı yukarı apaçık kabul edilecekti. Silâhının kabzasıyla pantolonunun önüne dokundu

gizlice. Ne güzel, değil mi, Mayta? Çok Ama öyle uzak görünüyor ki...

.

Quero, Junín bölgesindeki en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bundan yirmi beş yıl önce, büyük bir olasılıkla yüzyıllar önce de yaptıkları gibi, halk, patates, fasulye ve koka üretir. Sığırlarını, dik eğimlerle uzayıp giderek Jauja'ya ulaşan yolun iki yanındaki yamaçlarda otlatırlar. Yağışlar yolu bataklık haline getirmezse, Jauja'dan oraya iki saatte gidilebilir. Yoldaki çukurlardan ötürü, kamyonet binicisini üstünden atmaya çalışan azgın bir at gibi ilerliyor, ama çevredeki görünüm yolculuğun zorluklarını unutturmaya yetiyor da artıyor bile. İki ucunda birörnek iki dağın yükseldiği bir boğaz, ona paralel olarak akan, adı değişen – önce Molinos Irmağı deniyor, sonra kasabaya yaklaştıkça Quero Irmağı oluyor – köpüklü bir ırmak. Kasabaya ulaşan dar yolun iki yanında gece yağın çiyden ötürü yaprakları daha da yeşil görünen *cinchona* ağaçları sıralanmış. Sabahın on birinde Quero'ya giriyoruz.

Jauja'dayken, Quero'da olup bitenler konusunda birbirini tutmayan hikâyeler dinlemiştim. Kasaba savaş bölgesinin içinde kalmış. Gerek ayaklanmacılar, gerekse onları ezmeye çalışan kuvvetler son yıllarda burada büyük çaplı harekâtlar, saldırılar düzenlemiş, kıyımlar yapmış. Kimileri, Quero'nun şimdi ayaklanmacıların denetiminde olduğunu, alanın iyice tahkim edildiğini söylüyorlar. Başkalarının dediğine bakılırsa ordu orada hem bir topçu birliği bulunduruyormuş, hem de –Amerikalı danışmanları bile eksik olmayan– bir eğitim kampı kurmuş. Bir kişi benim Quero'ya girmeme bile izin verilmeyeceğini, çünkü Kara Kuvvetlerinin orasını toplama kampı ve işkence merkezi olarak kullandığını ileri sürdü. "Mantaro Vadisinde tutukladıkları herkesi oraya götürüp ko-

nuşturmaya çalışıyorlar," dedi. "En çağdaş yöntemleri kullanıyorlar. Tutukluyla işleri bittiği zaman da adamı helikoptere bindirip ormana atıveriyorlar. Onları aşağıdan gözetledikleri sanılan Kızılların yüreğine korku salmak için.

Hepsi masal. Quero'da ne bir ayaklanmacı görünüyor ortalıkta, ne de bir asker. Gerçeklerin söylentilere ters düşmesi beni şaşırtmıyor. Bu ülkede duyulan haberler gerçekçi olmaktan çıktı, düş ürünü olmaya başladı artık. Gazetelerde de böyle, radyo ve televizyonda da, halk arasındaki günlük konuşmalarda da. Yaşanan olaylar konusundaki bilgisizliğimizi – içten içe bu olayların kesin ve giderilemeyecek hasara yol açtığını sezinlesek bile – böyle gidermeye çalışıyoruz. Neler olup bittiğini öğrenmenin yolu bulunmadığından, biz Perulular yalan söylüyoruz, uyduruyoruz, düş kurup düşlerimizle, yanılgılarımıza sığınıyoruz. İçinde bulunduğumuz garip koşullardan ötürü – aslında pek az kişinin kitap okuduğu – Peru'daki hayatımız bir edebiyat ürünü olup çıktı.

Gerçek Quero, benim şu anda dolaştığım Quero, dinlediğim masallarda anlatılan kasabaya hiç benzemiyor. Ortalıkta ne savaştan iz var, ne de – bir ya da öbür tarafta – savaşanlardan. Kasaba neden bomboş? Yaşı tutanların ya askere alındıkları ya da gerillalara katılmaya zorlandıkları düşünülebilirse de yaşlı erkeklerle küçük çocuklar da görünmüyor ortalıkta. Belki evlerinde oturuyor ya da tarlalarda çalışıyorlardır. Kasabaya bir yabancı gelirse korkuya kapılıyorlardır herhalde. 1946'da yapılmış, çan kulesi taş örgü, damı kiremit kaplı küçük kiliseyi gezerken, dört yanına selvi ve ökaliptüs ağaçları dikilmiş olan alanın ortasındaki gazebonun çevresinde dolaşırken Quero'nun bir hayalet şehir olduğu izlenimine kapılıyorum. Devrimciler o sabah buraya girdiklerinde de böyle miydi bu kasaba?

Don Eugenio Fernandez Cristobal bastonunu gri bulutlarla örtülü göğe doğru uzatarak, "Güneş pırıl pırlıdı," diyor. "İmece mevsimi olduğundan alanda da yığınla insan vardı. Ben de oradaydım. Şu köşeyi dönüp geldiler. Aşağı yukarı

bu saatlerde."

Don Eugenio kasabanın sulh yargıcıymış o zaman. Şimdi emekli. Benim tuhafıma giden, adamın -en azından Mayta, Vallejos, Condori, Gonzales ve peşlerindeki yedi çocuk oraya geldikten sonra - olaya kesin ve mutlak bir biçimde karışmış olmasına karşın sonradan yine yargıçlık mesleğine dönmesi ve emekliye ayrılincaya kadar birkaç yıl daha Quero'da yaşayabilmesi. Şimdi Jauja'nın dış semtlerinden birinde oturuyor. Kasabada yaşanan felâketlerle ilgili hikâyeleri duyduğu halde, Quero'ya birlikte gitme önerimi ikiletmedi. "Serüvenlere katılmayı öteden beri sevmişimdir," dedi. O günkü olaylarla, hayatının en önemli günüyle ilgili anıları anlatmasını istediğim zaman da ikiletmiyor. Sorularıma hiç gecikmeden, küçük bir ayrıntı da olsa hiç kararsızlık çekmeden karşılık veriyor. Kuşkuya kapılmıyor, çelişkiye düşmüyor, acaba doğru mu hatırlıyor sorusuna yol açabilecek bir dalgınlık, bir unutkanlık göstermiyor. Seksenlik bir insanın, üstelik mutlaka bazı yalanlar söyleyip bazı şeyleri benden gizleyen birinin kolayca altından kalkabileceği iş değil. Onun bu serüvendeki rolü neydi? Kimse kesin olarak bilmiyor. Kendisi biliyor mu? Yoksa uydurduğu bu çeşitlemeye inanıyor mu?

"Jauja'dan buraya insan yüklü kamyonet gelmesi alışılmadık bir şey olmadığından pek önem vermedim," diyor. "Şuraya, Tadeo Canchis'in evinin yanına park ettiler. Nerede yemek yiyebileceklerini sordular. Çok acıkmışlardı."

"Hepsinin silâhlı olduğunu fark etmediniz mi, don Eugenio? Ellerindeki silâhların dışında, kamyonette de silâh taşıdıklarını görmediniz mi?"

"Ava mı gidiyorsunuz?" diye sordum diyor don Eugenio. "Bu mevsim geyik avı için elverişli bir mevsim değildir, teğmenim."

Vallejos, "Hayır, yalnızca atış talimi yapacağız," diye karşılık verdi. Yaylaya çıkacaklardı.

Don Eugenio kendi kendine sorarcasına, "San José Koleji öğrencilerinin atış talimi için buraya gelmelerinde şaşıla-

cak bir şey var mıydı?" diyor. "Askerlik dersi verilmiyor muydu okullarda? Başlarındaki teğmen ordumuzun bir subayı değil miydi? Açıklaması bana çok akla yakın gelmişti doğrusu."

"Sana bir şey diyeyim mi? Buraya gelinceye kadar ben hâlâ umutluydum."

Vallejos gülümsedi. "Ricránlıların bizi burada atlarla bekleyeceklerini mi umuyordun?"

"Ubilluz'la madencilerin de," dedi Mayta. "Umudumu yitirmemiştim." Orada olmayanları yoktan var etmeyi umarcasına, Quero'nun küçük, yeşillikli alanını birkaç kere gözden geçirdi. Alını kırıışmıştı, dudakları titriyordu. Condori'yle Zenón Gonzales az ileride yerli halktan birkaç kişiyle konuşuyor, çocuklar silâhlara göz kulak olmak için kamyonetin başında bekliyorlardı.

Güç duyulan bir sesle, "Bizi sırtımızdan vurdular," diye söylendi.

Yanında duran sulh yargıcı, "Belki de yolda bir kaza geçirmişlerdir," dedi.

"Kaza falan geçirmediler. Gelmediler, çünkü gelmek istemediler. Başka türlü beklenemezdi zaten. Onların ne yapıp ne yapmadıklarını düşünerek zaman kaybetmeye gerek yok. Gelmedilerse gelmediler. Ne çıkar yani?"

"Hah şöyle." Teğmen Mayta'nın sırtına bir şaplak indirdi. "Kötü dostla yola çıkacağımıza tekbaşımıza kalalım daha iyi."

Mayta kendini zorladı. Karamsarlığı üstünden atmalıydı. Hadi bakalım, işe koyulalım, atları alalım, katırları alalım, gerekli malzemeyi toplayıp yola çıkalım. Şimdi bir tek şey düşünmelisin, Mayta: Dağları aşıp Uchubamba'ya ulaşmayı. Orada, tehlikeden uzakta, adam toplayıp planı yeniden gözden geçirebilirlerdi. Yolda gelirken, kamyonetin arkasında dururken dağ hastalığından iz kalmamıştı. Gelgelelim Quero'da sağa sola gidip hareket etmeye başlayınca yine nabızı hızlandı, başı döndü, şakakları zonklamaya başladı. Bir yanında Vallejos, öbür yanında sulh yargıcıyla sokaklar-

da dolaşırken, onlara binek hayvanı kiralayabilecek adamları ararken durumunu gözden gizlemeye çalıştı. Kasabada tanıdıkları olan Condori'yle Zenón Gonzales yiyecek ve malzeme almaya gitmişlerdi. Peşin parayla elbette.

Orada da bir miting yapıp ayaklandıklarını halka bildirmeleri gerekirdi, ama Vallejos'a bile danışmadan bundan vazgeçti. Sabahki miting fiyaskosundan sonra teğmene miting konusunu anımsatmak istemiyordu. Niye bu kadar sıkılıyordu sanki? Sıkıntıyı bir türlü üstünden atamıyordu. Yolda gelirken duyduğu sevinç sarhoşluğu günün olaylarını düşünmesini önlemişti. Ancak şimdi durumu gözden geçirmeden edemiyordu. Dört büyük ve yedi çocuk, her adımda aksayan bir planı gerçekleştireceğiz diye direniyorlardı. Böyle düşünene bozguncu derler, Mayta. Yenilgiye giden yolun başıdır bu. Unutma, makine gibi. Gülümsedi, sulh yargıcısıyla evine uğradıkları kadının Quechua diliyle söylediklerini anlarmış gibi görünmeye çalıştı. Fransızca öğreneceğine Quechua dilini öğrenmeliydin, Mayta.

"Burada oyalanmakla kendi kuyularını kazdılar." Don Eugenio küçülüp giden sigarasından son bir nefes çekiyor. Ne kadar oyalandılar? En az iki saat. On sularında geldiler, on ikiden sonra gittiler.

"Gittik," demesi gerekir aslında. O da onlarla birlikte gitmemiş miydi? Ne var ki seksen yaşındaki don Eugenio ayaklanmacılarla işbirliği yaptığını bir dil sürçmesiyle bile belli etmiyor. Külrenkli, kambur sırtlı bulutların kasabaya yağdırdığı saygısız yağmur yüzünden alanın ortasındaki gazeboya sığındık. Kısa ve şiddetli bir sağanak, ardından harika bir gökkuşağı. Bulutlar dağıldıktan sonra bile havada asılı kalan, gözle görülmeyen nem - Lima'nın her zamanki havası - Quero'nun alanındaki çimenlerin ısıldamasına yol açıyor.

Hâlâ kasabada yaşayanlar birer birer ortaya çıkıyorlar. Gerçek dışı karaltılar gibi süzülüyorlar evlerden dışarı; giydikleri kat kat eteğin altında kaybolan Kızılderili kadınlar, şapkalı bebekler, ham deriden sandaletleriyle yüzyıllık ihti-

yarlar. Don Eugenio'yla selâmlaşmaya, onu kucaklamaya geliyorlar. Bazıları birkaç söz söyledikten sonra uzaklaşıyor, bazıları yanımızda kalıyorlar. Geçmişte kalan olayı anlatan don Eugenio'yu dinliyor, zaman zaman başlarını sallıyor, zaman zaman birkaç söz söyleyerek lafa karışıyorlar. Gelgelelim ben şimdiki durumu sorunca hepsi mutlak bir sessizliğe gömülüyor ya da yalan söylüyorlar. Onlar ne asker görmüşler, ne de gerilla; savaş konusunda hiçbir şey bilmiyorlar. Daha önce düşündüğüm gibi, aralarında savaşabilecek yaşta olan tek bir erkek ya da kadın yok. Yeleği sımsıkı ilikli, yünlü kepi gözlerinin üstüne indirilmiş, kumaşı parlamış eski ceketinin omuzları bedenine göre çok geniş olan yaşlı sulh yargıcı bir kitap kahramanına, And Dağlarının dorukları arasında yolunu kaybeden bir yercücesine benziyor. Bir tünelin içinde konuşmuş gibi, sesinin metalsi bir tınısı var.

Başparmaklarını yeleğinin iliklerine geçirerek, "Quero'da neden o kadar oyalandılar?" diye soruyor kendi kendine. Sorunun karşılığını bulutlarda bulmayı umarcasına, gözlerini gökyüzüne diyor. Binek hayvanı bulmakta zorluk çektikleri için kuşkusuz. Kasaba halkı kendi işlerinde kullandıkları hayvanları öyle ha deyince kiralayamazdı. Çok yüksek fiyat verdikleri halde kimse hayvanını kiralamak istemiyordu. Sonunda dul Bayan Teofrasia Soto de Almaraz'ı kandırmayı başardılar, aklıma gelmişken, Doña Teofrasia ne oldu? Bir mırıltı duyuluyor, birkaç kişi Ouechua dilinde birşeyler söylüyor, kadınlardan biri haç çıkarıyor. Öldü ha? Bombardıman da? Demek gerillalar buraya uğradılar. Allah kahretsin. Çoktan mı gittiler? Kaç kişi öldü? Doña Teofrasia'nın oğlunu neden yargıladılar peki?

Don Eugenio'nun kasabalılarla Ouechua dilinde yaptığı konuşmanın kimi yerlerine İspanyolca sözler katmasıyla, şimdiki zamanı dolaylı yollardan Mayta'nın hikâyesine bağlayan olayı iyi kötü anlayabiliyorum. Gerillalar Quero'ya gelmişler. Aralarında doña Teofrasia'nın oğlunun da bulunduğu birkaç kişiyle 'hesaplaşp' adaleti yerine getirmişler. Ne var

ki onlar gittikten biraz sonra gelen bir uçak kasabaya bomba yağdırmış. Bombalarla can verenlerin arasında, motor sesini duyunca uçağın neye benzediğini görmek için dışarı çıkan doña Teofrasia da varmış. Kilisenin kapısında düşüp kalmış.

Don Eugenio, "Pisi pisine ölmek buna denir," diye mırıldanıyor. Bu sokakta oturmuş kadın. Kamburmuş, kasabanın dedikoducularına bakılırsa büyücülüğü de varmış az biraz. Devrimciler yalvar yakar olduktan sonra hayvanlarını onlara kiralamayı kabul etmiş. Gelgelelim hayvanlar otlaktaymış, toplanıp getirilmeleri bir saat sürmüş. Bu arada yemek işi de biraz geciktirmiş onları. Demin de söylediğim gibi, kadınları açtı. Gertrudis Sapollacu'ya öğle yemeği hazırlamasını söylemişler. Gertrudis küçük bir han işletirmiş.

"Demek yakalanmaktan korkmuyorlardı," diyorum.

Don Eugenio düşüncemi doğrulayarak, "Neredeyse önlerindeki tavuk çorbalarıyla yakalanacaklardı," diyor.

Olayların hangi sırayla geliştiği açıkça ortada. Bu konuda herkes görüş birliği içinde. Jauja'da ortalık yatıştıktan bir saat sonra, Huancayo'dan, başlarında Silva adlı bir teğmenle Lituma adında bir onbaşının bulunduğu bir otobüs dolusu Sivil Muhafız geliyor. Jauja'da Komiser Dongo'yla adamlarını, bir de kılavuz almak için kısa bir mola verdikten sonra devrimcilerin peşine düşüyorlar.

İhtiyarı gafil avlayabilmeyi umarak, "Siz neden onlarla birlikte gittiniz?" diye soruyorum açıkça.

Vallejos onun Quero'da kalmasını istiyor, Mayta birlikte gitmeleri için birtakım nedenler sıralıyor. Özellikle şimdi, bütün olup bitenlerden sonra, kırılık kesimle kentler arasında köprü görevi yapacak biri gerekliydi onlara. Yardımcı örgütler kurmak, bilgi ve adam toplamak zorundaydılar. Sulh yargıcı bu işler için en uygun adamdı. Tartışmadan yarar sağlanıyordu. Sonunda, cüce yapılı hukukçunun kararlılığı Mayta'nın ricalarına da, Vallejos'un emirlerine de baskın çıktı. Hayır, baylar, ben aptal değilim, burada polisleri bekleyip ceremesini çekecek de değilim. İsteseler de, istemeseler de

onlarla gidecekti. Kibar fikir alışverişi çekişmeye dönüştü. Vallejos'la sulh yargıcının sesleri yükseldi. Mayta yağ ve sarımsak kokan odanın loşluğunda Condori'yle Gonzales'in, öğrencilerin, hepsinin yemeği bırakıp çekişmeye kulak verdiklerini gördü. Tartışmanın sertleşmesine izin vermek yanlıştı. Karşılarındaki sorunlar yeter de artardı; zaten bir avuç insanlardı, bir de kendi aralarında çekişmemeliydiler.

"Böyle tartışmaya değmez, yoldaşlar. Sayın yargıç bizimle gelmek istiyorsa gelsin."

Teğmenin ona karşı çıkacağından korkmuştu, ama Vallejos yemeğine eğildi. Yargıç da aynını yapınca ortalık yatıştı. Onlar yemek yerken yolu gözlesin diye çocukların komutanı Cordero Espinoza'yı bir tepede nöbetçi bırakmıştı Vallejos. Quero'da verilen mola uzadıkça uzuyor, Mayta tavuk parçalarını kemirirken bu kadar oyalanmanın aptallık olduğunu düşünüyordu.

"Bir an önce kalkıp gitmemiz gerekir," dedi.

Vallejos saatine bakınca ona hak veriyse de yemeğini bitirmekte acele etmedi. Mayta içten içe ona hak veriyordu. Şimdi kalkacaksın, bacaklarını gelecek kendini toplayacaksın, dağlara vurup yürüyeceksin... Kaç saat yürünecekti? Ya dağ hastalığından ötürü baygınlık geçirirse? Katırlardan birine çuval gibi yükleyiverirlerdi onu. Şu hastalığın etkisi altında kalmak da saçmaydı hani. Dağ hastalığı çekmenin devrimcilere yakışmayan bir lüks olduğu kanısındaydı. Gelgelelim çektiği fiziksel rahatsızlık, üşümeler, başağrıları, genel halsizlik bir gerçektir. Hepsinden kötüsü de şu çarpıntı.

Vallejos'la sulh yargıcının dostça sohbet ettiklerini görünce rahatladı. Ricránlıların neden korkup kaçtıkları nasıl açıklanabilirdi? Bir gün önce toplanıp gelmemeye mi karar vermişlerdi? Ubilluz mu söylemişti gelmemelerini? Ubilluz'un, madencilerin ve Ricránlıların birbirleriyle konuşup danışmadan, birbirlerinden bağımsız karar verdiklerine, aynı kararı vermelerinin bir rastlantı olduğuna inanmak çok zordu. Şimdi bunun önemi var mı, Mayta? Hiç önemi yok. Da-

ha sonra, tarih gerçeklerin açığa çıkmasını, bir hesaplaşma yapılmasını gerektirdiğinde olacak ama. (Nedir ki şimdilik tarihçi benim; ben de her şeyin görüldüğü kadar basit olmadığını, gerçeklerin zamanla mutlaka ortaya çıkmadığını biliyim. Son anda ortadan kaybolan insanlar konusunda da kesin bir şey söylemek olanaksız. Onlar mı devrime sırt çevirdiler, yoksa kavgayı başlatanlar mı zamanından önce harekete geçtiler? Yoksa her şey tarih konusunda, gün ve saat konusunda bir anlaşmazlık olmasından mı kaynaklandı? Kayıtlardaki yanlışları düzeltmenin olanağı yok, çünkü oyuncular da işin aslını bilmiyorlar.)

Son lokmasını da yutarak ağzını mendiliyle sildi. İlk girdiğinde odanın loşluğu sinekleri görmesini engellemiştir, ama şimdi gözüne batıyorlardı. Duvarlarda, tavanda takımyıldız gibi duruyor, yiyeceklerin üstünde, yemek yiyenlerin ellerinde fütursuzca dolaşıyorlardı. Quero'daki evlerin hepsi böyleydi herhalde. Karanlık, akar sudan, kanalizasyondan yoksun, banyosuz. Sinek, bit, türlü börtü böcek yoksul eşyaların ayrılmaz bir parçası, kap kacağın, postların, toprak duvarların dibine itilmiş; köy yataklarının, kapılara çakılan Meryem Ana ve aziz resimlerinin sahibi ve efendisiydiler mutlaka. Herhalde insanlar geceleri çiş gitmek istediklerinde dışarı çıkmaya üşenirlerdi. Hemen oracığa, yattıkları yatakla yemek pişirdikleri ocağın arasına işeyiverirlerdi. Taban, topraktı ne de olsa. Toprak da sidiği emerdi. Koku da pek önemli sayılmazdı, çünkü başka kokulara karışır, evin içine yayılan çöp ve pislik kokusunu ağırlaştırır, duyulmaz olurdu. Peki ya geceyarısı kaka yapmak isterlerse? Dışarıya soğuğa, karanlığa, rüzgâra, yağmura çıkacak gücü bulurlar mıydı kendilerinde? Yine oracığa kaka yaparlardı; yatakla ocağın arasına.

İçeri girdiklerinde evin sahibi, yürüdükçe saç örgüleri sırtında sallanan, buruş kırış, nezleli, yaşlı bir Kızılderili kadın, ayak altında dolaşan iki küçük yaratığı, iki Güney Amerika kobayını köşedeki sandığın arkasına koymuştu. Geceleri o hayvanlar onunla mı yatar, ısınmak için onun yaşlı gövdesi-

ne mi sokulurlardı? Kadın o birkaç kat etekliğı, hiç kuşkusuz onunla birlikte yıpranan eteklikleri kaç yıldır giyyordu acaba? Baştan aşağı sabunlanıp yıkanmayalı ne kadar olmuştu? Aylar mı? Yıllar mı? Ömrü boyunca bir kere bile öyle tepeden tırnağa temizlenebilmiş miydi? Dağ hastalığının verdiği başdönmesi geçti. Onun yerini büyük bir hüzn almıştı.

Evet, Mayta, milyonlarca Perulu bu kadın gibi, aynı pislik ortamında, kendi dışkısıyla sidiğinin içinde, susuz ve elektriksiz, terkedilmiş ve ilkel bir biçimde, ancak temel gereksinimlerini karşılayarak, ot gibi, hayvan gibi yaşamaktadır. Karşısındaki hemen hiç İspanyolca bilmediğı için, onca çaba harcadığı halde birkaç sözcükten fazla konuşamadığı kadının evine şöyle bir bakmak bile yaptıklarının ve yapacaklarının haklılığını ortaya koymaya yeterdi. Bu kadına benzeyen milyonlarca insan güçlü olduklarını, yalnızca o gücün bilincine varmak, o gücü kullanmak gerektiğini anladıklarında, Peru denen sömürü, kölelik ve korku piramidi çürük bir dam gibi çöküverecekti. Ayaklanmakla insanlık dışı yaşamlarını insanca bir düzene sokabileceklerini anladıkları zaman, devrim durdurulamayacaktı.

Vallejos ayağa kalkarak, "Hadi bakalım, toparlanın," dedi. "Gidiyoruz. Tüfekleri hayvanlara yükleyelim."

Hep birlikte sokağa çıktılar. Mayta içerinin karanlığından aydınlığa çıkınca neşelenmişti. Çocukların tüfekleri kamyonetten indirip katırlara yüklemelerine yardım etmeye gitti. Alandaki Kızılderililer birşeyler alıp birşeyler satıyor, onlarla hiç ilgilenmiyorlardı.

Don Eugenio kolayca kanmış olmasına hayıflanırcasına, "Beni inandırmaları zor olmadı," diyor üzüntüyle. "Teğmen Vallejos çocuklara atıcılık talimi yaptırmanın dışında, Aina *hacienda*'sını da Uchubamba komününe devretmeye geldiğini söyledi. Unutmayın, o komünün başkanı Condori, ikinci başkanı Zenón Gonzales'ti. Ona inanmamam için hiçbir neden yoktu. Aina'da aylardır sorun çıkıyordu. Oradaki komün, çiftliğin topraklarına el koymuştu. Sömürge olduğu-

muz tarihlerden kalma tapuları göstererek toprağın kendilerine ait olduğunu ileri sürüyorlardı. Ben de görevimi yapmak zorundaydım. Sulh yargıcıydım ne de olsa. Az buz yol da değildi –ben o tarihte altmışa merdiven dayamıştım–, ama seve seve onlara katıldım. Öyle yapmam doğal değil miydi sizce?"

Bunu o kadar rahat soruyor ki, insanın herhalde öyleydi diyeceği geliyor. Güneş çıktı. Don Eugenio'nun yüzü de pırıl pırıl.

"Öyleyse silâhlar patlamaya başladığında çok şaşırmıştınız herhalde."

Hiç duralamadan, "Hem de nasıl!" diyor. "Buradan ayrıldıktan kısa bir süre sonra başladı. Huayjaco Vadisine girdiğimizde."

Alnı kırıyor –kaşları kabarıyor, gözkapakları buruşuyor– gözleri sulanıyor. Güneşin ışığından olsa gerek. Eski sulh yargıcının o gün öğleden sonra olanları hatırladığı için eskiye özlem gözyaşları dökebileceğini düşünemiyorum. Ama belki de insan onun yaşına gelince geçmişin tümü, en acı yanları bile özlem uyandırabilir.

"Öyle acele ediyorlardı ki küçük bir valiz toplamama bile zaman kalmadı," diyor alçak sesle. "Şimdi gördüğünüz gibi giyinmiştim. Yelek, kravat, şapka. Öylece yürüyüp gittim. Yola koyulduktan bir, birbuçuk saat sonra şenlik başladı."

Kısaca gülüyor. Çevremizdekiler de gülüyorlar. Altı kişiler, dördü erkek, ikisi kadın. Hepsi yaşlı insanlar. Gazebo-nun çevresindeki paslı demir parmaklığın üstünde de birkaç çocuk oturuyor. Polisler geldiğinde siz burada mıydınız, diye soruyorum yetişkinlere. Konuşmak için izin istercesine göz ucuyla eski sulh yargıcına baktıktan sonra, buradaydık diyorlar. Köylülerin en yaşlısına dönerek üsteliyorum. Anlatın hadi, devrimciler gittikten sonra neler olduğunu anlatın. Alanın ucunu, yolun bittiği noktayı işaret ediyor parmaklarıyla. Güvenlik kuvvetlerini getiren otobüs kasabaya şuradan girdi işte. Egzozu patlıyor, kara bir duman sahyordu. Kaç kişiydi-

ler? Çok. Sizce kaç kişiydiler? Elli falan vardı belki. O konuşunca öbürleri de konuşmaya başlıyorlar. Hatırladıkları her şeyi anlatıyorlar birden. Quechua dilinin İspanyolcaya, birkaç gün ya da birkaç hafta önceki –kesin tarihi çıkartamıyorum– hava akınının yirmi beş yıl önceki olaylara karıştığı bu laf dolambacının içinden çıkmam kolay değil. Doğal olarak köylülerin kafalarında, bu farklı olaylar arasında –benim kurmak için epey çaba harcadığım, oysa çağdaşlarımdan pek azının görebildiği– bir paralellik var. Sonunda, gelen elli altmış polisle Sivil Muhafızın, ayaklanmacıların Quero’da saklandıklarını sandığını, o yüzden yarım saat kadar kasabada arama yaptıklarını, küçük evlere girip çıktıklarını, herkese ayaklanmacıların yerini sorduklarını öğreniyorum. ‘Devrimciler’ mi soruyorlardı? Onlara komünistler mi diyorlardı? Hayır, öyle laflar etmediler. Hırsızlar, haydutlar, soyguncular diyorlardı. Emin misiniz?

Don Eugenio kasabalıların adına konuşarak, "Elbette," diyor. "Unutmayın ki o günler şimdiki günler gibi değildi. Devrim girişimi kimin aklına gelirdi? Jauja’dan ayrılmadan iki bankayı soyduklarını da unutmamak gerek."

Gülüyor. Öbürleri de gülüyorlar. Burada kaldıkları yarım saat içinde polislerle kasaba halkı arasında herhangi bir olay çıkmış mıydı? Yoo, hayır. Sivil Muhafızlar ‘soyguncuların’ oradan ayrıldığını, kasaba halkının onlarla bir ilişkisi olmadığı gibi Jauja’da olup bitenleri de bilmediğini hemen anlamışlar. O günler başkaydı canım. Polisler panço ve sandalet giyen herkesin –tersi kanıtlanmadığı sürece– ayaklanmacıların suçortağı olduğunu düşünmezdi. And Dağlarının dünyası da herkesin ya ayaklanmacılarla ya da ayaklanmacıları ezmeye çalışanlarla işbirliği yaptığı iki kutuplu bir dünya değildi o zaman.

Yeniden gözleri sulanan sulh yargıcı, "O arada bizler iliklerimize kadar ıslanmıştık," diyor.

Quero’dan çıktıklarından on beş dakika sonra yağmur indirmişti. Hem de öyle şiddetli bir yağmurdu ki doludan

farksızdı. Yağmur dininceye kadar sığınabilecekleri bir yer bulmayı düşündülerse de öyle bir yer yoktu. Mayta, arazi ne kadar değişti, dedi kendi kendine. Yağmurdan rahatsız olmayan tek kişi oydu belki. Damlalar yüzünden süzülüyor, saçlarını ıslatıyor, dudaklarının arasından ağzına doluyor ve ona büyük haz veriyordu. Quero çiftliklerinin son bulduğu noktada eğim birden sertleşmişti. Başka bir bölgeye, başka bir ülkeye girmişlerdi sanki. Bu topraklar Jauja'yla Quero arasındaki araziye hiç benzemiyordu. Sık *cinchona* korulukları, otlaklar ve kuşlar, çavlanların uğultusu, kır çiçekleri, yol kıyısında dalgalanan sazlar yoktu burada. Bu kıraç yamaçta yol denebilecek bir patika bile yoktu. Yöredeki tek bitki de üç beş kollu şamdanları andıran dev kaktüslerdi.

Toprağın kendisi bile kararmış, kamburlaşmıştı sanki, her yanda koca koca, uğursuz kayalar görülüyordu. Üç ayrı gruba ayrılmışlardı. Condori ve oğlanlardan üçü silâh yüklü katırlarla birlikte önden gidiyor, Zenón Gonzales ve öteki çocuklar onları yüz metre geriden izliyor, Mayta da teğmenle ve sulh yargıcısıyla en arkadan geliyordu. Birbirlerini kaybedecek olurlarsa sulh yargıcı onları Aina çiftliğine götürebilecekti. Yolun yokuş ya da iniş olmasıyla durum zaman zaman değişse bile Mayta önden gidenleri gözüyle izleyebiliyordu şimdilik. Yağmurun şiddetlenip hafiflemesine bağlı olarak, bazan daha açık seçik, bazan daha bulanık görünen, dağların eteklerine yaklaşan iki benek. Saat üçü geçmiş olamazdı, ama göğün siyahlığı gecenin yaklaştığı izlenimini veriyordu. Vallejos'a, "Saat kaç?" diye sordu. "İkibuçuk." Mayta bunu işitince Salesian Okulunun öğrencileri arasında çok yaygın olan bir şakayı hatırladı. Biri saati sorduğunda, sorulan öğrenci pantolonunun önünü gösterir, "Bilmiyorum, çüküm durmuş," derdi. Güldü ve dalgınlıkla yere yuvarlanmasına ramak kaldı.

Vallejos, "Silâhının namlusunu aşağı çevir ki içine yağmur suyu dolmasın," dedi. Yağıştan ötürü ayaklarının altındaki toprak çamur halini almıştı. Mayta bir taştan diğerine

atlamaya çalışıyordu, ama toprak çamurlaşınca yerdeki taşlar da gevşediklerinden habire ayağı kayıyordu. Oysa sağındaki sulh yargıcı – şapkasından sular damlayan, ağzını burnunu renkli mendiliyle örten, eski pabuçları çamura bulan o ufacık, kamburu çıkmış adam – düzgün bir kaldırımında yürüyormuş gibi ilerliyordu şu dağ yolunda. Vallejos da zorluk çekmeden yürüyordu; makineli tabanca omzunda, hafifçe öne eğilmiş, ayağını bastığı yeri görebilmek için başını kaldırmadan ilerliyordu. Hep önden gidiyordu. Mayta'yla don Eugenio ona yetişmek için zaman zaman koşmak zorunda kalıyorlardı. Quero'dan çıktıklarından beri hemen hiç konuşmamışlardı. Niyetleri, iklimin daha ılıman olduğu doğu yamaçlarına, Viena Geçidine ulaşmaktı. Condori'yle Gonzales, acele ederlerse hava kararmadan oraya varabileceklerini düşünüyorlardı. Kar ve fırtına tehlikesinden ötürü yükseklerde kamp kurmaları tehlikeli olabilirdi.

Mayta epey yorulmuştu, yükseklikten dolayı zaman zaman rahatsızlık duyuyordu, ama genelde çok iyi hissediyordu kendini. Uzun süre işkence çektiklerinden sonra dağlar sonunda ona kucak açmaya mı karar vermişlerdi? Vaftiz edilmiş mi sayılıyordu artık? Yine de bir süre sonra Vallejos kısa bir mola verebileceklerini söylediğinde, ölü gibi yığıldı çamurlu araziye. Yağmur durmuş, bulutlar dağılıyor, ancak öndekiler artık görünmüyorlardı. Üç erkek, iki yanındaki kaya duvarlarında tutam tutan *ichu* otu bitmiş derin bir vadideydiler. Vallejos gelip Mayta'nın yanına oturdu ve silâhını görmek istedi. Silâhı dikkatle gözden geçirerek emniyetini açıp kapadı, tek söz etmeden geri verdi ve bir sigara yaktı. Yüzünde su damlaları vardı. Mayta duman bulutunun gerisinden bile o yüzün endişeyle kasıldığını görebiliyordu.

"Her zaman iyimser olan sen değil miydin?" diye sordu.

Sigarasından bir nefes çekip dumanı ağzından, burnundan dışarı üfüren Vallejos, "Hâlâ iyimserim," dedi. "Ama..."

"Ama bu sabah neler olduğunu hâlâ anlayamıyorsun. Sen siyasal bekâretini kaybettin, dostum. Devrim dediğin şey

peri masalından da daha akıl almaz bir iştir."

Vallejos onun sözünü keserek, "Bu sabah olanları konuşmak istemiyorum," dedi. "Yapılacak daha önemli işlerimiz var."

Bir horultu duydular. Sulh yargıcı sırtüstü çamura uzanmış, şapkasını yüzüne örtüp uykuya dalmıştı.

Vallejos saatine baktı. "Hesabım doğruysa, Sivil Muhafızlar şu arada Jauja'ya giriyorlardır. Onlardan dört saat ilerideyiz. Ve bizi buralarda aramaları samanlıkta iğne aramaktan farksız. Tehlike kalmadı. Hadi bakalım, yargıcı uyandıralım da yola koyulalım."

Teğmen cümlesini bitirir bitirmez yerinden fırlamıştın don Eugenio. Islak şapkasını başına geçirdi, askerce bir selâm vererek, "Emrinizdeyim, teğmenim," dedi. "Baykuş gibiyimdir ben. Uyurken bir gözümü açık tutarım."

Mayta, "Doğrusunu isterseniz bizimle gelmenize şaşırdım," dedi. "Onca işi olan, üstelik de sizin yaşınızda biri, her şeyden önce kendini düşünür sanırdım."

Yargıç büyük bir yüzüzlükle, "Doğrusunu isterseniz biri bir şey çıtlatsaydı herhalde ortadan kaybolurdum," diye itiraf etti. "Ama beni adam yerine koymadılar, hiçbir şey söylemediler. Başka ne yapabilirdim? Polisler gelsin de kabak benim başıma patlasın diye bekleyecek miydim? Hangi ahmak yapar onu?"

Mayta gülmeye başladı. Yeniden yola koyulmuş, vadi-den yukarı tırmanıyorlardı. Dakikada bir ayağı kayarak ilerlerken Vallejos'un olduğu yerde donup kaldığını, sonra da çömeldiğini gördü. Teğmen sağına soluna bakıyor, bir şeye kulak kabartıyordu.

Fısıltıyla konuşarak, "Silâh sesleri," dediği işitildi.

"Gökgürültüsüdür," dedi Mayta. "Silâh sesi olduğuna emin misin?"

"Ben gidip seslerin nereden geldiğine bakacağım," dedi Vallejos, gitmek için davranmadan önce. "Siz burada kalın ve çıt çıkarmayın."

"Peki, siz bunları anlattığınızda polisler inandılar mı, don Eugenio?"

"Elbette inandılar. Yalan değildi ki! Yine de, akılları yatacaya kadar epey eziyet ettiler."

Başparmaklarını yeleğine geçirip buruşuk yüzünü göğre çevirerek hikâyenin gerisini anlatıyor. Gazebonun çevresinde yirmi kadar yaşlı insanla çocuk var şimdi. Yargıcı üç gün Ja-
uja Cezaevinde, bir-iki hafta da Huancayo'daki Sivil Muhafız Karargâhında tutmuşlar. Devrimcilerle işbirliği yaptığını itiraf ettirmeye çalışmışlar. Ama o inatla direnmiş, yılmak bilmemiş, ifadesini değiştirmeyip aldatıldığı için onlarla gittiğini, Vallejos'un Aina çiftliğini Uchubambalılara devrederken yanımızda bir sulh yargıcı bulunması gerek, bu silâhlar da çocukların askerlik dersi taliminde kullanılacak, masallarına inandığını söylemiş hep. Sonunda polisler de ona inanmak zorunda kalmışlar. Evet efendim, böyle olmuş işte. Üç hafta sonra da yine Quero'ya, işinin başına dönmüş. Alnı ak olarak, üstelik de dostlarına anlatabileceği ilgi çekici bir öyküyle. Gülüyor, gülüşünde hafif bir alay seziliyor. Şimdi hava kupkuru; kasabadaki evlerin, tarlaların, yakın tepelerin üzerinde arduaz rengi, sarımsı, yeşilin çeşitli tonlarında ısıltılar oynuyor. Don Eugenio, "Bu tarlaları böyle boş görmek çok acı," diye yakınıyor. "Buraları çok verimli topraklardı. Lânet olası savaş! Quero'nun canına okudu. Yazık yani. Biz de yirmi beş yıl öncekini yoksulluk sanırdık. Durum her zaman daha kötüye gidebiliyor oysa. İş sefalete geldi mi, bundan beteri olamaz, diyemiyor insan." Şimdi yaşadığımız olaylara dalmasına izin vermiyor, onu geçmişe, masalımıza dönmeye zorluyorum. Silâhlar patlarken o ne yapmıştı? Karşılıklı ateş ne kadar sürmüştü? Huayjaco Vadisinden çıkmayı başarabilmişler miydi? Ta başından sonuna kadar don Eugenio, hiçbir şeyi atlamayın lütfen.

Evet, silâh sesleriydi. Hiç kuşku yoktu. Mayta bir dizinin üzerine çökmüş, makineli tabancasını hazırlamıştı. Çevresine bakındı. Vadide bulunduklarından görüş alanı çok sı-

nırlıydı. Kırık dişleri andıran birtakım sivri tepelerden başka bir şey görünmüyordu. Kanat çırpın iri bir kuşun gölgesi yere düştü. Kartal mıydı? Kartalı yalnızca resimlerde görmüştü Mayta. Sulh yargıcının haç çıkarıp ellerini birleştirerek dua etmeye başladığını fark etti. İlk seslerin geldiği yerde silâhlar patlamaya başlamıştı yine. Vallejos nerede kalmıştı? Ne zaman dönecekti? Teğmen onun aklından geçenleri duymuşçasına ortaya çıktı ansızın. Perico Temoche. Vadinin yamacından kayarak inip onların yanına geldiler. Temoche'nin yüzü, elleri kızarmış, mavzerinin kabzası çamurlanmıştı. Bir yana yere yuvarlanmışa benziyordu.

"Birinci gruba ateş ediyorlar," dedi Vallejos. "Ancak çok uzaktalar. İkinci grup henüz onları göremiyor."

Mayta, "Ne yapıyoruz?" diye sordu.

Vallejos kararlı bir sesle, "İlerliyoruz," dedi. "Birinci grup bizim için çok önemli. O silâhları kurtarmak zorundayız. Birinci grup oradan uzaklaşınca kadar oyalamaya çalışacağız onları. Hadi bakalım, dağılın."

Vadiden çıkarlarken, Mayta kimsenin don Eugenio'ya silâh vermeyi akıl etmemiş, onun da böyle bir istekte bulunmamış olmasına şaşıtı. Çarpışmak zorunda kalırlarsa yargıç güç duruma düşecekti. Korkmuyordu, kaygılı da değildi. Silâhların patlaması onu şaşırtmamıştı. Jauja'dan çıktıklarından beri bekliyordu bunu. O, Vallejos'un düşündüğü gibi arayı açtıklarına inanmamıştı hiç. Quero'da saatlerce oyalanmaları büyük aptallıktı.

Tepeye çıkınca çömelip çevreyi gözden geçirdiler. Kimseyi göremediler. Yükselip alçalan boz renkli araziden, kayalıklarla yarlardan başka bir şey görünmüyordu. Mayta, peşimizdekiler ansızın bir tepenin arkasından çıkarlarsa kayaların arasına gizlenebiliriz diye düşündü.

Vallejos, "Kayaları siper alın," dedi. Makineli tabancasını sol elinde taşıyor, sağ eliyle onlara biraz daha yayılma-
nı işaret ediyordu. İki kat olmuş koşarcasına ilerliyor, dört yönü gözden geçiriyordu. Onun arkasında sulh yargıcı, en ar-

kada da Mayta'yla Perico Temoche vardı. Başka silâh sesi duyulmamıştı. Hava açıyordu. Bulutlar azalmıştı ve bunlar külrengi, alçak yağmur bulutları değil, beyaz, pamuk dokusunda açık hava bulutlarıydı. Şanssızlık, dedi kendi kendine; şimdi yağmur indirse daha iyi olurdu. Kalbini düşünerek kaygılandı. Yeniden solunum güçlüğü çekmekten, kalp atışlarının düzensizleşmesinden, yorgunluk duymaktan korkuyordu. Yine de ileri atıldı. Neyse ki bunların hiçbiri olmamıştı. Biraz üşüyordu, ama iyiydi. Gözlerini kısarak önden giden grupları görmeye çalıştı. Arazinin engebeleri, görünmeyen noktaların çokluğu yüzünden hiç kimseyi seçemedi. Derken, yüksekteki iki nokta arasında kımıldayan benekler görür gibi oldu.

Perico Temoche'yi yanına çağırdı. "Şuradaki sizin grup mu?"

Oğlan ses çıkarmadan başını salladı. Yüzünü buruşturduğu için yaşından da küçük görünüyordu şimdi. Birinin çekip almasından korkarcasına, silâhını göğsüne bastırmıştı. Sesi de kısılmıştı sanki.

Mayta çocuğu yüreklendirmek için, "Başka silâh sesi duyulmadı," dedi. "Belki de birileri kurusıkı atıyordu.

Perico, "Kurusıkı değildi," diye kekeledi. "Gerçek mermiydi onlar."

Ardından, kendini tutmaya çalışarak, çok kısık bir sesle açıkladı. İlk mermiler atıldığında, onun grubundakiler, önde gidenlerin dağılmaya başladığını, Condori olması gereken birinin ateşe ateşle karşılık vermek üzere tüfeğini ileriye uzattığını görmüşlerdi. Zenón Gonzales, "Yere yatın, yere yatın," diye bağırmıştı onlara. Vallejos gelip ilerlemelerini söyleyinceye kadar yüzüstü yatmışlardı yerde. Vallejos'un onu buraya getirmesi onlara ulaklık etmesini istediği içindi.

"Neden seni seçtiğini biliyorum." Çocuğa bakarak gülümsedi. "İçlerinde en hızlı koşan sensin de ondan. En akıllıları da sen misin?"

Perico Temoche karşılık vermeden, hafifçe gülümse-

mekle yetindi. Bir sağı, bir sola bakarak birlikte ilerliyorlardı. Vallejos'la sorgu yargıcı onlardan yirmi metre kadar ilerideydi. Birkaç dakika sonra yeniden silâh sesleri duyuldu.

Don Eugenio, "İşin gülünç yanı herkes ateş ederken benim nezle olmamdı," diyor. "Çok yağmur yağmış, ben de iliklerime kadar ıslanmıştım."

Evet, dağdaki Muhafızların mermilerinden korunmaya çalışan, gerillaların arasında kalan şapkalı, yelekli Bücür aksırmaya başlamıştı. Birlikte yolculuk ettiği insanların ayaklanmacı olduklarını, atıcılık talimi ve Aina çiftliği laflarının birer masal olduğunu anlayıp anlamadığını sorarak onu köşeye kısıtırmaya çalıştığımda hiç teklemiyor.

Kendinden emin bir biçimde, "Kurşun yağmuru başlınca durum anlaşıldı," diyor. "Lânet olsun, kendinizi benim yerime koyun bir kere. Hiç bilmediğim bir nedenle kurşun yağmuru altında kalmıştım birden."

Duralıyor. Gözleri sulanmış yine. Sözü edilen günden iki üç gün sonra Paris'te geçirdiğim öğle sonrasını hatırlıyorum. O saatte yazı yazmaya mutlaka ara verir, çıkıp *Le Monde*'u alır, evimin yakınındaki Le Tournon'da bir *espresso* içerken gazeteye göz gezdirdim. Adını yanlış yazmışlar, y harfi yerine i harfiyle basmışlardı, ama Salesian Okulundaki eski arkadaşımın söz edildiğinden kuşku yoktu. Peru'yla ilgili altı yedi satırlık bir haberdi. O kadar küçüktü ki kolayca gözden kaçabilirdi. 'Ayaklanma Girişimi Bastırıldı,' gibisinden bir başlık taşıyordu. Olayın ne ölçüde büyüdüğünü, başka sonuçlara yol açıp açmadığını açıkça belirtmemekle birlikte, elebaşlarının ölü ya da diri olarak ele geçirildiklerini bildiriyordu. Mayta ölmüş müydü, yakalanmış mıydı? İçtiğim Gauloise şaşkınlıktan ağızımdan düştüğü, yazıyı yeni baştan okumaya başladığım zaman ilk düşüncem bu olmuştu. Uzaklardaki yurdumda bu tür olaylar çıkabileceğine, birlikte *Monte Kristo* romanını okuduğumuz arkadaşımın olayın kahramanı olabileceğine inanamıyordum. Ancak *Le Monde*'un adını ye yerine i'yle yazdığı Mayta'nın benim Mayta'm olduğunu ba-

şından anlamıştım.

"Tutuklananlar buraya kaçta mı getirildiler?" Don Eugenio sorduğum soru kendisine sorulmuş gibi yineliyor sözü-mü. Aslında ben Querolu ihtiyarlara sormuştum, ama sulh yargıcının, yerli halkın tanıdığı birinin konuyla ilgilenmesi iyi oldu. "Herhalde gece getirilmişlerdi," diyor. "Öyle değil mi?"

Başlar iki yana sallanıyor, birkaç ağızdan 'hayır'lar yükseliyor, kortuşanlar birbirlerinin sesini bastırmaya çalışıyor-lar. Gece bastırmamıştı; akşamüstüydü. Sivil Muhafızlar iki ayrı grupta dönmüşlerdi. Getirilen ilk tutuklu Uchubamba komününün önderiydi ve doña Teofrasia'nın katırlarından bi-rine yüklenmişti. Condori buraya geldiğinde ölmüş müydü? Can çekişiyordu. Biri sırtından, biri de boynundan olmak üzere iki yara almıştı ve kan içindeydi. Elleri arkalarına bağ-lanan birkaç öğrenci de aynı grupta gelmişti. O günlerde, ka-zananlar karşılarındakini tutuklardı. Çağımızda, çarpışa-rak ölmek daha iyi. Çünkü yakalanırsan adamlar sana iste-diklerini söyletiyor, sonra da öldürüyorlar. Öyle değil mi, efendim? Neyse işte, kaçmaya kalkışmasınlar diye çocukla-rın pabuçlarının bağcıklarını da çıkarmışlar. Çiğ yumurta üs-tünde yürürmüş gibi yürüyorlarmış çocuklar. Ayaklarını sürü-dükleri halde, bir iki tanesinin pabucu yollarda düşmüş. Con-dori'yi kasabanın önde gelenlerinden birinin evine götürüp tedavi etmeye çalışmışlarsa da bu ilkyardım komik kaçmış, çünkü adam zaten ölüymüş. Yarım saat sonra da öbürleri gelmiş.

Vallejos acele etmeleri için işaret ediyordu. Mayta onun, "Çabuk olun, çabuk olun," diye bağırdığını işitti.

Elinden geleni yaptı, ama daha hızlı gidemiyordu. Peri-co Temoche de ondan birkaç metre öndeydi şimdi. Tek tük silâh sesleri duyduysa da seslerin nereden geldiğini, eskisin-den daha mı yakın, yoksa daha mı uzak olduğunu kestireme-di. Titriyordu; dağ hastalığından değil, düpedüz soğuktan. Aynı anda Vallejos'un makineli tabancasını doğrulttuğunu

gördü. Silâh kulaklarının içinde patladı sanki. Teğmenin nişan aldığı tepeye baktı; kayalardan, topraktan, *ichu* otlarından, sivri doruklarla mavi gökten ve beyaz bulutlardan başka bir şey göremedi. Parmağını tetiğe dayayarak o da aynı yöne nişan aldı.

"Ne diye durursun, oğlum?" Vallejos onları hızlandırmaya çalışıyordu yine. "Yürü hadi, yürü."

Mayta onun dediğini yaptı ve epey bir zaman öne eğilerek, taştan taşa atlayarak, arada bir koşarak, tökezleyerek, soğuşun iliklerine işlediğini, kalbinin yine çıldırdığını hissederek hızla yol aldı. Yine silâh sesleri geliyordu. Bir ara, kurşunlardan birinin az ilerideki taşlara çarptığına emindi. Gelgelelim karşıdaki tepelere ne kadar dikkatle bakarsa baksın, tek bir düşman göremiyordu. Düşünmeyen bir makine olmuştu sonunda; kuşku duymayan, belleği olmayan, öbürlerinden geride kalmamak için koşmaktan başka bir şey düşünmeyen bir organizma olmuştu. Ansızın dizleri büküldü, soluğu kesildi, olduğu yerde kaldı. Sarsak adımlarla ilerleyerek yosun tutmuş birkaç kayanın arkasında siper aldı. Yargıç, Vallejos ve Perico Temoche çok hızlı gidiyorlardı. Sen onlara asla yetişemezsin Mayta.

Vallejos dönüp arkasına bakınca, siz gidin, dercesine elini salladı. Tam o hareketi yaparken de bir merminin birkaç adım ileride toprağa çarptığını, yerde küçük, dumanlı bir çukur açtığını – bu kez kesin olarak – gördü. Eğilebildiği kadar eğildi, sağa sola baktı, sonunda, sağındaki kaya duvarın tepesinde bir Sivil Muhafızın kafasıyla dosdoğru kendisine çevrilmiş bir tüfek gördü. Kayaların yanlış yönünde gizlenmişti. Emekleyerek öbür tarafa geçip yere yattı. Mermilerin başının üstünden uçtuğunu hissedebiliyordu. Nişan alıp ateş edebilecek duruma geldiğinde Vallejos'un öğüdünü hatırladıysa da – hedef nişangâhın ortasında olmalı – muhafız artık görünmüyordu. Makineli tabancanın patlamasıyla geriye savrulur sersemledi. Kurşunların, Sivil Muhafızı gördüğü yerin bir metre aşağısındaki kayalardan parçalar kopardığını seçe-

biliyordu.

Vallejos'un, "Koş!" diye bağırdığını işitti. "Koş, ben seni korurum."

Kalkıp koştu. Soğuktan kaskatı kesildiğini hissediyordu; kemikleri gıcırdıyordu sanki. Hem dondurucu bir soğuktu, hem de ateşi çıkmış gibi ter dökmesine yol açan kavurucu bir soğuk. Vallejos'un yanına varınca dizlerinin üzerine çöke- rek kayalara nişan aldı.

Teğmen parmağıyla işaret edip "Orada belki üç dört ki- şî var," dedi. "Bir koşup bir durarak ilerleyeceğiz. Aynı yer- de durursak etrafımızı sararlar. Öbürlerinden kopmamalı- yız."

Karşılık beklemeden kalktı, koşmaya başladı. Mayta parmağını tetikten ayırmadan sağındaki yarıları gözlüyordu, ama orada hiçbir hayat belirtisi yoktu. Sonunda Vallejos'a baktı, onun epey uzaktan el sallayarak kendisini çağırdığını gördü. Vallejos onu korurdu. Koşmaya başladı. Birkaç adım koşuktan sonra yeniden silâh sesleri duyduysa da durmadı. Az sonra da ateş edenin teğmen olduğunu anladı. Oraya ulaştığında Vallejos'u, sulh yargıcını, Perico Temoche'yi bir arada buldu. Oğlan fişekliğinden aldığı yeni bir şarjörü silâhı- na sürüyordu. O da ateş etmişti demek.

Mayta, "Öbür gruplar nerede?" diye sordu. Önlerindeki dik, kayalık yamaçtan ötürü hiçbir şey göremiyorlardı.

Vallejos çevresine bakmaya ara vermeden, "Onları kay- bettik," dedi aceleyle. "Ama hareketsiz durmamaları gerekti- ğini anlamışlardır." Bir an duraladıktan sonra, "Etrafımız sa- rılırsa boku yedik," diye ekledi. "Karanlık bastırıncaya kadar ilerleyeceğiz. Hava karardıktan sonra tehlike kalmaz. Gece olunca bizi izleyemezler."

Mayta, karanlık bastırıncaya kadar, dedi kendi kendine. Ö ne zaman olurdu? Üç saat sonra mı? Beş altı saat sonra mı? Saatin kaç olduğunu sormadı. Soru soracağına, yeterin- ce mermisi olduğuna güven getirmek için -sabahtan beri kim bilir kaçınıcı kez- sırt çantasını yokladı.

Vallejos, "İkişer ikişer ilerleyeceğiz," dedi. "Yargıçla ben önden gideceğiz, Perico'yla sen arkadan geleceksin. Her ikili öbürünü koruyacak. Dikkatli olun, eğilerek koşun. Hadi, gidelim."

Koşmaya başladı. Mayta yargıcın elinde bir tabanca olduğunu gördü. Nereden bulmuştu onu? Teğmenin tabancasıydı herhalde; çünkü onun tabanca kılıfı açık duruyordu. Aynı anda başının üstünde, iki namlunun arasında iki karaltı gördü. Biri, "Teslim olun, orospu analılar!" diye bağırdı. Perico'yla ikisi aynı saniyede tetiğe bastılar.

Don Eugenio, "Hepsini o gün yakalayamadılar," diyor. "Çocuklardan ikisi, Teofilo Puertas'la Felicio Tapia kaçmayı başarmışlardı."

Hikâyeyi olayın içinde olanların ağzından dinlediğim halde, onun anlatacaklarının başkalarının söylediğine ne ölçüde uyacağını anlamak için sözünü kesmeden dinliyorum. Birkaç ayrıntının dışında, yaşlı yargıcın anlattıkları daha önce dinlediğim hikâyeye uyuyor. Puertas'la Felicio, Condori'nin emrindeki birinci gruptaymışlar. Birkaç kola ayrılarak ilerleyen Sivil Muhafızlar önce onları görmüşler. Condori teğmenden aldığı emre uyarak ilerlemeye çalışmışsa da ilk dakikada yaralanmış. O zaman herkes paniğe kapılmış. Çocuklar silâhları, katırları öylece bırakıp kaçmışlar. Puertas'la Tapia bir mağaraya saklanmışlar. Geceyi yarı donmuş bir durumda, orada geçirmişler. Ertesi gün, açlıktan ve soğuktan kıvranarak, nezleyle yakalanmış olarak geldikleri yoldan dönmüş ve Ja-uja'ya ulaşmayı başarmışlar. Sonra da ana babalarıyla birlikte cezaevine gidip teslim olmuşlar.

Sorgu yargıcı, "Felicio'nun her yanı şişmişti," diyor. Devrimci olmaya kalkıştığı için temiz bir dayak yemiş çünkü.

Çevremize zoplanan Querolulardan yalnızca yaşlı bir çift kalmıştı gazeboda. Zenón Gonzales'in kasabaya girişini ikisi de hatırlıyorlar. Bir ata bağlanmış, yalınayak, gömleği –muhafızlarla dövüşmüş gibi– yırtık pırtık. Onun arkasından çocuklar geliyormuş; elleri bağlı, ayakkabılarının bağcık-

ları çıkarılmış olarak. Biri –hangisi olduğunu kimse bilmiyor– ağlıyormuş. Esmer bir oğlandı diyorlar; en küçüklerden biri. Dayak yediği için mi ağlıyordu? Yaralandığı ya da korktuğu için mi? Kim bilir? Belki de teğmenin şanssızlığına ağlıyordu.

Böylece, hep yokuş tırmanarak, Mayta'ya uzun saatler gibi gelen, ama hava hiç kararmadığına göre herhalde pek uzun olmayan bir süre boyunca, ikişer ikişer koşarak yol aldılar. İkililer sık sık değişiyordu. Vallejos'la yargıç, Mayta'yla Perico Temoche ya da Vallejos'la oğlan, Mayta'yla yargıç. İki kişi koşuyor, diğer ikisi onları koruyordu. Bir araya geldiklerinde soluklanıyor, birbirlerine moral veriyor, sonra yine ilerliyorlardı. Her yanda Sivil Muhafızlar görünüyordu, ancak dörtlünün sıktığı kurşunlar asla hedefi bulmuyordu. Vallejos'un düşündüğü gibi muhafızlar üç dört kişi değildiler. Sayıları çok daha fazlaydı, yoksa her yerde birden bulunamazlardı. Bazan hem sağ hem sol, iki yandaki tepelerden aşağı bakıyorlardı. Sağdaki kaya duvarın tepesinde duranlar daha büyük tehlike yaratıyorlardı, çünkü o tepe onların izledikleri yola çok yakındı.

Adamlar yarın üstünden onları izliyorlardı. Mayta zaman zaman onları geride bıraktıklarını sanıyor, ancak muhafızlar az sonra yine görünüyüyorlardı. İki üç şarjör boşaltmıştı. Hasta değildi; üşüyordu, ama bedeni o yükseklikte koşmaya iyi dayanmıştı. Müthiş zorlandığı halde dağ hastalığı kendini hissettirmemişti. Neden hiçbirimiz yaralanmadık, diye düşündü. Sivil Muhafızlar da boyuna kurşun yağdırıyorlardı çünkü. Onlar da temkinli davranıyorlar da ondan, dedi kendi kendine. Kafalarını uzatıyor, nişan almadan, rastgele ateş ediyorlar. Görevlerini yerine getirmiş olmak için. Ayaklanmacıların kurşunlarına hedef olmaktan korktuklarından, durup nişan almadan çekiyorlar tetiği. Gürültülü, ancak zarsız bir oyuna dönmüştü iş. Oyun karanlık bastırıcaya kadar sürer miydi? Güvenlik kuvvetlerinin elinden kurtulabilecekler miydi? Gece hiç gelmeyecek, şu bulutsuz gök asla ka-

rarmayacaktı sanki. Cesaretini kaybetmemiştir. Gurura kapılmadan, kendine acımayı da düşünmeden, belki doğru, belki yanlış hareket ettin, ama başından beri yapmak istediğini şeyi yapıyorsun, dedi kendi kendine.

"Hazır olun, don Eugenio. Koşalım. Arkadaşlar bizi koruyacak."

Sorgu yargıcı sözcükleri tane tane söyleyerek, "Sen git," dedi, "benim bacaklarımda derman kalmadı. Ben burada kalıyorum. Şunu da al."

Tabancayı eline vereceğine yere attı. Mayta eğilip silâhı yerden almak zorunda kaldı. Yargıç bacaklarını iki yana açmış toprağa oturmaya hazırlanıyordu. Yüzü buruşmuş, ağzı çarpılmıştı, soluk alamazmış gibi bir hali vardı. Duruşu da, yüzünün ifadesi de dayanma gücünün sınırına geldiğini gösteriyordu. Mayta onunla tartışmanın yararı olmayacağını anladı.

"Şansınız açık olsun, don Eugenio," diyerek koşmaya başladı. Teğmenle arasındaki otuz kırk metreyi bir solukta geçti ve tek bir silâh sesi duymadı. Vallejos'la Perico Temoche'nin yanına ulaştığında onlar dizlerinin üzerine çökmüş ateş ediyorlardı. Yargıcın durumunu anlatmaya çalıştıysa da soluk soluğa kaldığından konuşamıyordu. Çöktüğü yerden ateş etmeye çalıştı, beceremedi. Silâhı tutukluk yapmıştı. Tabancanın son üç mermisini –eğlence olsun diye yapıyormuş gibi bir duyguyla– ateşledi. Kaya duvarı çok yakındaydı. Duvarın üstündeki namlular kendilerine çevrilmişti ve düşmanların kepleri bir görünüyor, bir kayboluyordu. Esintinin o yana taşıdığı sesler de açık seçik duyuluyordu. "Teslim olun, namussuzlar!" "Allahın belâları, teslim olun artık." "Suçortaklarınız çoktan teslim oldu." "Son duanızı edin, eşekler." Bizi sağ olarak ele geçirmek için emir almışlar, diye düşündü. Onun için hiçbirimiz yaralanmadık. Korkutmak için ateş ediyorlardı yalnızca. Birinci grubun teslim olduğu doğru muydu acaba? Şimdi biraz sakinleşti. Vallejos'a don Eugenio'nun durumunu anlatmaya çalıştı. Ne var ki o enerjik bir

el hareketiyle, "Koş, beni seni korurum," diyerek lafı ağzına tıktı.

Mayta teğmenin sesinden ve yüzünden bu kez gerçekten korkuya kapıldığını anladı. "Çabuk ol," diyordu Vallejos. "Burası çok biçimsiz bir yer. Önümüzü kesiyorlar. Koş, koş." Sırtına vurarak onu harekete geçirmeye çalıştı.

Perico Temoche koşmaya başlamıştı. Mayta da kalktı, kulaklarının dibinde ısıklık çalan mermilerin sesini dinleyerek koştu. Hiç durmadı. Kaslarına, kemiklerine, hatta damarlarına buz gibi iğnelerin battığını hissederek soluk soluğa koştu, iki kere ayağı takılıp düştüğü, sol elinde taşıdığı tabancayı da düşürdüğü halde ikisinde de hemen kalktı, insanüstü bir çaba harcayarak koşmayı sürdürdü. Sonunda bacaklarının gücü tükendi, dizüstü çöktü ve çöktüğü yerde kaldı.

Perico Temoche'nin, "Onların önüne geçtik," dediğini duydu. Ardından, "Vallejos nerede?" diye sordu çocuk. "Onu görebiliyor musun?" Uzun bir sessizlik ve hızlı soluklar. "Mayta, Mayta! O namussuzlar teğmeni hakladılar galiba."

Gözlerine dolan, görüşünü engelleyen ter damlalarının arasından, teğmeni bıraktıkları noktada -aşağı yukarı iki yüz metre koşmuşlardı- birtakım yeşilimtırak üniformalar gördü.

Güçlkle soluk alarak, ayağa kalkmaya çalışarak, "Hadi," dedi, "koşalım." Gelgelelim ne kollarını oynatabiliyordu, ne de bacaklarını. "Koş, Perico," diye haykırdı. "Ben seni korurum. Koş hadi, koş."

Sulh yargıcı, "Vallejos'u gece getirdiler," diyor. "Kendi gözümle gördüm. Hepiniz görmediniz mi?" Gazeboda kalan yaşlı çift başlarını sallayarak onu doğruluyorlar. Don Eugenio kapısının üstünde kalkanlı arma bulunan küçük yapıya, kaymakamlığa işaret ediyor. "Oradan gördüm. Bizi şu balkonlu odaya kilitlemişlerdi. At sırtında getirdiler. Bir battaniyeye sarmışlardı. Yaralarından akan kan kuruyup kaldığından, battaniyeyi zor aldılar üstünden. Quero'ya geldiğinde

çoktan ölmüştü."

Vallejos'u kimin nasıl öldürdüğü konusuna geçiyor. Bu hikâyeyi gerek Lima'da, gerekse Jauja'da öyle çok insandan dinledim ki artık kimseden yeni bir şey öğrenemeyeceğimi biliyorum. Varsayımlardan hangisinin doğru olduğunu belirlememe yaşlı sulh yargıcı da yardım edemeyecek. Vallejos ayaklanmacılarla Sivil Muhafızlar arasındaki çatışmada mı ölmüştü? Yoksa o çatışmada yalnızca yaralanmıştı da Komiser Dongo karakolu ele geçirip kendisini bir hücreye kilitleyen Vallejos'u öcünü almak için mi öldürmüştü? Yakalandığında yaralı olmadığını, devrimciliğe heveslenen subaylara örnek olsun diye yukarıdan gelen bir emirle Huayjaco Ovasında, Quero'ya getirilirken öldürüldüğünü söyleyenler de var. Sulh yargıcı bu varsayımların hepsini sıralıyor ve -her zamanki temkinliliğiyle- kendi adına, Vallejos'u Komiser Dongo'nun temizlediğine inandığını söylüyor.

Öç peşinde olan biri, idealist teğmenle tutucu komiserin, ayaklanmacıyla yetkilinin arasındaki hesaplaşma... Bunlar duygusal halkımızın hoşuna giden görüntüler. Bu da o görüşlerin doğru olmamasını gerektirmez kuşkusuz. Ancak hikâyenin o bölümünü -Vallejos'un nasıl öldüğünü- asla öğrenemeyeceğiz. Kaç kurşuna hedef olduğunu bile bilmiyoruz. Otopsi yapılmamış, ölüm raporunda da hiçbir açıklama yok. Tanıkların ifadeleri birbirini tutmuyor; kimi ense köküne tek bir kurşun yemişti, kimi vücudu kevgire dönmüştü, diyor. Kesin olarak bildiğimiz tek şey at sırtında Quero'ya getirildiğinde ölü olduğu, oradan Jauja'ya götürüldüğü, ailesinin ertesi gün gelip cesedini Lima'ya götürdüğü. Surco'daki eski mezarlığa gömülmüş. O mezarlık artık kullanılmıyor. Mezar taşları harap, yolları ot bürümüş. Taşında adından ve ölüm tarihinden başka yazı bulunmayan mezarını yabanotları örtmüş çoktan.

"Peki Mayta'yı getirişlerini de gördünüz mü, don Eugenio?"

Gözlerini aşağıdaki o noktadan, Vallejos'u bıraktığı yer-

de toplanan muhafızlardan ayırmayan Mayta'nın solukları düzene girmiş, biraz canlanmıştı. Tutukluk yapan makineli tabancasını belirsiz bir hedefe doğrultmuş durumda, hâlâ yerdeydi. Vallejos'u, Vallejos'a neler olduğunu düşünmemeye, gücünü toplayıp ayağa kalkmaya çalışıyor, Perico Temoche'ye yetişmeyi umuyordu. Derin soluklar alarak doğruldu, ardından, neredeyse iki büklüm eğilerek, ateş edilip edilmediğini bile fark etmeden, durmak zorunda kalıncaya kadar koştu. Kendini yere atıp gözlerini yumdu ve gövdesini delik deşik edecek mermileri bekledi. Öleceksin, Mayta. Ölüm böyle gelir işte.

Yanındaki oğlan, "Ne yapacağız, ne yapacağız?" diye kekeleyip duruyordu.

Makineli tabancasını doğrultup nişan almaya çalışarak, "Ben seni korurum," dedi soluk soluğa.

Perico Temoche, "Sarıldık," diye inledi. "Bizi öldürecekler."

Alnından gözlerine akan ter damlalarının gerisinden çevrelerindeki Sivil Muhafızlara baktı. Kimileri yere yatmış, kimileri çömelmişlerdi. Bütün tüfekler onlara çevrilmişti. Adamların dudakları kımıldıyor, anlayamadığı birtakım sözler duyuyordu. Ne dediklerini kestirebiliyordu zaten. "Teslim olun! Silâhlarınızı bırakın!" Teslim olacak mıydı? Öyle ya da böyle, nasıl olsa öldürürlerdi onu. Ya da işkence yaparlardı. Olanca gücüyle tetiğe asıldıysa da silâhı hâlâ tutukluk yapıyordu. Perico Temoche'nin iniltilerine kulak verirken mekanizmayı kurcaladı.

Çok yakından gelen bir ses, "Silâhlarınızı bırakın, ellerinizi başlarınızın üstüne kaldırın!" diye bağırdı. "Yoksa kendinizi ölmüş bilin."

"Ağlama," dedi Mayta oğlana. "Ağladığınızı görüp keyiflenmesinler bari. Hadi, Perico, silâhınızı at."

Mayta silâhını atınca Perico Temoche da onu izledi. Mayta ellerini başının üstüne koyup ayağa kalktı.

"Onbaşı Lituma!" Konuşan her kimse megafonla bağırı-

yordu şanki. "Şunların üstünü ara. Yanlış bir hareket yapacak olurlarsa vur gitsin."

"Emredersiniz, teğmenim."

Silâhlı, üniformalı karaltılar dört yönden saldırdılar. Yorgunluğu ve üşümesi her an biraz daha artan Mayta, çok kötü dövüleceğini düşünerek kıpırtısızca bekledi adamları. Ancak üstü aranırken biraz itilip kakıldıysa da dayak falan yemedi. Kemerine astığı keseyi aldılar, ona 'hırsız' ve 'haydut' diye sövdüler, lastik ayakkabılarının bağcıklarını çıkarmasını emrettiler. Sonra da ellerini arkasına bağladılar. Perico Temoche'ye de aynını yaptılar. Mayta, Onbaşı Lituma'nın çocuğa söylev çektiğini, daha sümüğünü silmeyi bile beceremezken hırsızlık yapmaya utanmıyor musun? diye sorduğunu duydu. Hırsızlık mı? Bu adamlar onları sığır hırsızını mı sanmışlardı? Onları yakalayan güvenlik kuvvetlerinin aptallığına güleceği geldi. Derken sırtına bir dipçik dayandı, yürümesi emredildi. Bağcıkları alınan ayakkabılarından çıkacak gibi olan ayaklarını sürüyerek yürümeye başladı. Makine olmaktan çıkmıştı artık. Düşünmeye, hatırlamaya, kuşku duymaya, kendine sorular sormaya başlamıştı. Onu bekleyen sonu görmektense ölmesi daha iyi olmaz mıydı? Hayır, Mayta, hayır.

Sulh yargıcı, "Jauja'ya dönmemizin gecikmesi iki bölüm olayından ötürü değil, paradan ötürüydü," diyor. "Para nereye gitmişti? Bulacağız diye deliye döndüler, bir türlü bulamadılar. Mayta, Zenón Gonzales ve çocuklar, doña Teofrasia'ya katır kirası, ve Gertrudis Sapollacu'ya yemek parası olarak verdikleri *soles*'lerin dışında, bütün parayı katırlardan birine yüklediklerine yemin ediyorlardı. Condori'nin grubunu ele geçiren muhafızlar da katırların yükü arasında tek bir *soles* bulunmadığına. Silâh, mermi ve biraz yiyecekten başka bir şey bulamamışlar. Parayı ne yaptığımızı öğrenmek için bizi uzun uzun sorguya çektiler. O yüzden de Jauja'ya indiğimizde gün ağarıyordu."

Biz de düşündüğümüzden daha geç ineceğiz Jauja'ya. Quero'da lafa dalmışız, saatler uçup gitmiş. Hava hızla kara-

ıyor. Pikabın farları yanıyor. Karanlıkta yol alırken yol kenarındaki ağaçların kara gövdelerinden, zıplayarak üstünden geçtiğimiz taşlardan başka bir şey göremiyorum. O firkete virajlardan birinde tuzağa düşürülebileceğimizi, bir mayının üstünden geçip havaya uçabileceğimizi, Jauja'ya sokağa çıkma yasağından sonra girip hapse atılabileceğimizi düşünerek belli belirsiz bir endişe duyuyorum.

Don Eugenio, "Soygunlardan elde edilen para nereye gitmiş olabilir?" diye soruyor. Bir kez o olayları hatırlamaya başlayınca, artık anıların ardı arkası kesilmiyor. "Sivil Muhafızlar paylaşmış olabilirler mi?"

Öbürlerine eklenecek bir bilmece daha. Hiç değilse bu noktada elimde bazı ipuçları var. Hikâyeyi bulandıran yalanların sayısı az buz değil ki! Ayaklanmacılar Jauja'dan kaç parayla çıkmışlardı? Bana kalırsa banka memurlarının söylediği sayı şişirilmişti, sayacak zaman bulamadıklarından devrimciler de kaç para aldıklarını bilmiyorlardı. Parayı torbalara koymuş, torbaları katırlara yüklemişlerdi. Her torbada kaç para bulunduğunu bilen var mıydı? Sanmam. Büyük bir olasılıkla, onları yakalayan güvenlik kuvvetleri paranın bir bölümünü kendi ceplerine indirmişlerdi. Dolayısıyla bankalara geri verilen toplam sayı on beş bin *soles*'ti ki bu onların söylediği sayının çok, ama çok, devrimcilerin 'kamulaştırdıkları' paranın da epey altındaydı.

Yüksek sesle düşünerek, "Belki de hikâyenin en acıklı yanı bu," diyorum. "Devrim olarak başlayan bir hareketin –çünkü ne kadar çılgınca olursa olsun yine de devrim hareketiydi– kaç para çalındığı ve paranın kimin cebine girdiği çekişmesiyle son bulması."

Don Eugenio, "Hayat böyle," diyor filozofça.

Lima gazetelerinin ertesi gün, ondan sonraki günlerde neler yazacaklarını, DİP ve DİP (T)'deki yoldaşların, Komünist Partisindeki düşmanlarının satılmış basında çıkacak, büyük heyecan yaratan, abartılı, akıl almaz haberleri okuyunca neler diyeceklerini düşündü. DİP (T)'nin bir toplantısı bu

olaydan devrimci öğretinin damıtılmasına ayrılacaktı. Gerçeklerin, partinin yaptığı Troçkici, Marksist ve bilimsel çözümlemeyi doğruladığını, başarısızlığa mahkûm olan bu küçük burjuva serüvenine güvenmeyip olaya katılmamakta yüzde yüz haklı çıktıklarını ileri sürecektir eski yoldaşlarının seslerini bile duyar gibi oluyordu.

Girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasında onların kuşkululuğunun ve işe bulaşmama kararının da katkısı olduğunu söyleyen çıkacak mıydı acaba? Öyle bir şey akıllarına bile gelmezdi. DİP (T) tam kadrosuyla katılsaydı, hatta coşkuyla, kararlılıkla katılsaydı sonuç değişir miydi? Öyle sanıyordu. O zaman yalnız Profesör Ubilluz'la Ricránlılar değil, madenciler de katılırlardı ayaklanmaya. Daha iyi bir plan yapılabilir, daha iyi uygulanabilir, onlar da şu anda sağ salım Aina'ya varmış olurlardı. Kendine karşı dürüst müsün Mayta? Bunları iyice düşündün mü? Hayır. Her şey çok hızlı olup bitti, her şey birbirinin içine girdi. Daha sonra, olup biteni sakın kafayla baştan sona gözden geçirmek, başka türlü planlınsaydı ayaklanmanın başarılı olup olamayacağına tarafsızca karar vermek gerekecek. Katılanların dışında, DİP (T) de işe karışsaydı ya da başka bir plan yapılsaydı daha kanlı olaylar mı yaşanırdı yoksa? Yoksa o da yenilgiyi biraz geciktirmekten başka işe yaramaz mıydı?

Üzgündü, ama bir yandan da Anatolio'nun başını göğsünde hissetmek, yorgun düşüp onun bedenine yaslanarak uykuya daldığında hafif, uyumlu, neredeyse ezgili sesler çıkarak soluk alışını duymak istiyordu. İçini çekti, dişlerinin tıkkırdadığını fark etti. Biri dipçikle sırtına vurdu. "Çabuk yürü!" Vallejos aklına geldikçe soğuk dayanılmaz oluyordu sanki. O yüzden de teğmeni, onun tutuklanmış mı, yaralı mı yoksa ölü mü olduğunu düşünmek istemiyordu. Dayak mı yiyordu Vallejos, işkence mi görüyordu? Bunları düşünmeye başlarsa öyle bir çöküntüye uğrayacaktı ki başına gelecekle rin karşısında savunmasız kalacaktı. Cesur olması gerekecekti. Yüzünü kamçılayan rüzgâra göğüs germek için gerekli

olan cesareten çok daha fazlası gerekecekti.

Perico Temoche'yi nereye götürmüşlerdi? Diğerleri neredeydiler?. Kaçmayı başaran olmuş muydu? Bir erle kol halinde yürüyen iki sıra Sivil Muhafızın arasında tekbaşına ilerliyordu. Ender rastlanan bir kuşmuş gibi, adamlar arada bir gözucuyla onu süzüyor, az önceki olayları unutarak, gezmekten dönercesine, elleri ceplerinde sigara içiyor, çene çalarak eğleniyorlardı. Bundan böyle dağ hastalığı hiç sorun olmayacak galiba, dedi kendi kendine. Nerede bulunduklarını çıkartmaya çalıştı. Birkaç saat önce geldikleri yoldan dönüyorlardı, ama şimdi yağmur yağmadığından arazi çok farklı görünüyordu. Yer çamurluydu, lastik ayakkabıları yapışıp kalıyor, o zaman durması, ayakkabıyı yeniden ayağına geçirmesi gerekiyor ve her duruşunda arkasına bir dipçik yiyordu.

Pişman mısın, Mayta? Düşüncesizlik mi ettin? Yoo, hayır. Hayır. Tam tersi. Başarısızlığa, yanlışlıklara, aptallıklara karşın gururluydu. Yapmaya değen bir iş yaptığını düşünüyordu ilk kez. Çok küçük bir adım bile olsa, devrim bir adım daha yaklaşmıştı şimdi. Başka zaman olduğu gibi, tutuklandığına da üzülüyordu. Daha önceki tutuklanmalarında birşeyler kaybettiği duygusuna kapılmıştı hep. Şimdi başarısızlığa uğramışlardı, ama bir deneme yapmışlardı. Dört korkusuz erkekle bir avuç çocuk bir kenti ele geçirmiş, polisleri etkisiz hale getirmiş, bankalardaki paraları kamulaştırıp dağlara kaçmışlardı. Bunlar yapılabiliyordu. Yapılabildiğini onlar kanıtlamışlardı. Perulu solcular bundan böyle onların ortaya koyduğu örneği gözardı edemeyecekler. Bu ülkede, devrim geliyor demekle yetinmeyen, devrimi gerçekleştirmeye çalışan birileri vardı. Bu işler böyle böyle büyür, diye düşünürken ayakkabısı ayağından çıktı yine. Durup giydi, yine sırtına bir dipçik yedi.

Yarı yolda uyuklamaya başlayan don Eugenio'yu uyandırıyor, bana arkadaşlık ettiği, anılarını anlattığı için teşekkür edip onu Jauja'nın girişinde indiriyorum. Sonra dosdoğru Paca Oteline. Mutfak henüz kapanmamış. Yiyecek birşeyler de

ısmarlayabilirim, ama canım bir bardak biradan başka şey istemiyor. Göle bakan küçük terasta oturarak biramı içiyorum. Gölün suları ısıldıyor, ayışığı kıyı boyundaki sazları aydınlatıyor. Ay da yıldızlarla dolu bir gökte bembeyaz, yusuvarlak parıldıyor. Geceleri burada çeşit çeşit ses duyuluyor; rüzgârın uğultusu, kurbağaların vraklaması, gece kuşlarının ötüşü. Ancak bu gece ses yok. Bu gece hayvanlar bile susmuş. Benden başka iki müşteri daha var otelde. Pazarlamacılar. Bira pazarlıyorlar. Arkamdaki pencerenin öbür tarafında, yemek salonunda konuştuklarını duyabiliyorum.

Hikâyemin ana bölümü, heyecan verici olayların aktarılması burada son buluyor. Olaylar on iki saat bile sürmemişti; gün doğarken, cezaevinin ele geçirilmesiyle başlamış, Vallejos'la Condori'nin ölümleri, öbürlerinin yakalanmalarıyla, hava kararmadan sona ermişti. Tutuklananlar Jauja Cezaevine getirildiler, bir hafta orada kaldıktan sonra Huancayo Cezaevine gönderildiler. Bir ay da orada kaldılar. Ondan sonra, çocuk mahkemesinin kararı gereği, oğlanlar ana babalarının kefaleti ve bir tür ev hapsinde kalmak koşuluyla sessizce tahliye edildiler. Quero'nun sulh yargıcı üç hafta sonra 'her türlü kirden arınmış' olarak evine döndü. Mayta'yla Zenón Gonzales başkente gönderildiler ve önce Sexto, sonra Fronton, ardından yine Sexto Cezaevinde hapis yattılar. Yıllar sonra yeni bir cumhurbaşkanı göreve gelince affa uğradılar. Hiç yargılanmamışlardı zaten. Zenón Gonzales 1971 yılında yapılan tarım reformundan bu yana Aina çiftliğinin sahibi olan Uchubamba komününün önderidir hâlâ. Halkın Eylemi Partisinin üyesi ve yerel başkanıdır.

İlk günlerde gazeteler bu olaya geniş yer vermiş, Mayta'nın geçmişinden ötürü, komünistlerin ayaklanma girişimi olarak yorumlanan hareket birinci sayfaları doldurmuş, manşetlerde, başyazılarda, köşe yazılarında büyük yer tutmuştu. Mayta'nın şu ya da bu cezaevinin parmaklıkları arkasında çekilmiş, tanınmasına olanak bırakmayacak kadar kötü bir fotoğrafı da yayınlandı. Ancak bir hafta sonra bu olaydan söz

edilmez oldu. Daha sonra, 1963, 1964, 1965 ve 1966 yıllarında dağlarda ve cengel ormanlarında –Küba devriminden örnek alınarak – ilk gerilla savaşları başladığında, Peru’da sosyalist bir düzen amacıyla başlatılan, aradan geçen yıllardan ötürü silik bir düş gibi görünen Jauja olaylarını, yani daha sonra olanların öncüsünü hiçbir gazeteci hatırlamadı. Bugün de o olaylarda rol oynayanları hiç kimse hatırlamıyor.

Uykuya dalarken ritmik bir ses duyuyorum. Gece kuşları değil, hayır. Esintiyle Paca Otelinin terasına çarpan dalgaların sesi. O hafif müzik ve Jauja gecesinin güzelim yıldızlı göğü, huzurlu bir ortamda, mutlu, huzurlu insanlar arasında bulunduğum izlenimi uyandırıyor. Doğru değil tabii. Çünkü bütün romanlar yalana dayanır.

Lurigancho Cezaevine ilk kez beş yıl önce gitmiştim. Biri, yeni açılacak bir kitaplığa benim adımlı vermeyi kararlaştırmış, 2. Bloktaki hükümlüler de beni açılışa çağırılmışlardı. Lima Cezaevi konusunda söylenenlerin doğru olup olmadığını da merak ettiğim için çağırılı kabul ettim.

Oraya arabayla gitmek için Plaza de Toros'tan, Zárata Mahallesinden geçeceksin, daha sonra teneke mahallelerinden. Oradaki gecekondu sonunda yerlerini çöp yığınlarına bırakır ve o çöp yığınlarının arasında –sözümüne– kaçak çalışan domuz çiftliklerinin hayvanları eşinir. Ardından asfalt yol biter, kasisler başlar. Az sonra da sabah saatlerinin sis perdesinin gerisinden beton yapılar görünmeye başlar. Onlar da çevredeki kumlu topraklar kadar renksizdir. Yapıların sayısız penceresinde cam bulunmadığı –belki başından beri yoktu– uzaktan bile fark edilir. Bu küçük, simetrik karelerin içindeki kıpırtılar da dışarı bakanların yüzleriyle gözleridir.

O ilk ziyarette edindiğim en güçlü izlenimler, bin beş yüz kişi için yapılmış bir yere tıklan altı bin hükümlünün yattığı aşırı sıkışıklık, sözle anlatılamayacak bir sınıra ulaşan pislik ve baskı altında tutulan, ancak patlama noktasına yaklaşan saldırganlıktı. Mayta o adsız kitlenin, insan topluluğundan çok bir hayvan sürüsüne benzeyen o kalabalığın bir parçasıydı. Buna eminim. Belki de onu gördüm ve birbirimize el salladık. 2 numaralı blokta mıydı? Bir kitaplığın açılışına gelir miydi?

Yapılar iki sıra halinde uzanıyor; tek sayılılar önde, çift sayılılar arkada. Bu simetrik dizilişi bozan, batı yönündeki duvarla tel örgülerin önüne kurulan eşcinseller bloku. Çift numaralı bloklarda sabıkalı ve ağır suçlardan hüküm gi-

yenler, tek numaralılarda hafif suçlardan hüküm giyen ve sabıkası olmayanlarla mahkemesi henüz sonuçlanmamış olanlar kalıyorlar. Demek ki Mayta yıllarca çift numaralı bloklardan birinde tutuldu. Suçlular Lima'da oturdukları semtlere göre yerleştiriliyorlar yapılara. Agustino, Villa El Salvador, La Victoria ve El Porvenir'de oturanlar şuraya, şuraya ve şuraya. Mayta'yı hangi bloka almışlardı acaba?

Arabam çok yavaş ilerliyor. Lurigancho'ya yapacağım ikinci ziyareti olabildiğince geciktirmek için bilinçdışı bir hareketle ayağımı gazdan çektiğimi fark ediyorum. Bir yıldan beri çeşitli kişilere sorular sorarak hakkında araştırma yaptığım, düşünüp düşleyip romanını yazdığım adamla karşılaşmak beni korkutuyor mu? Yoksa hapisaneye duyduğum tiksinti Mayta'yla ilgili merakıma baskın mı çıkıyor? İlk gelişimde, hükümlülerin hayvan gibi yaşadıklarını söyleyenler haklı, diye düşünmüştüm. Hayvanların hareket alanı daha geniş, köpek kulübeleri, tavuk kümesleri, atların ahırları buradan daha temiz, daha sağlıklı yerler.

Yapıların arasında, acı bir alaycılıkla Union Caddesi adını verdikleri, gündüzleri epey loş, geceleri kapkaranlık ve hemen her zaman kalabalık olan dar bir aralık var. Bireyler ve çeteler arasındaki en kanlı kavgalar orada geçiyor. O karabasanlar dehlizinden uyurgezer gibi dolaşan yaratıklara sürünerek geçtiğimi hatırlıyorum. Yarı çıplak Zenciler, gövdeleri dövmelele kaplı, yarımkan erkekler, saçlarını –bellerine kadar inen, cengel ormanı gürlüğündeki saçlarını– karmaşık biçimlere sokan melezler, şaşkın, sakallı beyazlar, yara izleri taşıyan mavi gözlü yabancılar, sefil Çinliler, duvar diplerine çöken Kızılderililer, kendi kendine konuşan deliler. Mayta'nın Jirón de la Unión'da, yani Union Caddesinde yiyecek içecek satan bir büfe işlettiğini biliyorum. Ancak kendimi ne kadar zorlarsam zorlayayım, o boğucu aralıkta bir büfe gördüğümü hatırlayamıyorum. Çok sıkkın olduğum için mi gözüme çarpmamıştı acaba? Görmüş de büfe olduğunu fark etmemiş miydim? Belki de 'büfe' denen şey Mayta'nın üstüne

    p meyve, meyve suyu, sigara ve gazoz satmaya çalıştığı bir battaniyeden başka bir şey değildi.

2 numaralı bloka ulaşmak için tek sayılı blokların çevresinden dola ıp iki tel     den geçmem gerekiyordu. Beni tel     lerin birincisinde bırakan gardiyan, buradan öteye kendi başınıza gideceksiniz demişti; o kesime ne Sivil Muhafızlar ge ebilirmiş, ne de silâh taşıyan herhangi biri. Tel     y  ge-ride bıraktı ımda hepsi aynı anda konuşan, hepsi elini kolunu sallayan bir kalabalık sarmıştı  evremi. Beni kitaplı ın a ılı ına  a ıranlar çevremde koruyucu bir halka oluşturdular, öylece y r    . Ortada ben, çevremde bir halka, halkanın dışında bir yığın suçlu. H    ml  ler beni yetkililerden biri sanmı  olmalıydılar,        hepsi ba ırıp  a ırıyor, koşulları protesto ediyor, hizmet istiyor, s    p sayıyor, ba larından geçenleri anlatmaya çalışıyorlardı. Bazılarının ne dediği anla ılıyorsa da çoğu zırvalıyordu. Hepsi sinirli ve saldırgandı, hiçbirinin aklı tam yerinde değildi. Y r  rken, ağır kokuyla sinek bulutlarının kaynağını da ke fetmi tim. Bir metre yüksekliğindeki bir duvarın     ndeki      yığını; cezaevinin b    n     leri aylardır, belki yıllardır oraya atılıp bırakılmıştı.  ırıl ırlak bir erkek     lerin     ne yatmı , horul horul uyuyordu. Akıl hastalarından biriymi  o; normal olarak tek sayılı bloklardan birinde tutulan, daha tehlikesiz sayılan suçlulardan biri. O ilk ziyaretimden sonra, için  a ılacak yanı cezaevinde akıl hastası bulunması değil, akıl hastalarının sayısının bu kadar d    k olması, diye d    nm  t  m. Tuhaf olan, o sefil koşullar altında, altı bin h    ml  n  n hepsinin aklını ka ırmamasıydı. Peki ya aradan geçen yıllar içinde Mayta da aklını ka ırmı sa?

Jauja olayından dolayı d  rt yıl yattıktan sonra iki kere daha hapse girmişti. Birincisi, affa uğradıktan yedi ay sonraydı. Mayta'nın     s  n  n gerisini –kaç kere polisin eline d    p ne kadar hapis yattığını– yeniden derip  atmam kolay değil.        Jauja olayının tersine, bu konuda hemen hemen hiçbir belge bulunmadığı gibi, konuyu konuşmaya razı

olan tanıklar da yok. Ulusal Kitaplıkta bulduğum gazetelerde çıkan yazılar öyle kısa ki Mayta'nın katıldığı ileri sürülen soygunlarda ne rol oynadığını kestirmek olanaksız. Bunların siyasal eylemler mi, adi suçlar mı olduklarını anlamanın yolu yok. Mayta'yı tanıdığımızı göre, herhalde siyasal eylemlerdi diye düşünüyoruz. Ama 'Mayta'yı tanımak' ne demek? Benim sorup öğrenmeye çalıştığım Mayta kırk yaşlarındaydı. Bugünse altmışını aşkın. Hâlâ aynı insan mı?

Son on yılı Lurigancho'nun kaçınıcı blokunda geçirdi acaba? Dördüncü mü, altıncı mı, sekizinci mi? Hepsi benim girdiğim yapıya benziyordur herhalde. Basık tavanlı, (karartma olmadığı zaman) loş ışıklı, pencerelerinde paslı demir parmaklıklar bulunan, soğuk ve nemli, yerdeki deliğin tuvalet olarak kullanıldığı koğuşlar. İnsan dışkısının, pisliğin, haşerelerin arasında yatacak bir yer bulmak gündelik bir savaş. Kitaplığın -yeni boyanmış bir bölmeyle elden düşme birkaç kitap- açılış töreninde yalpalayarak dolaşan birkaç sarhoş görmüştüm. Törende kitaplığın onuruna kadeh kaldırmamız için konserve kutularıyla bir içecek dağıtıldığında, hükümlülerin *yuca* kaktüsünden damıttıkları *chicha*'yla sarhoş olduklarını öğrendim. İnanılmayacak kadar sert olan bu içkiyi hemen orada, cezaevinde yapıyorlarmış. Benim -sözümüne- okul arkadaşım da çok kederli ya da çok keyifli olduğu zaman *chicha*'yla kafayı bulur muydu acaba?

Mayta'yı Jauja ayaklanmasından sonra, bundan yirmi bir yıl önce yeniden hapse yollayan olay La Victoria'da, sokak kadınlarının kaynaştığı bir yer olduğu için semtin yüzkarası sayılan Jiron Huatica'da geçmişti. Habere yer veren tek gazetenin, *La Crónica*'nın dediğine bakılırsa, üç gangster Teodoro Ruiz Candia'nın oto bakım ve onarım atölyesini ele geçirmişlerdi. Candia sabah sekizde dükkânı açmaya geldiğinde silâhlı üç kişinin onu kapıda beklediklerini görmüştü. Gangsterler Candia'nın yardımcısı Eliseno Carabías López'i de kısıvrak yakalamışlardı. Haydutların asıl hedefi Banco Popular'dı. Atölyenin bir penceresi boş bir arsaya bakıyor,

bankanın arka kapısı da aynı arsaya açılıyordu. Her gün saat on ikide arsaya giren bir araç ya banka şubesine para getiriyor ya da orada toplanan parayı alıp Merkez Bankasına götürüyordu. Haydutlar rehin aldıkları iki kişiyle birlikte on ikiye kadar atölyede beklediler. Pencereden dışarı bakıp sigara içiyorlardı. Maske takmamışlardı, dükkân sahibi de, yardımcısı da birinin Mayta olduğuna yemin ediyorlardı.

Üç gangster motor sesini duyunca pencereden arsaya atladılar. Tek kurşun sıkılmadı. Bankanın adamları, içinde üç milyon *soles* bulunan mühürlü çuvalı araca yerleştirdikten az sonra haydutlar aracın şoförünü de, güvenlik görevlisini de gafil avlayıp etkisiz hale getirdiler. O iki adamı yüzükoyun yere yatmaya zorladıktan sonra, biri 28 Temmuz Caddesine bakan arsanın kapılarını açtı ve koşarak bankanın aracına döndü. Suçortakları onu bekliyorlardı. Hızla yola koyuldular. Belki sinirli, belki dikkatsiz olduklarından, önce bir bileyciyi ezdiler, ardından bir taksiye çarptılar. *La Orónica*'daki habere bakılırsa, araç iki takla atıp terskepçe olmuştu, ama gangsterler dışarı çıkarak kaçmayı başardılar. Mayta ondan birkaç saat sonra tutuklandı. Gazete, çalınan paranın bulunup bulunmadığını açıklamıyor. Diğer iki soyguncunun yakalanıp yakalanmadığını da öğrenemedim.

Mayta'nın o soygun olayından ötürü hüküm giyip giymediğini de öğrenemedim bir türlü. La Victoria Karakolundaki arşivlerden yürüttüğüm bir polis raporu (kâğıt nemden etkilendiği için yazı güçlüğüle okunsa da) gazete haberinden fazla bilgi vermiyor. Savcılığın raporundan iz yok. İşlenen suçlarla suçluların istatistiksel verilerinin saklandığı Adalet Bakanlığındaki dosyadan açık seçik bir şey öğrenmek olanaksız. Karakoldan cezaevine gönderildiği tarih - 16 Nisan 1963 - belirtilmiş, altına bir not düşülmüş: "Banka şubesini soyma girişi, darp ve yaralama, ayrıca rehin alma, trafik kazası, yaya-ya zarar verme." Son olarak da davaya bakacak olan mahkeme. Başka hiçbir kayıt yok. Belki savcılık işi ağırdan aldı, belki yargıç öldü ya da görevden alındı ve iş askıntıda kaldı. Bel-

ki de dosya kayboldu.

Bu suçtan dolayı Mayta kaç yıl yatmıştı Luriganch'o'da? Onu da öğrenemedim. Hapse girişini gösteren bir kayıt var, çıkışını gösteren kayıt yok. Ona sormak istediğim şeylerden biri de bu. Gelgelelim on yıl önce, Jauja olayından sonra ikinci kez cezaevini boyladığında izini kaybettim. Bu kez doğru dürüst yargılanmış, 'Zor kullanarak para alma, hırsızlık ve ölümle sonuçlanan adam kaçırma' suçlarından ötürü on beş yıl cezaya çarptırılmış. Dosyadaki tarihler doğruysa, Luriganch'o Cezaevine girmesinin üstünden neredeyse on bir yıl geçmiş.

Sonunda kapıya dayandım. Yine aynı tören. Sivil Muhafızlar üstümü arıyorlar, çıkarken almak üzere bütün belgeyerimi, kimliğimi gardiyanlara bırakıyorum. Cezaevi müdürü odasına alınmam için emir vermiş. Sivil giyimli yardımcılardan biri beni tel örgülerin dışındaki avludan geçirip buraya getiriyor. Bulduğum yerden bütün cezaevi görülebiliyor. Luriganch'o'nun en temiz, en bakımlı bölümü burası.

Müdürün odası soğuk bir betonarme yapının ikinci katında. Bürosu küçük, içinde madeni bir masayla birkaç iskemleden başka eşya yok. Duvarlar çıplak, masanın üzerinde bir kalem kâğıt bile görünmüyor. Karşımdaki beş yıl önceki müdür değil; daha genç biri. Benim niçin geldiğimi biliyor, kimse bizi rahatsız etmeden konuşabileceğimiz tek yer burası olduğundan, gardiyana söz konusu hükümlüyü odasına getirmesini söylüyor. "Luriganch'o'da bir karış boş yer bulunmadığını görmüşsünüzdür," diyor. "Suçlu sayısının fazlalığından dolayı yerimiz yetmiyor."

Odasında beklerken, ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar işleri bir türlü yoluna koyamadıklarından yakınıyor. Sözcüğümü o günlerde bütün hükümlüler çok öfkeliymiş, ziyaret günlerinin sınırlandırıldığını bahane ederek açlık grevine gitmekle tehdit ediyorlarmış yöneticileri. Emin olun doğru değil, diyor müdür. Ancak ziyaretçilerin, cezaevine silâh, içki ve uyuşturucu sokulmasında en büyük rolü olanların denetlenen-

bilmesi için bir gün kadınların, bir gün erkeklerin ziyaretçilerini alıyoruz içeri. Böylece gelenlerin sayısı azalıyor, biz de her ziyaretçinin üstünü aramaya daha fazla zaman ayırabiliyoruz. Yalnız kokainin girişini önleyebilseler, burada ölenlerin sayısı epey azalmış. Kokain kavgası yüzünden birbirlerini bıçaklıyorlarmış. Alkolden de, paradan da, ibnelerden de daha değerliymiş uyuşturucu. Bugüne kadar içeriye uyuşturucu sokulmasını bir türlü önleyememişler. Gardiyanlar da uyuşturucu satmıyor mu? Zaten bildiğiniz bir şeyi niye soruyorsunuz dercesine bakıyor.

"Önlemek olanaksız," diye ekliyor. "Ne önlem alırsak alalım, bir yolunu buluyorlar. Bakın, bir gardiyan içeriye birkaç gram kokain sokarak aylığını iki katına çıkarabiliyor. Bunu bir kere yapması yetiyor. Bu adamların ayda kaç para aldıklarını biliyor musunuz? İşin şaşılacak bir yanı yok yani. Herkes 'Lurigancho sorunu' deyip duruyor. Sorun burası değil, ülkenin tümü sorun."

Benim de bu gerçeğin farkında olmamı beklermiş gibi, olağan bir havayla söylüyor bunu. İyi niyetli, aklıbaşında bir adama benziyor. Onun yerinde olmak istemezdim doğrusu. Kapı vurulunca konuşmaya ara veriyoruz.

Müdür kapıya giderken, "Sizi hükümlüyle yalnız bırakacağım," diyor. "İsteddiğiniz kadar konuşabilirsiniz."

İçeri giren adam seyrek sakallı, kıvrıkcık ak saçları olan, tir tir titreyen, ufak tefek, sıska biri. Ona çok bol gelen bir palto, eskimiş lastik pabuçlar giymiş. Ürkek gözleri fırıl fırıl. Niye titriyor? Hasta mı, yoksa korkuyor mu? Ağzımdan tek söz çıkmıyor. Bu Mayta olabilir mi? Nasıl olur? Fotoğraflardaki Mayta'ya hiç benzemiyor. Üstelik Mayta bu adamdan yirmi yaş daha genç olmalı.

"Alejandro Mayta'yla konuşmak istiyordum," diyorum kekeleyerek.

O da titrek sesiyle, "Geldim işte," diye karşılık veriyor. Ellerinden, yüzünden, hatta saçlarından huzursuzluk okunuyor.

"Teğmen Vallejos'la Jauja olaylarını çıkaran siz misiniz?" diye soruyorum çekinerek.

Durumu anlayarak, "Hayır, ben o Mayta değilim," diyor. "O artık burada değil."

Müdürün odasına getirilmesinin yarattığı tehlike şimdi ansızın ortadan kalkınca biraz rahatlıyor. Durduğu yerde yan dönerek kapıyı yumruklamaya çabalıyor. Müdür, yanında iki gardiyanla birlikte kapıda beliriyor. Kıvrık saçlı ihtiyar bir yanlışlık olduğunu, benim diğer Mayta'yı aradığımı açıklıyor titreyerek. Lastik pabuçlarıyla hiç ses çıkarmadan, titreyerek çıkıp gidiyor.

Müdür, yardımcılarından birine dönüyor. "Sen bunun kimden söz ettiğini biliyor musun, Carillo?"

"Tabii biliyorum." Yardımcı müdür şişko bir herif; kır saçları Amerikan tıraşı, göbeği kemerinin üstüne sarkıyor. "Öteki Mayta'yı söylüyor. Siyasal olaylara karışan herif değil miydi o?"

"Evet," diyorum. "Ben o Mayta'yı arıyorum."

"Deyim yerindeyse, kaçırdınız," diye açıklıyor çabucak. "O geçen ay çıktı."

Mayta'nın izini kaybettiğimi, onu bir daha bulamayacağımı, belki de böylesinin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Karşımda kanlı canlı bir Mayta bulmak işimi kolaylaştıracağına büsbütün karıştırır belki. Nereye gittiğini bilmiyor musunuz? Adresi yok mu? Yok, nereye gitmiş olabileceğini hiç bilmiyorlar. Müdüre beni geçirmek için zahmet etmeyin diyorum, aşağı inerken yardımcısına Mayta'yı hatırlayıp hatırlamadığını soruyorum. Elbette hatırlıyor; buranın en kıdemli mahkûmundan daha önce gelmiş cezaevine. Burada işe girdiğinde ayak işlerine bakarmış, şimdi koca hapisanenin müdür yardımcılığına yükselmiş. Neler gördüğünü bir Tanrı bilirmiş, bir o.

"Çok efendi adamdı," diyor. "Başını derde sokmazdı, sorun yaratmazdı. 4. blokta büfe işletirdi. Çalışkan herifti. Cezasını çekerken ailesini geçindirmeyi başarıyordu."

"Ailesini mi?"

"Karıyla dört çocuğunu. Kadın her hafta onu görmeye gelirdi. Mayta'yı çok iyi hatırlıyorum canım. Badi badi yürürdü. Ayaklarının altında çiğ yumurta varmış gibi. Öyle değil mi?"

Avludan, tel örgülerin arasından geçip gardiyanların odasına yöneldiğimiz sırada birden duruyor. "Bir dakika," diyor. "Arispe adresini bilir belki. Büfeyi o devralmıştı. Belki hâlâ ortaktırlar. Onu çağırtayım. Şansınız yolunda gider belki."

Avluda, tel örgülerin önünde bekliyoruz. Beklerken zaman geçsin diye Lurigancho'daki durumu soruyorum. Müdür gibi, o da cezaevinde her zaman sorun çıkmasından yakınıyor. "Çünkü en azılı suçlular burada," diyor. "Emin olun. Yalnız ve yalnız çevrelerindekiilere zarar vermek, akıl almayacak şeyler yapmak için doğmuşlar sanki." Uzakta, yapıların simetrisini bozan, eşcinsellere ayrılan blok görünüyor. Onları hâlâ kilit altında mı tutuyorlar? Evet, ama bir işe yaramıyor. Duvarlara, demir parmaklıklara karşın, diğer mahkûmlar oraya girebiliyor, onlar da dışarı çıkabiliyorlar. Her zamanki gibi işlerini yürütüyorlar. Neyse ki ayrı bir yapıya yerleştirildiklerinden beri sorunlar azalmış. Daha önce, ibneleri diğer hükümlülerle bir arada tuttuklarında, onların yüzünden çıkan kavgaların, işlenen cinayetlerin sayısı çok daha yüksekmiş.

İlk ziyaretimde, cezaevi doktorlarından biriyle yeni mahkûmların ırzlarına geçilmesi konusunu konuşmuştuk kısaca. "En yaygın sorun rektum enfeksiyonları," demişti. "Bazan kangren ya da kanser gibi komplikasyonlara da yol açıyor." Carillo'ya ırza geçme olaylarının eskisi kadar yaygın olup olmadığını soruyorum, gülüyor. "Kaçınılmaz. Başka çare olmayınca ne yapacaklar?" Çağrılan hükümlü sonunda geliyor. Mayta'yı aradığımı açıklıyorum. Nerede oturduğunu o biliyor mu acaba?

Adama benzeyen biri. Kılığı da -oradakilerle karşılaştı-

rıldığında – düzgün sayılır. Soru sormadan dinliyor. Ne var ki bana güvenemiyor. Ondan herhangi bir bilgi alamayacağıma eminim. Bir daha görüştüklerinde telefon numaramı Mayta'ya vermesini rica ediyorum.

Birden karar vererek, "Mayta bir dondurmacıda çalışıyor," diyor. "Miraflores'deki bir dondurmacıda."

Dondurmacı yıllardır aynı yerde olan küçük bir dükkân. Bolognesi Sokağında. Çocukken orada oturan güzel bir kız tanırdım, o yüzden sokağı çok iyi bilirim. Kızın Flora Flores gibi inanılması zor bir adı vardı. Dükkânın o yıllarda da orada olduğuna, Flora Flores'e orada dondurma ısmarladığıma eminim. Başka hiçbir dükkânın bulunmadığı, yalnızca Miraflores semtinin tipik evleriyle – ön bahçesi çimenlik, begonviller, sardunyalar ve iri kırmızı çiçekli *poinciana*'larla bezeli iki katlı evler – dolu olan sokakta dondurmacıya rastlamak da biraz tuhaf. Malecon'dan Bolognesi'ye saparken birden huzursuzlanıyorum. Evet, hatırladığım yerde duruyor işte; Flora'nın güzel yüzü, ateşli bakışlarıyla ortaya çıkıverdiği, gri renkli, balkonlu evin birkaç adım ötesinde. Dondurmacıya yakın bir yere park edebiliyorum, ama birdenbire elim ayağıma dolaştığından kontak anahtarını çıkartmakta güçlük çekiyorum.

Elimi uzatarak, "Siz Alejandro Mayta'sınız," diyorum. "Öyle değil mi?"

Birkaç saniye öylece bakıyor, diş kalabalığından yoksun olan ağzını aralayıp gülümsüyor. Beni hatırlamaya çalışırken gözlerini kırıştırıyor, sonunda vazgeçiyor.

"Özür dilerim, çıkartamadım," diyor. "Önce Santos olduğunuzu sanmıştım, ama Santos değilsiniz. Yanılıyor muyum?"

Tezgâhın üstüne yaslanıyorum. "Ben uzun bir süredir sizi arıyordum. Sizi biraz şaşırtacağım korkarım." Başından uyarak, "Lurigancho'dan geliyorum," diyorum. "Adresinizi 4 numaralı binadaki ortağınız Arispe'den aldım."

Nasıl bir tepki göstereceğini merak ederek dikkatle yü-

züne bakıyorum. Ne şaşıyor, ne canı sıkılıyor. Esmer yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle, merakla bakıyor bana. Pamuklu bir tişört giymiş. Elleri sertleşmiş; bir hamalın ya da işçinin nasırlanmış elleri. En gözüme batan özelliği de gülünç saç kesimi. Biri makası eline alıp kırmış da kırmış. Saçları çok gülünç; yer fırçasından farksız. Paris'te geçirdiğim, gerçekten çok parasız olduğum ilk yılı hatırlatıyor bana. Bir arkadaşım ve ben, Bastille yakınlarındaki bir berberlik okulunda kestirirdik saçlarımızı. Çocuk yaştaki öğrenciler saçımızı bedavaya keserlerdi, ama ikimizi de karşımdaki uydurma sınıf arkadaşına benzetirlerdi. Yorgun kara gözlerini kısarak –göz uçlarında kırıksıklar belirmiş– giderek artan bir kuşkuyla bakıyor bana.

"Bir yıldır sizinle ilgili soruşturma yapıyordum," diyorum. "Sizi tanıyanlarla konuştum. Sizi gözümün önüne getirmeye, düşlemeye çalıştım. Uzaktan uzağa Jauja olayıyla ilgili denebilecek bir roman yazdım çünkü."

Şimdi iyice şaşırdı işte. Tek söz etmeden, duyduklarına akıl erdiremeden, doğru duyduğundan kuşkulananarak, büyük bir huzursuzlukla bakıyor.

"Ama..." diye kekeliyor. "Niye o kadar uğraştınız? Nasıl olur da..."

"Nedenini ben de bilmiyorum. Ancak bütün yıl o işle uğraştım." Çabuk çabuk konuşuyor, onu ürküteceğimden, benimle konuşmaya yanaşmayacağından korkuyorum. Açıklamaya çalışıyorum. Her romanda yalanların payı doğruların payından çoktur. Roman, olayları olduğu gibi yansıtmaz asla. Benim araştırmalarımın, birçok kişiyle konuşmamın nedeni Jauja'da olanları gerçeklere uygun bir biçimde aktarmak değil, yalan yazabilmek, hangi noktalarda yalan yazdığımı bilmektir.

Onu yatıştıracağıma büsbütün şaşırtıp ürküttüğümü görüyorum. Ağzı açık, öylece durup gözlerini kırıştırıyor. Dili ni yutmuş sanki.

"Kim olduğunu şimdi anladım. Sen yazarsın." Sonunda çözdü. "Evet, tanıdım tabii. Yıllar önce romanlarından birini

de okumuştum yanılmıyorsam."

Taşıdıkları araç gerece bakılırsa bir spor karşılaşmasından dönen, ter içinde kalmış üç delikanlı dükkâna giriyor o sırada. Dondurma ve gazoz istiyorlar. Mayta onlara hizmet ederken dükkânda nasıl hareket ettiğine bakıyorum. Dondurma kasasının kapağını kaldırıyor, tabaklara dondurma dolduruyor, şişeleri açıyor, bardaklara uzanıyor. Hareketlerinde bu işlere alışık olduğunu gösteren bir rahatlık var. Lurigancho'daki 4 numaralı blokta yaptığı satışları, on yıl süreyle her sabah ve her öğleden sonra diğer hükümlülere meyve suyu, sigara, bisküvi paketleri, kahve dolu fincanları uzatışını gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Fiziksel olarak fazla yıpranmamış. Hâlâ sağlam görünüyor, altmış küsur yaşını vakarla taşıyor. Üç atletin verdiği parayı aldıktan sonra zoraki bir gülüşle yanıma dönüyor.

"Hay Allah," diyor. "Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Roman ha?"

İnanmakta güçlük çekercesine, başını soldan sağa, sağdan sola çeviriyor.

"Gerçek adınız bir kere bile geçmiyor," diyerek onu rahatlatmaya çalışıyorum. "Tarihleri, yerlerin, kişilerin adlarını da değiştirdim. Birtakım karışıklıklar uydurdum, binlerce şeyi eksik yazdım, binlerce şey ekledim. Peru'daysa büyük kıyametler kopuyor. İç savaş var, terörizm var, yabancı orduların müdahalesi var. Okurlar hiçbir yeri, hiçbir kişiyi tanıyamayacak. Her şeyi benim düş gücümün ürünü sanacak. Haa, bir de sizinle okul arkadaşımıyşız gibi yaptım. Sınıf arkadaşımıyşız, aynı yaştaymışız, dostluğumuz ömür boyu sürmüş."

"Elbette," derken beni kuşkuyla, yavaş yavaş şifremi çözmeye başlamış gibi süzüyor.

"Sizinle konuşmak isterim," diye ekliyorum. "Birkaç soru sorup birkaç noktayı aydınlatmak istiyorum. Ne anlatmayı, ne kadarını anlatmayı uygun görürseniz o kadarını anlatırsınız. Kafamda bir sürü bilmece var. Ayrıca, sizinle yapacağım konuşma romanın son bölümünü oluşturacak. Bana ha-

yır demeyin, çünkü öyle yaparsanız, pastayı fırından erken çıkarmak gibi bir şey olacak. Bütün roman çökecek."

Gülüyorum, o da gülüyor. Delikanlıların da kahkahalar attıklarını duyuyoruz, ama onlar birinin anlattığı fıkraya gülüyorlar. O arada bir kadın giriyor dükkâna. Bir kilo dondurma istiyor, yarım kilosu fıstıklı, yarım kilosu çikolatalı olacak. Mayta kadının paketini verdikten sonra yanıma geliyor.

"*Devrimin Öncüleri* gazetesinden bir-iki kişi, iki-üç yıl önce beni cezaevinde görmeye gelmişti," diyor. "Jauja olayının içyüzünü öğrenmek istiyorlardı. Her şeyi kâğıda dökmemi istediler. Kabul etmedim."

"Ben öyle bir şey istemiyorum. Ben siyasetle değil, edebiyatla ilgileniyorum."

Elini kaldırarak sözümü kesiyor. "Evet, onu anlıyorum. Pekâlâ, bir gecemi size ayırıyorum. Fazla boş zamanım yok. Doğrusunu isterseniz o olaydan söz etmek de hoşuma gitmiyor. Gelecek salı akşamı diyelim mi? Salı bana daha uygun, çünkü çarşamba günü saat on birde başlıyorum işe. Dolayısıyla, gece geç yatsam da olur. Çarşambanın dışında, her gün sabahın altısında çıkıyorum evden. Buraya gelmek için üç otobüs değiştirmek zorundayım."

Onu salı akşamı işten çıktığı saatte, sekizde alacağımı bildiriyorum. Tam kapıdan çıkacağım sırada arkamdan sesleniyor. "Bir dondurma yiyin. Müesseseden. Dondurmamızın tadını görün bir kere. Belki gedikli müşteri olursunuz."

Barranco'ya dönmeden biraz oralarda dolaşarak kafamda her şeyi yerli yerine oturtmaya çalışıyorum. Bir süre güzeller güzeli Flora Flores'in evinin balkonunun altında duruyorum. Flora'nın uzun kestane rengi saçları, ince uzun bacakları, menekşe rengi gözleri vardı. Siyah mayosuyla Miraflores'in çakıllı plajında göründü mü gün aydınlanır, güneş biraz daha kızgınlaşır, dalgalar kıyıyı daha büyük bir keyifle yarlardı. Bir pilotla evlendiğini, adamın birkaç ay sonra Lima'yla Tingo Maria arasındaki Cordillera Dağlarına kaçıldığını hatırlıyorum. Yıllar sonra, biri Flora'nın yeniden evlen-

diğini, Miami'ye yerleştğini söyledi. Avenide Grau'ya sapıyorum. Terrazas Kulübünde zorlu futbol maçları yaptığımız çocuklarla –Miraflores'in öbür ucunda oturan çocukların mahalle takımlarıyla– şu köşede buluşurduk. Çocukken o maçları nasıl bir heyecanla beklediğimi, hep ikinci takımda kaldığım için ne kadar canımın sıkıldığını hâlâ hatırlarım. Yarım saat sonra arabama döndüğümde Mayta'yla karşılaşmamın etkisinden –bir ölçüde– kurtulmuştum.

Mayta'nın yeniden cezaevini boylamasına, on yılını Lurigancho'da geçirmesine yol açan olay gazetelerde de, mahkeme dosyalarında da uzun uzun anlatılıyor. 1973 yılının ocak ayında, sabah gün doğarken Magdalena Vieja'da, Arkeoloji Müzesinin yakınlarında geçiyor olay. Banco de Credito'nun Pueblo Libre şubesinin müdürü evinin avlusuna hortum tutarken –her sabah giyinmeden önce avluyu sularmış– kapının çalındığını duyuyor. Sütçü sanıyor önce; o gün her zamankinden erken geldiğini düşünüyor. Kapıda, yüzleri kayak başlıklarıyla örtülü, elleri tabancalı dört adamla karşılaşır. Hep birlikte karısının odasına gidiyorlar. Kadını yatağına bağlıyorlar. Sonra –evin içini iyi bildikleri anlaşılıyor– tek kızının odasına yöneliyorlar. (Kız on dokuz yaşında, turizm işletmeciliği okuyor.) Onun giyinmesini bekliyor, babasına da kızını bir daha görmek isterse elli milyon *soles*'i bir çantaya koyup Los Garifos Parkına getirmesini söylüyorlar. Sonra da kızı yanlarına alıp bir gece önce çaldıkları bir taksiyle kaçıyorlar.

Bay Fuentes durumu polise bildirmiş, onlardan aldığı talimata uyarak bir çantayı kâğıt parçalarıyla doldurup Los Garifos Parkına gitmişti. Parkın dört yanına sivil memurlar yerleştirilmişti. Bay Fuentes'in polise başvurduğunu biliyorlardı. Ancak ona bir fırsat daha tanıyacaktı. Parayı Avenida Aviacion'un köşesine götürmesi isteniyordu. Bay Fuentes elli milyon *soles* bulamayacağını, bankasının ona bu kadar para vermeyeceğini, ama ömrü boyunca biriktirdiği beş milyon *soles*'i gözden çıkarabileceğini anlatmaya çalışmıştı. Adam-

lar diretiyorlardı. Ya elli milyonu getirir ya da kızını bir daha göremezdi.

Bay Fuentes zimmetine biraz para geçirmiş, birkaç senet imzalamış ve dokuz milyonu denkleştirmeyi başarmıştı. Parayı –bu kez polislerle haber vermeden– o gece adamların söylediği yere götürdü. Bir araba fren gıcırıltılarıyla gelip yanına yaklaştı, sürücünün yanında oturan adam dışarı uzanarak tek söz etmeden elindeki çantayı kaptı. Kız birkaç saat sonra evine döndü. Adamların onu bıraktıkları Avenida Colonial'dan bir taksiye binmişti. Üç gün üç gece gözleri bağlı ve kloroformla uyuşturulmuş durumda tutulmuştu. Öyle perişan bir durumdaydı ki hastaneye yatırılması gerekti. Birkaç gün sonra, az önce apandisit ameliyatı geçiren bir kadınla paylaştığı odadan çıkmış, kimseye bir şey söylemeden pencereden aşağı atlamıştı.

Gazeteler kızın ölümüne geniş yer vererek kamuoyunu alevlendirdiler. Birkaç gün sonra polis çetenin elebaşını –Mayta'yı– yakaladıklarını, suçortaklarının da her an ele geçebileceğini açıkladı. Polis yetkililerinin dediğine bakılırsa Mayta suçunu itiraf etmiş, olup bitenleri ayrıntılarıyla anlatmıştı. Suçortakları ile para bir daha ortalıkta görünmedi. Mayta mahkemede adam kaçırma suçunu kabul etmedi. Olaydan haberi olmadığını, işkence altında kaldığı için yalan ifade verdiğini söylüyordu.

Mahkemesi birkaç ay sürmüş ve ilk günlerde gazetelerde büyük yer tutmuştu. Daha sonra o da tavsadı. Mayta on beş yıl ceza yedi. Mahkeme, adam kaçırma, zorla para sızdırma ve ölüme yol açma suçlarını işlediğine karar vermişti. Mayta olay günü iş aramak için Pacasmayo'ya gittiğini söylüyor, sürekli olarak bunu yineliyordu, ama ne tanık gösterebiliyordu, ne de kanıt. Bay ve Bayan Fuentes'in ifadeleri mahkemenin bu kararı vermesinde büyük rol oynamıştı. Karı kocası, Mayta'nın sesinin de, boyunun posunun da maskeli adamlardan birininkine tıpatıp benzediğine yemin ediyorlardı. Mayta'nın avukatı –bütün duruşmalarda tutuk ve becerik-

siz görünen, adı sanı duyulmamış bir düzenbaz – yargıtaya başvurdu. İki yıl sonra yargıtay da kararı onayladı. Mayta'nın cezasının üçte ikisini çektikten sonra saliverilmesi Bay Carillo'nun bana cezaevinde söylediği sözü doğruluyor. Mayta orada bulunduğu yıllar içinde örnek bir mahkûm olmuştu.

Salı akşamı saat sekizde onu dondurmacı dükkânından almaya gittiğimde, büyük bir olasılıkla iş elbiselerini koyduğu bir havayolu çantasıyla beni bekliyor. Yüzünü az önce yıkamış, bir türlü yola gelmeyen saçlarını taramış. Yanağında birkaç damla su var. Mavi çizgili bir gömlek, epey onarım görmüş soluk renkli bir ceket, buruşuk haki pantolon ve arazide yürüyüş yapanların kullandıkları kalın tabanlı ayakkabılar giyiyor. Karnı aç mı? Bir lokantaya girmemizi ister mi? Geceleri yemek yemediğini, sessiz bir yer bulmamızın daha doğru olacağını söylüyor. Birkaç dakika sonra çalışma odamda karşı karşıya oturmuş gazozlarımızı yudumluyoruz. Bira ya da başka bir alkollü içki istemiyor. İçkiyi, sigarayı yıllar önce bırakmış.

Konuşmamızın ilk bölümü biraz üzücü. Ona Salesian Okulunu soruyorum. Orada okumuştur değil mi? Evet. Yıllardır, okul arkadaşlarından hiçbirini görmemiş. Ne yapıp ettiklerini, serbest meslek sahibi mi, siyasetçi mi, işadamı mı olduklarını ancak adları gazetelere geçerse öğreniyormuş. Papaz öğretmenlerimize de ne olduğunu bilmiyormuş, ama Peder Luis'i birkaç gün önce sokakta görmüş. Birinci sınıfın öğretmenini olan Peder Luis'i. Kamburu çıkmış, ayaklarını sürüyerek, bir süpürge sopasına dayanarak yürüyen yarı kör, küçücük bir ihtiyar olup çıkmış. Mayta'ya, Avenida Brazil'de kısa yürüyüşler yapmayı alışkanlık haline getirdiğini, onu hatırladığını söylemiş. Gülümsüyor. Oysa kiminle konuştuğunu hiç bilmiyordu, diyor. Yüz yaşında vardır herhalde.

Kendisi ve Jauja olayıyla ilgili olarak topladığım malzemeyi –gazetelerden kesilmiş makaleler, bazı raporların fotokopileri, değişik bölgeleri gösteren yol haritaları ve kalemle işaretlediğim yollar, olayda rol oynayanlarla tanıkların ifade-

leri, konuşmalarımnda edindiğim bilgileri not ettiğim defterler – gösterdiğimde hafifçe burnunu çekiyor, şaşkın, canı sıkın bir ifadeyle hepsini karıştırıyor. Birkaç kere tuvalete gidiyor. Böbreklerinden zoru varmış, her dakika işemek istermiş, ama çoğunlukla boş yere gitmiş oluyor, birkaç damladan fazla bir şey yapamıyormuş.

"Dondurmacıda da, evde de, otobüste de sorun oluyor," diyor. "Hele de otobüste. Daha önce de söylediğim gibi, iki saatlik yol. Binmeden önce yapsam bile dayanamıyorum. Bazen küçük çocuk gibi altımı ıslatıyorum."

"Lurigancho'da geçirdiğiniz yıllar çok mu zordu?" diye soruyorum aptal aptal.

Tedirgin oluyor, gözlerini yüzüme dikip bakıyor. Dışarıdan hiç ses gelmiyor. Denizin uğultusu bile duyulmuyor.

Bir süre sonra, "Krallar gibi yaşanmıyor elbette diyor," utançla. "Özellikle ilk günlerde, zor oluyor. Ancak insan her şeye alışıyor. Öyle değil mi?"

Sonunda tanıkların anlattıklarına uyan bir Mayta görüyorum karşımda. Utangaç, sorunlarından ya da kişisel duygularından söz etmeye çekinen biri. Bir türlü alışamadığı tek şey Sivil Muhafızlarmış; nefretin ne demek olduğunu o adamların hükümlülerde uyandırdığı duyguyu gördükten sonra anlamış. Mutlak ve eksiksiz korkuyla karışık bir nefret. Çünkü bir greve son vermek ya da bir karışıklığı bastırmak için tel örgülerden içeri geçtikleri anda coplarına, silâhlarına davranır, önlerine kim çıkarsa hiç bakmazlarmış. Yaralanan ister suçlu olsun, ister suçsuz.

"Geçen yılın sonundaydı, değil mi?" diye soruyorum. "Gerçek bir kıyım olmuştu değil mi?"

Başını sallayarak, "31 Aralıkta," diyor. "Yüz kişi vardılar. Yılbaşını kutlamaya geldiler. Biraz eğlenmek, kendi değişleriyle yeni yıla patırdı gürültüyle girmek istiyorlarmış. Hepsi dut gibi sarhoştı."

Gecenin onunda gelmişlerdi. Koğuşların pencerelerinden, kapılarından dışarı ateş ederek şarjörlerini boşaltmış-

lar, cezaevinde buldukları bütün marihuanaya, kokaine, alkolle ve paraya el koymuşlar, sabaha kadar hükümlüleri dipçikleyerek, tüfekleriyle yaralayarak, yerlerde kurbağa gibi zıplatarak, güçlerini tüketinceye kadar koşturarak zorlayarak ya da dişlerini dökerek eğlenmişlerdi.

"Resmi raporlarda ölü sayısı otuz beş olarak açıklanmıştı," diyor. "Aslında en az yetmiş, seksen kişi öldü. Belki daha fazla. Gazeteler muhafızların bir toplu kaçış girişimini önlediklerini yazmıştı daha sonra."

Bezginlik belirten bir hareket yapıyor, şesi mırıltı halini alıyor. Hükümlüler kendilerini korumak için Amerikan futbolu oynayanlar gibi birbirlerinin üstüne yığılmışlar. İnsan gövdelerinden oluşan tepecikler oluşturmaya çalışıyorlarmış. Yine de, en kötü cezaevi anısı bu değil. En kötüsünü ilk aylarda, Lurigancho'dan Palacio de Justicia'daki duruşmalara gidip gelirken yaşamış. Tutukluları dört yanı kapalı minibüslere doldururlarmış. Herkes olduğu yere çömeli başını yere eğmek zorundaymış. Pencereden bakmak için başlarını birazcık kaldıracak olsalar müthiş bir dayak yerlermiş. Dönüşte yine aynı şey; kapıdan çıkıp minibüse binmek için iki sıra halinde duran Sivil Muhafızların arasından koşarak geçmek zorundaymışlar. Geçerken hayalarını mı, başlarını mı koruyacaklarına karar vermeleri gerekirmiş, çünkü adamlar yol boyunca bunları tekmeler, üstlerine tükürür, coplarıyla döverlermiş. Düşünceli bir havayla, yüzünü bana çevirmeden -tuvaletten yeni döndü- "Onlardan birinin öldürüldüğünü okuduğum zaman bayağı seviniyorum," diyor.

Bunu büyük bir kinle söylüyor, ama ona öbür Mayta'yı, garip bir biçimde titreyen kıvrık saçlı sıska ihtiyarı sordugumda havaşı değişiyor.

"O adi bir hırsızdır," diyor. "Kokainden beyni sulandı. Sonu yakındır."

Ortağı Arispe'yle 4 numaralı blokta işlettikleri büfeden söz ederken çok daha tatlı bir sesle konuşuyor. "Gerçek bir devrim yaptık," diyor gururla. "Herkesin saygısını kazandık."

Meyve suyu çıkarırken, kahve yaparken kullandığımız suyu kaynatırdık mutlaka. Çatalları, bıçakları, kaşıkları, tabakları kullanılmadan önce de, sonra da yıkardık. Sağlık ve temizlik bizim için çok önemliydi. Devrimdi emin olun. Bir de karne sistemi geliştirdik. Büfemizi yalnız bir kere soymaya kalkıştılar desem belki inanmazsınız. Beni de bıçakla bacağımdan yaraladılar, ama bir şey alamadılar. Bankacılık bile yaptık. Hükümlülerin birçoğu paralarını bize emanet ederlerdi."

Beni hepsinden çok ilgilendiren konuda, Jauja olayları konusunda konuşmak istemediği belli. Ben o konuyu açınca olayla ilgili üç beş laf ediyor, ardından çabucak güncel bir konuya geçiyor. Ailesini anlatıyor sözgelimi. İlk kez yatıp çıktık-tan sonra evlenmişler, ama karısıyla daha önce, banka soygunundan ötürü tutukluyken tanınmış. Ağabeyini ziyarete gelirmiş kız. Ağabey de onu Mayta'yla tanıştırmış. Mektuplaşmışlar, Mayta cezaevinden çıkınca evlenmişler. Dört çocukları varmış; bir kız, üç oğlan. On beş yıl ceza yiyip yeniden içeri girince karısı çok sıkıntı çekmiş. Çocuklarını besleyebilmek için canını dişine takmış, neyse ki sonradan, büfenin sayesinde Mayta ona yardımcı olabilmış. İlk yıllarda örgü örermiş karısı. Kapı kapı dolaşıp ördüklerini satmaya çalışmış. O da karısının ördüklerini Luriganch'o'da satarmış bazan; kazaklar iyi gidiyormuş.

Dinlerken onu inceliyorum. İlk izlenimim -bakımlı, sağlıklı, güçlü bir adam olduğu- doğru değil. Sağlıklı olmaz. Dakikada bir tuvalete gitmesini gerektiren böbrek sorunundan ötürü de değil yalnızca. Çok terliyor. Zaman zaman, korkunç başdönmeleri geçirirmiş gibi oluyor, sesi kısılıyor. Terini mendiliyle kuruluyor, arada bir spazm geçirerek konuşmasına ara vermek zorunda kalıyor. Rahatsız mı? Konuşmayı kesmemizi ister mi? Hayır, bir şey yok; işimize bakalım.

"Vallejos'tan, Jauja'dan söz etmek istemiyorsunuz gibime geldi," diyorum açıkça. "Fiyaskoyla sonuçlandığı için mi? Ondan sonraki hayatınızı önemli ölçüde etkilediği için mi

yoksa?"

Başını iki yana sallıyor.

"Sizin o konuda benden fazla bilgi sahibi olduğunuzu anladığım için," diyor gülümseyerek. "Şaka etmiyorum. Ben birçok şeyi unuttum, birçoğunu da birbirine karıştırıyorum. Her şeyi anlatıp size yardım edebilmek isterdim, ama her şeyi, her şeyin nasıl olup bittiğini ben de bilmiyorum. Unutmayın, aradan çok zaman geçti."

Laf olsun diye mi söylüyor bunları? Rol mü yapıyor? Hayır. Anıları kolayca canlanmıyor, bazan yanlış hatırlıyor. Ben bütün bir yıl o konuyla uğraştığım, saflığımdan ötürü başrol oyuncusunun da hâlâ olaya ilgi duyacağını, çeyrek yüz yıl önce birkaç saat içinde olup bitenlerin aklını kurcalayacağını sandığımdan, çok şaşıyorum. Oysa Mayta için, Jauja, olaylarla dolu bir ömrün yalnızca bir olayı. Daha sonra başından geçenlerin Jauja'yı unutturması ya da anılarının canlılığını kaybetmesine yol açması çok olağan.

"Hiç akıl erdiremediğim bir nokta var," diyorum. "Bir dönemlik, bir ihanet olmuş muydu gerçekten? Gelmesi gerekenler niye ortadan kayboldular? Profesör Ubilluz'dan öyle talimat aldıkları için mi? O niye öyle yaptı? Korkudan mı? Planın başarılı olamayacağını düşündüğü için mi? Yoksa Vallejos ayaklanmanın tarihini öne mi almıştı gerçekten?"

Mayta birkaç saniye sessizce düşündükten sonra omuzlarını havaya kaldırıyor. "İşin orası hiçbir zaman anlaşılmadı, hiçbir zaman da anlaşılmayacak," diyor alçak sesle. "O gün bana ihanet gibi görünmüştü. Daha sonra iş büsbütün karıştı. Ben ayaklanmanın tarihini önceden bilmiyordum. Güvenlik gerekçesiyle, tarihi yalnızca Ubilluz'la Vallejos'un bilmeleri kararlaştırılmıştı. Ubilluz, kararlaştırdığımız tarih olay gününden dört gün sonraydı deyip durdu. Vallejos, iki gün önce APRA'cılarla takıştığı için Jauja'dan başka yere atanacağını öğrendiğinden ayaklanma gününü öne almış.

Öyle birşeyler olduğu doğru; Jauja'nın küçük gazetesine de geçmiş. APRA'cılar, katedralin ön avlusunda bir konuş-

ma yapan Haya de la Torre'nin onuruna Armas Alanında bir gösteri düzenlemişler. B    r Ubilluz, sivil kılıkta gelen Vallejos ve birkaç ki  i daha, alanın bir kıyısında bekleyip topluluk   nlerinden ge  erken     r  k yumurta atmışlar. APRA'nın kabadayıları bunları da  ıtmış. Vallejos, Ubilluz ve yandaşları   nce kavgaya başlamış, sonra da Ezequiel'in berber d  kk  nına sığınmışlar. Kesin olarak bilinenler bu kadar. Ubilluz'la Jaujalıların bir-ikisinin dedi  ine g  re, APRA'cılar Vallejos'u tanımış, yetkililerden izin alınarak d  zenlenen bir g  steriye, g  revli bir subayın, cezaevi komutanının kar  ı   ıkmasını epey bir patırdıyla protesto etmişler. Vallejos'a bu davranışından   t  r   başka bir g  reve nakledilece  i bildirilmiş. Denildi  ine g  re Huancayo'daki   stlerinden acil bir haber gelmiş. Ayaklanma tarihini kimseye haber vermeden   ne almasının nedeni herhalde buydu. Ubilluz, olan biteni ancak te  men   ld  kten,   b  r ayaklanmacılar tutuklandıktan sonra haber aldı  ına yemin ediyor.

Mayta, "Başlangı  ta inanmadım," diyor. "Korktukları i  in d  neklik ettiklerini sandım. Sonradan iyice aklım karıştı.     nk   devrim planını yaparken ayaklanmaya katılaca  ını d  ş  nd     m  z bazı insanlar birkaç ay ya da birkaç yıl sonra Sexto cezaevine d  şt  ler. Ba  ka su  lardan tutuklanmışlardı; sendikacılıktan, siyasal su  lardan falan. Hepsi ayaklanma   ıktı  ını duyduklarında   ok şaşırdıklarına yemin ediyorlardı. Ubilluz onlara farklı bir tarih vermiş     nk  . D  neklik eden, karar de  iştiren yoktu diyorlardı. Bilemiyorum do  rusu. İlk kararlaştırılan tarihi bir Vallejos biliyordu, bir de Ubilluz. Tarihi   ne alan Vallejos mıydı? Bana bir şey s  ylemedi. Olmayacak şey de  ildi ger  i. İ  inden geldi  i gibi hareket eden bir gen  ti. Tekbaşına kalmak pahasına da olsa, şöyle bir şey yapabilirdi.   ylelerine dikba  lı, bireyci derdik o g  nlerde."

Vallejos'u eleştiriyor mu? Hayır, dı  arıdan bakarak, yansızca ileri s  r  len bir g  zlemde bulunuyor yalnızca. O ilk gece, Vallejos'un ailesinin cesedi almaya geldikleri gece, te  menin babasının onunla konu  maya yanaşmadı  ını anlatıyor.

Mayta sorguya çekilirken gelmişler. Mayta elini uzatmış, ama acılı baba onunla el sıkışmamış. Yaşlı gözlerle, öfkeyle bakıyormuş; olanlardan Mayta'yı sorumlu tutuyormuş sanki.

"Bilmiyorum," diye yineliyor. "Belki de öyle olmuştu. Ya da ortada bir anlaşmazlık vardı. Yani Vallejos kimseden kesin bir söz almadığı halde onu destekleyeceklerine güvenmişti. Beni Ricrán'a, Ubilluz'un madencilerle yaptığı toplantıya götürdüklerinde hep devrim yapmaktan söz edildi, herkes devrim yapılmasından yanaydı. Ancak ben silâhımı alır, ilk günden sizinle dağlara çıkarım, diyen olmuş muydu? Ben öyle bir laf duymadım. Vallejos'un hiç kuşkusu yoktu, varsayımlarının doğrulanacağına emindi. Adamlar belirsiz vaatlerde bulunmuş, moral destek vermiş olabilirler. Gündelik hayatlarını değiştirmeden, uzaktan yardım etmeyi tasarlamışlardı belki. Ya da gerçekten kesin bir söz verdiler de sonradan, belki korkudan, belki planı inandırıcı bulmadıklarından dönneklik ettiler. Kesin bir şey söyleyemem. Bilmiyorum doğrusu."

Parmaklarıyla koltuğun kenarında trampet çalıyor.

"O işe karıştığınıza pişman mısınız?" diye soruyorum. "Aradan geçen yıllar içinde, cezaevinde kaldığınız sürede bunu uzun uzun düşünmüşsünüzdür sanırım."

"Pişmanlık, nedamet... Bunlar Katoliklere göre. Oysa ben Katolikliği yıllar önce bıraktım. Devrimciler pişmanlık duymaz. Özeleştirir yaparlar, ama o başka şeydir. Ben de yaptım ve konu kapandı." Öfkeli görünüyor. Ancak birkaç saniye sonra yine gülümsüyor. "Siyasetten söz etmek, siyasal olayları konuşmak bana ne kadar tuhaf geliyor bilemezsiniz," diyor. "Zamanın derinliklerinde unuttuğum şeyleri, ölüleri çıkarmaya gelen bir hortlak sanki."

Siyasete duyduğu ilgiyi şu son yıllarda mı kaybetmiş? Yoksa cezaevine girmeden mi? Ya da Jauja olayından ötürü yatarken mi? Anılarını tazelemeye çalışarak sessizce düşünüyor. Onu da unutmuş olabilir mi?

Alnının terini kurulayarak, "Şimdiye kadar düşünmemiş-

tim," diyor yavaşça. "Bilinçli olarak verdiğim bir karar değildi. Olayların akışından ötürü, kendiliğinden oldu. Unutmayın, ayaklanmaya katılmak üzere Jauja'ya gittiğimde yoldaşlarımdan, partimden, geçmişimden kopmuştum. Siyasal açıdan tekbaşına kalmıştım yani. Yeni yoldaşlarım da bana ancak birkaç saat yoldaşlık ettiler. Vallejos öldü, Condori öldü, Zenón Gonzales köyüne, çocuklar okullarına döndüler. Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Ben siyaseti bırakmadım, siyaset beni bıraktı diyebiliriz."

Bunu öyle bir tavırla söylüyor ki inanmıyorum. Gözlerini gözlerimden kaçırıyor, oturduğu yerde huzursuzca kıpırdanarak, alçak sesle konuşuyor. DİP (T)'deki eski arkadaşlarını bir daha görmemiş mi?

"Jauja olayından sonra hapse girdiğimde bana çok iyilik ettiler," diyor coşkuyla. "Beni görmeye geldiler, sigara taşıdılar, yeni hükümetin ilan ettiği affın kapasamına alınmamı sağladılar. Ne var ki DİP (T) de ondan kısa bir süre sonra dağıldı. La Convencion'da olanlardan, Hugo Blanco işinden ötürü. Ben hapisten çıktığımda ne DİP (T) kalmıştı, ne de öbür DİP? Arjantin'den gelenlerin kurduğu başka Troçkici topluluklar çıktı ortaya. Ben onlardan kimseyi tanımıyordum, artık siyasetle de ilgilenmiyordum."

Bunları söylerken yerinden kalkıp tuvalete yöneliyor. Geri döndüğünde yüzünü de yıkamış olduğunu görüyorum. Dışarı çıkıp birşeyler yemek istemediğinize emin misiniz? Eminim diyor, akşam yemeği yemediğini söylüyor yine. İkiimiz de kendi düşüncelerimize dalıyor, sessizce oturuyoruz. Bu gece Malecon de Barranco'daki sessizlik de mutlak bir sessizlik. Sokakta cuma ve cumartesi geceleri yaygara koparan sarhoşlarla uyuşturucu düşkünlerinin yerine karanlığa sığınan suskun âşıklar dolaşüyor anlaşılan.

Roman kahramanımın yeraltında çalışan bir devrimci olduğunu, ömrünün yarısını, kendi partisi kadar önemsiz sayılabilecek öbür küçük fraksiyonlarla çatışarak geçirdiğini, Jauja serüvenine Vallejos'un planına güvendiği için değil -iç-

ten ie planın başarıya ulaşabileceğinden kuşku duymuştu belki – teğmen ona eyleme geçme fırsatı verdiğ için atıldığı nı anlatıyorum. Somut birşeyler yapabilmek, birtakım şeyleri hemen o anda değ iştirip sonuçlarını görebilmek dşuncesiydi onu harekete geçiren. İçinden geldiğ gibi hareket eden genç teğmenle tanışınca kendi devrimci çalışmalarının ne derece anlamsız, saçma olduğunu anlamıştı. İntihardan farksız olacağını sezdiğ halde ayaklanmaya katılmasının nedeni buydu.

"Kitabımın kahramanında kendinizi buluyor musunuz?" diye soruyorum. "Yoksa sizinle, Vallejos'un peşinden gitme nedenlerinizle hiç ilgisi olmayan bir kişi mi?"

Dşunceli bir tavrıla, ne diyeceğini bilemeden, gözlerini kırpıştırarak bakıyor hâlâ. Bardağını alıp kalan gazozunu bitiriyor. Bocalaması yanıt sayılır.

"yle şeyler başarısızlıkla sonuçlandı mı, zaten olamazdı diye düşünülür," diyor. "Başarıyla sonuçlanırsa herkes çok iyi tasarlanmış, kusursuz bir plandı, der. Küba Devrimini ele alalım sözgelimi. Fidel Castro'yla birlikte kaç kişi vardı *Granma* gemisinde? Bir avuç insan. Belki o gün Jauja'da bulunanlardan daha küçük bir sayı. Onlar şanslıymışlar, biz değildik." Biraz düşünüyor. "İntihar gibi görünmesi şöyle dursun, bana çılgınlık gibi bile gelmemişti. İyi tasarlanmıştı. Molinos Köprüsünü havaya uurup güvenlik kuvvetlerinin gelişini geiktirebilseydik Cordillera'yı aşabilirdik. Bir kere ormana girdik mi bizi kimse bulamazdı. Orada..."

Sesi zayıflıyor. Söylediklerine kendisinin de inanmadığı o kadar belli ki, inanmadığı bir şeyi bana yutturmaktan vazgeçse, diyeceğim geliyor. Benim –sözümona– eski okul arkadaşım bugünlerde neye inanıyor acaba? Yarım yüzyıl önce Salesian Okulunda okurken bütün yüreğiyle Tanrıya inanırdı. Daha sonra, yüreğinde taşıdığı Tanrı ölünce, aynı tutkuyula Marx'a, Lenin'e, Troçki'ye ve devrime inanmaya başladı. Ardından, belki Jauja, belki ondan önceki uzun ve sonuçsuz eylemcilik dönemi bu inancı da zayıflattı, hatta söndürdü.

Onun yerini alan nedir peki? Hiçbir şey. Bu yüzden bomboş bir insan, sözlerini inandırıcı kılacak duygulardan yoksun biri gibi görünüyor. Banka soyup adam kaçırmaya başladığında, hangi yolla olursa olsun biraz para bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu herhalde. Gelgelelim kafamın bir yanı bunu kabul edemiyor. Özellikle şimdi, dökülen kılığıyla, yürüyüş pabuçlarıyla karşımda oturan o adama bakarken. Daha da önemlisi, geçimini nasıl sağladığını gördükten sonra.

"İstemezseniz bu konuyu konuşmayabiliriz," diye başlıyorum. "Ancak şunu söylemek zorundayım, Mayta. Jauja olayından ötürü hapis yatıp çıktıktan sonra nasıl olup da banka soymaya, adam kaçırmaya kalkıştığınızı bir türlü anlayamıyorum. Bunu konuşabilir miyiz?"

Hiç duralamadan, "Hayır, konuşamayız," diye karşılık veriyor sertçe. Sonra da tutarsızlık göstererek, "Ben o işlerde yoktum," diye ekliyor. "Uydurma kanıtlar gösterdiler, yalancı tanıklar bulup onları aleyhimde ifade vermeye zorladılar. Onlara bir suçlu gerekliydi, ben de sabıkalıydım. Asıl suç benim içeri atılmamdı."

Yorulmuş, morali bozulmuş, geçen zaman içinde değiştirilemez biçimde katılaştırmış şeylere inanmaktan beni vazgeçirmeye uğraşmanın yararsızlığını anlamamışçasına sözün gerisini getirmiyor. Doğru söylüyor olabilir mi? La Victoria'da bankayı soyanlardan, Pueblo Libre'deki kızı kaçıranlardan biri değil miydi gerçekten? Olabilir mi? Ülkemizdeki cezaevlerinde pek çok –belki dışarıda namuslu adam diye geçinen suçlular kadar çok– suçsuz insan bulunduğunu biliyorum. Belki Mayta da sabıkasından ötürü yargıçlarla polislerin kurbanı olmuştu. Öte yandan karşımdaki adamda öyle bir uyuşukluk, bir moral çöküntüsü, hatta olumsuz bir hava görüyorum ki en ağır suçlarda bile rol oynamış olabilir.

Bir süre sonra, "Benim romanımın kahramanı eşcinsel," diye açıklıyorum.

Eşekarısı sokmuş gibi sıcıyor. Başını kaldırdığında yüzünün tiksintiyle buruştuğunu görüyorum. Geniş arkalı, al-

çak bir koltukta oturuyor ve şimdi altmış yaşından fazla gösteriyor. Bacaklarını gerip ellerini ovuşturduğunu görüyorum.

"İyi ama niye?" diye soruyor sonunda.

Beni gafil avlıyor. Nedenini ben biliyor muyum ki? Aya-küstü bir açıklama uyduruyorum. "Çelişkilerle dolu, kıyıda kalmış bir adam olduğunuzu vurgulamak için. Aynı zaman-da, sözümona toplumun kusurlarını gidermeyi amaçlayan ki-şilerin bu konudaki önyargılarını ortaya koymak için."

Hoşnutsuzluğu artıyor. Uzanıp birkaç kitabın üstüne koyduğu su bardağını alışını, bir an elinde tuttuktan sonra boş olduğunu görerek aynı yere bırakışını izliyorum.

Bir sessizliğin ardından, "Ben hiçbir konuda önyargılı değildim," diyor. "Ama eşcinsellik konusunda öyleyim gali-ba. Onları gördükten sonra böyle oldum. Sexto'da da, Fron-ton'da da. Lurigancho'da durum daha da beter."

Bir süre derin derin düşünüyor, yüzündeki tiksinti silin-memekle birlikte hafıflıyor. Sözleri acıma duygusundan yok-sun. "Kaşlarını yolarlar, yanık kibritlerle kirpiklerini kıvrıp dudaklarını boyarlar, eteklik giyer, saçlarına çeşit çeşit biçim verirler. Pezevenklerin orospuları sömürdüğü gibi sömürül-melerine izin verirler. Bunlardan tiksinsemezsin de ne yapar-sın? Bir insanın o kadar alçalabileceğine inanmak çok zor. Bir sigara karşılığında adamın bilmemesini ağzına alan ib-neler..." Homurdanıyor. Alnına ter birikmiş yine. Dişlerinin arasından, "Mao'nun Çin'deki bütün ibneleri kurşuna dizdir-diği söyleniyor," diyor. "Olabilir mi?"

Bir kez daha tuvalete gidiyor. Dönmesini beklerken pen-cereden dışarı bakıyorum. Hemen her zaman kapılı olan Li-ma göğü bu gece yıldızlı. Kiminin ışığı kıpırtısız, kimiye si-yah satene benzeyen denizin üstünde göz kırpıp duruyor. Mayta'nın Lurigancho'da geçirdiği yıllarda, böyle sakin, du-ru havalarda parlayan yıldızları büyülenmişçesine seyretmiş olması gerektiğini düşünüyorum. İçinde yaşadığı sefil koşulla-ra hiç benzemeyen tertemiz bir görüntü.

Tuvaletten dönünce gidip başka bir ülkeye yerleşmediği-

ne hayıflandığını söylüyor. Cezaevinden her çıkışında bunu düşlermiş. Çekip gitmek, başka bir ülkeye yerleşip sıfırdan başlamak. Denemesine denemiş, ama çok zormuş. Ya parası yeterli olmuyormuş ya belgeleri. Ya da ikisi birden. Bir ke-re, Venezuela'ya gitmek üzere bindiği bir otobüsle sınırı ulaşmışsa da, Ekvator gümrüğünde, pasaportundaki bir dam-ganın eksik olduğu gerekçesiyle geri çevrilmiş.

"Yine de umudumu kesmedim," diyor homurdanarak. "Çoluk çocuk olunca daha zor tabii. İstediğim o ya, bakalım. Burada doğru dürüst bir işe giremiyorum. Ama umudu kes-medim."

Ama Peru konusunda umudun kalmadı sanırım. Peru'y-la ilgili umutların tümüyle, kesin olarak silindi ha? Oysa ne umutların vardı, bahtsız ülkenin bir geleceği olduğuna inana-bilmeyi ne kadar isterdin. Sonunda pes ettin değil mi, May-ta? Buradaki durumun asla düzelmeyeceğine, olsa olsa kötü-ye gideceğine inanırmış gibisin. Sanki açlık artacak, nefret ar-tacak, baskı, bilgisizlik, zorbalık, barbarlık artacak. Ülkemiz mutlak bir çöküşün eşiğine gelmeden önce oradan kaçmak-tan başka bir şey düşünmez oldun sen de, pek çok kişi gibi.

"Ya Venezuela'ya, ya Meksika'ya. Petrol çıkarıldığı için oralarda çok iş varmış. İngilizce bilmediğim halde Amerika'ya bile gidebilirim. Bunu yapabilmek isterdim."

İnanç eksikliğinden yorgun düşüyor, yine sesi kısılıyor. O anda ben de birşeyler kaybediyorum: O konuşmaya duydu-ğum ilgiyi. Uydurma okul arkadaşımın daha fazla bilgi ala-mayacağını anlıyorum. Karşımdakinin kendine acımdan, yüreğindeki hınçtan ötürü yıkılmış, anılarını bile yitirmiş biri olduğu üzücü bir biçimde kanıtlanıyor. Temelde, benim ro-manımdaki Mayta'dan, iyimserliğini inatla koruyan, her tür-lü sefalet ve dehşete karşın yaşamayı seven o inançlı adam-dan çok farklı biri bu. Nasıl gelişeceği başından belli olan boş konuşmalar yapmak için onu bu saate kadar – neredeyse geceyarısı olmuş – tutmakla kötü ettiğimi düşenerek rahatsız oluyorum. Eskilere dönüp anılarını deşmek, çalışma odamla

tuvalet arasında gidip gelmek, son derece tekdüze olduğunu sandığım gündelik alışkanlığını bozmak için de çok sıkıcıydı herhalde.

"Sizi geç saatlere kadar uyanık tuttum," diyorum.

Rahatlıyor, "Evet, genellikle erken yatarım," diye mırıldanarak konuşmamızı noktalar biçimde gülümsüyor. "Pek fazla da uyumam oysa. Dört beş saat yetiyor. Halbuki çocukken uykucuydum."

Kalkıp dışarı çıkıyoruz. Kent merkezine giden otobüslerin nerede durduğunu soruyor. Onu arabamla götüreceğimi söylediğim zaman kekeliyor, yarı yola kadar götürmemin yeterli olacağını söylüyor. Rimac'ta bir otobüse binebilirmiş.

Via Express'de hemen hiç trafik yok. Ahmakıslatan yağmuru ön camı buğulandırıyor. Avenida Javier Prado'ya gelinceye kadar yalnızca haberlerden söz ediyoruz, güneydeki kuraklık, kuzeydeki su taşkınları, sınırlardaki sorunlar. Köprüye vardığımızda içini çekiyor; bir dakikalığına dışarı çıkmak zorunda kalmasına sıkılıyor. Arabayı durduruyorum, inip kapıyı kendine siper ederek oracıkta çişini yapıyor. Yerine dönünce, havadaki nem oranından ötürü, geceleri böbrek sorununun daha da kötülediğini açıklıyor. Doktora görünmüş mü? Tedavi oluyor mu? Önce sosyal sigorta işini yoluna koymasına gerekmiş. Şimdi sigortalı olduğuna göre Hospital del Empleado'ya gidip muayene olacakmış, ama anlaşıldığına göre onunki tedavi edilemeyen müzmin bir hastalıklmış.

Plaza Grau'ya gelinceye kadar konuşmuyoruz. Orada –yüz kremi satan birinin yanından geçerken– yanımdaki bambaşka bir insanmış gibi, "Evet, iki hırsızlık oldu," dediğini işitiyorum. "Benim hapse atılmama yol açan La Victoria soygunundan önce. Size söylediğim yalan değildi. Ben La Puebla'daki kızın kaçırılması işine de karışmamıştım. Lima'da bile değildim o gün. Pacasmayo'daki şeker fabrikasında çalışıyordum."

Susuyor. Üstelemiyorum, soru sormuyorum. Sözün gerisini getireceğini umarak, yarıda keseceğinden korkarak ağır

ağır yol alıyorum. İçini dökercesine konuşması da, sesindeki duygusallık da beni şaşırtıyor. Sokaklar karanlık ve ıssız. Çevredeki tek ses araba motorunun uğultusu.

Dosdoğru önüne bakarak, "Jauja olayından sonra dört yıl yatıp çıkmıştım," diye ekliyor. "O günlerde Cuzco'da, La Convencion Vadisinde neler olup bittiğini hatırlıyor musunuz? Hugo Blanco köylülere sendikalar kurdurmuş, birkaç arazi işgalinde onlara önderlik etmişti. Önemli işlerdi bunlar, o güne kadar yapılanlardan çok farklı işler. Jauja'da başımıza gelenlerin onların da başına gelmemesi için desteklenmeleri gerekiyordu."

Avenida Abancay'daki kırmızı ışıktaki duruyorum, o da susuyor. Yanımdaki adam az önce çalışma odamda oturan dan da, romanımdaki Mayta'dan da farklı biri. Üçüncü Mayta yaralı; yaraları ağır, ama anıları canlı.

"O yüzden, onları parayla desteklemeye karar verdik," diyor fısıltıyla. "İki bankanın parasını kamulaştırmaya karar verdik. Yardım etmenin en iyi yolu buydu o günlerde."

Suçortaklarının kimler olduğunu sormuyorum. DİP'tekiler mi, DİP (T) mi, cezaevinde tanıştığı devrimciler mi, yoksa başkaları mı? O yıllarda – altmışlı yılların başlarında – eyleme geçmek düşüncesi çok yaygındı; eylem yapmasalar bile gece gündüz eyleme geçmekten söz eden sayısız genç vardı ortalıkta. Mayta'nın onlarla ilişki kurması, akıllarını çelmesi ve kamulaştırmak gibi bağışlatıcı bir ad takarak kutsallaştırdığı bir eyleme sürüklemesi zor olmamıştı herhalde. Jauja olayı da ona radikal gruplar arasında belirli bir ün kazandırmıştı mutlaka. Soygunları tasarlayan siz miydiniz diye sormaya gerek duymuyorum.

"İki olayda da planımız tıkr tıkr işledi," diye ekliyor. "Kimse tutuklanmadı, kimse yaralanmadı. Lima'nın iki ayrı kesiminde, iki gün art arda iş bitirdik. Kamulaştırılan para..." Kesin sayıyı söylemeden uygun bir açıklama yapabilmek için bir an duralıyor. "...birkaç milyon vardı."

Yine susuyor. Anlatacaklarının en zor bölümü olması

gereken şeyi dile getirecek sözcükleri bulmak için düşündüğünü, kendini zorladığını görüyorum. Plaza de Acho'da, sis perdesinin bulanıklaştırdığı karanlık gölgeler arasındayız. Nereye sapacağız? Evet, sizi evinize kadar götüreceğim. Zárate'ye giden yolu gösteriyor. Özgürlüğüne kavuştuğu halde şimdi de Lurigancho bölgesinde oturması çok acı. Burada, sokak denen şey çöp yığınlarından, su birikintileriyle büyük çukurlardan başka bir şey değil. Araba hopluyor, zıplıyor ve sarsılıyor.

"Polisler beni tanıdıkları için, parayı Cuzco'ya başka birinin götürmesine karar verdik. Oraya götürüp Hugo Blanco'nun adamlarına teslim edecektik. Bir önlem olarak, benim öbürlerinden uzak durmamı da kararlaştırdık. Yoldaşlar olay yerinden iki ayrı grup halinde uzaklaştılar. Kaçmalarına da ben yardım ettim. İlk grup koskoca bir kamyonla, ikincisi kiralık bir arabayla kaçtı."

Bir an susup öksürüyor, ardından, kupkuru bir sesle, belli belirsiz bir alaycılıkla konuşuyor. "O arada polisin eline düştüm. Kamulaştırma eylemlerinden ötürü değil, La Victoria'daki soygun yüzünden tutuklanmıştım. Hiç karışmadığım, hiç bilmediğim bir işten ötürü. Ne rastlantı, diye düşündüm. Ne güzel rastlantı. Müthiş. Olumlu yanları yok değildi. Polisler yanlış bir izin peşine düşmüşlerdi, asla işin içinden çıkamayacaklardı. Benim kamulaştırma olaylarına karıştığım asla akıllarına gelmeyecek, diye düşünüyordum. Rastlantı değilmiş oysa..."

Birdenbire, sözü nereye getireceğini, hikâyesinin nasıl son bulacağını açıkça anlıyorum.

"Her şeyi anlamam yıllar sürdü. Belki anlamak istemediğim için." Esneyince yüzü kızarıyor, ağzına attığı bir şeyi çiğniyor. "Bir gün Lurigancho'da küçük bir topluluğun bastırıp dağıttığı bir el ilanı bile görmüştüm. Beni adi bir hırsız olmakla suçluyorlardı. La Victoria'daki bankadan bilmem ne kadar para çalmışım. Önem vermedim. Siyasete bulaşanların her zaman yaptıkları alçakça suçlamalardan biri olduğu-

nu, birinin bana çamur attığını düşündüm. La Victoria soygundan aklanıp on sekiz ay sonra hapisten çıktım. Kamulaştırma işlerinde birlikte çalıştığımız yoldaşları aramaya başladım. Onca zaman niye beni hiç aramamış, niye bana bir haber bile yollamamışlardı? Sonunda birini buldum. Oturup konuştuk."

Ağzında kalan birkaç dişi sergileyen bir gülüşle gülümüyor. Yağış kesilmiş, farların ışığı yoksul evleri, çöp yığınlarını, pisliği ve taşları aydınlatıyor.

"O yoldaş size paranın Hugo Blanco'nun eline geçmediğini mi söyledi?" diye soruyorum.

"Ben öbürlerine karşı çıktım diye yemin ediyordu. Öyle bir düzenbazlık yapmamaları için yalvarmış. Bana bir sürü yalan söyledi, bütün suçu öbürlerinin üstüne attı. Yapacakları işi bana danışmadan yapmamalarını söylemiş güya. Dediklerine bakılırsa öbürleri de, 'Mayta bağnazın tekidir, bizi anlamaz,' diye karşılık vermişler. O böyle bir şey yapmayacak kadar dürüsttür demişler. Sıraladığı onca yalan arasından, doğru olanları ayırt edebildim."

İçini çekerek arabayı durdurmamı istiyor. Kapının arkasında durup pantolon düğmelerini çözüşünü, yeniden ilikleğini izliyorum. Kendi kendime bir soru soruyorum: Romanımda canlandırdığım Mayta bağnazın tekiyse bu Mayta nedir? Evet, ikisinin de bağnaz olduğu kesin. Ancak değişik biçimlerde belki.

"Doğrudur," diyor yavaşça. "Anlamazdım." Yeniden gelip yanıma oturuyor. "Devrim parası ellerinizi yakar, bu parayı kendi ceplerinize indirirseniz birer devrimci olmaktan çıkıp adi birer hırsız olacağınızı anlamıyor musunuz, derdim."

Derin derin göğüs geçiriyor. İki yanında, üstlerine gazeteler örtüp uyumuş aileler gördüğümüz karanlık bir sokaktan geçiyoruz ağır ağır. Karanlığın içinden çıkan sefil köpekler arabaya saldırarak havlıyor, gözleri farların ışığında korku gibi yanıyor.

"Elbette izin vermezdim," diye yineliyor. "Beni ihbar et-

melerinin, La Victoria soygununa karıştığını bildirmelerinin nedeni buydu. Öyle bir şeye izin vermektense hepsini öldüreceğimi biliyorlardı. Beni ihbar etmekle bir taşla iki kuş vurmuş oldular. Onlar benden kurtuldular, polisler de suçu üstüne yıkacak birini buldular. Bizim bankalardan aldığımız parayı Hugo Blanco'ya götürdüklerini sandığım yoldaşları ele vermeyeceğimi biliyorlardı. Sorguya çekilirken neyle suçlandığımı anladığım zaman, 'Çok güzel,' demiştim kendi kendime. 'Bunlar öbür işlerden hiç kuşkulanmıyorlar.' Polisleri kandırabildiğime sevinmiştim."

Gülüyor, ama yüzü ciddi. Susuyor. Başka bir şey anlatmayacağını anlıyorum. Anlatmasına gerek yok zaten. Bunlar doğruysa, yıkımına yol açan, onu bir hortlaktan farksız hale getirenin ne olduğunu anlamak çok kolay. Jauja'daki başarısızlık, yıllarca hapiste çürümesi, hatta başkalarının işlediği suçların onun üstüne atılması değil, kamulaştırma diye düşündüğü eylemin basit bir hırsızlıktan başka bir şey olmadığını anlaması. Kendi görüşüne göre, adi bir hırsız gibi davrandığını öğrenmesi. 'Nesnel' gözle bakıldığında öyleydi. Yoksa cezaevlerine ondan az girip çıkmış, devrimcilikte ondan deneyimsiz olan yoldaşların arasında saf budala rolünü mü oynamıştı? O yüzden mi devrimcilikten sıtkı sıyrılmış, eski Mayta'nın silik bir kopyası haline gelmişti?

"Bir süre, hepsini birer birer arayıp hesaplaşmayı düşündüm," diyor.

Araya girerek, "Monte Kristo Kontu gibi," diyorum. "*Monte Kristo*'yu okumuş muydunuz hiç?"

Gelgelelim Mayta beni dinlemiyor.

"Daha sonra öfkem de söndü, nefretim de," diye ekliyor. "Onları bağışladım de denebilir. Çünkü görebildiğim kadarıyla hepsi benden beter duruma düşmüşlerdi. Kongre üyeliğine seçilen birinin dışında, hepsi."

Acı acı gülüyor.

Onları bağışladığın doğru değil, diyorum içimden. Kendini bile bağışlamamışsın. Olanlardan kendini sorumlu tutu-

yorsun. Neyin hangi tarihte olduğunu, olaya karışanların adlarını sorsam, ağzından biraz daha laf almaya çalışsam mı acaba? İtirafıta bulunduğu şeyler çok ilginç, bu zaaf an'ı için daha sonra pişmanlık duyabilir. Bir eşek şakasına kurban gittiğini bile bile yıllarca Lurigancho'nun duvarları, tel örgüleri arkasında yaşamının nasıl bir şey olabileceğini düşünmeye çalışıyorum. İyi de ya anlattıklarının hepsi abartıysa, hatta yalansa? Geçmişinden utandığı, kendini suçsuz göstermek istediği için önceden tasarlanmış bir masal olamaz mı bu? Gözü-mün ucuyla ona bakıyorum. Esniyor, üşümüş gibi ürperiyor. Tam Lurigancho sapağına geldiğimizde doğru karşıya sürmemi söylüyor. Asfalt yol bitiyor. Açık arazide son bulan toprak bir yoldan gidiyoruz şimdi.

"Benim oturduğum yer az ileride," diye açıklıyor. "Neredeyse koskoca bir kasaba oldu. Sabahları otobüse binmek için buraya kadar yürüyorum. Dönerken yolu bulabileceğinize emin misiniz?"

Bulabileceğimi söylüyorum. Dondurmacıda kaç para kazandığını, ne kadarını yol parası olarak harcadığını, geri kalanıyla neler yaptığını sormak isterdim. Başka bir iş arayıp aramadığını, ona yardım etmemi, belki birilerine salık vermemi isteyip istemediğini de. Ne var ki sorular ağzımdan çıkmadan gırtlığımda düğümleniyor.

"Bir ara, ormanlık bölgelerde çok iş var derlerdi," diye mırıldandığı işitiyorum. "Onu de epey düşündüm. Oralara gidersem ülkeden ayrılmam zor olur diyordum. Pucallpa'ya, Iquitos'a gitmeliydim belki. Orada kerestecilik var, petrol kuyuları, çeşitli iş alanları var, deniyordu. Yalanmış oysa. Buradaki durum neyse, ormanlık yerlerdeki de aynı. Benim oturduğum yeni kasabada Pucallpa'dan dönenler var. Hep aynı diyorlar. İş bulanlar yalnızca kokain satıcılarıymış."

"Ben buralara hiç gelmemiştim," diyorum. "Koskoca bir kasaba olmuş gerçekten."

Gecekondu mahallesinin dolambacından geçerken, "Solda gördüğünüz Lurigancho'nun ışıkları," diye açıklıyor. "Ka-

rım bu yeni kasabanın kurucularındandır. Sekiz yıl önce, iki yüz kadar aile buraya yerleşmiş. Geceleri kimseye görünmeden, küçük gruplar halinde gelirlermiş. Sabaha kadar çalışır, konduyu kuruverirlermiş. Sabah bekçiler geldiğinde ev bitmiş olurmuş. Kimse de onları oradan çıkaramazmış.

"Demek Lurigancho'dan çıktığınızda oturduğunuz yeri bilmiyordunuz," diyorum.

Başını sallayarak bilmediğini doğruluyor. Hemen hemen on bir yıl yattıktan sonra, çıktığı gün - az önce geride bıraktığımız açık araziden geçerek - tekbaşına buralara geldiğini anlatıyor. Ona saldıran köpekleri taşlaya taşlaya yürüyüp gelmiş, ilk önüne çıkan gecekonduarda, "Bayan Mayta'nın nerede oturduğunu biliyor musunuz?" diye sormaya başlamış. Sora sora evini bulmuş, ailesine büyük bir sürpriz yapmış.

Evinin önüne gelmiştik. Farların ışığı yapıyı aydınlatıyor. Ön cephe de, yan duvarlar da tuğladan örülmüş, ama damı tamamlanmamış henüz. Oluklu saçla örtülü. Saç levhalar da yapıya tutturulmamış. Düzenli aralıklarla üstlerine yerleştirilen iri taşların ağırlığıyla duruyor yerinde. Ön kapı, duvara çakılıp iple bağlanan bir parça sunta.

"Su getirtmeye uğraşıyoruz," diyor Mayta. "Burada en büyük sorunumuz su. Bir de çöp tabii. Dönerken yolu şaşırmayacağınıza emin misiniz?"

Merak etmemesini, onun için sakıncası yoksa yakın bir tarihte yine buluşmak istediğimi söylüyorum. Jauja olayını konuşuruz biraz daha; o arada bazı ayrıntıları hatırlayabilir belki. Başını sallıyor, el sıkışıp ayrılıyor.

Zárate'ye çıkan yolu bulmakta güçlük çekmiyorum. Ağır ağır ilerleyerek bu yeni kasabanın yoksulluğunu, çirkinliğini, umutsuzluğunu, terkedilmişliğini görebilmek için duruyorum. Adını bile bilmediğim bir yer. Sokaklar bomboş. Bir hayvan bile görünmüyor. Dört yanda çöp yığınları. Hiçbir belediye kamyonunun oralara gelip çöp toplamayacağını bilen halk durumu kabullenmiş, çöpleri evlerin kapılarına döküve-

riyor herhalde. Komşularıyla birlik olup biraz daha uzağa, açık araziye taşımayı, orada gömmeyi ya da yakmayı düşüneyecek kadar yılgın insanlar olsalar gerek. Onlar da havlu atmışlar. Günişığında neler görebileceğimi düşünüyorum. Sineklerden, hamamböceklerinden, farelerden, çeşitli haşereden geçilmeyen çöp piramitlerinin üstünde oyun oynayan çocuklar. Kokuyu, salgın hastalıkları, zamansız ölümleri düşünüyorum.

Sol kolda Lurigancho'yu görüp tek sayılı blokların önündeki çöp dağının üstünde uyuklayan çıplak deliyi hatırladığımda da hâlâ Mayta'nın gecekondulu mahallesindeki çöpü düşünüyordum. Az sonra, Zárate'yle Plaza de Acho'yu geride bırakıp Avenida Abacay'a, beni Vía Expresa'ya, San Isidro, Miraflores ve Barranco'ya ulaştıracak olan yola çıktığımda, bir ev alabilmek ve orada oturmak şansına sahip olduğum semti, başımı eğip rıhtımdan aşağı baktığım zaman gözüme batan çöpleri düşünmeye başladım. Yarın sabah koşusuna çıktığımda yine göreceğim o çöpleri. Deniz kıyısında yükselen yarların dibi çöplük olup çıktı. Çöpleri görünce, öykümü bir yıl önce başladığım gibi, Peru'nun başkentindeki bütün semtleri istila eden çöplerden söz ederek bitirdiğimi anımsayacağım.

S O N

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

- LABİRENTİNDEKİ GENERAL / Márquez
ALBAYA MEKTUP YAĞAN KİMSE YOK / Márquez
BAŞKAN BABAMIZIN SONBAHARI / Márquez
BİR KAYIP DENİZCİ / Márquez
İYİ KALPLI ERENDİRA / Márquez
KIRMIZI PAZARTESİ / Márquez
KOLERA GÜNLERİNDE AŞK / Márquez
KÖTÜ SAATTE / Márquez
YAPRAK FIRTINASI / Márquez
YÜZYILLIK YALNIZLIK / Márquez
DÜŞLER BOYUNCA YARATMAK / Octavio Paz
ARTEMIO CRUZ'UN ÖLÜMÜ / Carlos Fuentes
DERİ DEĞİŞTİRMEK / Carlos Fuentes
KÖRLERİN ŞARKISI / Carlos Fuentes
TEREZA BATİSTA / Jorge Amado
ŞEKER PORTAKALI / Vasconcelos
GÜNEŞİ UYANDIRALIM / Vasconcelos
KARDEŞİM RÜZGÂR KARDEŞİM DENİZ / Vasconcelos
KAYIĞIM ROSİNHA / Vasconcelos
YABAN MUZU / Vasconcelos
EVA LUNA / Isabel Allende
EVA LUNA ANLATIYOR / Isabel Allende
RUHLAR EVİ / Isabel Allende
TROPİKAL GECE / Manuel Puig
BU SAYFALARI OKUYANA SONSUZ LÂNET / Manuel Puig
ÖRÜMCEK KADININ ÖPÜCÜĞÜ / Manuel Puig
RITA HAYWORTH'IN İHANETİ / Manuel Puig
GENERAL İŞBAŞINDA / Lisandro Otero
KIZGIN OVA / Juan Rulfo
PEDRO PARAMO / Juan Rulfo
YOLLARI ÇATALLANAN BAHÇE / Borges
PALOMINO MOLERO'YU KİM ÖLDÜRDÜ / Mario Vargas Llosa
MAYTA'NIN ÖYKÜSÜ / Mario Vargas Llosa
YEŞİL EV / Mario Vargas Llosa
KENT VE KÖPEKLER / Mario Vargas Llosa
SEKSEK / Julio Cortazar
MIRILDANDIĞIM ÖYKÜLER / Julio Cortazar
BU DÜNYANIN KRALLIĞI / Alejo Carpentier
SULARIN AYRILDIĞI YER / Alejo Carpentier
DERİN IRMAKLAR / José Maria Arguedas
ORTANCALAR / Felisberto Hernandez
BOZKIRDAKİ GÖLGELER / Ricardo Güiraldes
KIRAÇ / Graciliano Ramos
KÖPEK / Alberto Vasquez-Figueroa
TOPRAK ACISI / Manuel Scorza
ARI KOVANI / Camilo José Cela
PASCUAL DUARTE VE AİLESİ / Camilo Jose Cela
DOĞAL TARİH / Joan Perucho
ŞÖVALYELER KİTABI / Joan Perucho
ÇAĞIMIZIN ÇOCUĞU / Michel del Castillo
KARAR GECESİ / Michel del Castillo

GÖNÜLÇELEN / Salinger
YELKOVANSIZ SAAT / Carson McCullers
ŞARLATANLAR DÖNEMİ / Lillian Hellman
OĞLAK DÖNENCESİ / Henry Miller
SİRÇA FANUS / Sylvia Plath
BEN VESAİRE / Susan Sontag
DÜN SANA HABER GÖNDERDİM / J. E. Wideman
HİROŞİMA'NIN ÇİÇEKLERİ ve TOHURLARI / Edita Morris
NASIL MISIN, İYİ MİSİN / Edita Morris
AY SARAYI / Paul Auster
YALNIZLIĞIN KEŞFİ / Paul Auster
AY VE ALTI PARA / Somerset Maugham
BAYAN BU ÇİÇEKLER SİZE / Paul Gallico
DALDA DURAN KUŞLAR / Jean Rhys
DÖRTLÜ / Jean Rhys
GENİŞ GENİŞ BİR DENİZ / Jean Rhys
GÜNAYDIN GECEYARISI / Jean Rhys
KARANLIKTA YOLCULUK / Jean Rhys
YANARDAĞIN ALTINDA / Malcolm Lowry
FLAUBERT'İN PAPAĞANI / Julians Barnes
JUSTINE / Lawrence Durrell (İskenderiye Dörtlüsü 1)
BALTHAZAR / Lawrence Durrell (İskenderiye Dörtlüsü 2)
MOUNTOLIVE / Lawrence Durrell (İskenderiye Dörtlüsü 3)
CLEA / Lawrence Durrell (İskenderiye Dörtlüsü 4)
SON GİDİŞ / Evelyn Waugh
TEK BOYNUZLU AT / Iris Murdoch
AMCAM OSWALD / Roald Dahl
SON PERDE / Roald Dahl
PORSELEN DELİSİ UTZ / Muriel Spark
BAŞKA DÜNYALAR / Nadine Gordimer
CAM FANUS ALTINDA / Anais Nin
CİCİM / Colette
DİŞİ KEDİ / Colette
DUYGUSAL SÜRGÜN / Colette
CENNETİN KÖKLERİ / Romain Gary
ŞAFAKTA VERİLMİŞ SÖZÜM VARDI / Romain Gary
UÇURTMALAR / Romain Gary
ONÇA YOKSULLUK VARKEN / Emile Ajar (Romain Gary)
KRAL SALOMON'UN BUNALIMI / Emile Ajar (Romain Gary)
YALAN-ROMAN / Emile Ajar (Romain Gary)
BULANTI / Jean-Paul Sartre
MUTLU ÖLÜM / Albert Camus
İNSANLARIN DÜNYASI / Saint-Exupéry
KÜÇÜK PRENS / Saint-Exupéry
PEKİN'DE SONBAHAR / Boris Vian
DOSTUM PIERROT / Raymond Queneau
ZAZIE METRODA / Raymond Queneau
İNCİR AĞACININ ÖLÜMÜ / Robert Sabatier
İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN / Raymond Radiguet
ORGEL KONTUNUN BALOSU / Raymond Radiguet
BİR KİŞİ GÜNÜ ÖĞLEDEN SONRA / Marguerite Duras
KRALA VEDA / Pierre Schondorffer
GECELERİN KİTABI / Sylvie Germain
OKUMACI KIZ / Raymond Jean
BÜYÜK YOLCULUK / Jorge Semprun

MAHABHARATA / Jean-Claude Carrière
KÖPEĞİME MEKTUP / François Nourissier
DEĞİŞME / Michel Butor
KUM ÇOCUK / Tahar Ben Jelloun
KUTSAL GECE / Tahar Ben Jelloun
TANCA'DA SESSİZ BİR GÜN / Tahar Ben Jelloun
ÇARPIK SEVDA (Homo Faber) Max Frisch
KİRAZ BAYRAMI / Ernst Glaeser
BİR SAVAŞ SONU / Siegfried Lenz
GÜVERCİN / Patrick Süskind
KOKU / Patrick Süskind
MALİNA / Ingeborg Bachman
PARÇALANMIŞ GERÇEKLIK / Manès Sperber
TANRIYI GÖREN KÖPEK / Dino Buzzati
AĞACA TÜNEYEN BARON / Italo Calvino
BİR KIŞ GECESİ EĞER BİR YOLCU / Italo Calvino
İKİYE BÖLÜNEN VİKONT / Italo Calvino
KOZMOKOMİK ÖYKÜLER / Italo Calvino
MARCOVALDO-KENTTE MEVSİMLER / Italo Calvino
PALOMAR / Italo Calvino
ZOR SEVDALAR / Italo Calvino
FİL / Elio Vittorini
SEVGİLİ MICHELE / Natalia Ginzburg
KENTE GİDEN YOL / Natalia Ginzburg
ENDÜLÜS ŞALI / Elsa Morante
GÜLÜN ADI / Umberto Eco
ÖLÜ ORDUNUN GENERALİ / İsmail Kadare
KURU BEYAZ BİR MEVSİM / André Brink
AĞLA SEVGİLİ YURDUM / Alan Paton
TÜTÜN / Dimitir Dimov
AYRILIK VALSİ / Milan Kundera
GÜLÜŞÜN VE UNUTUŞUN KİTABI / Milan Kundera
ŞAKA / Milan Kundera
TRENLER / Hrabal
KÜLLER VE ELMAS / Jerzy Andrzejewsky
TEHLİKE KOLU / Andonis Samarakis
YAPAYALNIZ KALACAKSIN / Theodorakis
ÖLÜM HÜCRESİ / Arthur Koestler
FIRTINA ÇOCUKLARI / Themis Kornaros
HAYDARI KAMPI / Themis Kornaros
SAVAŞTAN KORKUYORUM / Stratis Mirivilis
BORANLA GELEN / Nikiforos Vrettakos
GÜNDÜZ DÜŞLERİ / Vassilis Vassilikos
ÖLÜMSÜZ / Vassilis Vassilikos
YAZ ORTASINDA ÖLÜM / Yukio Mişima
ASTAÇEV PARİS'TE / Nina Berberova
EŞLİK EDEN / Nina Berberova
KARA ACI / Nina Berberova
UŞAK İLE YOSMA / Nina Berberova
YABAN YEMİŞLERİ / Yevtuşenko
GÜNEŞİ GÖRÜYORUM / Dumbadze
MOLİERE EFENDİ / Bulgakov
UFACIKTIM / Dora Gabe
DERVİŞ VE ÖLÜM / Meşa Selimoviç
BARAGAN'IN DEVEDİKENLERİ / Panait Istrati
FURUĞ'UN ÖYKÜSÜ / Celal Hosrovşahi

Mario Vargas Llosa

MAYTA'NIN ÖYKÜSÜ

Alejandro Mayta'nın Öyküsü'nde, Perulu yazar Mario Vargas Llosa, Troçkist bir devrimciyi anlatıyor. Romanın anlatıcısı (sözde yazar) Paris'te, Le Monde gazetesinde Peru'yla ilgili 'Ayaklanma Girişimi Bastırıldı' başlıklı altı satırlık bir haber okur. Olay kahramanlarından biri, çocukluk arkadaşıdır. Yıllar sonra Peru'da bu olayın yaşayan tanıklarını bulup onlarla konuşur, belgeler toplar, olaya ve kahramanlarına tam bir tarihçi bakışıyla yaklaşır. Roman, Peru'nun yakın geçmişindeki siyasal bir olayın gerçek öyküsünü yazma girişiminin öyküsüdür. Mario Vargas Llosa'nın bütün yapıtlarının yayın haklarını almış olan Can Yayınları, daha önce, yazarın Yeşil Ev, Kent ve Köpekler, Palomino Mole-ro'yu Kim Öldürdü adlı romanlarını da yayımlamıştı.

Kapaktaki resim: DIANE BARR

KDV içindedir

ISBN 975.510.384-8